

ANEKSI VI

për Komisionin për zbatimin e vendimit me të cilin miratohen Agjenda reformuese dhe programi shumëvjeçar i punës në kuadër të Instrumentit për reforma dhe rritje për Ballkanin Perëndimor

Qveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut

INSTRUMENTI PËR REFORMA DHE RRITJE PËR BALLKANIN PERËNDIMOR

AGJENDA REFORMUESE E MAQEDONISË SË VERIUT 2024-2027¹

SHTATOR, 2024

¹ **Sqarim:** Përkthimi në gjuhën shqipe është ende në fazë pune. Nëse ekziston ndonjë mospërputhje midis dokumentit në gjuhën angleze dhe përkthimit në gjuhën shqipe, dokumenti origjinal në gjuhën angleze do të konsiderohet versioni autentik dhe i përshtatshëm për përdorim.

Sqarim: Çdo pasaktësi eventuale në emërtimet e institucioneve në këtë dokument mund të jetë rezultat i ndryshimeve të Ligjit për organizimin dhe punën e organeve të administratës shtetërore të miratuara në qershor 2024. Realizimi i hapave do të jetë në kompetencë të institucioneve, sipas riorganizimit të ri.

PËRMBAJTJA

PJESA 1: QËLLIMET DHE KOHERENCA E AGJENDËS REFORMUESE	9
1. SFIDAT KRYESORE (ANALIZA E PROBLEMIT)	9
2. Qëllimet e Agjendës reformuese	20
3. KONSISTENCË ME KORNIZËN POLITIKAVE TË PËRGJITHSHME	25
4. PRIORITETET KRYESORE POLITIKE	26
4.1. SEKTORËT FUNDAMENTAL, DUKE PËRFSHIRË LUFTËN KUNDËR KORRUPSIONIT DHE KRIMIT TË ORGANIZUAR	26
4.2. TRANSFORMIMI DIGJITAL DHE ÇËSHTJET E SIGURISË DIGJITALE.....	27
4.3. ARSIMI, TRAJNIMI, PUNËSIMI DHE QËLLIMET SOCIALE	27
4.4. PARIMI “MOS SHKAKTO DËM TË DUKSHËM”	28
5. INTEGRIMI I PERSPEKTIVËS GJINORE.....	29
PJESA 2: PËRSHKRIM I FUSHAVE TË POLITIKAVE DHE REFORMAVE TË NGJASHME.....	31
6. FUSHA E POLITIKËS 1: QEVERISJA/RAP DHE MFP.....	31
NËNFUSHA 1.1: MENAXHIMI I FINANCAVE PUBLIKE (MFP)	31
NËNFUSHA 1.2: REFORMA NË ADMINISTRATËN PUBLIKE (RAP)	38
7. FUSHA E POLITIKAVE 2: ENERGJETIKE/TRANZICIONI DIGJITAL.....	42
NËNFUSHA 2.1.1. REFORMAT E TREGUT	42
NËNFUSHA 2.1.2. DEKARBONIZIMI	46
NËNFUSHA 2.1.3 BURIMET E RIPËRTËRITSHME.....	51
NËNFUSHA 2.1.4. MIRATIMI I SISTEMIT SË TREGTIMIT TË EMETIMEVE (STE).....	54
NËNFUSHA 2.1.5. EFIKASITETI ENERGJETIK DHE NDOTJA E AJRIT	56
NËNFUSHA 2.2.1 SIGURIA KIBERNETIKE	61
NËNFUSHA 2.2.2. DIGJITALIZIMI	64
8. FUSHA E POLITIKËS 3: KAPITALI NJERËZOR.....	70
NËNFUSHA 3.1. AFTËSITË ARSIMORE.....	70
9. FUSHA E POLITIKËS 4: ZHVILLIMI I SEKTORIT PRIVAT DHE MJEDISI AFARIST	82
NËNFUSHA: 4.1 MJEDISI AFARIST.....	82
10. FUSHA E POLITIKËS 5: BAZAT/SUNDIMI I LIGJIT	114
NËNFUSHA 5.1 DEMOKRACIA.....	114
NËNFUSHA 5.2. PAVARËSIA, CILËSIA DHE INTEGRITETI I GJYQËSORIT	115
NËNFUSHA 5.3. KONSOLIDIMI I FUNKSIONIMIT TË KËSHILLIT GJYQËSOR.....	122
NËNFUSHA 5.4. EFIKASITETI I GJYQËSORIT	125
NËNFUSHA 5.5. LUFTA KUNDËR KORRUPSIONIT.....	127
NËNFUSHA 5.6. LUFTA KUNDËR KRIMIT TË ORGANIZUAR.....	132
NËNFUSHA 5.7. KTHIMI I PRONËS	134

11.	KUSHTET E PËRGJITHSHME PËR PAGESAT (PËR TË GJITHA FUSHAT E POLITIKËS).....	137
12.	KOMPLEMENTARITETI ME IPA III	140
13.	INVESTIMET NË KORNIZËN E INVESTIMEVE NË BALLKANIT PERËNDIMOR (KIBP)	142
14.	KONSULTIMI.....	146
15.	MONITORIMI, RAPORTIMI, VLERËSIMI.....	147
16.	KONTROLLI DHE REVIZIONI.....	151
17.	KOMUNIKIMI	159

LISTA E AKRONIMEVE

TMDV - Trafiku mesatar ditor vjetor
AGJPP - Akademia për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë
SIAMÇGJ (ACCMIS) - Sistemi Informativ i Automatizuar për Menaxhim të Çështjeve Gjyqësore
PADH - Përpunimi i Automatizuar i të Dhënave
SAE - Sistemi i Automatizuar i Eksportit
NJKKM (AFCOS) - Njësia e Koordinimit Kundër Mashtrimit
IA - Inteligjenca Artificiale
ACAL- Agjencia për Cilësinë e Arsimit të Lartë
ZKP - Prokuroria Publike/Zyra e Kthimit të Pronës
PThP - Prokuroria Themelore Publike
PThPKOK- Prokuroria Themelore Publike për Ndjekjen e Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit
KK - Kalimi kufitar
KBMB - Komiteti i Bazelit për Mbikëqyrjen Bankare
DPD – Drejtoria e Përgjithshme Doganore
SVD - Sistemi i Vendimeve Doganore
MTLEQ (CEFTA) - Marrëveshja e Tregtisë së Lirë të Evropës Qendrore
KEED - Komisioni Evropian për Efikasitetin e Drejtësisë
EKRE - Ekipi Kompjuterik për Reagim ndaj Emergjencave
NJQH - Njësia Qendrore e Harmonizimit
QeE - Qendrat e Ekselencës
COM - Raporti i Komisionit për Maqedoninë e Veriut
KLTNH - Konventa në lidhje me transportin ndërkombëtar hekurudhor
KMK - Komisioni për Mbrojtjen e Konkurrencës
KPV - Korniza e Partneritetit të Bankës Botërore për Vendin
IÇK - Indeksi i Çmimeve të Konsumit
KPP - Këshilli i Prokurorëve Publikë
SH/DHR2 - Shërbimet e përbashkëta / Të dhënat e referencës 2
ERISK - Ekipe të reagimit ndaj incidenteve të sigurisë kibernetike
ZKC - Zbulimi i Koordinuar i Cënueshmërisë
ADH- Akti i të dhënave
BZHMV - Banka për Zhvillim e Maqedonisë së Veriut
DEU - Delegacioni i Bashkimit Evropian në Maqedoninë e Veriut
DP TBD - Drejtoria e Përgjithshme për Tatimet dhe Bashkimin Doganor
QID - Qendrat e Inovacionit Digjital
SMD - Sistemet e Monitorimit të Drejtuesve (të automjeteve)
BDJM – Shkakto Dëm Jo të Madh
OSSH - Operatori i Sistemit të Shpërndarjes
EBP - Praktikë e Bazuar në Dëshmi
BERZH - Banka Evropiane për Rindërtim dhe Zhvillim
KE - Komisioni Evropian
SIM - Sistemi Informativ i Menaxhimit
ÇEF - Çështjet Ekonomike dhe Financiare
KNRR - Konventa Ndërkombëtare Rrugore
ÇEF - Çështjet Ekonomike dhe Financiare
QEID - Qendrat Evropiane të Inovacionit Digjital

PZS - Procesi i Zbulimit të Sipërmarrësisë
EMJ - Energjia dhe Mjedisi jetësor
e-DTM - Digjitalizimi i transportit të mallrave në të gjithë Bashkimin Evropian
KEI - Këshilli Evropian i Inovacionit
MZMDH - Masat e Zgjeruara të Mbrojtjes së të Dhënave
PEI - Plani Ekonomik dhe Investues
IETI - Instituti Evropian i Inovacionit dhe Teknologjisë
ENER - Regjistri i Vetëm Kombëtar Elektronik i rregulloreve
DPH - Deklaratat Përmbledhëse të hyrjes
RREOST - Rrjeti Evropian i Operatorëve të Sistemit të Transmisionit
RREOST-E - Rrjeti Evropian i Operatorëve të Sistemit të Transmisionit për Energjinë Elektrike
DPEN - Direktiva për Performancën Energjetike të Ndërtesave
CPE - Certifikata e performancës energjetike
EEP - Ekipi i ekspertëve të projektit
ABEH (ERA's) - Agjencia e Bashkimit Evropian për Hekurudhat
KRrE - Komisioni Rregullator i Energjetikës
PRE - Programi i Reformës Ekonomike
EShP – Enti Shtetëror për Punësim
ESCO - Kompania e Shërbimeve Energjetike
ESM - Menaxhimi i Shërbimeve të Ndërmarrjeve
STE - Sistemi i Tregtimit të Emisioneve
STE - Skema e Tregtimit të Emisioneve
BE - Bashkimi Evropian
EUCDM - Modeli i të Dhënave Doganore të BE-së
EVR- Regjistri Evropian i Automjeteve
IHD - Investimet e Huaja Direkte Neto
FITD - Fondi për Inovacionin dhe Zhvillimin e Teknologjisë
PVGj III - Plani i Veprimit Gjikor
BPV – Prodhimi i Brendshëm Bruto
FGjE - Fragmentimi Gjeo-Ekonomik
GS - Gazrat serrë
QEV - Qeveria
BPGJ - Buxheti i Përgjegjshëm Gjikor
GRECO - Grupi i Shteteve kundër Korrupsionit
SP - Sekretariati i Përgjithshëm
SMG - Sistemi i Menaxhimit të Garancive
ZVG - Zinxhiri i Vlerës Globale
HAZMAT - Transport i Materialit të Rrezikshëm - Mallrave të rrezikshme
VN - Vlerësimi i Ndikimit
TPKI - Tabela e Punës e Kufirit Italian
SKI2 - Dogana dhe Sistemi i Kontrollit të Importeve
TIK - Teknologjitë e Informacionit dhe Komunikimit
Strategjia e TIK - Strategjia e Teknologjisë së Informacionit dhe Komunikimit
SIIMF - Sistemi Informativ i Integruar i Menaxhimit Financiar
GZ - Grupi i Zbatimit
ONP - Organizata Ndërkombëtare e Punës
FNM - Fondi Monetar Ndërkombëtar

ONISU - Organizata Ndërkombëtare e Institucioneve Supreme të rRevizionit
IPA - Instrumenti për Asistencën e Para-Aderimit
IPARD - Instrumenti i Asistencës së Para-Aderimit për Zhvillim Rural
TI- Teknologjia e Informacionit
Sistemet TI - Sistemi i Teknologjisë së Informacionit
SIIT - Sistemi i Integruar i Informacionit Tatimor
SIT- Sisteme Transporti Inteligjente (Evropiane).
APT - Arsimi Profesional dhe Trajnimi
KGj - Këshilli Gjyqësor
KPD - Komiteti i Përbashkët Drejtues
PVTD - Plani i Veprimit të Tranzicionit të Drejtë
UTD - Udhërrëfyesi i Tranzicionit të Drejtë
TKP - Treguesit Kryesorë të Performancës
LNA - Ligji për Nëpunësit Administrativë
LVK - Ligji për Veprimin Klimatik
NjVL - Njësitë e Vetëqeverisjes Lokale
LOFOASH - Ligji për Organizimin dhe Funksionimin e Organeve të Administratës Shtetërore
PSShT-C - Plani Strategjik Shumëvjeçar për Tatimet
MÇP - Ministria për Çështjet Evropiane
TEF - Tenderi Ekonomikisht më i Favorshëm
OKTEE - Operatori kombëtar i tregut të Energjisë Elektrike
MEPSO - Operatori i Sistemit të Transmisionit të Maqedonisë së Veriut
AMF - Asistencë Makro-Financiare
MSGI - Motivi, Synimi, Gabimi, Identiteti
MSHIA - Ministria e Shoqërisë Informativë dhe Administratës
ZIK - Zonat Industriale Komunale
MMJPH - Ministria e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor
MF - Ministria e Financave
MPB - Ministria e Punëve të Brendshme
MNjN - Marrëveshja për Njohje të Ndërsjellë
MRVA - Monitorimi, Rishikimi, Verifikimi dhe Akreditimi
ShA - Shteti Anëtar
MW – Megavat
SRKT - Sistemi i ri i Kompjuterizuar i Transitit
NDI - Instituti Kombëtar Demokratik
DPFNZ - Drejtoria e Përgjithshme për Fqinjësinë dhe Negociatat e Zgjerimit
PKEK - Plani Kombëtar i Energjisë dhe Klimës
OETEE - Operatorët e Emëruar të Tregut të Energjisë Elektrike
KK IPA - Koordinator Kombëtar IPA
RrSI (NIS) - Rrjeti dhe Sistemet e Informacionit
KJF – Kreditë jofunksionale
KKK - Korniza Kombëtare e Kualifikimeve
ARrK - Autoritetet Rregullatore Kombëtare
FjSP - Format Jo-standarde të Punësimit
QKMT - Qendra Kombëtare e Menaxhimit të Trafikut
ZKTT - Zyra Kombëtare e Transferimit të Teknologjisë
LAB - Ligji amë për Buxhet

PRKOK - Platforma e Regjistrimit të Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit
ODIHR - Zyra për Institucionet Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut
OECD - Organizata për Bashkëpunim dhe Zhvillim Ekonomik
OLAF - Zyra Evropiane e Luftës Kundër Mashtrimit
OSBE (OSCE) - Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë
RAP - Reforma në Administratën Publike
NPRrSh - Ndërmarrja Publike për Rrugë Shtetërore
MFP - Menaxhimi i Financave Publike
KBFP - Kontrolli i Brendshëm Financiar Publik
MIP - Menaxhimi i Investimeve Publike
DMIP - Departamenti i Menaxhimit të Investimeve Publike
NjZP - Njësia e Zbatimit të Projektit
PLL - Linja Parandaluese dhe e Likuiditetit
PP - Prokurorët Publikë
ZPP – Zyra e Prokurorisë Publike
PPP - Partneritet Publik Privat
DaP – Drejtoria e të Ardhurave Publike
ShE - Shkëmbimet e energjisë
SC - Sigurimi i Cilësisë
RA - Agjenda e Reformave
KBR - Këshilli i Bashkëpunimit Rajonal
BRE - Burimet e Ripërtëritshme të Energjisë
KO - Kërkesë për Oferta
FRRr – Fondi i Reformave dhe rritjes (RGF)
SRI - Skema Rajonale e Inovacionit
SL (RoL) - Sundimi i Ligjit
MSA - Marrëveshja e Stabilizim Asociimit
SINNSh - Sistemi Informativ i Menaxhimit të Ndhmës Shtetërore
EShR - Enti Shtetëror për Revizion
MSK - Modeli Standard i Kostos
BVDP- Bashkim i Vetëm i Ditës Përpara
ARN - Aktivi i Rezervave Ndërkombëtare
KSHZ- Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve
OMK - Optimizimi i Motorit të Kërkimit
MIS - Menaxhimi i Incidentit të Sigurisë
NKJSh - Ndotës Klimatik Jetëshkurtër
ISHP - Inspektorati Shtetëror i Punës
NVM - Ndërmarrjet e Vogla dhe të Mesme
ShPSH - Shoqëri në pronësi të shtetit
EOS - Ekzekutiv i Operacioneve Speciale
BV - Burimi i Verifikimit
SPP - Tubacioni i Vetëm i Projektit
SSPF – Sektori i Tubacionit të Vetëm i Projektit
SSZ - Strategjia për Specializim të Zgjuar
PShT - Parqe Shkencore dhe Teknologjike
SUPRAE - Projekti për Mbështetje të Reformave të Politikave, Aderimit dhe Efektivitetit
SW - Mjedisi me një dritare i BE-së për Doganat

AT - Asistencë Teknike
TAD - Dokument Shoqërues i letrës për transit
TAIEX - Asistencë Teknike dhe Shkëmbim Informacioni
TBD – Mbetet për t’u përcaktuar
TKM - Termat, Kushtet dhe Metodologjitë
TEN-T - Rrjeti Trans-Evropian i transportit
ZZHIT - Zonat e Zhvillimit Industrial Teknologjik
TIR - Transporti Ndërkombëtar Rrugor
TC - Termocentrali
NSI - Nën sistemi Struktural i Infrastrukturës
OST - Operatori i Sistemit të Transmetimit
APTT - Arsimi Profesional dhe Trajnimi Teknik
KDBE - Kodi Doganor i Bashkimit
KB (UN) - Kombet e Bashkuara
UNDP - Programi i Kombeve të Bashkuara për Zhvillim
UNECE - Komisioni Ekonomik i Kombeve të Bashkuara për Evropën
UNFCCC - Konventa Kuadër e Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike
DShU - Detyrim i Shërbimit Universal
APT - Arsimi Profesional dhe Trajnimi
BP - Ballkani Perëndimor, Banka Botërore
KIBP - Korniza e Investimeve të Ballkanit Perëndimor
LTTBP - Lehtësimi i Tregtisë dhe transportit në Ballkanin Perëndimor
OBSH - Organizata Botërore e shëndetësisë
PL - Pesha në Lëvizje

PJESA 1: QËLLIMET DHE KOHERENCA E AGJENDËS REFORMUESE

Komisioni Evropian më 8 nëntor 2023 propozoi Instrumentin për reformë dhe rritje 2024-2027 (RGF), i cili duhet të ofrojë mbështetje kyçe në zbatimin e Planit të ri të rritjes për vendet e Ballkanit Perëndimor dhe katër shtyllat e tij. Fondi shërben si një instrument i përkohshëm në formë të kredive dhe granteve që kanë për qëllim të adresojnë konvergjencën (përafrimin) e pamjaftueshme socio-ekonomike midis Ballkanit Perëndimor (BP) dhe BE-së, që u përkeqësua nga ndikimi ekonomik si pasojë e pandemisë COVID-19 dhe agresionit Rus kundër Ukrainës.

Me fondin e reformave dhe rritjes (RGF) parashihet të mbështetet zbatimi i agjendës reformuese (AR) që identifikojnë paketën gjithëpërfshirëse të një grupi koherent dhe listën me prioritete të reformave të synuara dhe fushave të investimeve.

Kjo agjendë reformuese (AR) përshkruan qasjen strategjike të Maqedonisë së Veriut për të përshpejtuar reformat themelore për integrimin progresiv me tregun e përbashkët të Bashkimit Evropian dhe konvergjencën socio-ekonomike, si dhe përafrimin me ligjet, rregullat, standardet, politikat dhe praktikatat e Bashkimit Evropian sipas objektivave të përgjithshme, siç është përcaktuar edhe në nenin 3 të Rregullores së Instrumentit të reformave dhe rritjes (RGF). **Shkurtimisht, Agjenda reformuese thekson angazhimin e Republikës së Maqedonisë së Veriut për zbatimin e suksesshëm të reformave të nevojshme për të kompletuar procesin e integritimit në BE.**

1. SFIDAT KRYESORE (ANALIZA E PROBLEMIT)

Konvergenca është shoqërues i natyrshëm i procesit të anëtarësimit në BE dhe paraqet forcën kryesore shtytëse për bashkim dhe mbështetje së prioritetit strategjik kombëtar të Republikës së Maqedonisë së Veriut, gjegjësisht për arritje të anëtarësisë me të drejta të plota në BE. Maqedonia e Veriut është tashmë 15 vjet kandidate për anëtarësim në BE. Procesi i skringut bilateral, filloi në vitin 2022 me hapjen e negociatave për anëtarësim, duke e vënë vendin në sprovë të identifikojë të gjitha sfidat e mundshme në rrugën e tij drejt anëtarësimit në BE. Edhe pse vendi ka arritur shumë në harmonizimin e politikave dhe strategjive me ato të BE-së, një numër i konsiderueshëm i sfidave ende mbeten.

Përvoja nga zgjerimet e mëparshme tregon se procesi i përafrimit çon në përmirësimin e reformave institucionale, të cilat më pas çojnë në rritjen e investimeve të huaja të drejtpërdrejta. Duke e marrë parasysh nevojën për modernizimin e administratës publike dhe rritjen e efikasitetit të saj, e në të njëjtën kohë edhe reduktimin e normave që e pengojnë zhvillimin ekonomik, nevojiten institucione të fuqishme dhe staf adekuat.

Harmonizimi dhe përshtatja e politikave që lidhen me ekonominë, e rrit aftësinë konkurruese të kompanive të vogla dhe të mesme. Duke pas qasje më të madhe në financa, që mund të rrisin produktivitetin e tyre dhe të kenë qasje në tregun e përbashkët të BE-së.

Përshpejtimi i konvergjencës socio-ekonomike me Bashkimin Evropian dhe integrimi në tregun e përbashkët të Bashkimit Evropian paraqet sfidë të rëndësishme për Maqedoninë e Veriut, që kërkon reforma të mëdha, dhe jo vetëm ndryshime strukturore, por rritje të efektivitetit dhe efikasitetit të administratës publike dhe menaxhimit të financave publike, rritje të financimit të qëndrueshëm, ristrukturim të tregut të punës, përforsim të zhvillimit të sektorit privat si dhe sigurim të qëndrueshmërisë së mjedisit jetësor. Secila prej këtyre fushave kërkon përpjekje të fokusuara që synojnë tejkalimin e sfidave që e pengojnë transformimin ekonomik dhe social, si dhe ndërhyrje strategjike për të adresuar dobësitë ekzistuese dhe për t'u përafuar edhe më shumë me standardet dhe praktikatat e BE-së.

Shkalla e lartë e papunësisë është një nga faktorët kryesorë që ndikon në zhvillimin e vendit. Lidhja mes tregut të punës, arsimit dhe punësimit është thelbësore dhe zbatimi i reformave në këto fusha mund të ndihmojë vendin si dhe të pengojë largimin e madh të personave me arsim të lartë.

Realizimi i reformave të përshtatura ndaj tregut, të cilat do ta përmirësojnë infrastrukturën ndërlidhëse, do të kontribuojnë më tej në rritjen e eksportit dhe diversifikimin e prodhimitarisë industriale.

Megjithëse Maqedonia e Veriut ka arritur progres të konsiderueshëm në konvergencën e të ardhurave, BPV-ja (GDP) mesatare e saj për kokë banori (e matur me standardin e fuqisë blerëse) në vitin 2022 ishte 42.0%, që është ende shumë nën mesataren BE 27. Kjo agjendë reformuese kontribuon në ngushtimin e hendekut të të ardhurave dhe përshpejtimin e konvergencës së të ardhurave.

Në rritjen reale të BPV-së së vendit kanë pas ndikim negativ dy goditje të jashtme të njëpasnjëshme, veçanërisht pandemia e COVID-19 dhe rritja e çmimeve të energjisë, që u shkaktua nga lufta në Ukrainë dhe tensionet më të gjera gjeopolitike. Këto goditje nxorën në pah cenueshmërinë e ekonomisë së vogël dhe të hapur ndaj rënies së mprehtë të kërkesës së jashtme, çrregullimeve në zinxhirin e furnizimit global dhe paqëndrueshmërisë së çmimeve të energjisë. Krizat e shumta theksuan nevojën për një kornizë ekonomike dhe fiskale më të qëndrueshme që mund t'i përballojë goditjet e ardhshme dhe të sigurojë një trajektore lartësuese të rritjes dhe zhvillimit të qëndrueshëm.

Këto goditje, deri në një masë të caktuar, krijuan nevojën që sistemet në vend të jenë të besueshme dhe të përballojnë goditjet e ardhshme. Kështu, në fushat si Energjetika dhe Tranzicioni i gjelbër, programi fokusohet në përforcimin e tregut të energjetikës, dekarbonizimin, investimin në kapacitetet për ruajtjen e energjisë dhe bateritë. Në të njëjtën kohë, sigurimi i lartë i infrastrukturës kritike dhe niveli i rritur i sigurisë kibernetike janë sfidat që vendi do të përpiqet t'i ballafaqojë me reformat në fushën e politikave të digjitalizimit.

Menaxhimi me Financat Publike (MFP)

Menaxhimi efektiv me financat publike (MFP) është vendimtar jo vetëm për rritjen e disiplinës fiskale dhe shpërndarjen strategjike të burimeve të pakta publike, por edhe për sigurimin e transparencës, llogaridhënies dhe efikasitetit në shpenzimet buxhetore dhe në sigurimin e shërbimeve publike me cilësi të lartë, të cilat janë thelbësore për përfitimin e besimit të publikut dhe rritjen e mbështetjes së përgjithshme të brendshme për zbatimin e reformave sfiduese.

Rritja modeste ekonomike dhe borxhi publik mesatarisht i lartë – kryesisht për t'u përballur me ndikimin negativ të pandemisë dhe krizës energjetike – kontribuuan të ketë hapësirë të kufizuar fiskale. Nevojiten më tepër burime publike për përforcimin e investimeve në infrastrukturë, arsim, mbrojtjen shëndetësore dhe transformimin digjital, që janë thelbësore për rritjen e produktivitetit, rritjen e aftësisë konkurruese dhe përmirësimin e cilësisë së jetës së qytetarëve. Prandaj, përshpejtimi i reformave për rritjen e mobilizimit të të ardhurave, optimizimin dhe ri-përcaktimin e prioritetëve të shpenzimeve publike si dhe promovimin e investimeve në projekte kapitale që rrisin produktivitetin është thelbësor për krijimin e mjedisit të favorshëm për përshpejtimin e rritjes ekonomike dhe lehtësimin e konvergencës me BE-në.

Në qershor të vitit 2022, Qeveria miratoi Programin e ri të reformave për menaxhimin e financave publike për periudhën 2022-2025. Programi përbëhet nga 19 prioritete të shpërndara në tetë shtylla, respektivisht: Analiza ekonomike, korniza makroekonomike dhe fiskale (Parashikimi dhe raportimi i të ardhurave, Analiza ekonomike dhe parashikimi makroekonomik, Menaxhimi i përforcuar i borxhit); Mobilizimi i të ardhurave (Politika tatimore dhe doganore, Administrata tatimore, Doganat); Planifikimi dhe buxheti (Planifikimi i buxhetit, Menaxhimi i investimeve publike MIP, Kontabiliteti i buxheteve dhe shfrytëzuesve buxhetorë); Prokurimi Publik (Politika, Partneriteti privat-publik (PPP) dhe Koncesionet për mallrat me

interes publik); Proceset horizontale të MFP (Sistemi Informativ i Integruar i Menaxhimit Financiar (SIIMF), Akademia e Financave Publike); PIFC (Menaxhimi financiar dhe kontrolli, revizioni i brendshëm); Kontrolli i jashtëm dhe mbikëqyrja parlamentare (Revizioni i jashtëm, mbikëqyrja parlamentare); MFP në nivel lokal (decentralizimi fiskal, disiplina financiare, transparenca dhe llogaridhënia).

Në prill të vitit 2023, Qeveria publikoi raportin e parë vjetor të monitorimit për vitin 2022 dhe draft planin e veprimit për vitin 2023. Ky raport nxori në pah probleme në zbatim dhe rezultate jo të kënaqshme, duke sugjeruar nevojën për planifikim më realist dhe zbatim të përshpejtuar të reformave të përcaktuara.

Agjenda reformuese e MFP-it fitoi vrull pas miratimit të Ligjit për Buxhet (LB) në shtator të vitit 2022, por progresi mbetet ende i ngadalësuar në disa fusha vendimtare të reformave.

Respektivisht, miratimi i LAB-it shënon hap të rëndësishëm drejt përafrimit të kornizës fiskale të vendit me rregullat fiskale dhe praktikat buxhetore të BE-së. Ligji përfshin dispozita për rregullat fiskale, ndjekjen e rreziqeve fiskale dhe themelimin e këshillit fiskal, dhe ofron bazë ligjore për disa reforma vendimtare të MFP-së, duke përfshirë përforcimin e buxhetimit afatmesëm, revidimin e klasifikimeve buxhetore dhe vendosjen e Sistemit mbi informacionin e integruar të menaxhimit financiar (SIIMF). Zbatimi në kohë dhe efektiviteti i këtyre reformave është parakusht për përforcimin e kornizës institucionale për MFP, rritjen e kapaciteteve të institucioneve publike për menaxhimin e financave publike, si dhe nxitjen e kulturës së llogaridhënies, të cilat janë vendimtare për arritjen e qëndrueshmërisë fiskale dhe ndërtimin e besimit publik.

Ministria e Financave vazhdon të përmirësojë transparencën në menaxhimin e financave publike duke publikuar çdo tremujor të dhëna për të ardhurat dhe shpenzimet e institucioneve publike, vetëqeverisjes lokale dhe shoqëritë tregtare nën pronësi shtetërore. Ministria gjithashtu ka faqe interneti *Open Finance* me të dhëna të hollësishme mbi transaksionet buxhetore. Megjithatë, kapaciteti i burimeve njerëzore të Ministrisë së Financave mbetet i kufizuar, me sfida të mëdha në aspekt të rekrutimit dhe mbajtjes së nënpunësve administrativë me përvojë të lartë profesionale.

Reforma në Administratë Publike (RAP)

Vizioni strategjik për administratë publike të shkathët, inovative dhe që përmirësohet vazhdimisht është thelbësor për tejkalimin e sfidave të reja, sigurim efikas i shërbimeve dhe menaxhim efektiv i shpenzimet publike. Megjithatë, zbatimi i reformave në këtë fushë ka qenë jokonsistent, me politikë të paqëndrueshme dhe pandemina e shkaktuar nga KOVID19 të cilët penguan progresin.

Maqedonia e Veriut vlerësohet nga Komisioni Evropian se është mesatarisht e përgatitur në reformat e administratës së saj publike, me progres të kufizuar të arritur në vitin 2023 me miratimin e Strategjisë së re për Reformt në Administratën Publike dhe Planit shoqëruar të Veprimit. Vendi duhet të miratojë kornizën e rishikuar ligjore për menaxhimin me burimet njerëzore, e cila përfshin Ligjin e rishikuar për nëpunësit administrativë dhe Ligjin për punonjësit në sektorin publik dhe dispozita të reja ligjore të cilat aplikohen për udhëheqje në nivel të lartë. Korniza e re duhet të përmirësojë menaxhimin e burimeve njerëzore në të gjithë administratën dhe të ndihmojë në sigurimin e trajnimit, avancimeve dhe shkarkimeve në bazë meritore në të gjitha nivelet, duke përfshirë edhe udhëheqësinë e lartë. Legjislacioni aktual nuk i ka marrë ende parasysh rekomandimet e Komisionit Shtetëror për Parandalimin e Korrupsionit për nepotizëm, miqësi dhe ndikimin politik gjatë punësimit në sektorin publik dhe në emërimin e anëtarëve të bordeve mbikëqyrëse dhe drejtuese. Përmirësimet e llogaridhënies në administratën publike varen nga miratimi i Ligjit të ri për Organizimin Shtetëror dhe ligjeve të tjera përkatëse në përputhje me rekomandimet për organizimin e ri të organeve të administratës shtetërore. Vendi gjithashtu duhet të sigurojë zbatim të plotë të Ligjit për procedurat e përgjithshme administrative përmes kompletimit të digjitalizimit të regjistrave të institucioneve dhe shkëmbimin e të dhënave, si dhe thjeshtimit të procedurave elektronike.

Ka përpjekje ndryshme të vazhdueshme për të përmirësuar sigurimin e shërbimeve publike për qytetarët dhe bizneset. Sigurimi i zbatimit të suksesshëm të Strategjisë së RAP kërkon përpjekje të përbashkëta për të rritur kapacitetin administrativ, për të përmirësuar proceset dhe për të nxitur kulturë transparente dhe llogaridhënëse.

Energjetika /Tranzicioni i Gjelbër

Qëndrueshmëria e sektorit të energjetikës është çështje urgjente, për shkak se vendi mbështetet në lëndë djegëse fosile dhe në modelin e rritjes intensive të energjisë që shpie drejt degradimit të mjedisit jetësor si dhe problemeve me shëndetin publik. Kalimi në përzjerje të energjetikës më të pastër, përmirësimi i efikasitetit energjetik dhe investimi në burimet e ripërtëritshme të energjetikës janë të domosdoshme për zvogëlimin e ndikimit mbi mjedisin jetësor, garantimin e sigurisë energjetike dhe mbështetjen e zhvillimit ekonomik miqësor ndaj mjedisit jetësor.

Vlerësimi i KE-së për ERP 2023-2025 të Maqedonisë së Veriut, thekson se ekonomia e Maqedonisë së Veriut karakterizohet me varësi të lartë nga importet e energjetikës, intensitet të lartë energjetik, joefikasitet dhe vjetrim i sistemeve për prodhim të energjisë, mbështetje e vazhdueshme në thëngjillin si një ndër burimet ndotëse më të mëdha dhe përdorimin joefikas i energjisë. Korniza strategjike për tranzicion drejt energjisë së gjelbër është zhvilluar mirë, por progresi i zbatimit është i kufizuar. Kalimi në ekonomi me karbon të ulët dhe me energji të pastër kërkon investime të konsiderueshme në infrastrukturën energjetike. Sipas Planit investues të Qeverisë për periudhën 2021-2027, në sektorin e energjetikës pritet të investohet një shumë totale prej 3.1 miliardë euro, kryesisht në burime të ripërtëritshme të energjisë (BERZH, 2021). Kjo është në përputhje me Planin ekonomik dhe investues të BE-së dhe Agjendën e gjelbër për Ballkanin Perëndimor për zhvillimin e burimeve të ripërtëritshme të energjisë dhe përdorimin e burimeve energjetike më pak ndotëse, duke përdorur platformën e përbashkët për prokurimin e gazit, duke e koordinuar kërkesën dhe përdorimin e infrastrukturës dhe bisedime me partnerët ndërkombëtarë.

Në qershor të vitit 2023, Qeveria e miratoi Udhërrëfyesin për tranzicion të drejtë. Qëllimet kryesore të udhërrëfyesit janë (a) Diversifikimi i modelit ekonomik në rajonet e prekura për t'u bërë më intensiv me njohuri dhe burime më efikase, (b) Rajonet të bëhen më tërheqëse për të rinjtë dhe ndërmarrjet, (c) Të veçohet sektori i prodhimit të Maqedonisë së Veriut nga karburantet gjithnjë e më ekonomike dhe (d) Mbështetja e njerëzve dhe komuniteteve të prekura nga heqja e thëngjillit. Janë identifikuar rrugët e mëposhtme, të cilat përfshijnë projekte afatshkurtra, afatmesme dhe afatgjata, intervenime dhe investime për arritjen e qëllimeve: (1) Rrugë për investime private dhe startup ekonomi, (2) Korsi për infrastrukturë të gjelbër dhe të mençur, (3) Rrugë për energji të pastër dhe (4) Rrugë për zhvillimin e aftësive.

Për të mbështetur tranzicionin energjetik në vend, Republika e Maqedonisë së Veriut është përzgjedhur nga Fondi për investime klimatike që të merr pjesë në Programin e tranzicionit të përshpejtuar të thëngjillit dhe të zhvillojë Plan investimi me financim fillestar prej 85 milionë USD (me komponentë të kredive dhe granteve). Plani i investimeve u miratua nga Qeveria në janar 2024, ndërsa nga Komiteti i investimeve i Fondit për investime klimatike u miratua më 20 mars 2024.

Republika e Maqedonisë së Veriut, përmes Ministrisë së Ekonomisë, Ministrisë së Financave, në koordinim me Ministrinë e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor, dhe së bashku me bankat multilaterale zhvillimore nënshkruan deklaratë të përbashkët më 3 dhjetor 2023 në COP 28 në Dubai, në bazë të së cilës do të themelohet Platforma për investimev për tranzicion të drejtë energjetik të Maqedonisë së Veriut.

Platforma synon të lehtësojë në mënyrë holistike dhe tranzicionin e shpejtë dhe të drejtë energjetik të vendit me përmbytje të ulët të karbonit, në përputhje me qëllimet e saj klimatike dhe zhvillimore, kontributin e përcaktuar kombëtar në ndryshimet klimatike si dhe Strategjinë për zhvillimin energjetik të Republikës së Maqedonisë së Veriut deri në vitin 2040. Nevojat për financimin e platformës vlerësohen në 3 miliardë euro. Platforma ka për qëllim të mbështet zbatimin e saj, të mobilizojë financimin dhe burimet, duke

përfshirë grante dhe burime koncesionare. Takimi inauguroes i partnerëve të tranzicionit energjetik të Maqedonisë së Veriut u mbajt më 27 mars 2024, kurse qëllimi kryesor ishte të diskutohej dhe të arrihej pajtim me të gjithë partnerët për fushat e punës të Platformës për vitin 2024, duke përfshirë strukturën qeverisëse dhe mënyrën se si do të vijojnë operacionet dhe zbatimimi.

Si vend nënshkrues, i cili nuk është përfshirë në Aneksin I të Konventës Kornizë të Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike (UNFCCC) dhe Marrëveshjen e Parisit dhe si shtet nënshkrues i Protokollit të Kiotos, Maqedonia e Veriut ndërmerr aktivitete të rregullta për reduktimin e emetimeve të gazrave serrë dhe për të kufizuar ngrohjen globale. Në vitin 2022, vendi e miratoi Planin kombëtar për energjetikë dhe klimë (NECP), si dhe plane e strategji të tjera, por progresi në zbatimin e politikave të gjelbra është ende i kufizuar, që rezulton me cilësi të dobët të ajrit, menaxhim të kufizuar të mbetjeve dhe ujërave të zeza, si dhe përdorim të ulët të burimeve të ripërtëritshme të energjisë (FMN, 2022).

Lejet e lëshuara për prodhimin e burimeve të ripërtëritshme të energjisë (BER) në vitin 2023 njohën progres të rëndësishëm në kapacitetin e instaluar të BRE. Pritet që deri në fund të vitit 2024 të miratohet Ligji për Veprimet Klimatike, me çka do të themelohet korniza ligjore për sistemin kombëtar të rezervave dhe çmimeve të karbonit, duke inkurajuar reduktime të emetimeve në sektorët me emetim të lartë dhe duke e mbështetur kalimin në ekonomi me emetim të ulët.

Një sfidë tjetër e rëndësishme është progresi i kufizuar i vendit drejt arritjes së ekonomisë qarkore, me normat e riciklimit që janë jashtëzakonisht të ulëta me më pak se 1% të mbetjeve të ngurta që riciklohen dhe pothuajse 99% që shkojnë në deponi (Eurostat, 2020). Megjithatë, një rritje nga 27.08% në vitin 2014, në 47.21% në vitin 2018, është vërejtur në riciklimin e mbeturinave të ambalazhimit, pavarësisht stimujve të kufizuar ekonomikë për promovimin e riciklimit (MAKStat, 2020). Maqedonia e Veriut aktualisht gjeneron 456 kg., mbeturina komunale për kokë banori, që është më pak se mesatarja e BE-së prej 492 kg për kokë banori, por kjo vjen duke u rritur që nga viti 2014 (Eurostat, 2020).

Disa organe janë përgjegjëse për menaxhimin e mbetjeve, por ka probleme me komunikimin, duke e theksuar nevojën për mekanizma më efektivë të koordinimit. Mungesa e personelit dhe burimeve financiare midis këtyre organeve e pengon zbatimin e masave. Këto janë çështje të njohura që Qeveria synon t'i trajtojë në Strategjinë e re kombëtare për menaxhimin e mbetjeve 2024-2036, e cila do të zhvillohet (ajo e mëparshme ishte për periudhën 2008-2020). Ekziston nevoja për të zbatuar masa për krijimin e sistemit rajonal të menaxhimit të mbetjeve, veçanërisht në rajonin Lindor dhe Verilindor (KE, 2020).

Përmirësimi i cilësisë së ajrit ambiental ka qenë prioritet i lartë për një periudhë të gjatë kohore. Ka përqendrim të larta të grimcave të imta (PM 2.5), të cilat gjatë periudhës së dimrit konsiderueshëm i tejkalojnë kufijtë e përcaktuar nga shteti, si dhe ato të përcaktuara nga OBSH-ja dhe BE-ja. Për shembull, ekspozimi mesatar vjetor ndaj grimcave PM 2.5 është 33 µg/m³, që është më shumë se trefishi i niveleve më të larta të rekomanduara nga OBSH-ja, dukshëm mbi mesataren e BE-së prej 13.1 µg/m³ dhe më i lartë se mesatarja e BP6 prej 25.77 µg/m³. (Banka Botërore, 2020). Ndotja e ajrit ka çmim të lartë ekonomik që lidhet me vdekshmërinë nga ekspozimi ndaj ndotjes së ajrit, që vlerësohet në 5.2–8.5% të BPV-së në Maqedoninë e Veriut në vitin 2016. Kryeqyteti, Qyteti i Shkupit, është zona më e prekur nga ndotja e ajrit.

Një problem tjetër nga i cili vuan vendi, është sistemi i pazhvilluar i furnizimit me ujë dhe sistemi i kanalizimeve. Ndotja e ujit, për shkak të një trajtimi të pamjaftueshëm të ujërave të zeza industriale dhe komunale, paraqet shqetësim të madh. Në vitin 2019, në funksionim ka pas 24 impiante të trajtimit të ujërave të zeza, që përbëjnë 24,5% të kapacitetit të kërkuar (UNECE, 2019). Shkupit, si kryeqyteti i vendit, ende i mungon impiant për trajtimin e ujërave të zeza, megjithëse kontrata e ndërtimit është nënshkruar në vitin 2023.

Më tej, vendi është shumë i ekspozuar ndaj rreziqeve natyrore - ekziston rrezik i lartë nga vërshimet dhe rrëshqitjet e dheut, dhe rrezik mesatar nga tërmetet, mungesave të ujit dhe nxehtësive ekstreme. Gjatë 20 viteve të fundit, humbjet nga fatkeqësitë dhe ngjarjet ekstreme klimatike në Maqedoninë e Veriut kanë qenë

të të rëndësishme, duke arritur vlerë totale prej mbi 645 milionë dollarë dhe kanë prekur sektorë të ndryshëm si bujqësia, pylltaria dhe turizmi (Baza e të dhënave të ngjarjeve urgjente, EM-DAT, 2023).

Të gjitha sfidat e përmendura janë të rëndësishme dhe kërkojnë veprime të menjëhershme.

Tranzicioni digjital

Digjitalizimi sjell shumë përfitime që e bëjnë jetën më të mirë. I thjeshton shërbimet publike, duke kursyer kohë e para edhe për qytetarët edhe për bizneset. E bën sektorin publik të punojë në mënyrë më efikase dhe e ndihmon rritjen ekonomike. Mjetet digjitale gjithashtu e promovojnë transparencën dhe reduktojnë korrupsionin duke e bërë qasjen tek informacionet më të lehtë dhe procesin të qartë e të gjurmueshëm. Digjitalizimi i përmirëson shërbimet, i mbështet praktikatat e drejta dhe ndihmon në ndërtimin e një shoqërie më të fortë dhe më inovative.

Siç thuhet në Raportin e KE-së për progresin e Maqedonisë së Veriut për vitin 2023, ka nisur riorganizimi i institucioneve shtetërore në nivel qendror dhe transformimi digjital i vendit ka progres. Digjitalizimi i sektorit privat gjithashtu ka shënuar progres, por aftësia konkurruese e bizneseve vendase mund të përmirësohet nëpërmjet ofertës më të pasur të shërbimeve publike elektronike. Nga ana tjetër, kapaciteti për qasje të shërbimit digjital dhe edukimi digjital duhet të rritet ndjeshëm. Digjitalizimi i ekonomisë është ende në nivel të ulët krahasuar me BE-në. Përqindja e familjeve me qasje në internet në shtëpi është rritur me 10.1 pikë përqindjeje ndërmjet vitit 2017 dhe vitit 2021, deri 83.6%. Lidhja fikse brezgjërë (broadband) me internetin përdoret nga 88% e shfrytëzuesve familjarë dhe nga 92% e bizneseve me 10 ose më shumë punonjës, por kompanitë më të vogla ende përballen me pengesa. Nga numri i përgjithshëm i ndërmarrjeve, 54.5% kishin faqe interneti/faqe. Në përgjithësi, ekziston nevojë e caktuar për të rritur qasjen në brezin e gjerë (broadband), për të zgjeruar shërbimet e e-Qeverisë dhe për të zhvilluar shkathtësitë digjitale. Kjo duhet të merret parasysh edhe në lidhje me zbatimin e mëtejshëm të agjendës digjitale për Ballkanin Perëndimor dhe Marrëveshjes rajonale për roaming, si iniciativa që mund ta çlirojnë potencialin njerëzor dhe afarist të vendit.

Me miratimin e ndryshimeve në Ligjin për organizimin dhe funksionimin e organeve të administratës shtetërore, Ministria për Transformim Digjital u bë autoriteti kryesor për sigurinë kibernetike, duke u fokusuar në zhvillimin e politikave për sigurinë e rrjeteve dhe sistemeve të informacionit. Vendi duhet urgjentisht të përgatisë dhe të miratojë strategjinë kombëtare gjithëpërfshirëse të sigurisë kibernetike, e cila do të jetë dokumenti kryesor për zhvillimin e shoqërisë më elastike në aspektin kibernetik. Kjo strategji duhet të vendosë standarde të forta për digjitalizimin, duke siguruar që ato të implementohen nëpër institucionet e sektorit publik. Siç theksohet në Raportin e Progresit të KE-së për vitin 2023 për Maqedoninë e Veriut, ekziston nevojë urgjente për miratimin e ligjit për sigurinë e rrjetit të sistemeve të informacionit (transponimi i Direktivës NIS2). Përforcimi i kapaciteteve institucionale dhe njerëzore nëpërmjet ndërtimit të synuar të kapaciteteve dhe përmirësimit të bashkëpunimit ndërkombëtar në përputhje me normat ndërkombëtare të sigurisë kibernetike janë të gjitha hapa thelbësorë. Ekziston edhe nevoja për të përmirësuar funksionimin dhe kapacitetet e Ekipit kombëtar për reagimin ndaj incidenteve kompjuterike (MKD-EKRIK). Këto masa do të përforcojnë mbrojtjen e vendit nga kërcënimet kibernetike dhe do të sigurojnë mjedis digjital të sigurt për të gjithë qytetarët dhe bizneset.

Në përputhje me rekomandimet e KE-së, autoritetet duhet të zbatojnë plotësisht Ligjin për procedurat e përgjithshme administrative, ashtu që do të përfundojnë digjitalizimin e regjistrave të institucioneve dhe shkëmbimin e të dhënave dhe duke i thjeshtuar procedurat elektronike. Për modernizimin dhe digjitalizimin e sektorit publik nevojitet strategji për TIK-un dhe një plan veprimi i realizueshëm, gjë që kërkon bashkëpunim më të mirë mes institucioneve. Përforcimi i integritetit, deklarimi i pasurisë dhe digjitalizimi

janë mjetet kryesore për parandalimin e korrupsionit, i cili ka dëmtuar ekonominë e tregut dhe aftësinë konkurruese.

Për të përmirësuar procesin e digjitalizimit, është imperativ për vendin që të harmonizojë legjislacionin kombëtar me normat e reja për identitetin elektronik digjital dhe të miratojë strategji dhe plan veprimi për krijimin e identiteteve elektronike për të gjithë qytetarët. Për më tepër, vendi duhet të krijojë platformë kombëtare për arkivimin elektronik dhe menaxhimin e të dhënave në të gjitha institucionet e sektorit publik, duke përfshirë qendrën e të dhënave për ruajtjen elektronike dhe miratimin e ligjeve dhe akteve nënligjore të nevojshme. Ky është element vendimtar për sigurimin e shërbimeve publike të ndërlikuara.

E-portali kombëtar (uslugi.gov.mk) duhet të përmirësohet që të ofroj shërbime elektronike më komplekse për qytetarët dhe bizneset. Aktualisht, portali ofron shërbime për regjistrim në arsimin fillor, deklarata për të dhënat e punësimit dhe pensionit, vërtetimet për mos pasje të dënimeve, deklarata të regjistrimit të popullsisë, certifikatat e ndryshme të sigurimit social, të dhëna për marrëdhënie të punës dhe për punësim, njohja e diplomave, e shumë të tjera. Krijimi i e-portalit është integruar në Programet e mëparshme të reformës ekonomike (PRE) dhe zhvillimi i mëtejshëm i tij mund të konsiderohet si çështje e përpjekjeve të vazhdueshme, gjegjësisht, intervenimet reformuese duhet të kenë qasje ndërsektoriale. Në këtë kontekst intervenimi reformues si: Modernizimi i infrastrukturës rrugore me vendosjen në përdorim të sistemit inteligjent të transportit (SIT) përgjatë Korridorit X; Vendosja e sistemit informatik për menaxhim me ndihmën shtetërore dhe ngritjen e sistemit të integruar të informacionit tatimor në Drejtorinë e të Ardhurave Publike (DAP), mundësojnë qasje sistematike ndaj digjitalizimit në fusha të tjera të politikave publike që janë të rëndësishme së veçantë.

Fillimi i përdorimit të sistemit inteligjent të transportit (SIT) përgjatë Korridorit X (shtrihet në 114 km autostradë në Maqedoninë e Veriut, në drejtimin Veri-Jug, që lidh Evropën Veriore përmes Serbisë dhe Maqedonisë së Veriut me portet në Greqi) është me rëndësi të jashtëzakonshme për vendin. Kjo do të mundësojë qasje moderne dhe të qëndrueshme për lidhjen me vendet e tjera, duke pasur parasysh përmasën e vogël dhe pozicionin e mirë gjeostrategjik. Korridori X është pjesë përbërëse e sistemit TEN-T të transportit i cili pritet të ketë ndikim të konsiderueshëm në zhvillimin ekonomik dhe social të vendit. Sistemi inteligjent i transportit (SIT) është paraparë të kontribuojë në ruajtjen e mjedisit jetësor dhe të sigurojë qëndrueshmëri më të lartë të rrugëve të transportit.

Vlerësimi i KE-së për ERP 2023-2025 thotë se transparenca dhe efektiviteti i ndihmës shtetërore mbetet i mangët. Situata është e tillë për shkak të ndikimit të numrit të lartë të ofruesve dhe shfrytëzuesve të ndihmës shtetërore, nga mungesa e regjistrimit gjithëpërfshirës të përditësuar dhe kompetencat marginale të Komisionit për mbrojtjen e konkurrencës në mbikëqyrjen e ndihmës shtetërore. Si parakusht për krijimin e regjistrimit për ndihmë shtetërore, Qeveria duhet të krijojë sistem informacioni menaxhues që lidh institucione të ndryshme. Qasja e tillë do të mundësojë orientim më efektiv dhe riorganizim të ndihmës shtetërore në përputhje me rregullat e BE-së.

Digjitalizimi i sistemit MFP është nxitur nga zhvillimet teknologjike që e imponojnë domosdoshmërinë e zgjerimit të funksioneve të sistemeve aktuale. Kjo veçanërisht i referohet zhvillimit të Sistemi të ri të Thesarit dhe Sistemi të ri për Informim të Integruar Tatimor (SIIT). Duke pasur parasysh se Qeveria planifikon të rrisë investimet publike, përf forcimin e Menaxhimit të Investimeve Publike duhet t'i përkushtojë rëndësi e veçantë. Një program reformash në MFP duhet të kombinojë një diagnostikim të thelluar mbi menaxhimin e parave të gatshme, zhvillimin e sistemeve të reja të integruara të TI-së dhe Menaxhim të përmirësuar të investimeve publike (MIP).

Sistemet e trashëguara, të cilat janë përdorur, ndërsa disa ende përdoren nga Drejtoria e të Ardhurave Publike (DAP), janë të kufizuara në funksionimin e tyre dhe nuk kanë progres që t'i përmbushur nevojat e administratës tatimore, të cilat ndryshojnë. Dobësia kryesore e sistemit informativ të DAP-së është mungesa

e informacionit në kohë reale, si dhe pasqyrë e besueshme dhe e qartë e statusit të pajtueshmërisë së tatimpaguesve. Përveç kësaj, ka disa reforma dhe nisma që janë në zhvillim e sipër, të cilat synojnë promovimin e taksimit vullnetar, përmirësimin e efektivitetit të shërbimeve të tatimpaguesve dhe përmirësimin e mjedisit afarist. Këto iniciativa kërkojnë përfundimin e sistemeve të TI-së dhe zhvillimin e funksioneve të duhura për të përdorur në mënyrë efektive këto përpjekje. Në këtë kontekst, zbatimi i sistemit të ri tatimor nuk duhet të adresojë vetëm kërkesat aktuale të organeve tatimore, por edhe çështjet dhe kufizimet më kritike të sistemeve ekzistuese, duke eliminuar (ose minimizuar) mangësitë aktuale.

Përveç sfidave të përmendura, ka edhe sfida digjitale të tjera që duhet të adresohen në të ardhmen, si përdorimi i Inteligjencës Artificiale (IA) për zbulimin e tatimeve të padeklaruarra dhe për qëllime të parashikimit të taksave.

Kapitali njerëzor

Kapitali njerëzor si një shtytës kryesor i rritjes në çdo model zhvillimi ka rol jetik në sigurimin e qëndrueshmërisë dhe zhvillim gjithëpërfshirës. Ai ka potencial të fuqishëm për të kontribuar në mirëqenien e qytetarëve të Maqedonisë së Veriut dhe është bazë për mundësi të barabarta. Megjithatë, pabarazitë ndërmjet rezultateve të arsimit dhe nevojave të tregut të punës në Maqedoninë e Veriut e zgjasin kalimin nga shkolla në punë, ushqejnë ekonominë informale dhe e mbështesin emigracionin. Mangësitë në sistemin arsimor shtrihen nga arsimit fillor deri në atë të lartë, pavarësisht përpjekjeve të vazhdueshme dhe të fuqishme për reforma. Ekziston gjithashtu sistem i arsimit profesional dhe trajnimit (APT), që synon të zhvillojë plan programe me orientim nga tregu, me fokus në kompetenca që do t'u mundësonin nxënësve të integrohen më lehtë në tregun e punës. Që nga viti akademik 2007/2008, arsimit i mesëm u bë i detyrueshëm për çdo qytetar, me çka u mundësua lëvizshmëria horizontale dhe vertikale e nxënësve. Provimi i maturës shtetërore filloi të zbatohet nga viti 2008.

Strategjia e arsimit për periudhën 2018-2025 e ka sjellë nismën për ndryshime legjislativë në segmentin e arsimit profesional dhe trajnimit. Konkretisht, në Strategji thuhet me sa vijon: “Numri i lëndëve të APT-së në plan programe është më i ulët në Evropë, rreth 52% (përkundrejt 70% në Evropë), kurse numri i lëndëve të përgjithshme është më i larti (rreth 42%), gjë që e bën APT-në më të përgjithshëm. Në të njëjtën kohë, numri i orëve të trajnimit praktik është jashtëzakonisht i ulët, mesatarisht 20-30% kundrejt trendit evropian prej mbi 60%.

Strategjia e arsimit 2018-2025 i ka përcaktuar këto prioritetet: 1) Harmonizimi i arsimit profesional dhe trajnimit me nevojat e tregut të punës, 2) Përmirësimi i mjedisit mësimor dhe i cilësisë së arsimit profesional dhe trajnimit, 3) Rritja e përfshirjes në arsimin profesional dhe trajnimin dhe 4) Përmirësimi i kapaciteteve të burimeve njerëzore.

Me Planin vjetor operacional të Ministrisë së Arsimit dhe Shkencës është paraparë miratimi i Ligjit të ri për arsim profesional dhe trajnim. Me këtë ligj, për herë të parë, do të fillojë këshillimi për karrierë, këshilltarë dhe koordinatorë të karrierës për arsimin praktik, aftësi digjitale dhe kualifikime të fituara pas përfundimit të arsimit të mesëm. Në të njëjtën kohë si kandidat për në BE, vendi i ndjek rekomandimet e Këshillit të BE-së, veçanërisht:

- Rekomandimin e Këshillit të datës 24 nëntor 2020, për arsimin profesional dhe trajnimin (APT) për aftësi konkurruese të qëndrueshme, barazi sociale dhe qëndrueshmëri;
- Rezolutën e Këshillit për agjendë të re evropiane për edukimin e të rriturve 2021-2030;
- Rekomandimin e Këshillit të datës 29 nëntor 2021 mbi qasjet hibride inovative të mësimin për arsimin gjithëpërfshirës fillor dhe të mesëm me cilësi të lartë;
- Rekomandimin e Këshillit të datës 16 qershor 2022 mbi qasjen evropiane ndaj mikro - kredive për të mësuarit gjatë gjithë jetës dhe mundësinë për punësim 2022/C 243/02.

Në anën e tregut të punës, sfidat strukturore të tregut të punës vazhdojnë. Në tremujorin e dytë të vitit 2023, shkalla e pjesëmarrjes ishte 52.4%. Shkalla e pjesëmarrjes së femrave (42.5%) mbetet për 20 pikë të përqindjes më e ulët se ajo e meshkujve (SSO, 2023). Kujdesi për fëmijët dhe të moshuarit përmendet si një nga arsyt kryesorë për pasivitetin e grave dhe së këndejmë e ka imponuar nevojën për promovim të

aranzhimeve fleksibile të punës midis kompanive. Shkalla e punësimit (15-89) arriti në 45.5% ndërsa shkalla e papunësisë ishte 13.1%. Shkalla e papunësisë së të rinjve (15-29) ra në 24.5%, edhe pse ende dukshëm më e lartë nga mesatarja e BE-së. Format jo standarde të punësimit (FJSP) janë një tipar i përbashkët i tregjeve të punës në mbarë botën dhe Maqedonia e Veriut nuk bën përjashtim. Ndërsa tregu i punës ka ndryshuar, legjislacioni i punës dhe marrëveshjet kolektive nuk kanë ndryshuar. Kjo ka lënë shumë lloje të reja të punëve të punëtorëve të parregulluara dhe jashtë sistemit të mbrojtjes sociale. Gjithashtu, kjo çon në humbje të të ardhurave nga tatimet, humbje të prodhimit dhe humbje të mundësive ekonomike. Prandaj, rritja e fleksibilitetit të tregut të punës duhet të jetë një nga prioritetet afatmesme. Dallimet gjinore janë gjithashtu të përhapura midis punëtorëve të rinj, ashtu që në vitin 2022 shkalla e papunësisë së të rinjve ishte shumë më e lartë për femrat (38%) sesa për meshkujt (28.6%). Probleme serioze afatgjata, si humbja e kapitalit njerëzor nga emigracioni dhe pasiviteti, shkaktohen nga mungesa e mundësive ekonomike për të rinjtë.

Ekziston kornizë e analizës së mospërputhjes së aftësive. Ajo nxjerr në pah modelin e punësimit më të lehtë të personave me nivel të lartë arsimor, së bashku me tendencën e plotësimit të vendeve të punës me persona të mbi-kualifikuar. Personat me arsim të ulët kanë më shumë gjasa të jenë formalisht të papunë, ndërsa, në të njëjtën kohë, kanë rrezik më të lartë për t'u punësuar në sektorin joformal. Janë bërë disa përpjekje për të përmirësuar përputhjen e aftësive, duke përfshirë prezantimi i ueb-platformës shqyrtim I profesioneve për informim të rinjve për perspektivat e karrierës së profesioneve dhe sektorëve të përzgjedhur në afat të mesëm (ILO, 2018). Më tej, shumë vende pune janë ende të përqendruara në sektorë të karakterizuar me vlerë të ulët të shtuar dhe paga të ulëta (Banka Botërore, 2023). Sipas Raportit të KE-së për vitin 2023, për Maqedoninë e Veriut, progresi në reformimin e plan programeve arsimore dhe reduktimin e mospërputhjes së aftësive pengohet nga mungesa e fondeve dhe kapaciteteve njerëzore. Ndërsa Maqedonia e Veriut ka progres të mirë për sa i përket numrit të njerëzve me kualifikime të arsimit të lartë, plan programet nuk janë të përshtatshme për t'i pajisur të diplomuarit me aftësi që e plotësojnë kërkesën për tregun e punës. Mbështetja financiare e shtetit për arsimin është e pamjaftueshme dhe koordinimi ndërmjet sektorit të arsimit dhe bizneseve është i dobët. Në vitin 2022, shpenzimet publike për arsimin dhe trajnimin arritën në 3.7% të BPV-së, rreth mesatares së 5 viteve të mëparshme. Kjo është nën mesataren e nivelit edhe të BE-së (5%) edhe të vendeve të tjera dhe e pengon zbatimin e strategjisë arsimore 2018-2025. Përqindja e të rriturve që marrin pjesë në mësim në vitin 2020 ishte 2.6%, që është dukshëm nën mesataren e BE-27 prej 10.8% (2021). Zhvillimi i mëtejshëm i kualifikimeve është vendimtar për kyqjen e individëve me aftësi të mesme dhe të ulëta në tregun e punës (Banka Botërore, 2023)².

Zhvillimi i sektorit privat dhe mjedisi afarist

Në renditjen e fundit në Raportin global të aftësisë konkurruese 2019³, Maqedonia e Veriut e zë vendin e 82-të nga 141 vende. Rezultatet më të ulëta kanë qenë në lidhje me madhësinë e tregut, tregun e produkteve dhe kapacitetin e inovacionit. Në përgjithësi, rritja e aftësisë konkurruese të ekonomisë së Maqedonisë së Veriut është penguar nga disa faktorë kryesorë, të cilat përfshijnë ekonominë e madhe joformale, mjedisin e ndërlikuar ligjor dhe rregullator, si dhe mungesat e aftësive, mungesën e përmbushjes së plotë me kërkesat e tregut të BE-së, strukturën e pafavorshme të industrisë vendase ku mbizotërojnë degë me vlerë të shtuar të ulët, produktivitet të ulët total të faktorëve (përfshirë produktivitetin e ulët të punës), mospërputhje të aftësive në tregun e punës, qasje të kufizuara në financa për kompanitë vendase, nivel i ulët i integritetit të shoqërive tregtare niveli i ulët i integritetit të subjekteve afariste maqedonase në zinxhirët e furnizimit dhe vlerës globale, si dhe investimet e neglizhuara publike dhe korporative në teknologji dhe inovacion.

Ekonomia joformale konsiderohet të jetë ndër pengesat më të rëndësishme për aftësinë konkurruese. Vlerësimet zyrtare të Entit Shtetëror të Statistikave (ESHs) zbulojnë se punësimi joformal përfaqëson 17% të BPV-së dhe 18% të punësimit total në vitin 2018. Gjithashtu, ka vlerësime të tjera që rriten deri në

²<https://www.worldbank.org/en/country/northmacedonia/brief/consultations-scd-update-2023>

³https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

37.6% të BPV-së në vitin 2018 (FMN). Punësimi joformal shënoi rënie të ndjeshme gjatë pandemisë, nga 16,1% në 2019 në 13,6% në 2020, kryesisht për shkak të masave mbështetëse të Qeverisë për ruajtjen e vendeve të punës, disa prej të cilave lidhen me formalizimin e marrëdhënieve të punës. Është pozitive që ky trend ka vazhduar në vitin 2021 (12.1%) dhe është përmbajtur në vitin 2022 (12.2%), që është shenjë e hershme e qëndrueshmërisë së vendeve të formalizuara të punës. Pavarësisht rënies së treguesit të fundit të vlerësuar gjatë periudhës 2018-2022, problemi i joformalitetit mbetet i rëndë. Shumica e punëtorëve joformalë, rreth 68.8% ishin meshkuj. Sektori joformal krijon konkurrencë jolojale nga ndërmarrjet e paregjistruara dhe fuqia punëtore në hije, duke nënkuptuar se të ardhurat e padeklaruar dhe punësimin joformal e kërcënojnë seriozisht mbledhjen e të ardhurave publike. Në këtë mënyrë, ekonomia joformale e rrezikon funksionimin e ekonomisë formale dhe shkakton dëme të përvokueshme për interesat publike të taksapaguesve dhe qytetarëve në përgjithësi.

Perceptimi i qytetarëve për ekonominë joformale lëviz ndërmjet 20-40% të BPV-së në vitin 2022, sipas anketës cilësore të UNDP-së për këtë temë (UNDP, 2022). Kjo tregon kuptim mjaft të mirë të prezencës së ekonomisë në hije nga qytetarët, ndërkohë që implikimet e joformalitetit, si dhe mekanizmat sesi ai mund të reduktohet, së bashku me efektet e formalizimit, duhet të artikulojnë dhe zbatohen më tej nga politikëbërësit.

Pengesë tjetër që duhet të tejkalohet urgjentisht për të përmirësuar konkurrencën e subjekteve afariste maqedonase është respektimin e kërkesave të tregut të BE-së. BE-ja ka qenë partneri kryesor tregtar i Maqedonisë së Veriut për më shumë se dy dekada, me pjesëmarrje prej mbi 78% në eksportin total të Maqedonisë së Veriut në vitin 2022 (SSO, 2023)⁴. Në të njëjtën kohë, eksportet drejtohen kryesisht nga numri i vogël i kompanive të huaja që janë kryesisht të specializuara në sektorë me intenzive në aspekt teknologjik. Është e nevojshme të rritet aftësia konkurruese e kompanive vendase dhe të imponohet zgjerimi i eksporteve të tyre, si parakusht për një rritje më të shpejtë të BPV-së. Përmirësimet e eksportit lidhen me përputhshmërinë me kërkesat e tregut të BE-së, mbështetjen për inovacionin dhe diversifikimin e produkteve, gjetjen e partnerëve të përshtatshëm afaristë nga vendet e tjera dhe promovimin e produkteve vendore në tregjet ndërkombëtare. Pajtueshmëria me kërkesat e tregut të BE-së, veçanërisht në lidhje me lëvizjen e lirë të mallrave dhe shërbimeve, është gjithashtu shumë e rëndësishme në lidhje me integrimin e mëtejshëm të kompanive tregtare maqedonase në zinxhirët e furnizimit dhe vlerës globale..

Ajo që gjithashtu e shtytë aftësinë konkurruese të kompanive vendase është inovacioni i pamjaftueshëm dhe zhvillimi i teknologjisë që e pengon produktivitetin dhe integrimin në zinxhirin global të vlerës (ZGV). Vendi mbetet i ri në zhvillim sipas tabelës së rezultateve të inovacionit të BE-së, por aktiviteti i inovacionit mbetet i ulët në përgjithësi. Me 0.4% të BPV-së (përfshirë një pjesë të vogël të sektorit privat), shpenzimet e ekonomisë për Indeks të Hulumtimit dhe zhvillimit mbeten dukshëm nën mesataren e BE-së. Në veçanti, pjesëmarrja e sektorit privat në shpenzimet e përgjithshme kërkimore mbetet e ulët në 0.1% të BPV-së (Vlerësimi i KE i ERP 2023-2025). Për të krijuar mjedis të favorshëm për rritjen e bazuar në kërkime dhe inovacion, në dhjetor 2023 Qeveria e miratoi Strategjinë e Specializimit të mençur - S3), zbatimin e së cilës do të japë shtytë për rritje gjithëpërfshirëse dhe inteligjente dhe do të përforcojë infrastrukturën mbështetëse institucionale për Indeks të Hulumtimit dhe zhvillimit. Këstu që, fusha e politikave për zhvillimin e sektorit privat dhe mjedisit afarist përbëhet nga masa që kanë për qëllim, që në mënyrë të drejtpërdrejt dhe në mënyrë indirekte, të përmirësojnë mjedisin e biznesit në vend, të shkurtojnë burokracinë, të stimulojnë inovacionet, investimet dhe konkurrencën e ekonomisë, me çka do të çojnë në rritje ekonomike të zgjuar, të qëndrueshme dhe gjithëpërfshirëse..

Niveli i harmonizimit strategjik të politikave të ndryshme paraqitet në kuadrin e zgjeruar strategjik që lidhet me nxitjen e një mjedisi miqësor afarist dhe zhvillimit të sektorit privat. Duke marrë parasysh prioritetet e përcaktuara në Strategjinë e Specializimit të zgjuar dhe strategjinë industriale 2018-2027, vendi do të zhvillojë një Strategji të re për SME-të që do të synojë ndërtimin e kapaciteteve dhe mbështetjen e SME-ve në kalimin e tyre drejt qëndrueshmërisë. Kështu, prioritetet dhe hapat e identifikuar në Agjendën

⁴https://www.stat.gov.mk/pdf/2023/7.1.23.02_mk.pdf

reformuese janë hapi i parë që i adreson disa nga pasiguritë që do të reduktojnë barrën rregullatore dhe do të përmirësojnë qasjen në treg, si dhe do të zgjerojnë përdorimin e shërbimeve doganore elektronike dhe do të rrisin efikasitetin e procedurave doganore dhe do të vendosin Sistem të transportit inteligjent (SIT) në rrjetin rrugor TEN-T dhe e-mallrave.

Vlerat Fundamentale/ Sundimi i së Drejtës, duke përfshirë luftën kundër korrupsionit dhe krimin të organizuar

Kriteret e Kopenhagës, që shërbejnë si themel për negociatat për anëtarësim në BE, theksojnë domosdoshmërinë e stabilitetit institucional për të garantuar demokracinë, shtetin e së drejtës, brenda fushës së sundimit të së drejtës, duke përfshirë reformat në gjyqsor, luftën kundër korrupsionit dhe krimin të organizuar, mbrojtjen e të drejtave themelore. Megjithatë, përpjekjet e Maqedonisë së Veriut për të përmbushur këto kritere kanë qenë me shkallë të ndryshme suksesi dhe sfidash.

Në Raportin e Komisionit Evropian për vitin 2023, së bashku me rekomandimet nga OSBE/ODIHR, Komisioni i Venecias dhe GRECO-s, theksohet nevoja urgjente që Maqedonia e Veriut të zbatojë reforma gjithëpërfshirëse në këto fusha. Strategjia e zhvillimit të sektorit gjyqsor 2024-2028 dhe Plani i veprimit shoqërues i saj janë thelbësore në këtë drejtim, duke synuar rishikimin e sistemit juridik për ta përshtatur me standardet e BE-së.

Procesi zgjedhor në Maqedoninë e Veriut është një tjetër fushë që shkakton shqetësim. Rekomandimet nga OSBE/ODIHR - Misioni i vëzhgimit të zgjedhjeve e theksojnë nevojën për rishikim të Kodit zgjedhor për të garantuar zgjedhje të lira, të ndershme dhe transparente. Çështjet si presioni mbi votuesit, qasja për personat me aftësi të kufizuara, saktësia e listës së votuesve dhe transparenca financiare janë ndër sfidat kryesore që duhen adresuar për të forcuar demokracinë në vend.

Bazuar në rekomandimet e KE-së, duke përfshirë gjetjet përkatëse të misionit vlerësues, roli i Këshillit gjyqsor duhet të përforcohet më tej për të mbrojtur integritetin dhe pavarësinë e gjyqtarëve dhe institucioneve dhe duhet t'i rezistojë çdo ndikimi të jashtëm. Ai duhet ta ketë për qëllim përmirësimin e performancës së institucioneve. Zbatimi i strategjive të burimeve njerëzore për gjyqsorin dhe shërbimet e prokurorisë do të përshpejtohet. Vazhdon puna për avancimin e sistemit të automatizuar të informacioneve për menaxhimin e lëndëve gjyqsore (AKMIS) për shpërndarje të rastësishme të rasteve në gjykata. Sistemi i ngjashëm u vendos edhe në Prokurorinë Publike.

Korrupsioni mbetet i përhapur në shumë fusha dhe është një çështje shqetësuese. Kufizimet e resurseve dhe mungesa e bashkëpunimit mes autoriteteve kombëtare pengojnë ndjekjen efektive të korrupsionit dhe parandalojnë vendosjen e evitendementit të qëndrueshëm të rasteve të korrupsionit të nivelit të lartë. Vonesat dhe anulimet në gjykimet e çështjeve të korrupsionit të nivelit të lartë janë rritur, duke rezultuar në disa raste në skadimin e afatit për parashkrim. Është e nevojshme të merren masa rregullatore dhe jo- rregullatore, duke përfshirë ngritjen e kapaciteteve dhe burimeve, për proaktivitet në kryerjen e hetimeve, në veçanti të hetimeve financiare, aplikimit dhe kapërcimit të pengesave për zbatimin efektiv të masave të konfiskimit dhe kthimit të pronës, si dhe për të zbutur rreziqet që mund të ndikojnë në suksesin e procedurave në rastet e korrupsionit.

Lufta kundër korrupsionit dhe krimin të organizuar mbetet një sfidë e vazhdueshme. Në këtë drejtim, miratimi i Ligjit për konfiskimin e pronës në procedurë civile dhe Ligjit për zyrën për kthimin e pronës, (13 mars 2024), e rregullon themelimin, kompetencat, strukturën organizative dhe financimin e Zyrës për kthimin e pronës, bashkëpunimin me autoritetet dhe institucionet vendore, bashkëpunimin me vendet e huaja dhe bazën e integruara elektronike të të dhënave, në përputhje me Vendimin e Këshillit 2007/845/JHA.

2. Qëllimet e Agjendës reformuese

Qëllimi kryesor i agjendës reformuese të Republikës së Maqedonisë së Veriut është zbatimi i zgjeruar i reformave duke e përshpejtuar përafrimin e sektorit publik me vlerat, ligjet, rregullat, standardet, politikat dhe praktikat e Bashkimit Evropian, duke siguruar qeverisjen e tij transparente, zhvillimin e ekonomisë konkurruese dhe të gjelbër dhe mbështetjen e procesit të aderimit me qëllim për anëtarësimin e ardhshëm në BE. Qëllimet kryesore të agjendës reformuese të Maqedonisë së Veriut janë të grupuara në 5 fusha të politikave:

1. Qeverisja/RAP dhe MFP
2. Energjetika/Tranzicioni i gjelbër
3. Kapitali njerëzor
4. Zhvillimi i sektorit privat dhe mjedisi afarist
5. Vlerat Fundamentale/Sundimi i së drejtës, duke përfshirë luftën kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar

Duke u fokusuar në reformat e përzgjedhura në pesë fusha prioritare të politikave, Maqedonia e Veriut synon të zhblllokojë përfitimet e mundshme të integrimit progresiv në tregun e vetëm të Bashkimit Evropian, edhe para aderimit. Kjo qasje është në përputhje me qëllimet e përgjithshme të Instrumentit për reforma dhe rritjes për Ballkanin Perëndimor, duke e theksuar integrimin e përshtetuar ekonomik rajonal dhe integrimin progresiv në tregun e përbashkët të Unionit, konvergjençën e përshtetuar socio-ekonomike të ekonomisë së vendit me Bashkimin Evropian dhe mbështetjen e procesit të zgjerimit.

Reformat dhe investimet e planifikuara të përfshira në Agjendën reformuese janë në përputhje me qëllimet specifike të FRRr-së, të përcaktuara në nenin 3 të Rregullores së FRRr-së. Gjegjësisht, vendi angazhohet të ndërmarrë reforma që synojnë integrimin e përshtetuar ekonomik rajonal dhe integrimin progresiv në tregun e përbashkët të Bashkimit Evropian, përmes kontributit aktiv në krijimin e Tregut të përbashkët rajonal dhe përmirësimit të lidhjeve në rajon në përputhje me Rrjetet trans-evropiane, si dhe duke përshtetuar tranzicionin drejt ekonomisë së qëndrueshme dhe gjithëpërfshirëse dhe mjedisit të qëndrueshëm investues, të aftë për t'u ballafaquar me presionet konkurruese në tregun e vetëm të Bashkimit Evropian.

Vendi angazhohet të ndërmerr reforma të kahësura drejt përshtetimit e konvergjençës socio-ekonomike të ekonomisë së tij me Bashkimin Evropian përmes përfundimit të inovacioneve, veçanërisht për ndërmarrjet e vogla dhe të mesme dhe të mbështetes tranzicionin e gjelbër dhe digjital, duke e rritur cilësinë e sistemit të tij arsimor, trajnimin, rikualifikimin dhe përmirësimin e aftësive dhe politikave të punësimit, si dhe promovimin e transformimit digjital si një mundësi për zhvillim të qëndrueshëm dhe rritje gjithëpërfshirëse. Ai do të përshtetojë përafshirë me vlerat, ligjet, normativat, standardet, politikave dhe praktikave të Bashkimit Evropian me synimin për anëtarësimin në BE duke e lehtësuar tranzicionin e gjelbër në përputhje me agjendën e gjelbër 2020 për Ballkanin Perëndimor, duke përfshirë tranzicionin drejt klimës neutrale të dekarbonizuar, ekonomi rezistente ndaj klimës dhe ekonomi cirkulare.

Vendi është përkushtuar të përforcojë efektivitetin e administratës publike dhe ta mbështesë transparencën, reformat strukturore dhe qeverisjen e mirë në të gjitha nivelet, duke përfshirë në fushat e menaxhimit të financave publike, prokurimeve publike dhe kontrollit të ndihmës shtetërore, si dhe në mbështetjen e iniciativave dhe organeve të përfshira në mbështetjen dhe zbatimin e së drejtës ndërkombëtare të vendeve shfrytëzues të Ballkanit Perëndimor.

Reformat gjithashtu kanë për qëllim të përforcimin e mëtejshëm të bazave të procesit të zgjerimit, duke përfshirë aktivitete që kanë të bëjnë me sundimin e së drejtës që e adresojnë demokracinë, gjyqësorin, Këshillin Gjyqësor, kthimin e pronës dhe luftën kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar dhe larjes së parave, terrorizmit, evazionit fiskal dhe mashtrimit fiskal.

Qeverisja/Përmirësimi i menaxhimit të financave publike (MFP)

Agjenda reformuese e Maqedonisë së Veriut synon përmirësimin gjithëpërfshirës të MFP-së, si rrugë kritike për arritjen e qëndrueshmërisë fiskale, sigurimin e transparencës dhe optimizimin e shpërndarjes strategjike të burimeve publike. Në qendër të kësaj përpjekjeje është angazhimi për reformimin e peizazhit institucional dhe procedural të financave publike, i udhëhequr nga parimet e efikasitetit, llogaridhënies dhe parashikimeve strategjike.

Në qendër të qëllimeve të Agjendës është modernizimi i menaxhimit të investimeve publike, për të siguruar që burimet të kanalizohen në projekte me potencial më të lartë për përfitime sociale, ekonomike dhe mjedisore. Kjo plotësohet me rishikimin strategjik të kontroleve të brendshme financiare brenda institucioneve publike, i orientuar në rritjen e efikasitetit të realizimit të buxhetit dhe minimizimin e keq menaxhimit fiskal. Agjenda gjithashtu theks të veçantë vendos në përdorimin e teknologjisë për përmirësimin e proceseve të menaxhimit financiar, nga buxhetimi, deri te administrata tatimore dhe menaxhimi i ndihmës shtetërore. Duke sjell zgjidhje digjitale, Maqedonia e Veriut synon të zvogëlojë ngarkesën administrative, të përmirësojë ofrimin e shërbimeve dhe të nxisë kulturë të transparente dhe llogaridhënese në operacionet e financave publike.

Krahas kësaj, agjenda angazhohet për sistemin e prokurimeve publike më konkurruese dhe më transparente, me theks të veçantë në përzgjedhjen e tenderëve që ofrojnë vlerën më të mirë në para, jo vetëm në aspektin financiar, por edhe në dimensionet cilësore, mjedisore dhe sociale. Zbatimi i Ligjit të Buxhetit do të përmirësojë më tej menaxhimin e përgjegjshëm fiskal dhe do të krijojë kornizë ligjore me të cilën promovohet disiplina fiskale, transparenca buxhetore dhe shpërndarja strategjike e burimeve në përputhje me qëllimet kombëtare të zhvillimit dhe standardet e BE-së.

Përforcimi i kontrollit të brendshëm financiar publik, sistemit të prokurimeve publike dhe zbatimi i Ligjit Buxhetor do të kontribuojë drejtpërdrejt në arritjen e qëllimeve të FRRr-së që kanë të bëjnë me transparencën, llogaridhënien, reformat strukturore dhe qeverisjen e mirë në të gjitha nivelet, duke përfshirë fushat e menaxhimit të financave publike dhe prokurimit publik.

Qeverisja/Përsheptimi i Reformave në Administratën Publike (RAP)

Përsheptimit të RAP-së, fokusimi në modernizimin dhe profesionalizimin e administratës publike si strategji kryesore për rritjen e dhënies së shërbimeve, efikasitetit, transparencës dhe llogaridhënies është një nga shtyllat kryesore të agjendës reformuese të Maqedonisë së Veriut. Këto reforma nuk janë vetëm themelore për përforcimin e kapaciteteve administrative, të nevojshme për zbatimin efektiv të **legjislacionit** të BE-së, por janë kritike edhe për lehtësimin e integritetit të Maqedonisë së Veriut në BE. Në thelbin e kësaj agjende transformuese është nevoja për kornizë efektive administrative, koherente dhe efikase që mund t'iu përgjigjet në mënyrë të përshtatshme kërkesave të qytetarëve dhe bizneseve po ashtu, duke nxitur mjedis besimi dhe besueshmërie në institucionet qeveritare.

aspekti kryesor i arritjes së këtyre qëllimeve është riorganizimi i makinerisë administrative të shtetit për të eliminuar tepricat dhe për të qartësuar rolet dhe përgjegjësitë, duke siguruar strukturë më të vogël dhe më efektive të qeverisjes. Ky riorganizim plotësohet nga përpjekjet e orientuara për ta bërë administratën publike për karrierë më tërheqëse dhe shpërblyese. Me vendosjen e punësimit të bazuar në merita, me ofruarim e kushteve fleksibile për punë dhe duke siguruar kompensim të drejtë dhe konkurrues, Agjenda ka për qëllim të tërheqë dhe të mbajë talent në cilësi të lartë I cili është e rëndësishë thelbësore për të lëvizur vendin drejt qëllimeve të tij të zhvillimit dhe integritetit të kombit.

Krahas kësaj, fokusi i reformave shtrihet në harmonizimin e sistemeve të pagave dhe klasifikimeve të vendeve të punës, duke siguruar që shpërblymja të pasqyrojë përgjegjësitë dhe ekspertizën e kërkuar nga role të ndryshme brenda sektorit publik. Kjo reformë është thelbësore për ruajtjen e fuqisë punëtore të motivuar, e cila është edhe e aftë edhe e përkushtuar për të ofruar shërbime publike me cilësi të lartë. Për më tepër, miratimi i procedurave të reja ligjore dhe rritja e vlerësimeve të ndikimit rregullator theksojnë përkushtimin për të përmirësuar kornizën ligjore, duke siguruar që ajo të mbështesë zbatimin efektiv të politikave si dhe të nxisë transparencë dhe llogaridhënie më të madhe në punën e qeverisë.

Përpjekjet e lartpërmendura do të plotësohen me zgjidhje moderne të TIK-ut për burimet njerëzore, menaxhim të dokumenteve dhe ofrimin e shërbimeve publike dhe zhvillime të mëtejshme të ndërveprimit mes organeve publike.

Energjia/Tranzicioni i gjelbër

Nxitja e zhvillimit të qëndrueshëm paraqet gur themel për stimulimin e rritjes ekonomike, nxitjen e inovacionit dhe rritjen e aftësisë konkurruese. Duke i kanalizuar përpjekjet dhe burimet në zbutjen e kufizimeve tradicionale financiare, agjenda krijon terren për ekosistem të gjallë sipërmarrës, duke i përfshirë qytetarët, të cilët mund t'i çojnë përpara ambiciet ekonomike të vendit.

Investimet në ndërlidhje, transformimin digjital dhe energjinë e gjelbër shfaqen si pikat kryesore të kësaj strategjie të zhvillimit të qëndrueshëm. Këta sektorë janë identifikuar si kritikë për të siguruar që Maqedonia e Veriut të mund të shfrytëzojë spektrin e plotë të përfitimeve që kanë të bëjnë me integrimin më të ngushtë në tregun e vetëm të Bashkimit Evropian. Rritja e lidhjes nëpërmjet infrastrukturës së përmirësuar fizike dhe digjitale si dhe të sigurisë kibernetike shihet si thelbësore për lehtësimin e integritimit në treg, përmirësimin e qasjes në treg dhe nxitjen e bashkëpunimit rajonal. Ngjashëm me këtë, shtytja drejt transformimit digjital ka për qëllim shfrytëzimin e përparimeve teknologjike për t'i përmirësuar operacionet afariste, për t'i modernizuar shërbimet publike dhe për të zhbllokuar rrugë të reja për rritje dhe inovacion.

Reformat e tregut do të sjellin arritje strukturore energjisë elektrike në tregun maqedonas, duke e afruar atë me tregun evropian të energjisë elektrike. Nëpërmjet këtyre reformave do të ketë rritje të aftësisë konkurruese, efikasitetit dhe qëndrueshmërisë së tregut të energjisë elektrike. Ulja e subvencioneve të energjisë synon kryesisht heqjen graduale të subvencioneve joefikase për karburantet fosile, uljen e barrës fiskale në buxhetin e shtetit dhe riorientimin e mbështetjes financiare drejt zgjidhjeve të qëndrueshme të energjisë. Duke i reduktuar subvencionet e energjisë, vendi synon të barazojë kushtet e lojës për burime të ndryshme të energjisë, të rrisë numrin e konsumatorëve të energjisë elektrike që marrin pjesë në tregun e liberalizuar të energjisë elektrike, të promovojë mekanizmat e çmimeve të bazuara në treg dhe të inkurajojë investimet në burimet e ripërtëritshme të energjisë dhe teknologjitë e efikasitetit energjetik.

Përsheptimi i tranzicionit drejt ekonomisë me karbon të ulët në të gjithë sektorët, duke përfshirë energjinë, transportin, industrinë dhe bujqësinë është një nga qëllimet kryesore të tranzicionit të gjelbër/energjetik në kuadër të këtij instrumenti për reforma dhe rritje. Kjo e përfshin uljen e nivelit të karbonit në prodhimin e energjisë, promovimin e burimeve të ripërtëritshme të energjisë, rritjen e efikasitetit energjetik dhe nxitjen e praktikave të qëndrueshme në të gjitha industritë. Mundësia e tranzicionit të drejtë duke mos e lënë askënd pas është në fokusin e dekarbonizimit të sektorit energjetik. Përgatitja e fuqisë punëtore të angazhuar aktualisht në prodhimin e energjisë nga lëndët djegëse fosile për tranzicionin e gjelbër është thelbësore, në mënyrë që vendi të mund ta përdorë këtë fuqi punëtore me përvojë. Rikualifikimi dhe punësimi i serishëm i fuqisë punëtore në rajonet me thëngjill në Manastir dhe Oslomej/Kërçovë duhet të bëhet në vazhdimësi, me plan të detajuar për numrin e punonjësve që do të merret parasysh gjatë viteve të ardhshme.

Dekarbonizimi i sektorit të energjisë do të stimulohet më tej nëpërmjet fillimit të përdorimit afatgjatë të modeli të vendit të STE. Hapi i parë drejt miratimit të STE është zbatimi i monitorimit, raportimit, verifikimit dhe akreditimit (MRVA). Qëllimi kryesor është krijimi i sistemit dhe praktikës në vend për matjen dhe raportimin e saktë të emetimeve të gazrave serrë nga impiantet në vend. Monitorimi, raportimi dhe verifikimi i saktë e përmirësojnë cilësinë dhe besueshmërinë e të dhënave për emetimet. Kjo në të ardhmen do të mbështesë proceset e politikbërjes dhe vendimmarrjes të bazuara në dëshmi.

Për më tepër, fokusi në investimet në energjinë e gjelbër e thekson përkushtimin ndaj qëndrueshmërisë dhe përkujdesjes për mjedisin jetësor. Tranzicioni drejt burimeve të ripërtëritshme të energjisë dhe rritja e efikasitetit energjetik jo vetëm që e menaxhon nevojën urgjente për veprim klimatik, por gjithashtu e pozicionon Maqedoninë e Veriut si ekonomi largpamëse që i jep përparësi rritjes së qëndrueshme dhe fleksibile. Këto investime të gjelbra parashikohet të sjellin përfitime afatgjata, duke përfshirë uljen e varësisë nga energjia, rritjen e sigurisë energjetike, çmime më të ulëta operationale për bizneset dhe përmirësimin e rezultateve në shëndetin publik.

Kapitali njerëzor

Reformat në fushën e kapitalit njerëzor kanë për qëllim të përforcojnë sistemin arsimor. Duke e përmirësuar qasjen, cilësinë dhe gjithëpërfshirjen (përfshirë barazinë gjinore) në arsim të mesëm, do të krijohet mjedisi mësimi që do ta rrit mundësinë e punësimit dhe produktivitetin e të diplomuarve të ardhshëm si dhe do të adresojë mospërputhjen e shkathtësive në tregun e punës. Në shkollat fillore dhe të mesme, profesionistët e kualifikuar për orientim në karrierë do t'iu ndihmojnë nxënësve në procesin e tyre të orientimit profesional dhe përzgjedhjes së karrierës, në bazë të legjislacionit përkatës për arsim fillor dhe të mesëm që do të miratohet dhe do të hyjë në fuqi paraprakisht. Kur të miratohet Ligji i ri për Qendrat e Arsimit Profesional dhe Trajnimit (QAPT), do të rritet numri i shooqërive private të përfshira në arsimin dual dhe nxënësit do të kenë mundësinë të fitëjnë njohuri praktike të drejtpërdrejt te një punëdhënës. Gjithashtu, do të krijohen QAPT të reja rajonale dhe numri i nxënësve në këto qendra do të rritet.

Reformat gjithashtu përqendrohet mbi rritjen e pjesëmarrjes në arsimin e të rriturve dhe përmirësimin e njohjes së të mësuarit jo-formal dhe informal, duke zhvilluar programe në QAPT për të mundësuar vlefësimin e mësimi joformal dhe informal. Zhvillimi profesional i shkathtësive digjitale dhe të gjelbra do të sigurohet në bazë të plan programeve të rishikuara të shkollave të mesme që e integrojnë Kornizën Evropiane të Kompetencave Digjitale. Në nivel të shkollave fillore do të vendoset funksioni “i zgjuar” i shkollave fillore duke i pajisur shkollat me pajisje të reja dhe moderne të rrjetit.

Zhvillimi i sektorit privat dhe mjedisi afarist

Fusha e politikave ‘Mjedisi afarist’ përbëhet nga masa që synojnë, drejtpërdrejtë dhe indirekte, ta përmirësojnë mjedisin afarist, të stimulojnë rritjen e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme (NVM), të nxisin inovacionin, tranzicionin e gjelbër dhe digjital, investimet dhe aftësinë konkurruese të ekonomisë, duke e çuar kështu në rritje inteligjente, të qëndrueshme dhe gjithëpërfshirëse.

Gjithashtu, reformat përfshijnë aktivitete për formalizimin e ekonomisë joformale, digjitalizimin dhe zgjerimin e shërbimeve publike elektronike, zgjerimin e përdorimit të shërbimeve doganore elektronike dhe procedurat efikase doganore, stimulimin e masave kundër korrupsionit në prokurimet publike, duke përfshirë zhvillimin e shërbimit transparent dhe regjimit efikas të ndihmës shtetërore.

korniza strategjike lidhur me nxitjen e mjedisit afarist dhe zhvillimin e sektorit privat përmes përforcimit të aftësisë konkurruese përbëhet nga disa strategji ekzistuese: Strategjia industriale 2018-2027, Strategjia e NVM-ve 2018-2023, Plani për rritjen Ekonomike, Strategjia për Formalizimin e Ekonomisë joformale, Plani për përshpejtimin e rritjes 2022-2026, Strategjia e specializimit inteligjent si kornizë për nxitjen e inovacionit dhe specializimit inteligjent, Strategjia e promovimit të eksportit që mbështet ndërkombëtarizimin dhe integrimin në ZGV. Dokument përkatës për zhvillimin e mëtejshëm të sipërmarrjes dhe NVM-ve pritet të jetë Strategjia e re e NVM-ve që duhet të hartohet gjatë vitit 2024.

Përforcimi i sundimit të së drejtës

Agjenda reformuese për Maqedoninë e Veriut është hartuar me qëllimin kryesor për t'i harmonizuar kornizat socio-ekonomike dhe legjislative të vendit me ato të Bashkimit Evropian, duke e lehtësuar kështu integrimin e saj në tregun e përbashkët të BE-së. Kjo agjendë, e mbështetur nga qëllimet e Instrumentit për Reforma dhe Rritje për Ballkanin Perëndimor, theks të veçantë i kushton sundimit të së drejtës si fushë kritike për reforma. Në këtë kapitull janë përshkruar qëllimet kryesore të agjendës reformuese dhe mënyrën se si zbatimi i saj do të kontribuojë në qëllimet më të gjera të rritjes së demokracisë, integritetit gjyqësor dhe luftës kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar.

Qëllimi kryesor i agjendës reformuese është të zbatojë sistem gjyqësor të pavarur, efikas dhe të besueshëm, të aftë për të mbështetur drejtësinë dhe për të garantuar sundimin së drejtës. Kjo e përfshin zbatimin e

Strategjisë së zhvillimit të sektorit gjyqësor 2024-2028 dhe Planit të saj të veprimit, që i detajon masat specifike për reformën në drejtësi në përputhje me rekomandimet e Komisionit Evropian. me tejkalimin e sfidave të identifikuara në analizën e problemit, si ndikimi i pushtetit ekzekutiv dhe partive politike mbi gjyqësorin, ndikimi i brendshëm, besimi i ulët i opinionit në institucionet gjyqësore dhe nevoja për përmirësime legislative, Maqedonia e Veriut synon të përmirësojë ndjeshëm sigurinë e saj ligjore dhe qeverisjen demokratike.

Qëllimi tjetër kritik janë reformat në procesin zgjedhor, duke siguruar që zgjedhjet të jenë të lira, të drejta dhe transparente. Kjo e përfshin ndryshimin e Kodit zgjedhor për t'i inkorporuar rekomandimet nga OSBE/ODIHR, duke i eliminuar kështu paqartësitë dhe duke krijuar mjedis zgjedhor më të barabartë. Reformat e tilla janë thelbësore për përforcimin e demokracisë dhe për të siguruar që procesi zgjedhor të pasqyrojë vullnetin e popullit pa ndikime të panevojshme ose parregullsi.

Më tej, agjenda reformuese është e orientuar drejt çështjes së përhapur të korrupsionit, me qëllime specifike që synojnë rritjen e transparencës, llogaridhënies dhe efektivitetit të masave kundër korrupsionit. Kjo e përfshin zbatimin e Ligjit të sapo miratuar për Zyrën për Kthim të Pronës dhe rishikimin e legjislacionit ekzistues për të rritur dënimet për korrupsion dhe shpërdorim të detyrave zyrtare. Duke u përballur me korrupsionin, Maqedonia e Veriut synon të rikthejë besimin e opinionit në institucionet e saj dhe të krijojë mjedis më të favorshëm për rritje dhe zhvillim ekonomik.

Lidhur me krimin e organizuar, qeveria ka miratuar strategji të shumta kombëtare, duke përfshirë Strategjinë kombëtare për parandalimin e larjes së parave dhe financimit të terrorizmit 2021-2024, Strategjinë kombëtare për ngritjen e kapaciteteve për hetime financiare dhe konfiskimin e pronës 2021-2023 dhe Strategjinë kombëtare për luftën kundër trafikimit të qenieve njerëzore dhe migrimit të paligjshëm 2021-2025. Hapat për hartimin e strategjisë kombëtare dhe planit të veprimit për krimin e organizuar në Maqedoninë e Veriut janë paraparë në vitin 2024. Agjenda reformuese përfshin hapa për përafrim të mëtejshëm me standardet e BE-së në luftën kundër krimin të organizuar, duke përfshirë ndryshimet në Ligjin për Armët dhe vendosjen e sistemit kombëtar për paralajmërim të hershëm për drogat.

3. KONSISTENCË ME KORNIZËN POLITIKAVE TË PËRGJITHSHME

Gjatë përgatitjes së agjendës reformuese, është analizuar me kujdes harmonizimi i reformave dhe qëllimeve me dokumentet vendimtare strategjike, politikat zhvillimore dhe rekomandimet që rezultojnë nga dialogu me BE-në në kontekstin e procesit të aderimit të Maqedonisë së Veriut në BE.

Duke pasur parasysh ndikimin e ardhshëm në rritjen ekonomike, është analizuar me kujdes harmonizimi i synimeve dhe masave nga Programi i reformave ekonomike (PRE) për periudhën 2024-2026, duke pasur parasysh faktin se PRE ka qenë bazë edhe për përgatitjen e agjendës reformuese, i cili synon të mbështesë dhe përshpejtojë procesin e qasjes të vendeve të rajonit në Tregun e vetëm të BE-së duke i zbatuar reformat e nevojshme të vendit në këtë drejtim.

Gjatë përgatitjes së PRE-së, është ndjekur Udhëzuesi përkatës i BE-së për përgatitjen e PRE 2024-2026. PRE 2024-2026 është përgatitur mbi bazën e Strategjisë fiskale të rishikuar 2024-2028, Strategjisë së rishikuar për menaxhimin e borxhit publik 2024-2026 (me perspektiva deri në vitin 2028), kornizës buxhetore afatmesme për periudhën 2024-2028 dhe strategjive kombëtare sektoriale, strategjitë dhe dokumentet rajonale dhe është e lidhur ngushtë me rekomandimet në Raportin e Progresit të KE-së për vendin, të tetorit 2023, Vlerësimin e KE-së, të ERP 2023-2025, si dhe me Planin e investimeve ekonomike të BE-së për Ballkanin Perëndimor.

Reformat në agjendën reformuese i pasqyrojnë edhe veprimet që Qeveria angazhohet t'i ndërmarrë për t'iu përgjigjur rekomandimeve specifike të vendit nga Raporti i progresit të BE-së për vendin nga tetori 2023 dhe konkluzionet e përbashkëta të Dialogut ECOFIN nga maji 2023, bazuar në Programin e reformave ekonomike 2023-2025 në kuadër të procesit të lehtë semestral evropian për vendet kandidatë.

Instrumenti i ri FRRr-së do të kompletohet dhe do të përforcohet në mënyrë reciproke me ndihmën aktuale financiare në kuadër të IPA III.

Maqedonia e Veriut me dekada ka qenë pjesë e procesit të integritimeve evropiane, duke qenë vendi i parë në rajon që e nënshkroi Marrëveshjen për Stabilizim dhe Asociim (MSA) në vitin 2001, që është në fuqi nga viti 2004. Tregu i vetëm i BE-së me kalimin e kohës është bërë më i ndërlikuar, me legjislacionin vëllimor që ndryshon gjatë gjithë kohës. Megjithatë, Qeveria ka punuar në vazhdimësi për kërkesat e tregut të brendshëm. Si rezultat i punës së kryer gjatë viteve të fundit në harmonizimin e legjislacionit kombëtar, harmonizimi jonë me *legjislacionin e BE-së* është përgjithësisht në nivel të mirë. Sipas analizave tona, shkalla e harmonizimit është rreth 45-50 %, kurse në disa kapituj ndoshta edhe më shumë, gjë që është bazë e shkëlqyer për harmonizim më të madh me *acquis* të BE-së, veçanërisht me shtatë fushat prioritare të tregut të përbashkët evropian. Organet institucionale të MSA-së kanë qenë dhe do të vazhdojnë të jenë mekanizmi për të siguruar zbatimin e plotë dhe korrekt të MSA-së.

Krahas kësaj, hapja e negociatave të anëtarësimit në korrik të vitit 2022 ka dhënë vrull të ri për rrugën tonë për në BE. Me sukses kemi përfunduar procesin e skringut në një periudhë prej rreth 15 muajsh duke filluar nga shtatori 2022 deri në dhjetor të vitit 2023. Qeveria është angazhuar që vendi të jetë plotësisht i përgatitur për aderim me të drejta të plota në BE deri në vitin 2030. Prioritetet sipas agjendës reformuese, veçanërisht fushat e Qeverisjes/PAR dhe MFP dhe Bazat/RoL janë gjithashtu tërësisht komplementare me dy Udhërrëfyesit për RoL dhe RAP, të cilat janë standarde fillestare për bazat e klasterëve.

4. PRIORITETET KRYESORE POLITIKE

4.1. Sektorët fundamental, duke përfshirë luftën kundër korrupsionit dhe krimin të organizuar

Zbatimi i Strategjisë për zhvillimin e sektorit gjyqësor 2024-2028 dhe Planit të veprimit për zbatimin e saj, që përfshin masa specifike në përputhje me rekomandimet e KE-së, do të promovojë sistem gjyqësor të pavarur, efikas dhe të besueshëm, i aftë për të mbështetur drejtësinë dhe për të garantuar sundimin a së drejtës. me tejkalimin e sfidave të identifikuar në analizën e problemit, siç janë ndikimi i pushtetit ekzekutiv dhe partive politike në gjyqësor, besimi i ulët i opinionit në institucionet gjyqësore dhe nevoja për përmirësime legjislative, Maqedonia e Veriut synon të rrisë ndjeshëm sigurinë e saj ligjore dhe qeverisjen demokratike.

Mbrojtja e interesave financiare të Maqedonisë së Veriut u përforcua me miratimin e Aktit normativ për përcaktimin e strukturës së sistemit për mbrojtjen e interesave financiare të Bashkimit Evropian (“Gazeta Zyrtare numër 264/22”). Në përputhje me Aktin normativ, është themeluar Sistemi për mbrojtjen e interesave financiare të Bashkimit Evropian që përbëhet nga strukturat e IPA, rrjetit AFCOS (institucionet kryesore përgjegjëse për menaxhimin e fondeve të IPA dhe institucionet përgjegjëse për luftën kundër mashtrimeve me fondet e BE-së në Maqedoninë e Veriut) dhe njësisia AFCOS. Për mbrojtje më të mirë të interesave financiare të BE-së, mbahen takime të rregullta dhe ad hoc në kuadër të rrjetit AFCOS ku shqyrtohen rastet specifike të parregullsive të konstatuara përmes shkëmbimit të përvojave dhe praktikave më të mira mes institucioneve përgjegjëse në lidhje me menaxhimin e parregullsive. Njësisia AFCOS e drejton krijimin dhe zbatimin e strategjive për mbrojtjen e interesave financiare të Fondeve të Bashkimit Evropian.

Lidhur me vizat politike, Maqedonia e Veriut angazhohet të vendos masa shtesë sigurie për të kontrolluar më mirë qasjet pa viza (qershor 2027).

4.2. Transformimi digjital dhe çështjet e sigurisë digjitale

Vendi është i përkushtuar në përmirësimin e mjedisit digjital, duke e rritur ashtu efikasitetin administrativ. Fokusi është në thjeshtëzimin e proceseve të punës, minimizimin e gabimeve dhe sigurimin e qytetarëve me identitet elektronik të unifikuar. Përmirësimi i kanaleve të komunikimit elektronik, vendosja në përdorim të mjedisit të ZGJUAR dhe përmirësimi i kornizës institucionale dhe ligjore për TIK-un si dhe garantimi i sigurisë kibernetike, fleksibilitetit dhe mbrojtjes së infrastrukturës digjitale në vend. Këto përpjekje përfshijnë përditësimin e sistemeve si Sistemet Informative për menaxhimin e burimeve njerëzore dhe sistemin për menaxhimin e dokumenteve, zbatimin e nënshkrimit elektronik dhe krijimin e sistemit të unifikuar për sigurimet sociale. Në mënyrë shtesë, në tekst përmendet zhvillimi i politikave, ndjekja e shpenzimeve dhe siguri i harmonizimit ligjor për të lehtësuar transformimin digjital.

Vendi duhet të përafrohet plotësisht me Direktivën për masat për nivel të lartë të përbashkët të sigurisë kibernetike në të gjithë Bashkimin Evropian (Direktiva NIS2). Qëllimi i kësaj direktive është të promovojë kulturë të qëndrueshmërisë së sigurisë kibernetike, duke i inkurajuar organizatat që t'i japin përparësi sigurisë kibernetike dhe të vendosin masa të rrepta për të mbrojtur rrjetet dhe sistemet e tyre të informacionit.

4.3. Arsimi, trajnimi, punësimi dhe qëllimet sociale

Agjenda reformuese do të kontribuojë në zvogëlimin e dallimeve mes rezultateve të arsimit dhe nevojave të tregut të punës në Maqedoninë e Veriut. Do të shkurtojnë periudhën e kalimit nga shkolla në punë, do të zvogëlohet ekonomia joformale dhe emigracioni. Me masat e parashikuara në sistemin për arsim profesional dhe trajnim (APT) në Programin e reformave, nxënësit/pjesëmarrësit që e mbarojnë arsimin do të mund të integrohen më lehtë në tregun e punës.

Në kontekstin e ndryshimeve gjithëpërfshirëse sociale dhe qëllimeve zhvillimore, segmenti “Arsimi, trajnimi, punësimi dhe qëllimet sociale”, kanë rol të rëndësishëm në Agjendën Reformuese të Maqedonisë së Veriut. Qëllimi është krijimi i bazës solide për zhvillim afatgjatë social dhe ekonomik përmes përmirësimit të sistemit arsimor, rritjes së mundësive për trajnim dhe zhvillim profesional, si dhe përmirësimit të tregut të punës. Këto reforma synojnë rritjen e punësimit, uljen e papunësisë dhe promovimin e përfshirjes sociale, duke kontribuar kështu në ndërtimin e shoqërisë gjithëpërfshirëse, më të drejtë dhe më fleksibile. Gjithashtu, qëllimi është që të gjithë qytetarëve t'u mundësohet qasje në arsimim dhe aftësim profesional cilësor që është bazë për pjesëmarrjen e tyre aktive në jetën sociale dhe ekonomike të vendit.

Një nga qëllimet është zvogëlimi i mospërputhjes midis aftësive të ofruara nga sistemi arsimor dhe i atyre që kërkohen nga tregu modern i punës. Me fillimin e zbatimit të trajnimit për punë në procesin arsimor, veçanërisht nëpërmjet arsimit profesional dhe trajnimit, Maqedonia e Veriut planifikon drejtpërsëdrejti ta përmirësojë mundësinë për punësimin e personave të diplomuar, duke krijuar parakushte për zhvillim më dinamik ekonomik.

Gjithashtu, theks i veçantë i kushtohet rritjes së pjesëmarrjes së grave në tregun e punës nëpërmjet programeve të zhvilluara që u përshtaten nevojave dhe potencialeve të tyre specifike. Duke i zgjeruar kapacitetet për arsimim dhe trajnim, është e mundur që gratë të arrijnë pavarësi më të madhe ekonomike dhe barazi sociale.

Investimet në arsim dhe aftësi janë baza për progres afatgjatë social dhe ekonomik. Modernizimi i infrastrukturës arsimore, përmirësimi i plan programeve dhe trajnimi i mësuesve për kompetencat e gjelbra

dhe digjitale janë ndër prioritetet që do t'u mundësojnë të rinjve të marrin pjesë në mënyrë efektive në ekonominë digjitale. Këto nisma jo vetëm që do të përmirësojnë cilësinë e arsimit, por edhe do të sigurojnë që Maqedonia e Veriut të mbetet konkurrencte në tregun global, e gatshme për sfidat e ardhshme.

Përmes reformave të planifikuara, Maqedonia e Veriut e demonstroi përkushtimin e saj për ndërtimin e popullatës më të fuqishme, gjithëpërfshirëse dhe të arsimuar, e gatshme të ballafaqohet me ndryshimet dinamike në kontekstin global. Me zbatimin e reformave për të cilat Maqedonia e Veriut është zotuar në Agjendën Reformuese, do të arrihen qëllimet e përcaktuara në nenin 3 të Rregullores.

4.4. Parimi “Mos shkakto dëm të dukshëm”

Në përputhje me Rregulloren për instrumentin e reformës dhe rritjes, parimi “**Mos shkakto dëm të dukshëm**” (MSHDD) që del nga Marrëveshja e gjelbër, parim i ri gjithëpërfshirës për përdorimin e **Fondeve të reformave dhe rritjes (RGF)** së Bashkimit Evropian për periudhën 2024-2027, aplikohet për të gjitha fushat e veprimtarisë.

Për sa i përket harmonizimit të parimit të MSHDM-së (mos shkakto dëm të dukshëm), aktivitetet e propozuara nga agjenda reformuese do të udhëhiqen nga parimi “mos shkakto dëm dukshëm”, respektivisht, të mos mbështeten ose kryhen aktivitete ekonomike shkaktuese të dëmeve të dukshme ndaj çdo qëllimi mjedisor, atje ku është me rëndësi, në kornizat e nenit 17 të Rregullores (BE) 2020/852.

Duke marrë parasysh faktin se Republika e Maqedonisë së Veriut është e detyruar të zbatojë për së afërmi Agjendën e gjelbër për Ballkanin Perëndimor dhe të respektojë Planin kombëtar për energjinë dhe klimën, elementet e zbutjes dhe ndryshimeve klimatike, shfrytëzimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore, mbrojtjen dhe ripërtëritjen e biodiversitetit dhe ekosistemeve, si dhe parandalimin e ndotjes, janë elemente që përfshihen si kritere, veçanërisht gjatë përgatitjes së planit indikativ investues dhe i plotësojnë reformat në fushat kryesore të politikave si tranzicioni i gjelbër dhe energjetikës, digjitalizimit, transporti i qëndrueshëm dhe zhvillimi i sektorit privat.

Racionalizimi dhe rritja e mundësisë për aplikimin e MSHDD-së do të vazhdojë të rritet ashtu si Maqedonia e Veriut i afrohet tregut të vetëm të BE-së dhe i përfundon hapat e reformave që kanë të bëjnë me qëllimet e dekarbonizimit dhe zbatimin e reformave të ndjekjes, raportimit, verifikimit dhe akreditimit në lidhje me Bordin për përshtatjen e karbonit, mekanizmit dhe taksonomisë së BE-së.

Procesi është sfidues dhe çmimi i tranzicionit që ndërlidhet me të janë serioze, që mund të prek njerëzit, shoqëritë tregtare dhe proceset ekonomike. Element thelbësor i këtij procesi është mënyra se si vendet reagojnë ndaj këtyre sfidave dhe e mundësojnë transformimin e gjelbër të shoqërisë në mënyrë të drejtë. Kështu, elementet e MSHDM-së përfshihen në reformat dhe investimet e propozuara sipas kësaj agjende reformuese nga këndi i tranzicionit të qëndrueshëm të gjelbër që do të nxisë konvergencën socio-ekonomike të vendit në BE në nivelin e legjislacionit, por edhe investime në infrastrukturë, sektorin privat dhe kapitalin njerëzor.

Nëse gjatë zbatimit të agjendës reformuese konstatohet se ndonjë reformë e caktuar ose pjesë e reformës kërkon vlerësim gjithëpërfshirës, e njëjta do të përgatitet përpara fillimit të zbatimit dhe për këtë do të informohet Komisioni. Agjenda reformuese e Maqedonisë së Veriut do të lidhet me parimet dhe rregullat e MSHDM-së, që rrjedhin nga *legjislacioni* përkatës i BE-së, adekuat me nivelin në të cilin Maqedonia e Veriut është në procesin e integritimit në BE.

Për pjesën investuese të agjendës reformuese, KIBP do ta informojë drejtpërdrejt Komisionin Evropian.

5. INTEGRIMI I PERSPEKTIVËS GJINORE

Agjenda reformuese do të zbatohet me qëllim të promovimit të barazisë gjinore si parim horizontal, duke kontribuar në fuqizimin e grave dhe vajzave dhe duke siguruar mbrojtjen e përmirësimit të të drejtave të tyre në përputhje me Planin e veprimit gjinor të BE-së (PVGj III) dhe OKB-së, Qëllimet e zhvillimit të qëndrueshëm.

Në këtë kuptim, reformat specifike kanë ndikime të drejtpërdrejta dhe indirekte në barazinë gjinore. Për shembull, ndikimet e drejtpërdrejta vijnë nga reformat e kapitalit njerëzor që e parashohin promovimin e barazisë gjinore. Pabarazitë që duhen të zgjidhen dhe arritjet e reformave maten me të dhëna të ndara sipas gjinisë. Në këtë drejtim, reformat dhe hapat që kanë të bëjnë me njerëzit janë të ndara sipas gjinisë. Zbatimi i tyre vendos si synim, p.sh., % e grave në Qendrat për arsim profesional dhe trajnim (QAPT) që përfitojnë nga ekspozimi ndaj mësimi të bazuar në punë gjatë arsimit dhe formimit të tyre profesional, numrin e nxënësve të regjistruar në programet e reja arsimore që ofrohen nga QAPT-të rajonale, numrin e programeve në QAPT-të për validimin e mësimi joformal dhe informal që do të zhvillohet për gratë dhe sipërmarrjen e grave, numri i femrave të moshës madhore, të cilave do t'u ndahen kualifikimet në bazë të procedurës për programet e përfunduara me validim të mësimi joformal dhe informal, si dhe përqindja e mësueseve të trajnuara në aftësitë digjitale dhe të gjelbra.

Në nivel kombëtar, është vendosur kornizë ligjore për të garantuar barazinë gjinore nëpërmjet miratimit të Ligjit për mundësi të barabarta ndërmjet grave dhe burrave dhe Ligjin për parandalimin dhe mbrojtjen nga diskriminimi. Korniza aktuale ligjore e ndalon diskriminimin në bazë gjinore dhe parashih masa themelore dhe specifike për sigurimin e mundësive të barabarta të grave dhe burrave.

Strategjia për barazinë gjinore për periudhën 2022-2027⁵ e plotësuar me Strategjinë kombëtare për barazi dhe mosdiskriminim 2022-2026⁶ do të sigurojë sërë masash për të zgjidhur barazinë gjinore. Strategjia synon krijimin e sistemit efektiv dhe efikas për promovimin e barazisë gjinore në nivel qendror dhe lokal. Më tej, ajo përpiqet të përmirësojë vendin e gruas në të gjitha fushat e jetës publike dhe private, si dhe të luftojë stereotipat gjinore dhe të luftojë dhunën në bazë gjinore.

Ministria e Punës dhe Politikës Sociale (konkretisht Sektori për mundësi të barabarta) i zbaton kompetencat për promovimin e barazisë gjinore në përputhje me ligjin në bashkëpunim me institucionet kompetente shtetërore, shoqërinë civile dhe partnerët socialë, si dhe përmes zbatimit të Strategjisë për barazi gjinore për periudhën 2022-2027.

Sektori për mundësi të barabarta në këtë ministri bashkëpunon me koordinatorët për mundësi të barabarta në ministrinë përkatëse, si dhe me koordinatorët dhe komisionet për mundësi të barabarta të themeluara në njësitë e vetëqeverisjes lokale, siguron bashkërendimin e tyre si dhe jep udhëzime dhe rekomandime për t'i përmbushur synimet që burojnë nga Ligji për mundësi të barabarta mes grave dhe burrave.

Ligji (neni 4) e përcakton qartë integrimin gjinor si integrim i perspektivës gjinore në çdo fazë të politikbërjes, me synimin për të promovuar barazinë midis grave dhe burrave.

Mekanizmi kombëtar për barazi gjinore kërkon që koordinatorët për mundësi të barabarta nga ministrinë përkatëse të marrin pjesë në krijimin dhe zbatimin e masave të Planit të rritjes dhe agjendës reformuese në mënyrë që do të jetë e përfshirë perspektiva gjinore.

Në sektorin MFP, Ligji për buxhet, i miratuar në vitin 2022, për herë të parë e integron buxhetimin e përgjegjshëm gjinor (BPGJ). Dispozitat e BPGJ-së do të zbatohen në vitin 2025. Ligji tani jep përkufizim të saktë të BPGJ-së, treguesve të BPGJ-së dhe raportimit të BPGJ-së, angazhimeve për t'i përfshirë treguesit gjinorë dhe deklaratat e BPGJ-së në projekt-planet financiare; renditjen e të gjitha deklaratave/iniciativave

⁵https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/2022/strategjia/2022_2027.pdf

⁶<https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/2022/strategjia/2022-2026.pdf>

të BPGJ-së në propozim-buxhetin; si dhe publikimin e të gjitha deklaratave/iniciativave të BPGJ-së në faqet e internetit të shfrytëzuesve buxhetorë. Veç kësaj, barazia gjinore konsiderohet si një nga 11 parimet kryesore të buxhetit (neni 3), ku thuhet se parimi i barazisë gjinore nënkupton buxhetimin e përgjegjshëm gjinor, pra sigurimin e barazisë gjinore në planifikimin dhe ekzekutimin e buxhetit, hyrjet dhe daljet. Në përputhje me këtë ligj pritet të përgatitet Rregullorja për buxhetimin e përgjegjshëm gjinor.

Deri në vitin 2025, do të ndryshohet Metodologjia për planifikimin strategjik dhe përgatitja e programit vjetor të punës së Qeverisë për të përfshirë mekanizëm për inkorporimin e perspektivës për barazi gjinore në planet strategjike dhe programet vjetore dhe monitorimin përkatës. Ky ndryshim do të mundësojë përfshirjen e perspektivës gjinore dhe buxhetimin e përgjegjshëm gjinor në të gjithë sektorët deri në vitin 2028.

Prokurimet publike në vetvete kanë potencial të madh për promovimin e barazisë gjinore. Integrimi i perspektivës gjinore në kontratat për prokurime publike mund të çojë në përmirësimin e efikasitetit në shpenzimet qeveritare.

Me rëndësi për të gjitha fushat e politikave dhe sektorin e RAP-së, në veçanti, Qendra e resurseve për krijim të politikave të përgjegjshme gjinore dhe buxhetim e Ministrisë së Punës dhe Politikës Sociale do të vazhdojë të ofrojë trajnime për zhvillimin e kompetencave dhe aftësive bazë të nëpunësve civilë, që do të mundësojnë përfshirjen e perspektivës gjinore në hartimin e politikave dhe zhvillimin profesional të koordinatorëve për mundësi të barabarta në nivel qendror dhe lokal, si dhe të nëpunësve administrativë të angazhuar me planifikimin strategjik, financa, dhunën, barazinë, mosdiskriminimin, etj.

Përveç në fushën e qeverisjes, Plani i rritjes do të mbështesë vendin në zbatimin e programit të mundësive të barabarta dhe integritet gjinor edhe në fusha të tjera.

Prioritet në fushën e tranzicionit të gjelbër duhet të jetë përfshirja e perspektivës gjinore në politikat dhe masat që zbatohen në nivel kombëtar dhe lokal. Krizat dhe tronditjet e viteve të fundit kërcënojnë të krijojnë sfida të reja dhe të ndryshojnë progresin e arritur në fushën e të drejtave të grave dhe barazisë gjinore. Prandaj, është veçanërisht e rëndësishme të merren parasysh ndryshimet në nevojat dhe kërkesat për femra dhe burra në energjetikë, burimet ujore, telekomunikacion, transport, etj.

Varfëria energjetike gjendet lartë në agjendë. Gratë janë më të prekura nga varfëria energjetike, e cila lidhet me ndarjen e punës mes burrave dhe grave. Gratë shpenzojnë më tepër kohë në përgjegjësitë në lidhje me kujdesin. Gratë kalojnë më shumë kohë duke punuar në shtëpi, gjë që i bën ato më të ndjeshme ndaj efekteve negative të varfërisë energjetike. Kështu, masat që synojnë mbrojtjen e klientëve të cënueshëm do të përmirësojnë kushtet e jetesës dhe do të kenë ndikim pozitiv në cilësinë e jetës së grave dhe fëmijëve.

Nga ana tjetër, transformimi digjital ofron mundësi të reja për fuqizimin ekonomik të grave dhe mund të kontribuojë për barazi më të madhe gjinore. Interneti, platformat digjitale dhe shërbimet digjitale publike ofrojnë mundësi për të gjithë dhe mund të ndihmojnë në kapërcimin e hendekut duke u dhënë grave mundësi për të fituar të ardhura plotësuese, për të rritur mundësitë e tyre të punësimit dhe për të pasur njohuri dhe informacion të përgjithshëm. Marrja parasysh e barazisë gjinore dhe përfshirjes sociale është gjithashtu thelbësore në ofrimin e sigurisë kibernetike efektive dhe të fuqishme.

Në fushën e mjedisit afarist, kalimi “nga tregu informal në tregun formal” mund të çojë në ulje të ndjeshme të pasigurisë së punësimit dhe në mundësi të reja për punë të denjë. Edhe pse rreth 2/3 te punëve informale i kryejnë burrat, reforma synon të arrihet ndikim i balancuar gjinor.

Qasja e përmirësuar për kreditim për ndërmarrjet e vogla dhe të mesme do të inkurajojë sipërmarrësinë e grave. Barazia gjinore do të përfshihet në zbatimin e aktiviteteve, ndërsa të dhënat e ndara gjinore do të përfshihen në ndjekje.

Qasja do të sigurohet në përputhje me Konventën e Kombeve të Bashkuara për të drejtat e personave me aftësi të kufizuara dhe Strategjinë kombëtare për të drejtat e personave me aftësi të kufizuara 2023-2030, e

miratuar në dhjetor të vitit 2023⁷. Vëmendje e veçantë do t'i përkushtohet sigurimit të qasjes digjitale. Personat me aftësi të kufizuara ballafaqohen me pengesa të konsiderueshme në qasjen ndaj shërbimeve publike dhe nevoja për qasje të shërbimeve me internet është veçanërisht e lartë tek personat me aftësi të kufizuara. Parimi i mundësisë për qasje digjitale do të respektohet. Një parim gjithëpërfshirës i projektimit duhet të merret parasysh në lidhje me infrastrukturën e përfshirë në agjendën reformuese.

PJESA 2: PËRSHKRIM I FUSHAVE TË POLITIKAVE DHE REFORMAVE TË NGJASHME

Ky seksion i Agjendës reformuese përfshin prezantim të detajuar të masave (hapat cilësorë dhe sasiorë) që Maqedonia e Veriut do t'i zbatojë gjatë kohëzgjatjes së zbatimit të Instrumentit për reformë dhe rritje në përputhje me veçoritë dhe afatet e detajuara në Aneksin I të Agjendës reformuese.

Kohëzgjatja e zbatimit të planifikuar të masave është përcaktuar për një periudhë gjashtëmujore duke filluar nga 31 dhjetor 2024 deri më 31 dhjetor 2027. Sipas Rregullores (BE) 2024/1449, data përfundimtare e zbatimit është 31 dhjetor 2027 dhe ka të bëjë me përmbushjen e kushteve të pagesës që lidhen me grupin përfundimtar të masave përfshijnë kohën e nevojshme që Komisioni të vlerësojë përmbushjen e suksesshme të kushteve të pagesës miratimin e mëvonshëm të vendimit për ndarjen e mjeteve nga Komisioni. Sipas kësaj, siç parashikohet me nenin 13(1), pika (i) nga Rregullorja (BE) 2024/1449, Maqedonia e Veriut duhet të zbatojë hapat e përcaktuar cilësorë dhe sasiorë më së voni deri më 31 gusht 2027 dhe të paraqesë pa vonesë kërkesë të arsyetuar në mënyrë përkatëse për ndarjen e mjeteve në bazë të përmbushjes së kushteve të pagesës që kanë të bëjnë me këta hapa sasiorë dhe cilësorë.

Në përputhje me nenin 21(5) të Rregullores (BE) 2024/1449, në rast se Komisioni e ka vlerësuar negativisht përmbushjen e kushteve të pagesës, Maqedonia e Veriut mund t'i ndërmerret masat e nevojshme për të siguruar përmbushjen e kënaqshme të kushteve përkatëse brenda një periudhe prej 12 muajsh nga vlerësimi fillestar negativ i referuar në nenin 21(4) Rregullorja (BE) 2024/1449. Gjatë vitit të parë të zbatimit, aplikohet afat prej 24 muaj, i llogaritur nga vlerësimi fillestar negativ. Në mënyrë përkatëse dhe siç është përcaktuar me nenin 21(6) Rregullorja (BE) 2024/1449, secila shumë që korrespondon me kushtet e pagesës, të cilat nuk janë përmbushur deri më 31 dhjetor 2028, nuk do t'i miratohet Maqedonisë së Veriut.

6. FUSHA E POLITIKËS 1: QEVERISJA/RAP DHE MFP

NËNFUSHA 1.1: Menaxhimi i financave Publike (MFP)

Është planifikuar që të gjitha aktivitetet reformuese të vendosen në përdorim me Ligjin e ri për kontroll të brendshëm financiar publik (KBFP) (i cili është në procedurë parlamentare për miratim) dhe aktet nënligjore përkatëse, si dhe nëpërmjet zbatimit të aktiviteteve dhe masave të planifikuara në [Programin e reformave për menaxhim të financave publike](#), në koordinim me zbatimin e LAB-it.

Reforma 1.1.1: Përforcimi i kontrollit të brendshëm financiar publik

Sfidat: Përforcimi i kontrolleve të brendshme financiare në sektorin publik ka rol vendimtar në promovimin e përgjegjësisë, duke parandaluar mashtrimin dhe keqpërdorimin me mjetet, duke rritur transparencën dhe

⁷<https://www.mtsp.gov.mk/predlog-zakoni1.nspix>

duke mundësuar përdorimin efektiv të resurseve publike. Reforma synon gjithashtu përmirësimin e përgjegjësisë së udhëheqësve shfrytëzues buxhetorë ndaj shfrytëzuesve amë buxhetorë, si dhe përgjegjësisë së udhëheqësve të ndërmarrjeve publike në pronësi shtetërore ndaj bordeve mbikëqyrës, duke u detyruar t'i respektojnë procedurat dhe udhëzimet nga shfrytëzuesit amë buxhetorë. Në bazë të strukturës institucionale në fushën e revizionit të brendshëm, duhet të përcaktohen kritere specifike për krijimin e njësive për revizion të brendshëm të shfrytëzuesit buxhetorë të nivelit qendror, si dhe kritere të reja për krijimin e revizionit të brendshëm në subjektet e tjera, të cilat do të marrin në konsideratë realizimin mesatar të buxheteve përkatëse në tre vitet e fundit si dhe numrin e punonjësve. Gjithashtu, nëpërmjet aktiviteteve reformuese, do të përcaktohet numri minimal i punonjësve në njësitë për revizion të brendshëm dhe modeli i kryerjes së trajnimit dhe provimit për marrjen e certifikatës për revizor të autorizuar të brendshëm në sektorin publik.

Përfituesit e synuar: Në kuadër të këtyre aktiviteteve do të përfshihen të gjitha subjektet e sektorit publik, duke përfshirë të gjitha subjektet juridike të themeluara drejtpërdrejt ose në mënyrë indirekte nga shteti apo komunat, si dhe ndërmarrjet publike dhe shoqëritë tregtare që janë kryesisht në pronësi të shtetit, njësive të vetëqeverisjes lokale ose Qytetit të Shkupit.

Rezultati i induktuar: përforsimi i kontrollit të brendshëm financiar publik për të siguruar llogaridhënie, efektivitet dhe efikasitet më të lartë të burimeve të sektorit publik. Struktura e rishikuar institucionale, fushëveprimi dhe kapaciteti i Kontrolleve të Brendshme Financiare Publike – që synon të mundësojë efektivitet dhe efikasitet të realizimit të buxhetit – do të krijojë sistem funksional të kontrollit të brendshëm financiar në sektorin publik, i cili përfshin menaxhimin financiar, kontrollin financiar, auditimin e brendshëm, koordinim qendror dhe harmonizim.

Treguesit dhe hapat e reformave me kornizë kohore:

Është planifikuar që të gjitha këto aktivitete reformuese të jenë në përdorim me Ligjin e ri për kontroll të brendshëm financiar publik (KBFP) dhe aktet nënligjore përkatëse, si dhe nëpërmjet zbatimit të aktiviteteve dhe masave të planifikuara në [Programin e reformave për menaxhim të financave publike](#), në koordinim me zbatimin e LAB-it. Zbatimi i kësaj reforme në periudhën 2024-2027 parashikohet nëpërmjet treguesve dhe hapave të mëposhtëm:

Hapi: Ligji për KBFP-në miratohet nga Kuvendi (deri në dhjetor 2024).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Ligji për KBFP-në nuk është miratuar. Aktet nënligjore do të miratohen pas miratimit të ligjit.

Hapi: Zbatimi i plotë i Ligjit për KBFP-në (deri në dhjetor 2027), duke përfshirë:

- i) Të paktën 80% të Njësive për revizion të brendshëm të shfrytëzuesve amë buxhetorë i plotësojnë kushtet për personel të përcaktuar në Ligjin për KBFP
- ii) Minimumi 70% të revizorëve të brendshëm do të certifikohen deri në dhjetor 2027.

Vlera fillestare (2024) është 0. Ligji për KBFP-në dhe aktet nënligjore përkatëse nuk janë miratuar. Synimet për vlerësimin e “zbatimit të plotë” janë: përforsimi i kapaciteteve të burimeve njerëzore të njësive për revizion të brendshëm, në mënyrë që të paktën 80% e njësive për revizion të brendshëm të shfrytëzuesve amë të buxhetit t'i plotësojnë kërkesat për personelin të përcaktuara në Ligjin për KBFP-në dhe të paktën 70% e njësive për revizion të brendshëm. Revizorët do të certifikohen deri në dhjetor 2027.

Pas miratimit të Ligjit për KBFP-në, NjQH do të përgatisë Plan veprimi për zbatimin e plotë të Ligjit për KBFP-në. Miratimi i të gjitha akteve nënligjore do të konsiderohet si zbatim i plotë. NjQH-të në bashkëpunim me Delegacionin e Bashkimit Evropian do të ndjek zbatimin e Planit të veprimit, duke e siguruar ndjekjen e duhur të zbatimit.

Hapi: Së paku 80% e shfrytëzuesve buxhetorë në nivel qendror dhe 75% në nivel lokal paraqesin raport për revizionet e brendshme të kryera (në lidhje me vitin fiskal 2024) (deri në dhjetor 2025)

Niveli bazë (2022) është pjesëmarrja e 54% e shfrytëzuesve buxhetorë në nivel qendror dhe lokal (gjithsej 95 përdorues buxhetorë nga gjithsej 177 në të dy nivelet). Nga gjithsej 177 shfrytëzues buxhetorë në nivel qendror dhe lokal, 95 shfrytëzues buxhetorë, ose 54%, kanë dorëzuar raport për revizionet e kryera dhe për aktivitetet për reviziontë brendshëm. Në nivel qendror, nga 96 shfrytëzues buxhetorë, raport kanë paraqitur 53 shfrytëzues buxhetorë, përkatësisht 55.2%. Në nivel lokal, nga 81 shfrytëzues, 42 shfrytëzues buxhetorë kanë paraqitur raport që është 51.8%. Raporti i dorëzuar për revizionet e kryera dhe aktivitetet për revizion të brendshëm. Përpunimi i të dhënave nga NjQH për Raportin Vjetor për KBFP 2023 është në zhvillim e sipër.

Hapi: Së paku prej 70% të shfrytëzuesve amë të buxhetit në nivel qendror kanë dokument për menaxhim të rrezikut, duke përfshirë rrezikun kundër korrupsionit dhe i evidenton rreziqet e identifikuar në planet për zbutje (deri në dhjetor 2025).

Vlera fillestare (2023) është pjesa e rreth 60% e shfrytëzuesve buxhetorë në nivel qendror, të cilët i kanë dokumentuar rreziqet pa përfshirë rreziqet kundër korrupsionit.

Institucioni përgjegjës për ndjekjen dhe raportimin e hapave të realizuar është Ministria e Financave (Njësia qendrore e harmonizimit). Institucione të tjera përgjegjëse për zbatimin e reformës janë Kuvendi i Republikës së Maqedonisë së Veriut si dhe të gjitha subjektet nga sektori publik përgjegjëse për zbatimin e dispozitave të Ligjit për KBFP (të gjithë shfrytëzuesit buxhetorë dhe ndërmarrjet publike në pronësi shtetërore).

Reforma 1.1.2: Përforcimi i sistemit për prokurime publike

Sfidat: Në vitin 2022, tregu i prokurimeve publike të Maqedonisë së Veriut arriti në 8.6% të BPV-së të vendit. Përfaqëson 25% të buxhetit të shtetit. Përqindja e vlerës së përgjithshme të prokurimit publik të dhënë për NVM-të është 57%. Sistemi i prokurimit publik duhet të sigurojë që mjetet publike të shpenzohen në mënyrë efektive, efikase, transparente dhe të arsyeshme. Megjithëse korniza ligjore kombëtare për prokurimet publike në esencë është në përputhje me Direktivat e BE-së të vitit 2014 dhe ofron bazë të shëndoshë për sigurimin e transparencës dhe rritjen e vlerës për të hollat në prokurimet publike, përdorimi i “Oferta me e volitshme ekonomike” (kriteret e MEAT) janë ende të kufizuara, respektivisht, pjesa e vlerës së kontratave të prokurimeve publike të akorduara duke përdorur kriteret e MEAT është afërsisht 9% në vitin 2023, me çka vendi pengohet të shfrytëzojë plotësisht mundësitë e paraqitura me legjislacionin e ri. Pritet që rritja e përdorimit të kriterëve të MEAT-it, të kontribuojë në shpenzimin efikas dhe të arsyeshëm të fondeve publike si dhe në nxitjen e konkurrencës dhe drejtësisë në treg.

Përfituesit e synuar: Operatorët ekonomikë nga sektori privat që ofrojnë vlerat më të mira në të hollat të përgjithshme.

Rezultati i induktuar: Përmirësimi i transparencës së sistemit të prokurimit publik, inkurajimi i konkurrencës më të fuqishme dhe kushte të barabarta për operatorët ekonomikë, si dhe arritja e vlerës më të mirë në të holla me përdorimin efektiv dhe efikas të mjeteve publike në dhënien e kontratave publike. Përdorimi i kufizuar i e-ankandëve, si dhe përdorimi i shtuar i kriterëve të tregut elektronik dhe MEAT rezultojnë në përdorimin efikas të burimeve dhe arritjen e vlerës më të mirë në të holla.

Treguesit dhe hapat për reforma me kornizë kohore:

Përforcimi i sistemit të prokurimeve publike ndikohet nga faktorë të ndryshëm. Për ta arritur këtë qëllim reformues, me synim sigurimin e transparencës dhe konkurrencës së sistemit të prokurimeve publike, parashikohen hapat e mëposhtëm:

Hapi: Përdorimi i ankandeve për prokurime në vitin fiskal 2025 janë ulur në maksimum 40% nga prokurimet (deri në dhjetor 2025).

Vlera fillestare (2023) është pjesa e 62% e procedurave të prokurimit që përdoren në e-ankande.

Hapi: Sistemi i tregut elektronik përdoret për të dhënë të paktën 800 procedura tenderimi (deri në dhjetor 2026).

Vlera fillestare (2023) është 259 kontrata të dhëna me përdorimin e sistemin e-tregut.

Qëllimi i këtij hapi është të realizohen procedura të prokurimeve me vlerë të ulët duke përdorur përfitimet e e-tregut për të fituar vlerën më të mirë në të holla dhe për përdorimin efikas të burimeve.

Hapi: Më pak 25% të prokurimeve me vlerë i përdorin kriteret për ofertë më e volitshme ekonomike në krahasim çmim-cilësi ose qasje ekonomike për ndarje(deri në dhjetor 2027)..

Vlera fillestare (2023) është pjesa prej 9.18% e vlerës së kontratave të prokurimit publik të fituara duke përdorur kriteret përkatëse MEAT në vlerën totale të kontratave të prokurimit.

Rritja e përdorimit të kriterëve përkatëse të MEAT-it si vlerë e kontratave të prokurimit publik të akorduara tregon për shpenzim efikas dhe të arsyeshëm të mjeteve publike.

Institucionet përgjegjëse: Për ndjekjen dhe raportimin për hapat e realizuar, për koordinimin dhe ndjekjen e sistemit të prokurimit publik në Maqedoninë e Veriut nën ombrellën e Ministrisë së Financave, përgjegjës është organi i administratës shtetërore Byroja e Prokurimeve Publike.

Qëllimi i reformës 1.1.3: Zbatimi i plotë i Ligjit buxhetin 2022, përfshirë reformat në menaxhimin e investimeve publike

Sfidat: Ligji i ri për buxhetin (LB) ofron kornizë gjithëpërfshirëse për zhvillimin e politikave fiskale, të parashikueshme dhe të qëndrueshme që kanë për qëllim rritjen e disiplinës dhe llogaridhënien buxhetore. Përmirësimi i menaxhimit të financave publike dhe përforsimi i planifikimit buxhetor afatmesëm është një nga prioritetet më të larta të Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut në procesin e aderimit në BE. LB-i i mbulon të gjitha aktivitetet dhe proceset reformuese, të cilat do të përmirësojnë ndjeshëm proceset buxhetore vjetore dhe afatmesme përmes miratimit të klasifikimeve të reja buxhetore me përcaktime të harmonizuara me metodologjitë ndërkombëtare, zhvillimit dhe ndjekjes së treguesve të matshëm të suksesit, si dhe rritjes së cilësisë së dokumenteve buxhetore dhe strategjisë fiskale, si në aspektin e shtrirjes, ashtu edhe sipas strukturës dhe përmbajtjes. Përforsimi i procesit të planifikimit dhe realizimit të buxhetit do të bazohet në miratimin e klasifikimeve buxhetore të rishikuara, respektivisht: organizative, ekonomike, funksionale, programore dhe klasifikimi sipas burimeve të financimit. Rishikimi i klasifikimit administrativ (organizativ) synon uljen e numrit të shfrytëzuesve të buxhetit primar (“amë”) për të paktën 40%. Strategjia fiskale, e zhvilluar në përputhje me dispozitat e LAB-it, duhet të përfshijë më shumë informacione, të dhëna cilësore dhe sasiore si dhe analiza krahasuese të projeksioneve makroekonomike, realizimin e të ardhurave dhe shpenzimeve dhe të borxhit publik, si dhe një analizë sektoriale të shpenzimeve në afat të mesëm, identifikimin dhe analizën e shpenzimeve tatimore, rreziqeve makro-fiskale dhe ndarjeve maksimale (kufijtë e shpenzimeve) nga shfrytëzuesit buxhetorë në nivel qendror për periudhë pesëvjeçare. Rregullat fiskale duhet të zbatohen në mënyrë rigoroze në përputhje me Ligjin buxhetor gjatë periudhës 2025-2027

e më tej. Këshilli fiskal është plotësisht funksional dhe jep vlerësime të pavarura për Strategjinë fiskale dhe buxhetet vjetore, duke përfshirë ndjekjen e harmonizimit me rregullat fiskale.

Registri gjithëpërfshirës i rrezikut duhet të jetë funksional duke përfshirë sisteme efikase për ndjekjen e rreziqeve nga ndërmarrjet shtetërore, projekteve të mëdha kapitale dhe PPP-të, ndryshimet klimatike dhe pretendimet ligjore kundër shtetit. Strategjia fiskale 2028-2031 duhet të dorëzohet me kohë në përputhje me kërkesat e LAB-it, duke përfshirë analizë të rreziqeve fiskale dhe kufijve për shfrytëzuesit amë buxhetorë për 5 vjet, si dhe vlerësimin e shpenzimeve tatimore. Me LB-in fillon gjithashtu të përdoret rregulla fiskale numerike në lidhje me deficitin dhe huaja e përgjithshme e Qeverisë. Respektivisht, deficitin e qeverisë së përgjithshme i vitit përkatës nuk duhet të kalojë nivelin 3% të bruto produktit vendas nominal (BPV), kurse borxhi i përgjithshëm i Qeverisë së përgjithshme nuk mund të kalojë nivelin 60% të BPV-së nominale. Ndërkaq borxhi i garantuar publik nuk mund të kalojë 15% të BPV-së nominale.

Rëndësia e menaxhimit adekuat të rreziqeve fiskale theksohet edhe me LB-in e ri që i përcakton kërkesat për procese të përforcuara të identifikimit, vlerësimit, analizës, ndjekjes dhe zbulimit të rreziqeve fiskale që burojnë nga burime të ndryshme të rreziqeve që kanë potencial të ndikojnë ndjeshëm në pozicionin afatmesëm dhe afatgjatë fiskal të buxhetit të Qeverisë. LB-ja e rregullon edhe krijimin e Këshillit fiskal dhe rolin e tij në dhënien e vlerësimeve të pavarura të projeksioneve makroekonomike dhe buxhetore si dhe të mendimeve mbi Strategjinë fiskale dhe buxhetin vjetor, duke përfshirë ndjekjen e harmonizimit me rregullat fiskale.

Në kuadër të tërëzimit të BE-së “Përforcimi i funksioneve të planifikimit, ekzekutimit dhe kontrollit të brendshëm të buxhetit” që teknikisht mbështetet nga Thesari i SHBA-së, tashmë ka filluar procesi i përgatitjes së akteve nënligjore, udhëzimeve, manualeve, etj., lidhur me LB-in. Me qëllim të përmirësimit të planifikimit, ndarjes dhe realizimit të projekteve të infrastrukturës publike, Qeveria është angazhuar për reforma që do të ndërmerren gradualisht për përforcimin e kuadrit të menaxhimit të investimeve publike. Këto reforma pritet të kontribuojnë në rritjen e efikasitetit në sigurimin e pronës së infrastrukturës publike.

Përpjekjet për përmirësimin e MIP janë të integruara me Ligjin e ri për buxhet, i cili e mbështet rolin e Ministrisë së Financave si roje e financave publike gjatë gjithë ciklit të investimeve publike. LB-i i ri ofron mbështetje më të mirë për MIP duke përfshirë ndër tjerash, nene specifike për planifikimin strategjik, strategjinë fiskale, prioritetet afatmesme dhe procedurën për përzgjedhjen e projekteve dhe projekteve të reja dhe pjesës shumëvjeçare të Buxhetit. Ngjashëm, zhvillimi i Sistemit të ri për menaxhim financiar të integruar (SIIMF) merr në konsideratë kërkesat e informacionit MIP përmes modulit të veçantë të MIP-së.

Për realizimin e funksioneve që kanë të bëjnë me menaxhimin e investimeve publike, Ministria e Financave ka themeluar Sektor të ri për Menaxhim të Investimeve Publike (DMIP), përgjegjës për detyrat që lidhen me vlerësimin (rishikimin) e pavarur të projekteve të infrastrukturës publike, kryesisht nga pikëpamja fiskale, ndikimi, rreziqet dhe qëndrueshmëria, me dhënien e mendimeve dhe rekomandimeve për projektet, përgatitjen e listës përmbledhëse të projekteve të reja të infrastrukturës publike të propozuara dhe të vlerësuara, konsolidimin e listës së projekteve të infrastrukturës publike me prioritet, mbikëqyrjen qendrore të portofolit kombëtar të investimeve publike, duke përfshirë ndjekjen dhe menaxhimin e rreziqeve të përgjithshme për realizim, si dhe zhvillimin dhe përditësimin e metodologjive për vlerësimin e projekteve dhe rishikimin e studimeve para investimeve.

Ministria e Financave (DMIP) hartoi Akt normativ të ri për menaxhimin e projekteve të investimeve publike, që ka për synim të vendose qasje të strukturuar dhe gjithëpërfshirëse në vendimmarrje për projektet e propozuara për investime publike. Akti normativ i përcakton procedurat për përcaktimin, përgatitjen, rishikimin, vlerësimin dhe vendosjen e prioriteteve për projektet e reja të infrastrukturës, ndjekjen, raportimin dhe rishikimin me detyrë zyrtare të projekteve të investimeve publike, si dhe i rregullon rolet dhe përgjegjësitë e institucioneve të përfshira në proceset e MIP. Akti normativ ende nuk është miratuar nga Qeveria.

Me qëllim të krijimit të bazës për të dhënat e projekteve, nga e cila do të përzgjidhen kandidatët buxhetorë dhe do të ndjeket zbatimi financiar i projekteve, Ministria e Financave do të zhvillojë zgjidhje kalimtare të TI-së me bazë excel.

Pas miratimit të Aktit normativ për MIP, nga Qeveria, të gjithë shfrytëzuesit buxhetorë duhet të përgatisin dhe t'i dorëzojnë Ministrisë së Financave shënime konceptuale për projektet e reja për investimet publike në përputhje me dispozitat e përcaktuara në Aktin normativ.

Si pikë e fundit, Qeveria do të vendosë instalim të vetëm (SPP) për të gjitha projektet kapitale, pavarësisht burimeve të financimit. Të gjitha projektet e investimeve kapitale të regjistruara në SPP-në do të përgatiten në përputhje me Aktin normativ për MIP. Lista e projekt-propozimeve të vlerësuara dhe të pranuar nga Qeveria (Tubacion i vetëm i projekteve) do të publikohet nga Ministria e Financave dhe do të ketë historik të shënimeve për projektet e regjistruara në SPP.

Përfituesit e synuar: Të gjithë shfrytëzuesit kryesorë të buxhetit, përfshirë edhe njësitë e vetëqeverisjes lokale.

Rezultati i induktuar: Financat publike menaxhohen në mënyrë që siguron zbatim efektiv të politikave, disiplinë të përmirësuar financiare dhe menaxhim të shëndoshë të rreziqeve fiskale, fuqizim të qëndrueshmërisë fiskale dhe transparencë fiskale.

Treguesit dhe hapat e reformave me kornizë kohore:

Hapi: Miratimi i të paktën 17 akteve nënligjore të parashikuara në Ligjin për buxhetin, duke përfshirë krijimin e regjistrit të subjekteve publike (neni 4), rishikimin e klasifikimit buxhetor (neni 5) dhe ulja e numrit të shfrytëzuesve buxhetorë primar për të paktën 40% në klasifikimin administrativ dhe Aktin normativ për menaxhim të investimeve publike (neni 20) (deri në dhjetor 2024).

Vlera fillestare (2024) është 0 pasi aktet nënligjore të LB-së nuk janë miratuar. Ligji për buxhet u miratua në vitin 2022.

Hapi: Rritja e kapaciteteve analitike për përmirësimin e efikasitetit në alokimet buxhetore: Ministria e Financave ka bërë auditime të shpenzimeve që mbulojnë të paktën 20% të buxhetit (numri kumulativ që nga fillimi i Planit të rritjes) (deri në dhjetor 2026).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Ministria e Financave aktualisht po realizon aktivitete për përgatitjen e akteve nënligjore, duke përfshirë klasifikimet buxhetore, Deklarata për politikën fiskale, projeksionet afatmesme fiskale, aktet nënligjore në fushën e operacioneve të thesarit me synimin për zbatimin e praktikave më të mira në fushën e planifikimit dhe realizimit të buxhetit.

Hapi: Reformat e parashikuara në LB do të zbatohen plotësisht (deri në dhjetor 2027).

Vlera fillestare (2024) është 0 (tregues cilësor)

Reformat e zbatuara të parashikuara në përgjithësi në LB rezultojnë në:

(i) rregullat fiskale zbatohen në përputhje me LB-in gjatë periudhës 2025-2027;

Zbatimi i rregullave fiskale do të mbështetet nga qasja me faza për konsolidimin fiskal, megjithëse do të merret me përmirësimin e mbledhjes së të ardhurave duke e luftuar ekonominë gri dhe korrupsionin,

duke reduktuar dhe ristrukturuar njëkohësisht edhe shpenzimet buxhetore duke ulur shpenzimet jo thelbësore që do të çojnë në reduktimin e deficitit buxhetor dhe si rrjedhojë zvogëlim të borxhit publik.

Fokusi i financave publike në periudhën e ardhshme mbetet që të arrihen prioritetet kryesore të Qeverisë dhe mbajtja e shpenzimeve publike brenda kufijve të qëndrueshëm.

Gjithashtu, përforsimi i menaxhimit të rrezikut fiskal, i cili mund ta zvogëlojë ekspozimin e Qeverisë ndaj goditjeve, që mund të ndikojnë në deficitin buxhetor dhe borxhin e përgjithshëm, duke e përforsuar besueshmërinë e buxhetit dhe strategjisë fiskale të saj.

(ii) Këshilli fiskal është plotësisht funksional dhe ka dhënë vlerësime të pavarura për Strategjinë fiskale dhe buxhetet vjetore, duke përfshirë ndjekjen e harmonizimit me rregullat fiskale dhe

Këshilli fiskal, si organ i pavarur do të përgatisë në mënyrë të pavarur, të paanshme dhe profesionale analiza dhe mendime për:

1. Parashikimet makroekonomike dhe fiskale të zbatuara gjatë përgatitjes së Buxhetit të shtetit dhe Strategjisë fiskale;
2. Strategjinë fiskale, Buxhetin e shtetit, Rebalancin e buxhetit, Raportin gjashtëmuor për realizimin e buxhetit, pasqyrat financiare vjetore dhe dokumentet tjera të cilat dorëzohen në Parlamentin e Republikës së Maqedonisë së Veriut;
3. Rreziqet fiskale dhe mundësinë në aspekt të realizimit të buxhetit të shtetit dhe zbatimit të Strategjisë fiskale;
4. Përbushjen e rregullave fiskale të përcaktuara në LB, si dhe rreziqet që rrjedhin nga përjashtimet nga rregullat përkatëse fiskale;

Për të qenë plotësisht funksional, Këshilli fiskal duhet të ketë personel për mbështetje që të kryej pa pengesa detyrat që janë në fushëveprimin e tij. Për përgatitjen e analizave dhe mendimeve në kuadër të kompetencave të tij, Këshilli fiskal ka të drejtë për qasje tek të gjitha informacionet dhe të dhënat përkatëse të shfrytëzuesve buxhetorë dhe subjekteve të tjera publike në nivel kombëtar dhe lokal.

Për kryerjen e detyrave të përcaktuara me këtë ligj, Këshilli fiskal dhe secili anëtarë i tij i përgjigjen Parlamentit të Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Këshilli fiskal së paku një herë në vit, deri në fund të majit të vitit aktual, do t'i dorëzojë Parlamentit të Republikës së Maqedonisë së Veriut raport për punën e tij për vitin paraprak. Raporti, i cili do të përfshijë edhe raportin për menaxhimin e mjeteve, publikohet në faqen e internetit të Këshillit fiskal.

- iii) Regjistri operativ dhe gjithëpërfshirës i rreziqeve është funksional duke përfshirë sisteme efikase për ndjekjen e rreziqeve nga ndërmarrjet shtetërore, projektet e mëdha kapitale dhe PPP-të, ndryshimet klimatike dhe kërkesat ligjore kundër shtetit.
- iv) Strategjia fiskale 2028-2031 është dorëzuar në kohë sipas kërkesave të përcaktuara në LB, duke përfshirë analizën e rreziqeve fiskale dhe kufijve për shfrytëzuesit e buxhetit për 5 vjet, si dhe vlerësimin e shpenzimeve tatimore.

Ndërmarrjet në pronë shtetërore luajnë rol kyç në sigurimin e vlerës sociale dhe stimulimin e rritjes ekonomike, por në të njëjtën kohë ato përfaqësojnë burim potencial të rrezikut fiskal që mund të rezultojë në devijime të caktuara nga skenari bazë afatmesëm.

Ministria e Financave vazhdon të përforsojë transparencën fiskale të vendit, duke përfshirë edhe fushën e raportimit të rreziqeve fiskale të ndërmarrjeve në pronë shtetërore. Qëllimi është të sigurohet pasqyrë

më e qartë dhe më gjithëpërfshirëse e situatës financiare dhe efikasitetit në funksionimin dhe menaxhimin e ndërmarrjeve në pronë shtetërore që do të ndihmojë në marrjen e vendimeve të duhura dhe ndërtimin e një themeli të qëndrueshëm në bazë të cilit sektori i ndërmarrjeveshtetërore do të jetë në gjendje të kontribuojë pozitivisht në rritjen e qëndrueshme ekonomike në shtet.

Hapi: Të gjithë shfrytëzuesit buxhetorë të kenë përgatitur dhe dorëzuar, në Ministrinë e Financave, koncept projekte për projektet e reja për investimet publike në përputhje me Aktin normativ për MIP (deri në dhjetor 2026).

Vlera Fillestare (2023) është 0. Shfrytëzuesit buxhetorë nuk përgatisin dhe dorëzojnë në MF shënime konceptuale të projekteve për projektet e investimeve publike.

Hapi: E vendosur dhe është në funksionim lista e vetme e projekteve pavarësisht nga burimet e financimit (deri në dhjetor 2027).

Vlera fillestare (2023) është 0. Nuk ekziston listë e vetme e projekteve që bazohet në metodologjinë standarde.

Pas miratimit të Aktit të ri normativ për MIP nga Qeveria dhe pasi i njëjti të hyjë në fuqi, shfrytëzuesit buxhetorë duhet të përgatisin dhe dorëzojnë projekte të reja për investime publike në Ministrinë e Financave në përputhje me dispozitat e përcaktuara në Aktin normativ. Në fazën e parë, për projektet e reja të investimeve publike, do të përgatiten dhe dorëzohen koncept-projektet. Më pas do të bëhet vlerësim i detajuar i realizueshmërisë së projekteve të reja të investimeve publike, kurse më pas do të bëhet përzgjedhja dhe prioritizimi i projekteve të investimeve publike nga Qeveria në bazë të kriterëve të paracaktuara. Lista e projekt propozimeve të cilat vlerësohen dhe pranohen nga Qeveria do të publikohet nga Ministria e Financave. Kështu, Lista e vetme e projekteve (SPP) për të gjitha projektet kapitale, pavarësisht burimeve financiare, duhet të vendoset nga Qeveria dhe kandidatët buxhetorë (iniciativat e reja të projekteve). Kjo do të bëhet në bashkëpunim të drejtpërdrejtë me Ministrinë për Çështje Evropiane në përputhje me kompetencat e saj ligjore, duke siguruar komplementaritet dhe koordinim me metodologjitë e vazhdueshme të investimeve me KIBP-së, dhe duke përfshirë tërë ndihmën e BE-së dhe atë të huaj.

Hapi: Të zhvillohet një zgjidhje kalimtare e TI-së, në nivel adekuat (bazuar në excel), e cila për Ministrinë e Financave do të sigurojë bazë të dhënash për projektet, nga e cila do t'i përzgjedhë kandidatët buxhetorë dhe do të ndjek zbatimin financiar të projekteve (deri në dhjetor 2025).

Vlera fillestare (2023) është 0. Nuk ka asnjë zgjidhje të TI-së për regjistrimin e projekteve të propozuara të infrastrukturës që do të shërbejnë për krijimin e Listës së vetme të projekteve.

Institucioni përgjegjës për ndjekje dhe raportimin e hapave të realizuar është Ministria e Financave.

NËNFUSHA 1.2: Reforma në administratën publike (RAP)

Reforma 1.2.1 Reforma për riorganizim

Sfidat: Bazë për riorganizimin dhe optimizimin e administratës shtetërore do të jetë ligji i ri sistemor për organizimin dhe funksionimin e organeve të administratës shtetërore, i cili do të përcaktojë qartë rolin e çdo lloj organi të administratës shtetërore: ministritë si politikëbërës, agjencitë si zbatuese të politikave dhe

inspektoratet si bartës të mbikëqyrjes inspektuese mbi zbatimin e politikave që miratohen nga ministria në kuadër të së cilës ndodhet inspektorati. Me ligj do të përcaktohet struktura e re organizative, kompetencat, parimet e punës dhe linjat e qarta të llogaridhënies dhe përgjegjësisë së të gjitha organeve të administratës shtetërore, si dhe do të përcaktohet njëtratsshmërinë e pozitive të organeve varësisht nga strukturat e tyre udhëheqëse. Riorganizimi i administratës shtetërore fillimisht do të fillojë përmes pilotimit në të tre sistemet ministrore të MSHIA-së, Ministrisë së Ekonomisë dhe Ministrisë së Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave, që nënkupton verifikimin e rekomandimeve nga Raporti i integruar për riorganizimin e shtetit dhe nevojën për ndryshim të tij strukturor. I tërë procesi do të zbatohet gjithashtu gradualisht në faza në pjesën tjetër të sistemeve ministrore dhe në SP. Përmes kornizës së vendosur metodologjike, respektivisht me procedurë për formimin, bashkimin dhe shfuqizimin e organeve të administratës shtetërore, do të shmanget mbivendosja e kompetencave dhe do të përcaktohen linja të qarta të llogaridhënies dhe përgjegjësisë, si dhe vartëse e qartë hierarkike, që do të rezultojnë në një rishikim të rregullt të administratës shtetërore dhe rishqyrtim të nevojës për ndryshime të caktuara organizative.

Përfituesit e synuar janë qytetarët dhe bizneset që do të marrin shërbime publike cilësore në një afat kohor të arsyeshëm.

Rezultati i induktuar: Reforma gjithëpërfshirëse dhe vendosje organizative dhe operacionale e organeve të administratës shtetërore për të përmirësuar kuadrin institucional, për të eliminuar kompetencat e mbivendosura, për të përmirësuar efikasitetin e administratës dhe për të qartësuar linjat e llogaridhënies. Përfundimi i riorganizimit dhe optimizimi i sistemit administrativ dhe zvogëlimi i numrit të organeve të administratës shtetërore.

Treguesit dhe hapat e reformave me kornizë kohore:

Hapi: Miratimi i Ligjit të ri për organizimin dhe funksionimin e organeve të administratës shtetërore (LOFOASH) (deri në dhjetor 2025).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Hapi: Harmonizimi i 65 ligjeve sektoriale me të cilat themelohen organet administrative me Ligjin e ri për Organizimin dhe funksionimin e organeve të administratës shtetërore (deri në dhjetor 2026).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Hapi: Përfundimi i reformave të riorganizimit të shtetit që rezultojnë në: (deri në dhjetor 2027)

- i) *Linja të qarta të llogaridhënies dhe raportimit ndërmjet ministrive dhe organeve vartëse.*
- ii) *Mandatet e qartësuara për çdo organ ekzistues administrativ dhe përgjegjësitë e sqaruara, duke eliminuar dyfishimin, për krijim të politikave, zbatimin dhe realizimin e politikave, vlerësimin dhe raportimin.*

Institucioni përgjegjës për ndjekjen dhe raportimin e hapave të realizuar është Ministria e Administratës publike në bashkëpunim me Sekretariatën e përgjithshëm të Qeverisë.

Reforma 1.2.2 Reformat në shërbimet shtetërore

Sfidat: Raportet e progresit të KE-së vazhdimisht e theksojnë nevojën për të përmirësuar menaxhimin e burimeve njerëzore në të gjithë administratën, veçanërisht në sigurimin e praktikës që bazohet në merita gjatë punësimit, avancime dhe shkarkime, duke përfshirë nivelet më të larta drejtuese. Për ta përforcuar këtë, është me rëndësi të ketë politikë gjithëpërfshirëse, me qëllim që ta bëjë administratën publike një punëdhënëse më tërheqëse, i aftë për të ruajtur talentin dhe përvojën profesionale. Aplikimi i sistemit të vetëm

pagesor për punonjësit e sektorit publik, së bashku me vendosjen në përdorim të aranzhimeve fleksibile të punës, rregullimin e punës nga distanca dhe mundësimin e avancimit horizontal, do të kontribuonte më tej në atraktivitetin e punësimit në sektorin publik. Krahas kësaj, profesionalizimi i administratës publike kërkon krijimin e kushteve për rritjen dhe zhvillimin në karrierë për secilin punonjës, që e nxit nevojën për aktivitete si promovimi i lëvizshmërisë mes institucioneve, zhvillimi i mjeteve motivuese dhe angazhimi i personelit ekspert si trajnerë. Bashkëpunimi më i ngushtë me universitetet për të tërhequr talente të reja premtuese përmes mësimdhënies praktike dhe nismave për punë vullnetare është gjithashtu jetik. Kultivimi i kulturës së profesionalizimit brenda sektorit publik, duke theksuar zhvillimin e vazhdueshëm dhe standardet etike, është një tjetër shtyllë e reformave në administratën publike. Me investim në zhvillimin e personelit dhe nxitjen e profesionalizimit, qëllimi është të përmirësohet efikasiteti, efektiviteti dhe integriteti administrativ përfundimisht të arihet progres lidhur me qëllimet e qeverisjes së mirëpërmirësimin e dhënies së shërbimeve përmirësimin e besimit të publikut.

Sistemi i pagave është i paqëndrueshëm, pagat nuk janë të barabarta dhe rregullohen me rregullore të ndryshme sepse Ligji për nëpunësit administrativë (LNA) i përcakton pagat vetëm të nëpunësve administrativë, ndërsa pagat e punonjësve të tjerë të sektorit publik rregullohen me ligje të posaçme dhe kontrata kolektive. Në periudhën e kaluar ka pasur rritje të fragmentuar të pagave të kategorive të ndryshme të punonjësve të sektorit publik, gjë që ka rritur pabarazinë e sistemit, por ka shkaktuar edhe demotivimin e punonjësve në shërbimin publik, që rezultoi me largimin e tyre. Sistemi i unifikuar dhe koherent i pagave në sektorin publik do të ishte i rëndësishëm për promovimin e drejtësisë, transparencës dhe efikasitetit në praktikë e kompensimit nëpër institucionet publike. Kjo iniciativë e përfshin zhvillimin e kuadrit të standardizuar për përcaktimin e pagave dhe përfitimeve përkatëse për punonjësit, të cilët punojnë në cilësi të ndryshme në kuadër të sektorit publik.

Zbatimi i reformave për të ulur me 60% numrin e dorëheqjeve nga administrata në sektorin publik ofron përparësi të shumta. Reduktimi i dorëheqjeve e rrit stabilitetin e fuqisë punëtore të sektorit publik dhe e ruan kujtesën institucionale. Reforma në administratën publike, ndër qëllimet tjera, ka për qëllim profesionalizimin dhe rritjen e efikasitetit të shërbimit publik. Me kufizimin e numrit e roleve të larta që i zënë ushtruesit e detyrave udhëheqëse në 10%, reforma siguron që pozicionet udhëheqëse të plotësohen nga individë të përhershëm dhe të përkushtuar, duke e përmirësuar vendimmarrjen dhe qëndrueshmërinë organizative. Për më tepër, sigurimi që të paktën 45% e punonjësve të marrin paga sipas sistemit të ri e promovon drejtësinë dhe transparencën në kompensim. Qëllimi është të rritet motivimi dhe mbajtja e punonjësve të sektorit publik. Përfundimisht, eliminimi i praktikës së pagesës së punonjësve që nuk paraqiten në vendin e punës e zgjidh çështjen e llogaridhënies dhe e parandalon keqpërdorimin e mjeteve publike.

Përfituesit e synuar janë punonjësit aktual dhe të ardhshëm në administratën publike.

Rezultati i induktuar: Zhvillim i politikës gjithëpërfshirëse për mbajtje për ta bërë administratën publike punëdhënëse më tërheqëse, i aftë për të ruajtur talentin dhe përvojën profesionale; Fillimi i aplikimit të marrëveshjeve fleksibile të punës, të rregullohet dhe aplikohet punë nga distanca; Të vendoset në përdorim promovimi horizontal; Të sigurohet punësimi, avancimi në punë dhe shkarkimi në bazë të meritës; Të harmonizohet sistemi i klasifikimit të vendeve të punës në mënyrë që niveli dhe paga të korrespondojnë me shkallën e përgjegjësisë; Të krijohet sistem i vetëm pagash për punonjësit e sektorit publik.

Institucioni përgjegjës për ndjekjen dhe raportimin e hapave të realizuar është Ministria e administratës publike në bashkëpunim me Sekretariatën e përgjithshëm të Qeverisë, Ministrinë e Financave dhe Ministrinë e Ekonomisë dhe Punës.

Treguesit dhe hapat e reformave me kornizë kohore:

Hapi: Miratimi i ligjeve dhe akteve nënligjore për të rritur motivimin e personelit dhe për të

reduktuar qarkullimin e personelit, për të lejuar përparim më të shpejtë në karrierë në bazë të meritës, punësimi në gradë që korrespondon me kualifikimin dhe përvojën e mëparshme të punës së kandidatëve, të lehtësohet promovimi i mëvonshëm, përmirësimin e kushteve të punës, përkatësisht fleksibilitet në aranzhimet e punës, promovimi i lëvizshmërisë, mundësitë e punës në distancë etj. Do të publikohen të dhënat për arsyet e largimit nga puna të nëpunësve publikë për 100% të largimeve nga puna (deri në dhjetor 2025).

Niveli bazë (2024) është 0.

Hapi: Është krijuar sistem i ri pagash me klasifikim adekuat të vendeve të punës (deri në dhjetor 2026).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Prezantimi i sistemit të ri të pagave me klasifikim adekuat të vendeve të punës deri në dhjetor 2026 shqyrton përgatitjen e Metodologjisë për analizën dhe klasifikimin e vendeve të punës në institucionet e sektorit publik që do t'i harmonizojë nënsistemet e pagave në fushat e përcaktuara me Ligjin për Sistemin e Pagave në Sektorin publik; dhe përgatitja e formës dhe përmbajtjes së tabelave të pagave në nënsistemet e pagave në fushat e rregulluara me Ligjin e ri për Sistemin e Pagave në Sektorin Publik. Të gjitha normat lidhur me pagat do të harmonizohen me Ligjin e ri për Sistemin e Pagave.

Institucioni përgjegjës për ndjekjen dhe raportimin për hapat e realizuar është Ministria e Administratës Publike.

Hapi: Të paktën 90% e pozitive të lira drejtuese (drejtorë dhe sekretarë) në vit plotësohen duke ndjekur një procedurë konkurruese dhe transparente për punësim, duke e përfshirë sigurimin që për secilën nga këto procedura për punësim të ketë të paktën 3 kandidatë të kualifikuar (deri në dhjetor 2025).

Vlera fillestare (2024) 0.

Hapi: Reforma e shërbimit shtetëror është zbatuar (deri në dhjetor 2026), që ka rezultuar në:

Vlera fillestare (2023): largimet e përgjithshme (dorëheqjet) nga administrata sipas të dhënave në HRMIS janë gjithsej 418 nëpunës administrativë.

Ulja e numrit të përgjithshëm të largimeve (personave të cilët japin dorëheqje) nga administrata për 60%;

Hapi: Reforma e vazhdueshme e administratës publike është zbatuar (deri në dhjetor 2027), që rezulton me:

i) Maksimum 10% të numrit të përgjithshëm të pozitive të larta i zënë ushtruesit e detyrave të udhëheqësisë së lartë.

ii) Të paktën 45% e punonjësve marrin paga sipas sistemit të ri të pagave.

iii) Asnjë punonjës i administratës publike nuk merr pagë pa qenë i pranishëm në vendin e punës.

Vlera fillestare (2024) 0.

Për t'i arritur treguesit dhe hapat e përcaktuar të reformave, duhet të zbatohen sërë aktivitetesh. Një nga aktivitetet e para që do të zbatohet në vitin 2024 është analiza e numrit, profileve dhe niveleve të punonjësve të cilët largohen nga administrata publike dhe ndarja e mjeteve të mjaftueshme kombëtare dhe mobilizimi

i mbështetjes së donatorëve për zbatimin e Strategjisë për reformën e administratës publike 2023-2030 dhe Planin e saj për veprim. Aktivitet e mëtejshme do të jenë realizimi i një “hulumtimi përkatës” (“due diligence”) për përgatitjen e dokumentit me masat e përcaktuara për mbajtjen e personelit në administratën publike, pas çka do të vijojë përgatitja dhe miratimi i procedurat konkurruese dhe transparente për punësim për pozicionet e lira udhëheqëse në administratën publike. Do të vendoset në përdorim procedurë e re konkurruese dhe transparente për punësimin e udhëheqësve të lartë, me çka do të zvogëlohet numri i ushtruesve të detyrave të larta udhëheqëse.

Institucioni përgjegjës për ndjekjen dhe raportimin e hapave të realizuar është Ministria e Administratës Publike në bashkëpunim me Sekretariatën e Përgjithshëm të Qeverisë, Ministrinë e Financave

dhe Ministrinë e Ekonomisë dhe Punës.

7. FUSHA E POLITIKAVE 2: ENERGJETIKE/TRANZICIONI DIGJITAL

NËNFUSHA 2.1.1. Reformat e tregut

Reforma 2.1.1.1 Harmonizim me pakon e integritit të energjisë elektrike për të mundësuar bashkimin e tregut energjetik të BE-së dhe të Maqedonisë së Veriut: vendosja e tregut të energjisë elektrike një ditë më para, operaconalizimi i pakos në përputhje me planin për integrimin e operatorëve për bashkimin e tregut deri në fund të vitit 2025.

Sfidat: Integrimi më i madh i tregut të energjisë elektrike do t’i ofrojë të gjitha tregjet e njohura për palët e interesuara për tregtimin e energjisë elektrike (tregu afatgjatë, tregu një ditë më parë, gjatë ditës dhe tregun balancues).

Transponimi i plotë i Pakos së integritit të energjisë elektrike nënkupton miratimin dhe integrimin e plotë të direktivave dhe rregulloreve të tregut të energjisë elektrike të BE-së në legjislacionin kombëtar, duke siguruar që tregu kombëtar i energjisë elektrike të përputhet me parimet dhe standardet e vendosura nga BE-ja. Ky proces synon të nxisë konkurrencën në treg, të rrisë efikasitetin operacional dhe të lehtësojë integrimin e qetë me tregun energjetik evropian. Vazhdimi i zbatimit të paketës së integritit të energjisë elektrike, në përputhje me kërkesat e Komunitetit energjetik, nënkupton respektimin e afatit kohor të përcaktuar për miratim, sigurimin e normativës së fuqishme, përmirësimin e transparencës së tregut dhe mundësimin e tregtisë efikase ndërkufitare të energjisë elektrike. Vazhdimi i zbatimit të udhërrëfyesit të integritit të energjisë elektrike nga Operatori i sistemit të transmetimit (TSO) dhe Operatorët e emëruar të tregut të energjisë elektrike (NEMO) e përfshin pjesëmarrjen e tyre aktive në bashkimin e tregut të së nesërme me BE-në. Ky proces e siguron sinkronizimin e tregtimit të energjisë elektrike dhe operacioneve të tregut, duke e rritur efikasitetin dhe aftësinë e konkurrencës së tregut të energjisë elektrike.

Përfituesit e synuar Operatori i sistemit të transmetimit (TSO) dhe Operatorët e emëruar të tregut të energjisë elektrike (NEMOs).

Rezultati i induktuar: Krijimi i kushteve të përshtatshme për veprim në aspekte të tregut është vendimtar për tërheqjen e palëve të reja të interesuara për të menaxhuar investimet e tyre në Maqedoninë e Veriut. Promovimi i tregtimit me energji elektrike në tregjet afatshkurtra është vendimtar për rritjen e investimeve nga burimet e ripërtëritshme të energjisë (BRE) dhe uljen e kostove të çekuilibrit të pjesëmarrësve në treg. Kështu, vendi do ta zmadhojë varësinë nga BRE-të në sektorin e energjisë elektrike (pa stimulime) që do të rezultojë në uljen e emetimeve të GS.

Treguesi i reformës dhe hapat me kornizë kohore:

Hapi: Transponimi i plotë i paketës së integrimit të energjisë elektrike dhe vazhdimi i zbatimit të saj, në përputhje me kërkesat e Komunitetit energjetik (deri në qershor 2025).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Transponimi i plotë do të arrihet me miratimin e Ligjit të ri për energjetikë, i cili do të përfshijë integrimin e energjisë elektrike dhe aktet përkatëse nënligjore që dalin nga Ligji për energjetikë.

Me vendosjen e kornizës ligjore, SHA MEPSO do të vazhdojë me zbatimin e rregullave dhe procedurave përkatëse.

Hapi: Vazhdimi i zbatimit të udhërrëfyesit të integrimit të energjisë elektrike nga Operatori i sistemit të transmetimit (TSO) dhe Operatorët e emëruar të tregut të energjisë elektrike (NEMO) duke iu bashkëngjitur bashkimit të tregut një dite përpara me BE-në, në përputhje me kërkesat e Komunitetit energjetik (deri në dhjetor 2025).

Vlera fillestare (2023) tregu një ditë përpara është funksional që nga 10 maj 2023 në përputhje me praktikën evropiane. Emërtimi i ri NEMO është në përputhje me rregulloret CACM. Ky emërtim duhet të realizohet në atë mënyrë që NEMO-ja jonë (MEMO) të njihet nga Komisioni Evropian si NEMO në Maqedoninë e Veriut.

Për të mundësuar integrimin tonë me tregun evropian të energjisë elektrike, respektivisht bashkimin e tregut në vitin 2023, është nënshkruar memorandum mirëkuptimi ndërmjet PX-ve, TSO-ve dhe NRA-ve të Maqedonisë së Veriut, Shqipërisë, Kosovës dhe Greqisë. Sipas MoU, bashkimi i tregut do të zbatohet në kufijtë MK-GR, AL-GR dhe AL-Kosovë.

Është e rëndësishme të përmendet se procesi i krijimit të bashkimit të tregut është përcaktimi i një konfigurimi CCR që duhet të ketë të gjithë miratimin e të gjitha TSO-ve dhe vendimin e ACER-it. Nga aspekti operativ, Operatori i sistemit të transmetimit të Maqedonisë së Veriut (MEPSO), në bashkëpunim me ENTSO-E, janë në proces të përcaktimit të CCR-ve në rajon, që pritet të finalizohet jo më vonë se në nëntor të vitit 2024.

Sipas vlerësimeve të para, bashkimi i tregut SDAC në kufirin MK-GR duhet të realizohet deri në janar të vitit 2026.

DEKLARATË PËR REFUZIMIN E PËRGJEGJËSISË: *Afatet e përcaktuara në këtë seksion janë pa paragjykim ndaj detyrimeve dhe afateve të përcaktuara nga *acquis communautaire* të Traktatit të Komunitetit energjetik dhe nuk ndikojnë në zbatueshmërinë dhe mundësinë e implementimit të këtij të fundit.*

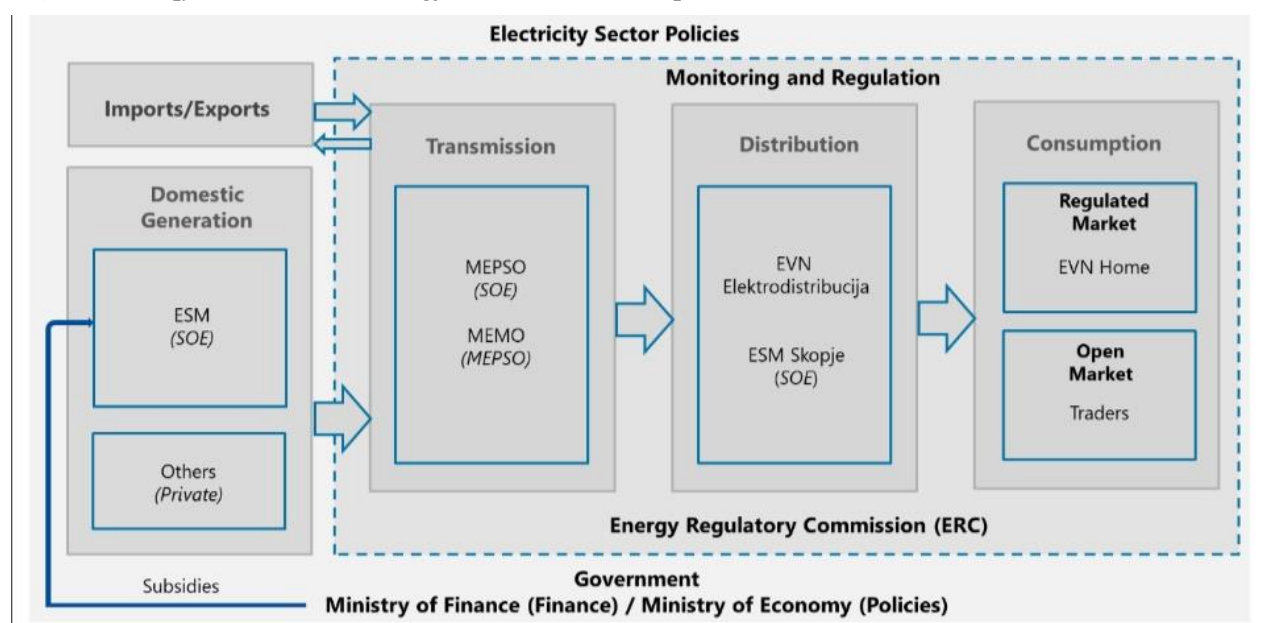
Institucionet përgjegjëse: për ndjekjen dhe raportimin e hapave të realizuar është Operatori kombëtar i tregut të energjisë elektrike (MEMO) në koordinim me Ministrinë e Energjetikës, minierave dhe burimeve minerale.

Reforma 2.1.1.2. Përshtatja graduale e çmimit të energjisë elektrike në nivel të tregut, e shoqëruar me masa për menaxhimin me varfërinë energjetike

Sfidat: Ligji për energjetikë i vitit 2018 e bëri rregullimin e tregut të energjisë elektrike, duke u dhënë konsumatorëve të drejtën të përzgjedhin ofertuesin e tyre të energjisë elektrike. Megjithatë, për të mbrojtur familjet dhe konsumatorët e vegjël nga paqëndrueshmëria e çmimeve, u lejua ekzistenca e dy tregjeve: një treg i hapur me çmime që rregullohen nga tregu dhe një treg i rregulluar ku një furnizues universal u siguronet energji elektrike familjeve dhe konsumatorëve të vegjël (NVM). Gjatë periudhës pesë-vjeçare të tranzicionit, prodhuesi shtetëror i energjisë elektrike, ESM, synonte të zvogëlojë gradualisht furnizimin me energji elektrike nga ana e tij për furnizuesin universal, duke ulur kështu pjesën e tij në përbushjen e kërkesës së tregut të rregulluar.

Duke filluar nga 1 korriku 2022, Komisioni rregullator i energjetikës i vendosi në përdorim bllok tarifave për energjinë elektrike, reformë thelbësore që synon promovimin e konsumit të reduktuar të energjisë tek familjet. Këto tarifa janë të strukturuar në katër blloqe të përcaktuara nga konsumi i energjisë, në rritje graduale të normave nga më i ulët në atë më të lartë të konsumit të energjisë, veçanërisht gjatë periudhave të konsumimit më të lartë. Pjesa më e madhe e energjisë elektrike konsumohet në dy blloqet e para dhe afër 50 për qind e energjisë së përgjithshme elektrike konsumohet gjatë orëve me konsumim më të ulët, duke u mundësuar familjeve të përfitojnë nga çmimet e subvencionuara. Çmimet e subvencionuara shumë të energjisë elektrike paraqesin sfida të mëdha fiskale dhe sjellin cenueshmëri në sistem. Nga pikëpamja e ofertës, prodhimi vendas i energjisë elektrike është kryesisht nga lëndët djegëse fosile, kryesisht thëngjilli, por edhe nga hidrocentralet, si dhe një pjesë e vogël nga burime të tjera të ripërtëritshme si foto-voltaikët. Humbjet në rrjet janë gjithashtu të larta sipas standardeve ndërkombëtare si rezultat i humbjeve teknike dhe komerciale në sistemin e shpërndarjes.

Figura1. Pasqyra e sektorit të energjisë elektrike në Maqedoninë e Veriut

Politikat e Sektorit të Energjisë elektrike

Monitorimi dhe rregullimi

Importe/Eksporte

Transmisioni

Distribuimi

Konsumi

Prodhimi vendas

Tregu i rregulluar

MEPSO

EVN

EVN Home

ESM (NSH)

(MEPSO)

Elektrodistribucioni

ESM Shkup

Tregu i hapur

(NSH)

Tregtarët

Të tjerët

(Privatë)

Komisioni Rregullator i Energjetikës (KRrE)

Subvencionet

Ministria e Financave (Financat) / Ministria e Ekonomisë (Politikat)

Burimi: FMN (2024, f. 10).

Si pjesë e agjendës së tranzicionit të gjelbër, Qeveria është zotuar për reduktim gradual të subvencionimit të energjisë elektrike dhe për stimulimin e efikasitetit energjetik. Prodhuesi shtetëror i energjisë elektrike, ESM, ka shitur energji elektrike në tregun e rregulluar me çmim më të ulët se mbulimi i shpenzimit të tij (gjatë zgjedhjes së krizës së energjisë, çmimi i shitjes së ESM-së ishte afërsisht 40% nën nivelin e tij të mbulimit të shpenzimeve). Më tej, çmimet më të ulëta të mbulimit të shpenzimeve nuk e promovojnë ndërgjegjësimin për shpenzimet, kursimin e energjisë dhe përdorimin efikas të energjisë elektrike. Energjia elektrike e subvencionuar shumë gjithashtu i dekurajon investimet në teknologjitë me efikasitet energjetik. Deri në fund të vitit 2023, furnizimi i detyrueshëm i energjisë elektrike nga ESM në tregun e rregulluar ishte 100 për qind e kërkesës në vitin 2023. Në përputhje me marrëveshjen për kujdes dhe linjën për likuiditet (PLL) me FMN-në, që nga 1 janari 2024, pragu është ulur në 95% të kërkesës. Për më tepër, Qeveria u angazhua për uljen e mëtejshme të provizionit të detyrueshëm në 85% të kërkesës që nga 1 korriku 2024. Ngushtimi i hendekut midis çmimit administrativ dhe atij të tregut për energjinë elektrike kërkon zgjedhje për ndikimin mbi familjet e cenueshme për të zvogëluar varfërinë energjetike.

Përfituesit e synuar për uljen graduale të intervenimit publik janë kompania shtetërore e prodhimit të energjisë elektrike ESM dhe Ministria e Financave.

Përfituesit e synuar për Metodologjinë që merret me varfërinë energjetike janë Ministria e Energjetikës, Minerave dhe Burimeve Minerale në bashkëpunim me Ministrinë e Politikës Sociale, Demografisë dhe Rinisë.

Rezultati i induktuar: Reforma synon të zvogëlojë nevojën për të blerë energjinë elektrike të shtrenjtë nga importi dhe, së dyti, tepricën e energjisë ta shesë në tregun e hapur me çmime më të volitshme, ose të reduktojë prodhimin jo konkurrues, pasi gradualisht ekspozohet ndaj konkurrencës. Përveç kësaj, për subvencione duhet të synohen konsumatorët e cenueshëm në vend se të subvencionohen të gjithë konsumatorët, gjë që do të zvogëlojë barrën buxhetore.

Treguesit e reformave dhe hapat e kornizës kohore:

Hapi: Ulje graduale e intervenimit publik në përcaktimin e çmimeve për furnizimin me energji elektrike në përputhje me nenin 5 të Direktivës 2019/944 për rregullat e përbashkëta për tregun e brendshëm të energjisë elektrike:

Vlera fillestare (2024) 85%.

Jo më shumë se 70% (në qershor 2025), 50% (në qershor 2026) dhe 30% (në qershor 2027) të nevojave të furnizuesit universal të energjisë elektrike për të marrë ndërhyrje publike në përcaktimin e çmimeve (lidhja e kontratave dypalëshe të furnizimit ndërmjet prodhuesit dhe furnizuesit me energji elektrike në mesataren vjetore të çmimit të tregut të ditës së nesërme). Qëllimi është të vazhdojë trajektorja rënëse e ndërhyrjes publike në përcaktimin e çmimeve me 10% në çdo gjysmë vjetor.

Furnizuesi universal hap procedurë tenderimi për furnizim me energji elektrike dy herë në vit për gjashtë muajt në vijim (në dhjetor dhe qershor). ESM duhet të ndjekë përqindjen e përcaktuar nga Qeveria për procedurat e ardhshme tenderuese.

Institucionet përgjegjëse: për ndjekje dhe raportimin mbi hapat e realizimit është Ministria e Energjetikës, Minerave dhe Burimeve Minerale, në bashkëpunim me Ministrinë e Financave dhe ESM- kompaninë shtetërore për prodhim të energjisë elektrike.

Hapi: Zbatimi i masave që synojnë mbrojtjen e konsumatorëve të cenueshëm me metodologji të përcaktuar për të matur nivelet e varfërisë energjetike (deri në dhjetor 2025).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Të rishikohen përvojat e bllok tarifave, identifikimi i mundësive për mbrojtjen e klientëve të cenueshëm në mbulim dhe përshtatshmëri dhe zbatimimi i masave që synojnë mbrojtjen e konsumatorëve të cenueshëm me metodologjinë e përcaktuar për reduktimin e varfërisë energjetike.

Për ta realizuar këtë hap për zbatimin e masave që synojnë mbrojtjen e konsumatorëve të cenueshëm me metodologjinë të përcaktuar për të matur nivelet e varfërisë energjetike, duhet të zhvillohen aktivitetet e mëposhtme:

- Krijimi i grupit punues me përfaqësues relevantë që merren me varfërinë energjetike, duke përfshirë por pa u kufizuar në: Ministrinë e Energjetikës, Minierave dhe Burimeve Minerale dhe Ministrinë për Punë Sociale. (janar 2025);
- Grupi i punës përgatit analiza dhe sugjerime për nevojën e ndryshimit të akteve ligjore dhe nënligjore relevante në lidhje me varfërinë energjetike dhe mbështetjen e konsumatorëve të cenueshëm të energjisë dhe ministritë përkatëse ia paraqesin Qeverisë propozimet për ndryshimin e këtij legjislacioni (qershor 2025);
- Kuvendi i miraton propozimet për ndryshimin e ligjeve përkatëse në bazë të propozimit të ministrive përkatëse. (tetor 2025);
- Zbatimi i masave që synojnë mbrojtjen e konsumatorëve të cenueshëm në bazë të metodologjisë së përcaktuar për të matur nivelet e varfërisë energjetike. Metodologjia do të përcaktojë cilët janë konsumatorët e cenueshëm dhe çfarë masash duhet të zbatohen për të mbështetur këta konsumatorë. (dhjetor 2025).

Institucionet përgjegjëse: për ndjekje dhe raportimin mbi hapat e realizuar është Ministria e Energjetikës, Minierave dhe Burimeve Minerale në bashkëpunim me Ministrinë e Politikës Sociale, Demografisë dhe Rinisë.

NËNFUSHA 2.1.2. Dekarbonizimi

Reforma 2.1.2.1 Zbatimi i politikave dhe masave për klimën dhe energjinë siç parashihet në Planin kombëtar për energjetikë dhe klimë (NECP)

Sfidat: Si palë kontraktuese e komunitetit energjetik, nga Maqedonia e Veriut është kërkuar të përpilonte një Plan të integruar kombëtar për energjetikë dhe klimë (NECP). NECP u miratua në maj 2022 dhe e mbulon periudhën nga 2021 deri në 2030. Ai i mbulon pesë dimensionet e Bashkimit Evropian për energjetikë: (1) dekarbonizimin, që merret me dy segmente: emetimet e GS dhe burimet e ripërtëritshme të energjisë (BRE), (2) efikasitetin energjetik, (3) sigurinë e furnizimit me energji, (4) tregun i brendshëm të energjisë dhe (5) hulumtimet, inovacionin dhe aftësinë konkurruese. Për më tepër, e përfshin perspektivën deri në vitin 2040 për të siguruar konsistencë me objektivat e politikave përkatëse afatgjata në nivel të BE-së, UNFCCC dhe Komunitetit energjetik.

Sipas Rregullores për menaxhim, NECP-i i miratuar duhet të rishikohet për t'i përfshirë objektivat e miratuara të Këshillit të 20-të Ministror të Komunitetit energjetik (15 dhjetor 2022), për të nisur zhvillimin më të shpejtë të RES dhe efikasitetit energjetik në vend, me qëllim të përfshihet data tërheqjes së thëngjillit dhe të përfshihen rekomandimet për investimet e nevojshme për të garantuar sigurinë energjetike. Në mënyrë shtesë, që nga zhvillimi dhe miratimi i NECP, ka pasur ndryshime të konsiderueshme në *acquis* të Komunitetit energjetik – si përditësimi i Direktivave për burimet e ripërtëritshme dhe efikasitetit energjetik, miratimi i Pakos për energji të pastër me rregulla të reja në lidhje me energjinë elektrike dhe gazin, tregjet dhe sigurinë e furnizimit, si dhe rregullat për ndjekjen, raportimin dhe verifikimin e shkarkimeve të GS në nivel të instalimit.

NECP i rishikuar, që aktualisht është duke u zhvilluar me mbështetjen e IPA-s, do të përfshijë plane për zbatimin praktik të përditësimeve dhe masave të përcaktuara në dokument. Rekomandimet për zbatimin e NECP do të përfshijnë krijimin e mekanizmit për mbledhjen, ndjekjen dhe vlerësimin e të dhënave që do t'i udhëheqë Ministria e Ekonomisë dhe Ministria e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor me të gjitha institucionet e përfshira në përputhje me Rregulloren e menaxhim. Për raportim të suksesshëm mbi zbatimin e NECP-së është thelbësore të ketë modele të sakta për Planin vjetor të zbatimit të NECP-së dhe të sigurohen trajnime për punonjësit e ministrive përgjegjëse.

Maqedonia e Veriut ka qasje gjithëpërfshirëse mbi procesin e tranzicionit të drejtë, duke përfshirë tërheqjen nga shfrytëzimi i TEC-ve me thëngjill, duke investuar në burime të ripërtëritshme të energjisë, rrjet dhe depozitim të energjisë, duke e promovuar efikasitetin energjetik, ngrohjen e pastër, rigjenerimin ekonomik dhe tranzicionin e drejtë për punëtorët dhe komunitetet e prekura, të udhëhequr nga struktura të fuqishme menaxhuese, prej të cilave pritet të kontribuojnë në tranzicionin e thëngjillit dhe të reduktojnë emetimet dhe ndotjen lokale të ajrit, duke garantuar njëkohësisht siguri energjetike, duke e nxitur rigjenerimin ekonomik të zgjuar dhe gjithëpërfshirës të rajoneve më së shumti të prekur me fuqi punëtore të aftë të gjelbër dhe duke i fuqizuar komunitetet lokale për të marrë pjesë dhe të përfitojnë nga tranzicioni i gjelbër.

NECP-ja ofron pasqyrë të statusit të sektorëve të klimatik dhe atij energjetik të vendit, duke përfshirë politikën ekzistuese, kornizat normative dhe kushtet socio-ekonomike. Ky vlerësim ndihmon në identifikimin e zonave që kërkojnë vëmendje dhe ndërhyrje për të arritur objektivat e klimës dhe ato energjetike. Në bazë të analizës së kryer në NECP, përcaktohen objektivat specifike, objektivat dhe detyrat që kanë të bëjnë me reduktimin e emetimeve, përdorimin e burimeve të ripërtëritshme të energjisë, efikasitetin energjetik dhe fusha të tjera të rëndësishme. Në të njëjtën kohë, NECP-ja i vlerëson dobësitë dhe mundësitë që ndërlidhen me ndikimet e ndryshimeve klimatike, sfidat e tranzicionit energjetik dhe pabarazitë socio-ekonomike, të cilat do të përdoren si udhëzues për zhvillimin e strategjive dhe masave për trajtimin e dobësive dhe për shfrytëzimin e mundësive në mënyrë të drejtë dhe të barabartë. Gjithashtu është me rëndësi që NECP-ja të merret në konsideratë sepse e përcakton politikën dhe kornizën normative të nevojshme për të mbështetur tranzicionin në një ekonomi me karbon të ulët dhe për t'i arritur objektivat e klimës dhe objektivat energjetike. Kjo kornizë ofron udhëzime për zhvillimin e politikave, masave dhe iniciativave specifike në kuadër të Udhërrëfyesit për tranzicion të drejtë, të zhvilluar me mbështetjen e IPA-së dhe të miratuar nga Qeveria e Maqedonisë së Veriut në qershor 2023, ndërsa përfshin analiza të sektorëve kryesorë siç janë energjetika, transporti, industria, bujqësia dhe ndërtesat që informojnë zhvillimin e strategjive dhe masave të përshtatura në planin e veprimit të tranzicionit të drejtë. Për sa i përket shpërndarjes së burimeve, NECP-ja e bën vlerësimin e burimeve financiare dhe burimeve të mundshme të fondeve të nevojshme për zbatimin e politikave dhe masave për klimën dhe energjinë, gjë që ndihmon në rregullimin e prioritetit të investimeve dhe burimeve të financimit për nismat e përshkruara në Udhërrëfyesin për tranzicion të drejtë. Përfundimisht, NECP-ja vendos korniza për ndjekjen e progresit drejt objektiveve të klimatike dhe objektivave energjetike, duke përfshirë treguesit kryesorë të suksesit (KPI), kërkesat për mbledhjen e të dhënave që do të përdoren dhe për të matur zbatimin e Udhërrëfyesit për tranzicion të drejtë.

Udhërrëfyesi për tranzicion të drejtë (JTR), i zhvilluar me mbështetje nga Delegacioni i BE-së dhe BERZH-it përmes IPA fondeve, mundëson kontribut socio-ekonomik si dhe projekte konkrete të sugjeruara për t'u zbatuar në afat të shkurtër, afatmesëm dhe afatgjatë duke mbështetur tranzicionin e drejtë. JTR vendos në përdorim skenarë dhe masa socio-ekonomike për të siguruar ndarjen e përfitimeve nga tranzicioni dhe për të mbështetur rajonet, komunitetet dhe punëtorët e cenueshëm që të mos mbeten prapa. Si dokument udhëzues për tranzicionin e drejtë në Maqedoninë e Veriut, ai parasheh infrastrukturë institucionale për të koordinuar dhe zbatuar aktivitetet e lidhura me tranzicionin e drejtë. Më tej, JTR paraqet katër rrugë për tranzicion të drejtë, secila përmban ide të specifike të projektit që do të shërbejnë si pikënisje për zhvillimin

e komponentëve të JTAR, duke përfshirë: 1) investime të sektorit privat dhe ekonominë e startap-eve, 2) infrastrukturën e gjelbër dhe të zgjuar, 3) energjinë e pastër, 4) zhvillimin e aftësive.

JTR parasheh gjithashtu krijimin e Sekretariatit për tranzicion të drejtë si trup pune ndërmintor që përbëhet nga shefat e tre grupeve të punës për (1) rikualifikim dhe trajnim, (2) tranzicion ekonomik dhe (3) energjinë e ripërtëritshme dhe depozitimin të krijuar nga Ministria e Ekonomisë. Ministria e Ekonomisë tashmë i ka krijuar grupet e punës dhe tashmë janë iniciuar diskutimet për projekt-ide të caktuara brenda grupeve. Në të njëjtën kohë, Ministria e Ekonomisë e ka organizuar themelimin e forumeve rajonale për tranzicion të drejtë në Manastir dhe Kërçovë (si rajonet më të prekura), për të inkurajuar rajonet që të jenë gjithëpërfshirëse dhe të përfshijnë aktorë të ndryshëm që të merren dhe reflektojnë për nevojat e komunës/rajonit konkret. Forumi rajonal në Manastir tashmë është themeluar dhe është funksional që nga marsi i vitit 2024. Takimi i dytë me forumet rajonale në Manastir është mbajtur në fillim të majit. Miratimi zyrtar nga qeveria i planit të veprimit për tranzicion të drejtë me shpërndarje të burimeve buxhetore dhe krijimin e mekanizmave zbatues për të kontribuar tranzicionit të përsheptuar të energjisë në mënyrë që të mund të përkthehen në mënyrë efektive qëllimet dhe strategjitë e planit të veprimit të tranzicionit të drejtë në veprime dhe rezultate konkrete që të kontribuojnë në tranzicion gjithëpërfshirës dhe të qëndrueshëm drejt një ekonomie me përmbytje të ulët të karbonit.

Krijimi i Këshillit për Tranzicion të Drejtë në nivel ministror ishte parashikuar në Udhërrëfyesin e miratuar për tranzicionin e drejtë. Ky Këshill do të takohet rregullisht dhe do të drejtojë tranzicionin e drejtë me mbështetjen e grupeve të punës ndërmintore dhe forumeve rajonale. Zbatimi i Udhërrëfyesit për tranzicion të drejtë do të monitorohet me raporte me rastin e çdo takimi të rregullt të Këshillit të tranzicionit të drejtë, raportet vjetore të zbatimit dhe planet vjetore të zbatimit për vitin e ardhshëm. Gjatë zbatimit të agjendës reformuese, do të zbatohen masat afatshkurtra dhe shumica e masave afatmesme të parashikuara në Udhërrëfyesin për tranzicionin e drejtë dhe për të raportohet.

Për sa i përket aktorëve kryesorë, Ministria e Energjetikës, Minierave dhe Burimeve Minerale, është institucioni kryesor përgjegjës për tranzicionin e thëngjillit, që ka mandat për: politikën e energjisë, duke përfshirë investimet në sektorin e energjisë, lëndët djegëse fosile, efikasitetin energjetik dhe burimet e ripërtëritshme të energjisë; politikën e tregut të brendshëm sipas të cilave rregullohen standardet dhe politikën për automjetet e transportit rrugor dhe harmonizimi teknik; politikën minerale dhe aspektet gjeologjike dhe politikën industriale dhe të investimeve. Ligji për ndryshimin e Ligjit për organizimin e organeve të administratës shtetërore e përcakton periudhën kalimtare për riorganizim, dhe në proces e sipër është përcaktimi i përgjegjësive, duke përfshirë subjektin përgjegjës për arritjen e Objektivave të zhvillimit të qëndrueshëm dhe është Subjekt kombëtar i përcaktuar për Fondin e gjelbër klimatik (GCF). Ministria e Financave (MF) menaxhon me Llogarinë e vetme të thesarit, i pranon të gjitha të hyrat, nga të cilat kryhen të gjitha pagesat në emër të shfrytëzuesve buxhetorë në nivel qendror dhe lokal. Ajo është gjithashtu përgjegjëse edhe për qasjen në financat koncesionare. Ministria e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor (MMJPH) është përgjegjëse për krijimin e politikave për ndryshimet klimatike; ajo është pika qendrore për UNFCCC dhe entiteti i caktuar në nivel kombëtar për Protokollin e Kiotos. Ministria e Ekonomisë dhe punës dhe Ministria e politikës sociale, demografisë dhe rinisë janë përgjegjëse për politikën sociale, politikën e punës dhe politikën që e trajtojnë papunësinë, grupet e cënueshme, gratë dhe të rinjtë dhe transfertat sociale. Ministria e Arsimit dhe Shkencës (MASH) i përcakton politikën arsimore, trajnimin, mësimin gjatë gjithë jetës dhe arsimin profesional. Ministrinë e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë me Ujëra (MBPEU) është përgjegjëse për hartimin dhe zbatimin e politikave bujqësore dhe pyjore dhe për përdorimin ekonomik të burimeve ujore. Ministria e Transportit (MT) është përgjegjëse për licencat e transportit për transportin e mallrave dhe udhëtarëve, aktivitetet e aviacionit dhe hekurudhat. Krahas kësaj, kjo ministri është përgjegjëse për planifikimin fizik dhe menaxhimin e tokës ndërtimore. Njësitë e vetëqeverisjes lokale (NJVL) apo komunat, veçanërisht në rajonet e prekura të Pellagonisë dhe të rajonit Jugperëndimit luajnë rol qendror në tranzicionin e drejtë energjetik. Ato janë përgjegjëse për hartimin e politikave lokale si planifikimi urban, mbrojtja e mjedisit jetësor, zhvillimin ekonomik lokal dhe kanë të ardhurat e tyre dhe të përbashkëta me qeverinë qendrore. NJVL-të kanë të drejtë për huamarrje sub-

shtetërore, varësisht nga gjendja financiare e komunës. Drejtoria e zonave zhvillimore industriale teknologjike (DZIT) i organizon dhe menaxhon zonat dhe tërheq investitorë, duke krijuar mundësi ekonomike. Zonat industriale komunale (ZIK) janë zona zhvillimore lokale të cilat mund të themelohen dhe menaxhohen nga komunat dhe mund të ofrojnë stimuj specifikë si çmime të ulëta të blerjes së tokës dhe tarifa komunale më të ulëta për investitorët e mundshëm. Komisioni rregullator i energjetikës (KRE) është rregullator i pavarur i themeluar në vitin 2003, që e rregullon sektorin energjetik, duke përfshirë gazin dhe ngrohjen qendrore; i përcakton tarifat e furnizimit me energji dhe ujë dhe tarifat për shërbimet e kanalizimeve dhe trajtimit të ujërave të zeza. KRE vetëfinancohet në bazë të në taksës për pjesëmarrësit e sektorit.

Roli i sektorit privat është vendimtar për tranzicionin e përsheptuar të thëngjillit. Aktorët e sektorit privat janë të rëndësishëm pasi ata duhet të sigurojnë nevoja për trajnim dhe mungesën e aftësive në industri, duke përfshirë, ku është e përshtatshme, punonjësit e zinxhirit të vlerës së thëngjillit. Siguruesit e shërbimeve arsimore janë jetik në ofrimin e programeve të rikualifikimit dhe përmirësimit të aftësive, të dizajnuara në bazë të vlerësimeve për mungesën e aftësive lokale dhe mundësive për zhvillimin e aftësive. Gjithashtu është e nevojshme të sigurohet ekspertiza teknike për projekte të ndryshme që lidhen me tranzicionin e përsheptuar të thëngjillit. Përfundimisht, sektori i shoqërisë civile është një nga aktorët më kritikë, pasi ata punojnë në grupe të ndryshme në rajonet e prekura, duke përfshirë gratë dhe grupet e tjera të cenueshme. Sindikatat luajnë gjithashtu rol vendimtar në mbrojtjen e të drejtave të punëtorëve dhe politikave të punës.

Përfituesit e synuar janë ESM duke përfshirë dy TEC - Manastiri dhe Oslomej si përfituesit më të prekur drejtpërdrejt. Përfitues shtesë janë Ministria e energjetikës dhe minierave, Ministria e Ekonomisë dhe punës, Zëvendëskryeministri i ngarkuar për çështjet ekonomike, Ministria e Financave, Ministria e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor, Ministria e bujqësisë dhe ekonomisë së ujërave, Ministria e Transportit, Ministria e Aasimit, Ministria e politikës sociale, demografisë dhe rinisë, Ministria e Vetëqeverisjes Lokale, MEPSO, NOMAGAS dhe komunat lokale në të dy rajonet: Rajoni i Pellagonisë dhe Rajoni Jugperëndimor.

Rezultati i induktuar: Arritja e tranzicionit të drejtë drejt një ekonomie të qëndrueshme duke siguruar stabilitet afatgjatë ekonomik, barazi sociale dhe qëndrueshmëri të mjedisit jetësor. Kjo do të arrihet duke e fuqizuar fuqinë punëtore me aftësi të reja, krijim i mundësive të barabarta pune dhe duke e nxitur mirëqenien dhe qëndrueshmërinë e komunitetit. Menaxhimi dhe mbikëqyrja efektive e procesit të tranzicionit është thelbësor, si dhe ekzekutimi i koordinuar dhe strategjik i aktiviteteve të tranzicionit që çojnë në zbatimin transparent dhe të përgjegjshëm të nismave të tranzicionit të drejtë, dhe rritjen e besimit dhe angazhimit të palëve të interesuara. Zbutja e menjëhershme e ndikimeve nga humbja e vendeve të punës dhe rritja e mundësive për punësim të punëtorëve të prekur do të çojë në uljen e papunësisë dhe çrregullimet sociale në afat të shkurtër. Përveç kësaj, mundësitë e qëndrueshme të punësimit dhe stabiliteti ekonomik afatgjatë për punëtorët në rajonet e thëngjillit të Manastirit dhe Oslomej/Kërçovës, do të nxisin fuqi punëtore të qëndrueshme të aftësuar për tregun e punës në zhvillim.

Treguesit dhe hapat e reformave me kornizë kohore:

Hapi: Strukturat menaxhuese të parashikuara në Udhërrëfyesin për tranzicion të drejtë janë funksionale dhe është miratuar plani vjetor për zbatim për vitin 2025 (deri në dhjetor 2024).

Vlera fillestare (2024) është struktura aktuale menaxhuese e bazuar në Udhërrëfyesin për tranzicion të drejtë me grupet punuse tashmë të krijuara dhe funksionale dhe forumin rajonal në Manastir, si dhe Këshillin e tranzicionit të drejtë.

Aktivitetet e parashikuara janë si më poshtë:

- Formulimi i planit vjetor të zbatimit, duke përfshirë pikat e detajuara të veprimit, afatet kohore dhe shpërndarjen e burimeve dhe listën e projekteve me kontribut me të dhëna nga të gjithë aktorët relevantë;

- Krijimi i sistemit të monitorimit dhe raportimit për ndjekjen e progresit kundrejt arritjeve të planit të punës;
- Struktura menaxhuese plotësisht funksionale me role, përgjegjësi dhe procese vendimmarrëse të përcaktuara. Koordinimi, takimet dhe miratimet duhet të merren nga Këshilli i tranzicionit të drejtë.

Hapi: Masa afatshkurtra të zhvillimit të kapitalit njerëzor që fokusohen në rikualifikimin dhe punësimin e fuqisë punëtore në rajonet me thëngjill në Manastir dhe Oslomej/Kërçovë janë përfunduar në përputhje me Udhërrëfyesin për tranzicion të drejtë; 550/100 punëtorë aktualisht në termocentralet në Manastir të ri trajnuar; 300/50 punonjës aktualisht në termocentralet në Manastir/Kërçovë punonjës sërish (deri në dhjetor 2026) (nuk përfshin rezultatet e mbështetjes së BERZH/mbështetjet tjera).

Vlera fillestare (2024) është numri i punonjësve në ESM deri më 21 mars 2024 në TC Manastir dhe TC Oslomej, që është gjithsej 2,428 punonjës në TC Manastir dhe 845 punonjës në TC Oslomej, nga të cilët 850 punonjës do të rikualifikohen nga TC Manastir dhe 51 punonjës nga TC Oslomej deri në vitin 2027, ndërsa sërish do të punësohen 530 punonjës nga TC Manastir dhe 150 punonjës nga TC Oslomej deri në vitin 2027.

do të ndërmeren aktivitetet e më poshtme:

- Të kryhet vlerësimi i nevojave për të kuptuar nevojat specifike dhe mungesat e aftësive të punëtorëve të prekur, duke mbledhur të dhëna për aftësitë e tyre aktuale, historinë e punësimit dhe aspiratat për karrierë dhe duke e analizuar tregun lokal të punës për të identifikuar aftësitë që kërkohen dhe mundësitë për punë.
- Të krijohen partneritete dhe bashkëpunime me palët përkatëse të interesit, si institucionet arsimore lokale, qendrat e trajnimit profesional, shoqatat e industrisë dhe bizneset, për të hartuar dhe ofruar programe trajnimi.
- Të hartohen programe të përshtatura për të zhvilluar punëtorin për rritjen e aftësive, për të rifilluar shërbimet e ndihmës dhe për përmirësimin/rikualifikimin e programeve të trajnimit që i plotësojnë nevojat specifike të punëtorëve, duke përfshirë trajnimin në fusha si energjia e ripërtëritshme, prodhimi i avancuar dhe sektori i shërbimeve.
- Të trajnohet personel mbështetës për të ndihmuar në mënyrë efikase punëtorët e prekur, duke përfshirë këshilltarët e karrierës, personel mbështetës për kërkim të punës dhe trajnerë, me fokus në nevojat specifike të punëtorëve dhe dinamikën e tregut lokal të punës.
- Të mbahen trajnime për punonjësit e TEC-it siç është përshkruar në programet e trajnimit.
- Të krijohen qendra mbështetëse për kërkimin e punës, duke i dhënë përparësi Manastirit dhe Kërçovës, ku punëtorët e prekur mund të kenë qasje në shërbimet mbështetëse për kërkim të punës, në të cilat punojnë këshilltarë për karrierë.
- Të zhvillohet dhe zbatohet strategji komunikimi për të siguruar që punëtorët e prekur të jenë të vetëdijshëm për shërbimet mbështetëse që janë në dispozicion.

Hapi: Masa afatmesme për zhvillimin e kapitalit njerëzor që fokusohen në rikualifikimin dhe punësimin e fuqisë punëtore në rajonet me thëngjill në Manastir dhe Oslomej/Kërçovë kanë përfunduar në përputhje me Udhërrëfyesin për tranzicion të drejtë; 300/50 punëtorë aktualisht në termocentralet në Manastir të ri trajnuar; 230/50 punëtorë aktualisht në termocentralet në Manastir/Kërçovë të punësuar sërish(deri në dhjetor 2027) (nuk përfshin rezultatet e mbështetjes së BERZH/mbështetjet tjera).

Vlera fillestare (2024) është numri i punonjësve në ESM deri më 21 mars 2024 në TC Manastir dhe TC Osllomej, që është gjithsej 2,428 punonjës në TC Manastir dhe 845 punonjës në TC Osllomej, nga të cilët 850 punonjës do të ri kualifikohen nga TC Manastir dhe 150 punonjës nga TC Osllomej deri në vitin 2027 dhe do të punësohen sërish 530 punëtorë nga TC Manastir dhe 150 punonjës nga TC Osllomej deri në vitin 2027.

- Të vlerësohet dhe përmirësohen programet e trajnimit përmes mbledhjes së informacioneve nga pjesëmarrësit për të identifikuar fushat për përmirësim dhe të njëpasnjëshme, të përshtatet dhe përmirësohet plani dhe programet për trajnim në bazë të reagimeve dhe kërkesave nga ndryshimet e tregut.
- Të zgjerohen ofertat e trajnimit në industrinë dhe teknologjinë e reja. Rrjedhimisht, të krijohen partneritete me institucione arsimore dhe biznese shtesë për të zgjeruar fushën e trajnimit.
- Të identifikohen bashkëpunime të reja me organizata kombëtare dhe ndërkombëtare për të sjellë më shumë burime dhe ekspertizë.
- Të përmirësohen shërbimet e punësimit për të lidhur punëtorët e trajnuar me punëdhënësit. Nëpërmjet panairëve të organizuara të punës dhe ngjarjeve të rrjetëzimit për të lehtësuar ndërveprimin e drejtpërdrejtë midis punëkërkuësve dhe punëdhënësve.

Të gjitha aktivitetet e lidhura në kuadër të tranzicionit të drejtë do të koordinohen me mbështetjen e vazhdueshme nga BERZH/mbështetje tjetër.

Institucionet përgjegjëse: për ndjekjen dhe raportim për hapat e arritur është Ministria e Energjetikës, Minerave dhe Burimeve Minerale në bashkëpunim me ESM dhe TC Manastir e TC Osllomej.

NËNFUSHA 2.1.3 Burimet e ripërtëritshme

Reforma 2.1.3.1 Përdorimi i energjisë së ripërtëritshme: Zbatimi i Direktivës për energji të ripërtëritshme (lejet, garancitë e origjinës,) dhe procedura transparente dhe konkurruese për përdorimin e energjisë së ripërtëritshme

Sfidat: Energjia e ripërtëritshme është në qendër të tranzicionit të energjisë së pastër të nevojshme për të arritur objektivat e vendit dhe ka përfitime të shumëfishta për qytetarët: kontribuon në përpjekjet për t'u përballur me ndryshimet klimatike, ndihmojmë në mbrojtjen e mjedisit tonë jetësor, krijojmë rritje dhe vende pune, si dhe kontribuojmë në sfidat teknologjike dhe industriale të vendit. Siç thuhet në Planin kombëtar për energjetikë dhe klimë të Republikës së Maqedonisë së Veriut, në Dimensionin tregu i brendshëm energjetik, pjesa integruar e tregut, objektivi për vitin 2030 është që të ketë sisteme fotovoltaike të çatave 250 MW – qoftë prodhues apo sisteme nga të cilat energjia e përgjithshme e prodhuar do të përdoret për qëllime vetanake ose do të ruhet. Një nga mundësitë për rritjen e kapaciteteve të instaluar të sistemeve diellore të çatave është nëpërmjet komuniteteve të energjisë së ripërtëritshme. Objektivi është krijimi i kushteve të favorshme për këto komunitete nëpërmjet ndërgjegjësimit të publikut.

Maqedonia e Veriut si anëtare e Komunitetit të energjisë ka për obligim që të transpozojë direktivën RED II në legjislacionin kombëtar. Aktualisht është hartuar Ligji për burimet e ripërtëritshme të energjisë. Gjithashtu, është duke u hartuar ligji i ri për energjetikë me të cilin transponohet legjislacioni për Paketën e energjisë së pastër. Në maj të vitit 2023, Parlamenti ka miratuar Ligjin për kooperativat ku thuhet se, sipas veprimtarisë, lloji i kooperativës mund të jetë kooperativa bujqësore, banesore, punëtore, zeytare, rinore, ndërtimore, energjetike dhe lloje të tjera. Për çështjet që nuk rregullohen me këtë ligj ndërsa kanë të bëjnë me sektorin e energjetikës, aplikohen rregulloret nga fusha e energjetikës. Kooperativat energjetike janë pasqyruar në projektligjet për energjetikën dhe burimet e ripërtëritshme të energjisë.

Korniza ligjore duhet të sigurojë mjedis të favorshëm për zhvillimin dhe funksionimin e komuniteteve dhe heqjen e barrierave administrative dhe rregullatore, si dhe të mbështesë qëllimet e komuniteteve që shfrytëzojnë energjisë së ripërtëritshme.

Projektet e energjisë së ripërtëritshme në parim duhet të marrin autorizim në mënyrë që të mund të kryejnë aktivitetin e synuar. Procedurat e dhënies së lejeve ndihmojnë për të siguruar që projektet janë të sigurta. Megjithatë, kompleksiteti, shumëllojshmëria dhe kohëzgjatja e tepërt e këtyre procedurave përbën pengesën kryesore për vendosjen e shpejtë të domosdoshme të energjisë së ripërtëritshme dhe për arritjen e sistemit energjetik më të përballueshëm, të sigurt dhe të qëndrueshëm. Qëllimi është që të arrihen të paktën 0.8 GW kapacitete të reja të energjisë së ripërtëritshme (solare dhe të erës) të instaluar në përputhje me NECP dhe qëllimet e dakorduara brenda Komunitetit energjetik (deri në qershor 2027).

Vonesat në përpunimin e autorizimeve të projekteve e venë në rrezik arritjen në kohë të objektivave energjetike dhe të klimës dhe e rrisin shpenzimet e projekteve të nevojshme për ta bërë këtë. Vonesat gjithashtu mund të çojnë në instalimin e instalacioneve më pak efikase të energjisë së ripërtëritshme për arsye të inovacioneve dinamike.

Në mënyrë që të arrihet përdorimi më i shpejtë e burimeve të ripërtëritshme, vendi duhet të vendosë afate të përcaktuara qartë, të përsheptuara dhe sa më të shkurtra për të gjithë hapat e nevojshëm për dhënien e lejeve për ndërtimin dhe funksionimin e projekteve me burime të ripërtëritshme të energjisë.

Këto barriera janë definuar në legjislacionin e BE-së për BRE, duke përfshirë RED II, të cilin Maqedonia e Veriut si anëtare e komunitetit të Energjisë ka për obligim ta transpozojë në legjislacionin kombëtar dhe ne kemi hartuar një ligj për burimet e ripërtëritshme të energjisë duke përfshirë dispozitat për thjeshtimin e procedurave për lëshimin e lejeve.

Politika dhe legjislacioni i qëndrueshëm janë vendimtar për vendosje më të mirë të BRE-ve pasi u jep investitorëve potencial siguri dhe mundësi për të investuar në elektrocentrale të reja me BRE. Në këtë drejtim, vendi duhet të zhvillojë kornizën ligjore në politikën energjetike, por gjithashtu nevojitet ndërhyrje në çdo ligj individual që lidhet me investimet në BRE (planifikimin urbanistik, ndërtimtari dhe mjedisin jetësor) në aspektin e procedurave administrative, rregulloreve dhe rregullave, t'i bëjë ato më konkrete, duke përfshirë aty ku është e mundur thjeshtimin dhe përsheptimin e mëtejshëm të procedurave.

Vazhdimi me trendet që nxisin investimet e BRE si dhe furnizimi i konsumatorëve të fundit me energji të qëndrueshme të ripërtëritshme është çelësi për një rritje të suksesshme ekonomike. E vetmja mënyrë për të deklaruar se energjia elektrike prodhohet nga burime të ripërtëritshme të energjisë është garanca e origjinës. Për këtë qëllim, duhet të krijohet një regjistër/domain elektronik kombëtar për administrimin e GO-ve. Ky regjistër menaxhohet nga organi për lëshimin e tyre në vend. MEMO Ltd siç përcaktohet në Ligjin për energji është subjekti përkatës në Maqedoninë e Veriut. MEMO duhet të krijojë një domen të besueshëm kombëtar për lëshimin e GO-ve që ndjekin standardet evropiane për lëshimin e GO-ve.

Të vetmit kandidatë të përshtatshëm për ofrimin e këtij lloji shërbimi janë shitësit ndërkombëtarë me produkte tashmë të përcaktuara, të cilët janë të gatshëm t'ia ofrojnë MEMO-s këto shërbime me qira. Shërbimet përfshijnë regjistrimet e anëtarëve të tregut, prodhuesve të BRE, tregtarëve etj.; menaxhimin e tregtimit të GO-ve; lëshimi dhe anulimi i GO-ve; lidhja e domeneve të ndryshme të regjistrave; dhe nënshkrimi i kontratës me shitës të besueshëm i cili ka përvojë dhe njohuri në menaxhimin e GO-ve.

Tregtimi i GO-ve përfaqëson tregje të ndryshme që nuk janë në përputhje me tregjet afatgjata dhe afatshkurtra të energjisë elektrike. Mënyra e vetme e tregtimit të GO-ve është përmes ankandit të organizuar nga organi konkurrues mbi baza transparente dhe jodiskriminuese.

Përfituesit e synuar janë MEMO-ja si institucion përgjegjës për krijimin e tregut për Garancitë e origjinës dhe të gjithë prodhuesve dhe konsumatorëve të mundshëm të BRE që do të blejnë garancitë e origjinës. Sa i përket masës për thjeshtimin e lëshimit të lejeve do të jenë të gjithë investitorët e ardhshëm në ndërtimin e centraleve elektrike me BRE.

Rezultati i induktuar: Përdorimi i teknologjisë së ripërtëritshme nga Komunitetet e energjisë së ripërtëritshme (REC) sjell përfitime mjedisore, veçanërisht në drejtim të reduktimit të ndotësve të ajrit dhe emetimeve të GS. Kjo kontribuon në nxitjen e tranzicionit të energjisë, arritjen e neutralitetit të karbonit dhe përmbushjen e objektivave të energjisë së ripërtëritshme.

Treguesit dhe hapat e reformave me kornizë kohore:

Hapi: Platforma e tregtimit me garancitë e origjinës është plotësisht funksionale dhe tregtimi me garancitë e origjinës është duke u zhvilluar (deri në qershor 2026).

Vlera fillestare (2024) është 0. Aktualisht ekziston një bazë ligjore në Ligjin për energji, aktet nënligjore janë në përgatitje e sipër.

Aktivitetet e para do të fokusohen në përgatitjen e vlerësimit të barrierave ekzistuese rregullatore dhe administrative që duhet të hiqen me rekomandime për përmirësime që do të pasqyrohen në projektligjin për Energjinë që është duke u përgatitur e që pritet të miratohet në fund të vitit 2024. Në bazë të kësaj, aktivitetet e mëtejshme do të fokusohen në zhvillimin e regjistrit të garancive të origjinës si parakusht për zhvillimin e platformës së tregtimit të garancive të origjinës.

Hapi: Të thjeshtohen procedurat për lëshimin e lejeve për energjitë e ripërtëritshme duke reduktuar periudhën kohore që kalon nga kërkesa deri në lëshimin e lejes:

- i. *Të ulet afati kohor që kalon nga kërkesa deri në lëshimin e lejes në 18 muaj për instalimet e mëdha (deri në qershor 2026).*

Vlera fillestare (2022) është 42 muaj.

- ii. *Të ulet afatit kohor që kalon nga kërkesa deri në lëshimin e lejes në 6 muaj për familjet, ndërtesat publike dhe konsumatorët e vegjël (deri në qershor 2026).*

Vlera fillestare (2022) është 12 muaj.

Për të arritur këto hapa për thjeshtimin e procedurave për lëshimin e lejeve për energjitë e ripërtëritshme, duhet të zhvillohen aktivitetet e mëposhtme:

Të krijohet grupi punues me përfaqësues nga palët relevante të interesuara që merren me procedurat e lëshimit të lejeve, duke përfshirë: Ministrinë e Energjisë, Minierave dhe Burimeve Minerale, Komisionin Rregullator të Energjetikës, Ministrinë e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor, Ministrinë e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave, Ministrinë e Transportit, Ministrinë e Vetëqeverisjes Lokale, Agjencia për Kadastër, MEPSO, EVN. (janar 2025).

Grupi punues të përgatit analiza dhe sugjerime për nevojën e ndryshimit të akteve ligjore dhe nënligjore përkatëse në lidhje me procedurat e lëshimit të lejeve për energjitë e ripërtëritshme për të reduktuar afatet për lëshimin e lejeve ku është e mundur dhe Ministrinë përkatëse t'ia paraqesin Qeverisë propozimet për ndryshimin e këtij legjisllacioni (qershor 2025).

Parlamenti të miratojë propozimet për ndryshimin e ligjeve përkatëse në bazë të propozimit të ministrive përkatëse (dhjetor 2025)

Të miratohen aktet e ndryshuara nënligjore dhe të reja sipas ligjeve të miratuara, duke përfshirë funksionimin e mekanizmit ndjekës. (qershor 2026). Mekanizmat e ndjekjes do të përcaktohen në legjisllacion duke i përfshirë edhe subjektet përgjegjëse për monitorim.

Hapi: Të paktën 0.8 GW kapacitete të reja të energjisë së ripërtëritshme (solare dhe me erë) të instaluar në përputhje me NECP dhe qëllimet e dakorduara në kuadër të Komunitetit energjetik (nuk përfshin kapacitetet e ndërtuara me mbështetjen e BE/KIBP/IFI) (qershor 2027).

Vlera fillestare për këtë aktivitet është kapaciteti total i instaluar nga burimet e ripërtëritshme në fund të vitit 2023, sipas Raportit vjetor për vitin 2023 të Komisionit rregullator për energjetikë. Sipas këtij raporti, kapaciteti i përgshithshëm i instaluar nga burimet e ripërtëritshme deri në vitin 2023 është 1.3 GW.

Lidhur me informacionet më të reja të siguruara nga Operatori i sistemit të transmetimit (TSO) dhe Operatori i sistemit të shpërndarjes (DSO), kapaciteti i instaluar nga BRE në vitet e ardhshme, bazuar në kërkesat më të vjetra për lidhje në rrjet, duhet të jetë:

- Kapaciteti i instaluar 100 MW i lidhur me rrjetin e transmetimit.
- Kapaciteti i instaluar 700 MW i lidhur me rrjetin e shpërndarjes.

Progresi në kapacitetin e instaluar mund të verifikohet nëpërmjet raporteve vjetore të Komisionit rregullator për energjetikë.

Institucionet përgjegjëse: për ndjekje dhe raportimin e hapave të realizuar është Ministria e Energjetikës, Minerave dhe Burimeve Minerale dhe në varësi të hapit, në bashkëpunim me Komisionin Rregullator për Energjetikë, Ministria e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor, Ministrinë e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave, Ministria e Transportit, Ministria e Vetëqeverisjes Lokale dhe Operatori kombëtar i tregut të energjisë elektrike (MEMO) (vetëm për regjistrin dhe platformën e tregtimit mbi garancitë e origjinës).

NËNFUSHA 2.1.4. Miratimi i sistemit së tregtimit të emetimeve (STE).

Reforma 2.1.4.1 Përpunimi i çmimit të karbonit me qëllim që të vendosjes së STE-së deri në vitin 2030: zhvillimi, miratimi dhe zbatimi i plotë i paketës së ndjekjes, raportimit, verifikimit dhe akreditimit (MRVA)

DEKLARATË PËR REFUZIMIN E PËRGJEGJËSISË: Afatet e përcaktuara në këtë pjesë janë pa paragjykim ndaj detyrimeve dhe afateve të përcaktuara nga *acquis communautaire* të Traktatit të Komunitetit energjetik dhe nuk ndikojnë në zbatueshmërinë e Traktatit.

Sfidat: Si parakusht për t'iu bashkuar drejt tregtimit të emetimeve të BE-së është miratimi i detyrimeve MRVA të cilat përfshijnë pjesë të Direktivës STE të BE-së 2003/87 dhe rregulloret të ndjekjes, raportimit, verifikimit (MRVA) rregulloret (Regulation 2018/2067 dhe Regulation 2018/2066) në sistemin juridik të Maqedonisë së Veriut. Këto rregullore, në përputhje me standardet e Bashkimit Evropian, janë vendimtare për hedhjen e bazës për STE-në e ardhshme. Zbatimi efektiv i paketës MRVA është thelbësor për disa arsye: (a) grumbullimi i saktë i të dhënave: Kjo lejon llogaritjet e sakta të kufijve të emetimeve, duke siguruar që sistemi të funksionojë në mënyrë efikase; (b) parandalimi i mashtrimit: Verifikimi i fuqishëm i të dhënave ndihmon në parandalimin e raportimit mashtrues dhe ruajtjen e integritetit të sistemit; dhe (c) besueshmëria: Të dhënat e besueshme të emetimeve forcojnë besimin e publikut në efektivitetin e STE.

Transponimi i pjesëve të këtyre detyrimeve ligjore është bërë me Propozim - ligjin për veprimin klimatik i cili parasheh një Kapitull për MRVA dhe lë hapësirë për miratimin e akteve nënligjore. Ndërsa afati kohor i aktiviteteve të STE të BE varet nga data e anëtarësimit. Futja e CBAM kërkon qesisistemi i duhur të vendoset para janarit 2026.

Drafti LVK aktualisht parashikon aktivitete për kërkesat e lejeve të emetimit të GS - për instalimet industriale - dhe detyrimet e ndjekjes dhe raportimit sipas planit monitorues të miratuar që zbatohet si për aktivitetet e industrisë ashtu edhe për aviacionin. Kjo do të ndihmojë të identifikohen emetimet e GS në vend nga këta sektorë. Ajo që ligji nuk ka vendosur ende është regjimi i caktimit të lejimeve për shkarkimet

e GS dhe pjesëmarrja në tregtimin e lejimeve në nivel BE. Këto rregulla duhet të vendosen dhe ato duhet të jenë në fuqi dhe funksionale në datën e anëtarësimit. IPA projekti në vazhdim duhet ta mbështet këtë proces.

Meqenëse Maqedonia e Veriut nuk i ka identifikuar kufijtë e emetimeve, shtesa pa pagesë ose sektorët e pranueshëm për tregtimin e emetimeve (subjekt i projekt të njëjtë IPA që u përmend më lart), tani një mekanizëm i çmimit të karbonit është zgjidhja më e drejtpërdrejtë dhe praktike. Ai mund të zbatohet pa nevojën për të ndërtuar sistem kompleks të tregtimit të emetimeve nga themeli. Projektligji për veprimet klimatike parashikon një mekanizëm të çmimit të karbonit për industrinë e mëposhtme: prodhimin e energjisë elektrike të bazuar në lëndë djegëse fosile, çimento, hekur dhe çelik, alumin, plehrat dhe hidrogjeni. Detajet mbi metodologjinë, llogaritjen e çmimit të karbonit dhe dinamikën e futjes në përdorim do të jenë pjesë e akteve nënligjore të ardhshme. Kjo konsiderohet si masë kalimtare e cila do të jetë në fuqi derisa vendi të anëtarësohet në Bashkimin Evropian ose në STE-të, të tjera që do të krijohen ndërkohë. Duke qenë se këto industri janë gjithashtu objektiva të CBAM, vendosja e tyre do të mbështesë edhe ngritjen e mekanizmit të nevojshëm për zbatimin e CBAM në vend.

Qëllim tjetër vendimtar, krijimi i një MRVA plotësisht funksionale, është trajnimi i duhur i personelit në të gjitha institucionet e përfshira në sistemin kombëtar të inventarit dhe në sistemin për politika, masa dhe projeksione, veçanërisht në MMJPH, në mënyrë që të përmbushen të gjitha detyrat e parashikuara me ligj.

Projektligji për veprimin për klimën e identifikon nevojën për hartimin e disa akteve nënligjore brenda një periudhe 3 vjeçare pas miratimit të Ligjit për veprimin për klimën (2024), në përputhje me Planin e veprimit për zbatimin e fazës së parë të afatit të gjatë. -Strategjia Afatgjatë e për veprimin për klimën dhe Plani i veprimit për kapacitetet administrative (të dyja janë produkt i projektit IPA).

Hapat e reformuese nuk i paragjykojnë afatet ligjërish të detyrueshme të përcaktuara sipas Traktatit të Komunitetit energjetik dhe nuk ndikojnë në aplikueshmërinë dhe zbatueshmërinë e këtij të fundit. Për tju përgjigjur pjesës së akreditimit të MRVA-së, do të ndiqet legjislacioni dhe udhëzimet e BE-së për akreditimin. Pasi të zhvillohen dhe zbatohen të gjitha masat e përshkruara më sipër, rruga drejt vendosjes së MRVA-së deri në fund të dhjetorit 2025, është shtruar.

Përfituesit e synuar janë kryesisht Ministria e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor, Ministria e Energjetikës, Minierave dhe Burimeve Minerale, Ministria e Punëve të Jashtme dhe tregtisë së jashtme, Ministria e Ekonomisë dhe Punës, Ministria e Financave, Drejtoria Doganore, Odat Ekonomike, operatorët ekonomikë. Në fazën e mëvonshme Instituti për Akreditim.

Rezultati i induktuar: Harmonizimi me detyrimet e BE-së MRVA dhe përgatitja për aderim në Sistemin e tregtimit të emisioneve (STE) në Maqedoninë e Veriut do të kishte ndikim të dukshëm mjedisor. Kështu do të lehtësohet mbledhja e saktë të të dhënave për kufijtë e emetimeve, thelbësore për funksionimin efikas të sistemit, parandalimin e mashtrimit dhe rritjen e besueshmërisë për të dhënat e emetimeve. Krijimi i mekanizmit të çmimit të karbonit do të shërbejë si masë praktike e përkohshme deri në integrimin e plotë të STE, duke ofruar zgjidhje kalimtare për industrinë pa nevojën për sistemin e menjëhershëm kompleks tregtar. Përfundimisht, trajnimi i duhur dhe koordinimi institucional janë thelbësor për zbatimin efektiv, duke siguruar gatishmëri për detyrimet e përcaktuara në Projektligjin për veprimin për klimën dhe ndryshimet e mëvonshme rregullatore. Projektligji për veprimin për klimën parasheh mundësinë që të përdorin qoftë verifikues të akredituar nga BE ose verifikues të akredituar nga MK.

Treguesit dhe hapat e reformave me kornizë kohore:

Hapi: Zbatimi i plotë i ndjekjes, raportimit, verifikimit dhe akreditimit (MRVA) (deri në dhjetor 2025).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Zbatimi i plotë i pakos MRVA kërkon zbatimin e disa veprimeve.

Rezultatet e induktuara:

Brenda një viti (qershor 2024-qershor 2025), veprimet që do të zbatohen janë:

1. Miratimi i Ligjit për veprimin për klimën, TM4/2024
2. Ristrukturimi i strukturës organizative të Ministrisë së mjedisit jetësor dhe planifikimit hapësinor duke e inkuorporuar njësinë për monitorim dhe raportim, me shumë mundësi në kuadër të strukturës ekzistuese organizative të ministrisë si pjesë e qendrës informative të Maqedonisë së Veriut. Më tej, një njësi shtesë për lejimin e GS-ve duhet të krijohet si një strukturë organizative plotësisht e re brenda Administratës së mjedisit jetësor.
3. Do të zbatohen aktivitete për ngritjen e kapaciteteve për personelin e ri dhe sektorin privat.
4. Aktet të mëposhtme nënligjore do të përgatiten dhe miratohen deri në TM3/2025:
  - i. Përcaktimi i kategorive të aktiviteteve që kërkojnë leje emetimi të GHG
  - ii. Metodologjia e përgatitjes së planeve për ndjekje
  - iii. Metodologjia për përgatitjen e raporteve vjetore të shkarkimeve
  - iv. Formulari dhe përmbajtja e detajuar e kërkesës për leje emetimi të GHG si dhe mënyrën e aplikimit dhe dokumentet mbështetëse që e shoqërojnë kërkesën;
  - v. Rregullore për procedurën e detajuar për dhënien e lejeve, përmbajtjen dhe formatin e lejeve
  - vi. Metodologjia për verifikimin e raporteve vjetore;
  - vii. Rishikimi i Ligjit për akreditimin dhe hartimi i legjislacionit përkatës zbatues.

Të dhënat mbi emetimet e GHG nga instalimet, të cilat sigurohen nga raportet e tyre vjetore të shkarkimeve dhe planet e monitorimit do të jenë pjesë e raportit të përgjithshëm kombëtar të inventarit. Të dhënat nga raporti kombëtar i inventarit do të përdoren si bazë për vlerësimin e projeksioneve të GHG dhe vlerësimin e potencialit zbutës për politika dhe masa të ndryshme me potencial për zbutjen e emetimeve të GHG.

Institucionet përgjegjëse: për ndjekjen dhe raportimin e hapave të realizuar është Ministria e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor.

NËNFUSHA 2.1.5. Efikasiteti energjetik dhe ndotja e ajrit

Reforma 2.1.5.1 Zbatimi i performancës energjetike në ndërtesa dhe Direktivat e efikasitetit energjetik

Sfidat: Ndërtesat joefikase në aspektin energjetik kërkojnë më shumë energji për ngrohje, ftohje, ndriçim dhe qëllime të tjera, duke rezultuar në fatura më të larta të energjisë për banorët dhe rritje të kërkesës për lëndë djegëse fosile ose burime të tjera të energjisë, gjë që kontribuon në varfërimin e burimeve dhe degradimin e mjedisit jetësor. Investimet në efikasitet energjetik mund të zvogëlojnë konsumin e energjisë të firmave në Maqedoninë e Veriut me rreth 30 për qind, ndërkohë që zvogëlojnë emetimet e GHG dhe gjenerojnë deri në 1.7 për qind në kursimet të shpenzimeve (Banka Botërore, 2023). Nga këtu, potenciali për përfitime nga efikasiteti energjetik ndërtimi dhe rinovimi i ndërtesave është i rëndësishëm, pasi shpenzimet e energjisë janë shpenzime kryesore për familjet, firmat dhe entet publike. Reduktimi i tyre mund të rrisë burimet në dispozicion për prioritete të tjera ekonomike dhe sociale. Sektori publik është i

dukshëm për të gjithë shoqërinë dhe mund të ndikojë në sektorë të tjerë me shembull. Duke qenë një treg i madh në vetvete, gjithashtu mund të ndikojë dhe madje të transformojë tregjet për shërbimet dhe produktet e efikasitetit energjetik.

Lidhur me ndërtesat publike, do të ketë plan rinovimi të ndërtesave të pushtetit qendrorë, i cili në nivel vjetor përfshin rinovimin e të paktën 3% të sipërfaqes së përgjithshme të dobishme nga inventarizimi i ndërtesave publike me sipërfaqe të përgjithshme të dobishme mbi 250 m². Inventari i objekteve publike i publikuar në faqen e Ministrisë së Ekonomisë përfshin 20 ndërtesa administrative publike në pronësi publike dhe që përdoren nga ministrinë përkatëse dhe nga disa institucione qeveritare, prej të cilave pesë objekte publike janë të përjashtuara nga rinovimi në bazë të ligjit. Ndërtesat publike kanë kushte të ndryshme dhe nivele të ndryshme të përdorimit joefikas të energjisë. Plani i rinovimit i analizon kriteret teknike dhe financiare për realizim duke përfshirë kursimet e energjisë dhe të hollave dhe shpenzimet për investime për rinovimin e çdo ndërtese publike. Ai gjithashtu siguron burime të mundshme financimi dhe aranzhime të zbatimit.

Plani i rinovimit pritet të përfundojë për një periudhë trevjeçare. Shpërndarja e përpjekjeve dhe burimeve gjatë periudhës së rinovimit të ndërtesave do të varet në thelb nga disa sfida të mundshme:

- mobilizimi i subjekteve publike për të marrë pjesë gjatë gjithë periudhës së rinovimit
- ngritjen e menjëhershme të mekanizmit për mbështetjen e revizioneve energjetike
- vendosja në kohë e mekanizmave financiarë për mbështetjen e investimeve për EE dhe funksionimin e tyre pa probleme
- themelimi në kohë i PIU dhe mobilizimi i shpejtë i tij për ndërmarrjen e detyrave të tij.

Përfituesit e synuar janë institucione publike në varësi të qeverisë qendrore që zbatojnë përmirësime të efikasitetit energjetik të ndërtesave publike dhe publikut në përgjithësi që përdorin shërbimet e ministrive, duke përfshirë Ministrinë e Energjisë, Minierave dhe Burimeve Minerale, Ministrinë e Drejtësisë, Ministrinë e Punëve të Jashtme, Ministrinë e Financave, Ministrinë e Ekonomisë, Ministrinë e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave, Ministrinë e Shëndetësisë, Ministrinë e Arsimit dhe Shkencës, Ministrinë e Punës dhe Politikës Sociale, Ministrinë e Vetëqeverisjes Lokale, Ministrinë e Shoqërisë Informative dhe Administratës, Ministria e Transportit, Ministria e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor, Agjencia për Rini dhe Sport, Agjencia e Ushqimit dhe Veterinarisë, Agjencia e Kadastrës së Pasurive të Paluajtshme dhe Enti Shtetëror i Statistikës.

Rezultatet e induktuara: Me promovimin e efikasitetit energjetik dhe me reduktimin e emetimeve të karbonit, ky harmonizim kontribuon në qëllimet e qëndrueshmërisë mjedisore, duke i mbështetur përpjekjet për të zbutur ndryshimet klimatike dhe për të përmirësuar cilësinë e ajrit. Vlerësimet e performancës energjetike do të pasqyrojnë me saktësi efikasitetin energjetik të ndërtesave, certifikimi i qëndrueshëm do të sigurojë informacion transparent për blerësit, qiramarrësit dhe investitorët dhe do të ndërtonte besimin e investitorëve. Përafrimi i plotë siguron respektim të rregulloreve të BE-së dhe do të rriste përputhshmëri me kërkesat e EPBD-së dhe do të lehtësonte bashkëpunimin dhe krahasimin ndërkombëtar.

Treguesit dhe hapat e reformave me kornizë kohore:

Hapi: Certifikimi i karakteristikave energjetike të ndërtesave është e harmonizuar plotësisht me Direktivat e karakteristikave energjetike të ndërtesave (EPBD) që do të rezultojë në (dhjetor 2026):

- i. Certifikatat e karakteristikave energjetike (EPC) lëshohen për të gjitha ndërtesat e reja të ndërtuara (deri në dhjetor 2026).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Nuk ka asnjë certifikatë të dorëzuar dhe as të regjistruar të karakteristikave energjetike në regjistrin EPC në Ministrinë e energjisë, minierave dhe burimeve minerale në vitin 2024 edhe pse ka kërkesa ligjore për lëshimin e EPC për të gjitha ndërtesat e saponëdrtuara të përcaktuara në Ligjin për efikasitetin energjetik dhe Ligjin për ndërtim. Burimi i verifikimit do të jetë regjistri EPC në Ministrinë e Energjisë, Minierave dhe Burimeve Minerale për numrin e EPC-ve të lëshuara dhe Agjencia e Kadastrës së Pasurive të Paluajtshme për numrin e lejeve të ndërtimit të lëshuara për ndërtesat e reja në vend.

Numri i certifikatave të karakteristikave energjetike të lëshuara për ndërtesat dhe njësitë e ndërtesave që kanë qenë subjekt i rinovimit, shitjes ose dhënies me qira - të paktën 30% e numrit total të rinovimeve të mëdha (deri në dhjetor 2026).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Nuk ka asnjë certifikatë të dorëzuar apo të regjistruar të karakteristikave energjetike në regjistrin EPC në Ministrinë e energjisë, minierave dhe burimeve minerale në vitin 2024 edhe pse ka kërkesa ligjore për lëshimin e EPC për të gjitha rinovimet e mëdha të ndërtesave të përcaktuara në Ligjin për efikasitetin energjetik dhe Ligjin për ndërtim.

Burimi i verifikimit do të jetë regjistri EPC në Ministrinë e Energjisë, Minierave dhe Burimeve Minerale për numrin e EPC-ve të lëshuara dhe komunat për numrin e pëlqimeve të dhëna për rinovimin e ndërtesave dhe Enti Shtetëror i Statistikës/Drejtoria e të Ardhurave Publike për numrin e shitur ose ndërtesa dhe njësi ndërtimi të dhëna me qira në vend.

Për të arritur këto hapa për zbatimin e Certifikimit të karakteristikave energjetike të ndërtesave duhet të zhvillohen aktivitetet e mëposhtme:

- Krijimi i grupit punues me përfaqësues nga palët përkatëse të interesuara që kanë të bëjnë me procedurat e certifikimit të karakteristikave energjetike të ndërtesave, duke përfshirë: Ministrinë e energjisë, minierave dhe burimeve minerale, Ministrinë e transportit dhe komunikimit, përfaqësues të Komunave, Ministrisë së Vetëqeverisjes Lokale, Agjencisë për Kadastër (janar 2025).
- Grupi i punës përgatit analiza dhe sugjerime, bazuar në rezultatet e analizës, për nevojën e ndryshimit të akteve ligjore dhe nënligjore përkatëse lidhur me procedurat e Certifikimit të karakteristikave energjetike të ndërtesave për rritjen dhe zbatimin e dhënies së Certifikatave EBP në përputhje me EPBD. (qershor 2025)
- Kuvendi i miraton propozimet për ndryshimin e ligjeve përkatëse në bazë të propozimit të ministrive përkatëse. (dhjetor 2025)
- Miratimi i akteve nënligjore të ndryshuara dhe të reja sipas ligjeve të miratuara (qershor 2026)

Në mënyrë shtesë, kjo do të pasohet nga përgatitja e një kurrikule dhe përzgjedhjen e qendrave të trajnimit për zbatimin e trajnimeve për auditorët e ardhshëm të energjisë, pas së cilës ata do t'i nënshtrohen provimit profesional dhe do të finalizojnë procesin e certifikimit.

Transponimi dhe zbatimi i *acquis* së BE-së për efikasitetin energjetik në legjislacionin përkatës kombëtar për lëshimin e lejeve të ndërtimit dhe regjistrimin në Agjencinë e kadastrës, së bashku me miratimin e akteve nënligjore për zbatimin e legjislacionit për efikasitetin energjetik për të inkorporuar kërkesat e EPBD, duke siguruar konsistencë me Rregulloret e BE-së në lidhje me certifikimin e karakteristikave energjetike.

Programet e trajnimit dhe ngritjes së kapaciteteve për profesionalët e përfshirë në vlerësimin, certifikimin dhe zbatimin e performancës energjetike për t'u siguruar që ata i kuptojnë dhe mund të zbatojnë standardet EPBD në mënyrë efektive.

Miratimi i metodologjive dhe udhëzimeve të standardizuara për vlerësimin dhe certifikimin e karakteristikave energjetike, duke përfshirë protokollet për mbledhjen e të dhënave, procedurat e përlogaritjes dhe formatet e raportimit.

Vendosja e mekanizmave për sigurimin dhe kontrollin e cilësisë për të garantuar saktësinë dhe besueshmërinë e certifikatave të performancës energjetike, siç janë certifikimi i vlerësuesve, revizionet e rregullta dhe zbatimi i dënimeve për mospërputhje.

Përfituesit e synuar: qytetarëve dhe sektorit të ndërtimitarisë

Institucioni përgjegjës për monitorimin dhe raportimin për arritjen e këtij hapi është Ministria e energjisë, minierave dhe burimeve minerale. Institucione të tjera të përfshira dhe përgjegjëse në zbatimin e këtij hapi janë Agjencia e Energjisë, Ministria e Financave, Ministria e Transportit, Komisioni Rregullator për Energjetikë dhe Agjencia e Kadastrës.

Hapi: Miratimi i planit tre-vjeçar për rinovimi për ndërtesat e pushtetit qendror do të miratohet me qëllim vjetor për rinovim prej 3% (deri në qershor 2025).

Vlera fillestare (2023) është 0. Nuk ka plan dhe nuk ka ndërtesa publike të rinovuara nën pushtetin qendror në 2023.

Ministria e Energjetikës, Minierave dhe Burimeve Minerale, e mbështetur nga Njësia për Zbatimin e Projektit (PIU) do të jetë përgjegjëse për zbatimin e Planit të rinovimit të ndërtesave të pushtetit qendror dhe do të sigurojë mbështetje teknike për komunat për rinovimin e ndriçimit rrugor.

Do të themelohet njësi për zbatimin e projektit (PIU) që do të vendoset në kuadër të Ministrisë së Ekonomisë për të ndihmuar në administrimin e projektit. PIU do të përbëhet nga katër anëtarë, duke përfshirë një menaxher projekti, këshilltar të lartë teknik për efikasitetin energjetik, ekspert financiar dhe një ekspert të ri.

PIU do të përqendrojë përpjekjet e saj në menaxhimin e projekteve, asistencën teknike për përmirësimin e efikasitetit energjetik në ndërtesat publike dhe zbatimin e masave të rinovimit. Kjo njësi do të sigurojë edhe asistencë teknike për komunat për rinovimin e ndriçimit rrugor. Asistenca teknike (AT) për Planin e rinovimit do të përfshijë: (i) skanim të ndërtesave për rinovim; (ii) organizim të procesi të tenderimit për përzgjedhjen e kompanive konsulente për të përgatitur raportet e revizionit energjetik dhe dizajne teknike të projekteve; (iii) do të realizojë mbikëqyrjen e ndërtimit dhe vënies në punë, duke përfshirë verifikimin e kursimeve të energjisë; dhe (iv) zhvillimi i statistikave të konsumit publik të energjisë, koordinimi me ministrinë dhe institucionet e tjera qeveritare dhe organizimi dhe/ose pjesëmarrja në aktivitete ndërgjegjëse. AT për rinovimin e ndriçimit të rrugëve komunale do të fokusohet në (i) ndihmë për komunat për të realizuar procedurën e tenderimit për përzgjedhjen e kontraktuesve të projektimit/ndërtimit ose kompanive ESCO për të propozuar zgjidhjen më të mirë të mundshme për rinovimin e ndriçimit rrugor; dhe (ii) asistencë në monitorimin e zbatimit të projekteve të ndriçimit rrugor.

Me zbatimin e Planit për rinovim do të udhëhiqet nga Bord mbikëqyrës, i përbërë nga përfaqësues të autorizuar të Ministrisë së Energjisë, Minierave dhe Burimeve Minerale, dhe ministrive të tjera përkatëse dhe institucioneve qeveritare, ndërtesat publike e të cilave janë subjekt i rinovimit. Ministria e Energjetikës, Minierave dhe Burimeve Minerale do të ketë rolin e Kryetarit të bordit mbikëqyrës. Bordi Mbikëqyrës do të jetë përgjegjës për menaxhimin e përgjithshëm të Planit të rinovimit. Bordi mund të ketë nevojë të ketë seanca të rregullta në baza dy mujore.

Përfituesit e synuar: pushteti qendror

Institucioni përgjegjës për monitorimin dhe raportimin mbi arritjen e hapit është Ministria e Energjetikës, Minierave dhe Burimeve Minerale. Institucione të tjera të përfshira dhe përgjegjëse në zbatimin e këtij hapi janë Ministria e Drejtësisë, Ministria e Punëve të Jashtme, Ministria e Financave, Ministria e Ekonomisë, Ministrinë e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave, Ministria e Shëndetësisë, Ministria e Arsimit

dhe Shkencës, Ministria e Punës dhe Politikës Sociale, Ministria e Vetëqeverisjes Lokale, Ministria e Shoqërisë Informativë dhe Administratës, Ministria e Transportit, Ministria e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor, Agjencia e Rinisë dhe Sporteve, Agjencia e Ushqimit dhe Veterinarisë, Agjencia e Kadastrës së Patundshmërive dhe Enti Shtetëror i Statistikës.

Hapi: Për matjen dhe faturimin e bazuar në konsum në nivel individual, njehsorët individualë do të instalohen aty ku është teknikisht e mundur dhe me kosto efektive për sa i përket të qenit proporcional në lidhje me kursimet e energjisë në përputhje me Direktivën 2023/955:

Të gjitha ndërtesat e sapondërtuara (deri në dhjetor 2025).

Vlera fillestare 2018 – 0.

Në lidhje me Ligjin për energjinë, neni 159, çdo ndërtesë e re me shumë konsumatorë që lidhet me sistemin e ngrohjes qendrore supozohet të ketë të instaluar pajisje (kalorimetra) për matjen e shpërndarjes lokale të energjisë termike për çdo konsumator individual. Ky detyrim vlen për ndërtimin e objekteve të reja për të cilat procedura për marrjen e miratimit të ndërtimit ka filluar pas hyrjes në fuqi të Ligjit për energjinë. Çdo investitor i ri që ndërton objekte dhe lidhet me sistemin e ngrohjes qendrore duhet të veprojë në përputhje me Ligjin për Energjetikë. Shpërndarësi i licencuar i energjisë termike duhet të kontrollojë dhe verifikojë nëse pajisjet janë instaluar siç duhet.

Deri në 30 ndërtesa të stokut ekzistues të ndërtesave (deri në dhjetor 2027).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Deri në 30 ndërtesa (objekte) të vjetra shtëpiake do të merren parasysh për zbatimin shtesë të (kalorimetrave) nga Shpërndarësi i energjisë termike për matjen e shpërndarjes lokale të energjisë termike për çdo konsumator individual dhe deri në dhjetor 2025 analizat tekniko-ekonomike do të përpunohen që më mirë të kuptohen vlerat kosto efektive dhe kursimet e energjisë në përputhje me Direktivën e BE-së 2023/955.

Institucionet përgjegjëse: për monitorimin dhe raportimin mbi arritjen e hapit është Ministria e Energjetikës, Minierave dhe Burimeve Minerale

Hapi: Rritja e normës vjetore të rinovimit të ndërtesave dhe ndriçimit të rrugëve në përputhje me piketa indikative të NECP-së, të strategjisë afatgjatë të rinovimit të ndërtesave duke e zbatuar planin 3-vjeçar të rinovimit për ndërtesat e qeverisë qendrore (qershor 2025 - dhjetor 2027):

Sipërfaqja e kateve të rinovuara: 89.000 metra katrorë (deri në dhjetor 2027).

Vlera fillestare (2023) është 0 m2 sipërfaqe të rinovuara. Burimi i verifikimit do të jenë certifikatat e lëshuara të performancës energjetike (EPC) për ndërtesat e rinovuara që dorëzohen në Agjencinë e Energjisë dhe regjistrohen në regjistrin EPC.

Ndriçimi i rrugëve: 81 komuna të rinovojnë ndriçimin rrugor (deri në qershor 2027).

Vlera fillestare (2023) është 27 komuna. Raporti i përmbledhur është përgatitur në bazë të planeve vjetore të dorëzuara të komunave, të cilat përfshijnë informacione për ecurinë e zbatimit të programeve trevjeçare komunale për efikasitet energjetik, në përputhje me nenin 7 të Ligjit për efikasitet energjetik.

Aktivitetet që do të zbatohen dhe procesi që do të zhvillohet janë në përputhje me aktivitetet e hapit 2 në kuadër të reformës së Zbatimit të Performancës së Energjisë në Ndërtesa dhe Direktivave të efikasitetit energjetik.

Përfituesit e synuar: komunat, qytetarët

Institucionet përgjegjëse: për monitorimin dhe raportimin për arritjen e hapit është Ministria e Energjetikës, Minierave dhe Burimeve Minerale. Institucione të tjera të përfshira dhe përgjegjëse në

zbatimin e këtij hapi janë komunat që do të realizojnë riparimin e ndriçimit rrugor, si dhe institucionet e tjera duke përfshirë Ministrinë e Drejtësisë, Ministrinë e Punëve të Jashtme, Ministrinë e Financave, Ministrinë e Ekonomisë, Ministrinë e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë me Ujëra, Ministria e Shëndetësisë, Ministrinë e Arsimit dhe Shkencës, Ministrinë e Punës dhe Politikës Sociale, Ministrinë e Vetëqeverisjes Lokale, Ministrinë e Shoqërisë Informative dhe Administratës, Ministrinë e Transportit, Ministrinë e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor, Agjencinë e Rinisë dhe Sporteve, Agjencinë e Ushqimit dhe Veterinarisë, Agjencinë e Kadastrës së Paluajtshmërive dhe Entin Shtetëror të Statistikës.

NËNFUSHA 2.2.1 Siguria kibernetike

Reforma 2.2.1.1. Vendosja e kornizës gjithëpërfshirës për sigurinë kibernetike (vendosja e kërkesave nga Direktiva NIS2 dhe përforsimi i institucioneve përkatëse)

Sfidat: Reforma synon të trajtojë disa sfida vendimtare, duke përfshirë forcimin e qëndrueshmërisë së sigurisë kibernetike ndaj kërcënimeve që zhvillohen vazhdimisht, duke rritur kapacitetet për rikuperim të shpejt nga incidentet kibernetike dhe sigurimin e pajtueshmërisë me *acquis* të BE-së (Direktiva NIS2). Reforma fokusohet edhe në modernizimin e infrastrukturës së TIK-ut, për të mbyllur hendekun e aftësive digjitale dhe për të forcuar kuadrin ligjor dhe institucional për TIK-un për të mbrojtur infrastrukturën kritike dhe për të ruajtur privatësinë e të dhënave. Këto përpjekje do të forcojnë ndjeshëm kapacitetin e Ministrisë për transformim digjital për të udhëhequr zbatimin efektiv në këto fusha.

Vendi ka formoi qendër për rikuperimin nga fatkeqësitë, e cila do të siguronte mjaftueshëm sisteme operative dhe të komunikimit në rast të rasteve kibernetike në shkallë të gjerë. Megjithatë, vetëm tre institucione kanë vendosur disa pajisje në atë qendër. Përpjekjet e individualizuara dhe të fragmentuara për digjitalizimin e institucioneve, pa asnjë standard dhe protokoll të përbashkët sigurie, kanë rezultuar në disa incidente të rënda në vitet e mëparshme. Në vitin 2023, janë raportuar rreth 170 incidente, 12 prej të cilave janë konsideruar serioze. Kjo i pengon përpjekjet për digjitalizimin e vendit, pasi besimi i qytetarëve tek mjetet digjitale zvogëlohet. Nëpunësit administrativë, qytetarët dhe profesionistë tjerë të sektorit publik kanë një kuptim të kufizuar të sigurisë kibernetike, duke pas vetëm ndërgjegjësimit bazë për rreziqet e mundshme dhe masat mbrojtëse. Kjo mungesë e diturive mund t'i atribuohet integritetit të pamjaftueshëm të Teknologjisë së informacionit dhe komunikimit (TIK) në plan programet arsimore. Lëndët dhe trajnimet që lidhen me TIK-un kryesisht mungojnë në programet e studimit, që do të thotë se nxënësit nuk marrin arsim formal për këtë temë të rëndësishme kritike. Ky boshllëk në arsim shtrihet në sektorin publik, ku punonjësit nuk pranojnë trajnim të nevojshëm për të njohur dhe për t'iu përgjigjur kërcënimeve kibernetike. Si rezultat, si publiku i gjerë ashtu edhe ata në pozita të përgjegjësive administrative mbeten të papërgatitur për t'u përballur me sfidat që paraqiten nga një botë gjithnjë e më digjitale.

Përfituesit e synuar: Subjektet kritike për ekonominë dhe shoqërinë e Maqedonisë, përfshijnë ofruesit e shërbimeve publike të komunikimit elektronik, shërbimeve digjitale, menaxhimin e ujërave të zeza dhe mbeturinave, prodhimin e produkteve kritike, shërbimet postare dhe postare dhe administratën publike, si në nivel qendror ashtu edhe në atë rajonal. Përfituesit përfundimtarë janë qytetarët dhe bizneset që operojnë në vend.

Rezultati i induktuar: Miratimi dhe zbatimi i plotë i kornizës legjislative të sigurisë kibernetike që është plotësisht në përputhje me politikën e BE-së për sigurinë kibernetike dhe *acquis* të BE-së për sigurinë kibernetike, si dhe me kornizat shoqëruese.

Treguesit dhe hapat e reformave me kornizë kohore:

Hapi: Miratimi dhe zbatimi i kornizës legislative për sigurinë kibernetike që është plotësisht në përputhje me politikën e BE-së për sigurinë kibernetike dhe *acquis* të BE-së për sigurinë kibernetike, respektivisht, Ligjin për sigurinë e rrjeteve dhe sistemeve të informatike dhe strategjinë e përditësuar të sigurisë kibernetike (deri në qershor 2025).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Aktivitetet e planifikuara që duhen zbatuar për të arritur këtë hap janë: Rishikimi i legjislacionit dhe politikave ekzistuese të sigurisë kibernetike për të siguruar përfaqësim me politikën e BE-së për sigurinë kibernetike dhe Direktivën NIS2; analiza e boshllëqeve; praktikatat e mira të BE-së; Vlerësimi i ndikimit rregullator dhe përditësimi ose miratimi i rregulloreve për të pasqyruar kërkesat e Direktivës NIS2 dhe miratimi i një Strategji të re Kombëtare të Sigurisë Kibernetike dhe plan veprimi. Megjithatë do të promovojë përdorimin e standardeve dhe certifikimit për të përmirësuar nivelin e sigurisë kibernetike. Legjislacioni i ri do të krijojë një listë zyrtare të operatorëve të shërbimeve thelbësore, duke siguruar që këto subjekte kritike t'u përmbahen masave të rrepta të sigurisë kibernetike dhe kërkesave të raportimit.

Përfituesit e synuar: Shfrytëzuesit e drejtpërdrejtë janë të gjitha organet e administratës shtetërore dhe institucionet e sektorit publik që merren me të dhënat e qytetarëve. Te shfrytëzuesit indirekt përfshihen subjektet kritike për ekonominë dhe shoqërinë e Maqedonisë duke përfshirë në këtë mënyrë ofruesit e shërbimeve publike të komunikimit elektronik, shërbimeve digjitale, menaxhimin e ujërave të zeza dhe mbeturinave, prodhimin e produkteve kritike, shërbimet postare dhe korrierë dhe administratën publike, si në nivel qendror ashtu edhe atë rajonal.

Institucionet përgjegjëse: Ministria për Transformim Digjital, në bashkëpunim me Agjencinë për Komunikime Elektronike, Ministrinë e Punëve të Brendshme dhe Ministrinë e Mbrojtjes.

Hapi: CERT-et operative kombëtare dhe qeveritare në përputhje me kërkesat NIS2 dhe me SIM 3 të modelit FIRST të profilit të pjekurisë për anëtarësim (deri në qershor 2026).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Aktivitetet e planifikuara që duhen zbatuar për të arritur këtë hap janë: Vendosja dhe avancimi i ekipeve kombëtare dhe qeveritare të reagimit ndaj emergjencave kompjuterike (CERT) për të përmbushur kërkesat e Direktivës NIS2; Sigurimi që CERT-të të funksionojnë në përputhje me modelin e Menaxhimit të incidenteve të sigurisë (SIM) 3 dhe të kenë anëtarësim në FIRST (Forumi i reagimit ndaj incidenteve dhe ekipet e sigurisë) me një profil pjekurie që i pasqyron praktikatat më të mira; Sigurimi i burimeve të nevojshme, trajnimit dhe mekanizmave të bashkëpunimit për CERT-të për t'iu përgjigjur në mënyrë efektive incidenteve të sigurisë kibernetike.

Përfituesit e synuar: Përfitues të drejtpërdrejtë janë të gjitha organet e administratës shtetërore dhe institucionet e sektorit publik që merren me të dhënat e qytetarëve. Te përfituesit indirekt përfshihen subjektet kritike për ekonominë dhe shoqërinë e Maqedonisë dhe në këtë mënyrë përfshihen ofruesit e shërbimeve publike të komunikimit elektronik, shërbimeve digjitale, menaxhimin e ujërave të zeza dhe mbeturinave, prodhimin e produkteve kritike, shërbimet postare dhe korrieri dhe administrata publike, si në nivel qendror ashtu edhe në atë rajonal.

Institucionet përgjegjëse: Ministria e Mbrojtjes, Ministria e Punëve të Brendshme, Ministria për Transformim Digjital, Agjencia për Sigurinë Kombëtare dhe organe të tjera të sigurisë.

Hapi: Organi kompetent në kuadër të rëndësisë së Direktivës NIS2 është operativ: me ekip të mjaftueshëm, i pajisur me kompetenca mbikëqyrëse, kryen kontrole mbikëqyrëse. Finalizimi i listës së subjekteve brenda fushëveprimit të ligjit kombëtar që korrespondon me Direktivën NIS2 (deri në qershor 2026).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Ministria për Transformim Digjital është organi kompetent për krijimin e politikave në fushën e sigurisë së rrjeteve dhe sistemeve të informacionit. Në këtë moment, përgjegjësitë e NIS2 janë marrë nga Ministria e sapokrijuar e transformim digjital pasi nuk ka një autoritet kompetent konkret vetëm për NIS2.

Ligji për Sigurinë e rrjeteve dhe sistemet e informacionit do të krijojë një kornizë për bashkëpunim ndërkufitar edhe me shtetet anëtare të BE-së, duke i mundësuar rrjetit CSIRT dhe Grupit të bashkëpunimit të ndajnë informacionet dhe praktikat më të mira për sigurinë kibernetike.

Aktivitetet e planifikuara për t'u zbatuar për të arritur këtë hap janë: Krijimi i një autoriteti kompetent përgjegjës për mbikëqyrjen e zbatimit të Direktivës NIS2 në nivel kombëtar; Personeli adekuat i autoritetit kompetent, i pajisur me kompetenca mbikëqyrëse dhe i aftë për të kryer kontrole mbikëqyrëse ndaj subjekteve brenda juridiksionit të tij; Plotësimi i listës së subjekteve që i nënshtrohen ligjit kombëtar që korrespondon me Direktivën NIS2, duke siguruar mbulim të plotë të ofruesve të shërbimeve thelbësore dhe ofruesve të shërbimeve digjitale.

Përfituesit e synuar: Shfrytëzuesit e drejtpërdrejtë janë të gjitha organet e administratës shtetërore dhe institucionet e sektorit publik që merren me të dhënat e qytetarëve. Te përfituesit indirekt përfshihen subjektet kritike për ekonominë dhe shoqërinë e Maqedonisë dhe në këtë mënyrë përfshihen ofruesit e shërbimeve publike të komunikimit elektronik, shërbimeve digjitale, për menaxhimin e ujërave të zeza dhe mbeturinave, prodhimin e produkteve kritike, shërbimet postare dhe korriere dhe administratën publike, si në nivel qendror ashtu edhe në atë rajonal.

Institucionet përgjegjëse: Ministria e Mbrojtjes, Ministria e Punëve të Brendshme, Ministria për Transformim Digjital, Agjencia për Sigurinë Kombëtare dhe organe të tjera të sigurisë.

Hapi: Kornizat e vendosura me harmonizimin me NIS2 (korniza CVD, korniza e menaxhimit me kriza), janë të vendosura dhe janë në përdorim (deri në dhjetor 2026).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Aktivitetet që planifikohen për t'u zbatuar për të arritur këtë hap janë: Zbatimi i kornizave të prezantuara nga Direktiva NIS2, si kuadri për Zbulim të koordinuar të cenueshmërisë (CVD) dhe kuadri i menaxhimit të krizave; Integrimi i këtyre kornizave në strategjitë kombëtare të sigurisë kibernetike dhe procedura operacionale; Udhëzime, trajnime dhe burime për palët përkatëse të interesit për përdorimin e këtyre kornizave për të rritur qëndrueshmërinë e sigurisë kibernetike dhe aftësitë e reagimit ndaj incidenteve.

Përfituesit e synuar: Përfitues të drejtpërdrejtë janë të gjitha organet e administratës shtetërore dhe institucionet e sektorit publik që merren me të dhënat e qytetarëve. Te përfituesit indirekt përfshihen subjektet kritike për ekonominë dhe shoqërinë e Maqedonisë dhe në këtë mënyrë përfshihen ofruesit e shërbimeve publike të komunikimit elektronik, shërbimeve digjitale, për menaxhimin e ujërave të zeza dhe mbeturinave, prodhimin e produkteve kritike, shërbimet postare dhe korrierë dhe administratën publike, si në nivel qendror ashtu edhe në atë rajonal.

Institucioni përgjegjës për koordinimin, zbatimin dhe raportimin e arritjeve sipas treguesve dhe hapave të reformës është Ministria për Transformim Digjital, në bashkëpunim me Agjencinë e Komunikimeve Elektronike, Ministrinë e Punëve të Brendshme, Ministrinë e Mbrojtjes, Agjencinë për Sigurinë Kombëtare dhe autoritete tjera përkatëse administrative shtetërore.

NËNFUSHA 2.2.2. Digjitalizimi

Reforma 2.2.2.1. Vendosje e infrastrukturave të sigurta digjitale

Sfidat: Në një botë të ndërlidhur, kërcënimet e sigurisë kibernetike shpesh i tejkalojnë kufijtë kombëtarë. Infrastruktura e sigurt qeveritare mundëson bashkëpunim më të mirë me partnerët ndërkombëtarë në adresimin e kërcënimeve kibernetike globale. Duke iu përmbajtur standardeve ndërkombëtare të sigurisë kibernetike, qeveritë mund të marrin pjesë në përpjekje të përbashkëta për të luftuar krimin kibernetik dhe për të rritur sigurinë globale. Infrastruktura e sigurt mundëson bazë për inovacion dhe transformim digjital brenda sektorit publik. Me një infrastrukturë të fortë në vend, qeveria mund të adoptojë me besim teknologji të reja dhe shërbime digjitale, duke e përmirësuar efikasitetin dhe dhënien e shërbimeve për qytetarët. Sfidat që duhen të trajtohen me këtë reformë përfshijnë sigurinë e rrjetit, mbrojtjen dhe privatësinë e të dhënave, sigurinë e aplikacioneve, sigurinë e pikës së fundit, monitorimin dhe sigurinë fizike të infrastrukturës. Kjo do të rriste ofrimin e shërbimeve, do të rriste besimin e publikut në mjetet dhe asetet digjitale dhe do të ndërtonte hapësirë digjitale të qëndrueshme.

Rezultatet e induktuara: Reforma përfshin ngritjen e infrastrukturës fizike (për qendrën e të dhënave dhe rrjetin qeveritar) dhe futjen në përdorim të sistemeve, teknologjive dhe protokolleve që sigurojnë sigurinë, besueshmërinë dhe efikasitetin e shërbimeve dhe të dhënave digjitale që përdoren nga njësitë qeveritare.

Përfituesit e synuar: Reforma do të kontribuojë për hapësirën më të sigurt kibernetike qeveritare, ku përfitues të drejtpërdrejtë janë të gjitha organet e administratës shtetërore. Përfitues indirekt janë të gjithë qytetarët.

Treguesit dhe hapat e reformave me kornizë kohore:

Hapi: Miratimi i Ligjit të ri për komunikime elektronike, harmonizimi i legjislacionit kombëtar me *Acquis-in* përkatës të BE-së për ta harmonizuar me *Acquis* të BE-së dhe Ligjin për infrastrukturë Gigabit, pasi hyrjes së saj në fuqi në BE (deri në qershor 2025).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Aktivitetet që do të zbatohen në kuadër të këtij hapi e përfshijnë analizën e kuadrit ligjor aktual nga njëra anë dhe kërkesat e BE-së nga ana tjetër. Kjo do të pasohet nga përgatitja e vlerësimit të ndikimit rregullator dhe ndryshimet e duhura në mënyrë transparente dhe gjithëpërfshirëse.

Përfituesit e synuar janë të gjitha organet publike dhe qytetarët e vendit.

Institucioni përgjegjës është Ministria për Transformim Digjital, në bashkëpunim me NP Transmetuesi (radiodifuzioni) kombëtar, MEPSO dhe Agjencia për Komunikime Elektronike.

Hapi: Zhvillimi i rrjetit infrastrukturor për administratën (Zbatimi i studimit të fizibilitetit për zhvillimin e infrastrukturës digjitale të pushtetit qendror dhe për qendër të sigurt të të dhënave në mjegull (*cloud*) për të siguruar qëndrueshmërinë e sistemit të administratës publike; etj. Është vendosur rimëkëmbja nga fatkeqësitë me back-up nga të dhënat e TI sistemeve të institucioneve tjera (deri në dhjetor 2027).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Aktivitetet që do të zbatohen sipas këtij hapi i referohen dy studimeve të fizibilitetit, analizës së infrastrukturës aktuale të TI-së dhe nëse infrastruktura plotëson standardet e sigurisë, blerjes së pajisjeve të TI-së, ndërtimi/modifikimi i një ndërtese për të përmbushur kriteret për lokacion parësor të qendrës për të dhënat, rialokimin dhe instalimin e pajisjeve të reja të blera, ndryshime ligjore, punësime.

Përfituesit e synuar janë në radhë të parë organet e administratës shtetërore. Ndërmarrjet publike dhe organet e tjera të sektorit publik do të inkurajohen ta përdorin këtë qendër të të dhënave.

Institucioni përgjegjës është Ministria për Transformim Digjital në bashkëpunim me Agjencinë e Komunikimeve Elektronike, Radiodifuzioni (transmetuesi) kombëtar, Operatorët e telekomunikacionit dhe Ndërmarrja publike për Rrugët Shtetërore.

Hapi: Harmonizimi me mjetet e sigurisë kibernetike EU5G: Akti nënligjor i sigurisë 5G është zbatuar plotësisht dhe shpërndahet nga rrjeti dhe shërbimet 5G sipas strategjisë kombëtare të brezit të gjerë (ekspertiza e zhvilluar nga autoriteti i pavarur i ngarkuar me drejtimin e ankandit; nisja dhe përfundimi i ankandit 5G, duke përfshirë dhënien e frekuencave për ofertuesit e suksesshëm) (dhjetor 2027).

Vlera fillestare (2024) Pajtueshmëri e pjeshme

Në këtë moment, ka mbetur vetëm një frekuencë 5G për t'u tenderuar. Rishikimi duke përdorur pajtueshmërinë me rutinë e mjeteve të sigurisë kibernetike EU5G, akti nënligjor i sigurisë 5G i zbatuar plotësisht dhe krijimi i rrjetit dhe shërbime 5G sipas strategjisë kombëtare të brezit të gjerë do të sigurojnë ekspertizën e zhvilluar nga autoriteti i pavarur i ngarkuar me drejtimin e ankandit; nisja dhe përfundimi i ankandit 5G, duke përfshirë dhënien e frekuencave për ofertuesit e suksesshëm. Kjo kryesisht është arritur tashmë. Ajo që mbetet për t'u bërë është miratimi i legjislacionit të harmonizuar me Direktivën NIS 2 (amendamentet tashmë janë hartuar).

Përfituesit e synuar janë qytetarët e vendit, por reforma do të ketë ndikim pozitiv edhe në mjedisin afarist.

Institucioni përgjegjës: është Agjencia për Komunikime Elektronike në bashkëpunim me Ministrinë e Transformimit Digjital.

Reforma 2.2.2.2. Digjitalizimi i shërbimeve publike

Sfidat: Zhvendosja e pajisjeve nga ministrit e ndryshme në qendrën e re të të dhënave deri në qershor 2027 kërkon koordinim dhe planifikim të kujdesshëm për të shmangur ndërprerjet e shërbimit dhe humbjen e të dhënave. Sigurimi i interoperabilitetit ndërmjet qendrës së të dhënave dhe institucioneve deri në qershor 2027 është thelbësor, por kompleks, pasi përfshin integrimin e sistemeve dhe standardeve të ndryshme. Për më tepër, nëse arrihet që të gjitha ministritë të miratojnë dhe përdorin në mënyrë efektive sistemin e-Arkivit deri në dhjetor 2027 kërkon trajnim të konsiderueshëm, menaxhim të ndryshimeve dhe mbështetje të vazhdueshme për të siguruar pajtueshmëri dhe përdorim efikas. Përafrimi i legjislacionit kombëtar me

Rregulloren e re të identitetit digjital të BE-së dhe sigurimi i integritetit të pandërprerë të tij me sistemet ekzistuese është një detyrë e vështirë. Arritja e njohjes reciproke të shërbimeve të besimit dhe themelimi i një portofoli të identitetit digjital deri në dhjetor 2027 kërkon masa sigurie, miratim të gjerë publik dhe bashkëpunim ndërkuftar. Këto sfida duhet të adresohen për të siguruar transformim të suksesshëm digjital të shërbimeve elektronike qeveritare.

Rezultati i induktuar: Deri në qershor 2025, vendi do të miratojë Ligjin e përditësuar për dokumente elektronike, identifikim elektronik dhe shërbimet e mirëbesimit në përputhje me rregulloren e rishikuar eIDAS, të prillit 2024. Deri në dhjetor 2025, vendi do t'i bashkohet Listës së besuar të vendeve të treta të BE-së për nënshkrimet elektronike në BE, duke e shënuar hapin e parë drejt njohjes reciproke të shërbimeve të kualifikuara të besimit. Shërbimet e besimit do të vihen në dispozicion dhe do të fillojë lëshimi i certifikatave të kualifikuara për të siguruar zbatimin e shërbimeve të identitetit elektronik dhe nënshkrimit elektronik për qytetarët dhe bizneset. Deri në dhjetor 2027, do të zbatohet një portofol i identitetit digjital, duke përfshirë përputhjen me Rregulloren e re të BE-së për identitetin digjital. Vendi do të nënshkruajë dhe do të zbatojë Marrëveshjen për njohje reciproke (MRA) të shërbimeve të mirëbesimit me vendet e tjera të Ballkanit Perëndimor dhe do të marrë pjesë në nismën portofol i identitetit të Ballkanit (Balkan Identity Wallet). Për më tepër, deri në qershor 2025, legjislati do të miratohet për të lehtësuar arkivimin e dokumenteve elektronike duke zhvilluar Infrastrukturën për ruajtjen e të dhënave, një platformë elektronike për mbajtjen e të dhënave dhe punën arkivore që do të themelohet deri në qershor të vitit 2026. Për më tepër, deri në dhjetor 2026, për të gjitha institucionet e nivelit qendror do të zbatohet një sistem i vetëm i menaxhimit të dokumenteve.

Përfituesit e synuar: Ministria për Transformim Digjital, të gjitha organet e administratës shtetërore, komuniteti i biznesit dhe qytetarët e vendit dhe të vendeve fqinje.

Treguesit dhe hapat e reformave me kornizë kohore:

Hapi: Harmonizimi me Rregulloren për identitet digjital të BE-së Kornizën normative për identitetin digjital dhe eIDAS2 duke e miratuar Ligjin e përditësuar për dokumentet elektronike, identifikimin elektronik dhe shërbimet e mirëbesimit (deri në qershor 2025), duke përfshirë përputhjen me Kornizën normative të re të BE-së për identitetin digjital, duke rishikuar normativën eIDAS.

Vlera fillestare (2024) është 0.

Për këtë qëllim, Qeveria duhet të bëjë analizën e mangësive, praktikën e mira të BE-së, vlerësimin e ndikimit rregullator dhe përgatitjen e amendamenteve dhe/ose legjislatit të ri. Kjo paralelisht e përfshin përgatitjen e një studimi të fizibilitetit dhe në bazë të gjetjeve dhe skenarëve supozohet të plotësohet me specifikime teknike dhe kontrata adekuate për zbatimin e arkitekturës së përshtatshme digjitale.

Përfituesit e synuar janë të gjithë qytetarët e vendit.

Institucionet përgjegjëse: janë Ministria për Transformim Digjital dhe Ministria e Punëve të Brendshme, në bashkëpunim me Zyrën për menaxhimin e regjistrave dhe organet e tjera të administratës shtetërore.

Hapi: Bashkimi i listës së vendeve të treta të besuar të BE-së për vërtetimin e nënshkrimeve elektronike si të avancuara në BE si hapi i parë drejt ndjekjes së njohjes reciproke të shërbimeve të kualifikuara të besimit; shërbimet e besimit në dispozicion dhe fillimi i lëshimit të certifikatave të

kualifikuara; Sigurimi i zbatimit të shërbimeve të identitetit elektronik dhe nënshkrimit elektronik për qytetarët dhe bizneset (deri në dhjetor 2025).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Për të siguruar përputhjen me rregulloren eIDAS2, reforma do të dedikojë autoritetet përgjegjës për lëshimin e certifikatave të kualifikuara për nënshkrimet elektronike dhe konfirmimin e identitetit. Ky autoritet do të kujdeset për standardet e larta të sigurisë dhe do të sigurojë që si nënshkrimet elektronike ashtu edhe konfirmimet e identitetit të njihen dhe të besohen ligjërisht në vend, në nivel ndërkuftar dhe në të gjithë shtetet anëtare të BE-së deri në dhjetor 2026. Në këtë mënyrë do të lehtësohen transaksione elektronike të sigurt, do të rrisin besimin digjital dhe do të mbështesin përpjekjet e vendit për transformim digjital, duke çuar përfundimisht në futjen në përdorim të një Portofoli digjital. Verifikimi do të vijë nga revizionet dhe vlerësimet e realizuara nga autoritetet kombëtare dhe potencialisht nga organet e BE-së përgjegjëse për vlerësimin e pajtueshmërisë me rregulloret e identitetit digjital. Këto vlerësime sigurojnë që Maqedonia e Veriut të përmbush kërkesat e BE-së për njohjen reciproke të shërbimeve të kualifikuara të besimit.

Përfituesit e synuar janë të gjithë qytetarët e vendit.

Institucionet përgjegjëse: janë Ministria për Transformim Digjital dhe Ministria e Punëve të Brendshme, në bashkëpunim me Zyrën për menaxhimin e regjistrave dhe organet e tjera të administratës shtetërore.

Hapi: Zbatimi i një portofoli të identitetit digjital, duke përfshirë si minimum: Kornizën normative të re të BE-së për identitetin digjital; Nënshkrimi dhe zbatimi i Marrëveshjes për njohje reciproke (MRA) të shërbimeve të mirëbesimit me vendet e tjera të Ballkanit Perëndimor; Pjesëmarrja në portofolin e identitetit të Ballkanit (deri në dhjetor 2027).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Aktivitetet që do të mbulohen nga ky hap përfshijnë përafrimin legjislativ, infrastrukturën teknike, anëtarësimin në listën e besimit të vendeve të treta të BE-së, lëshimin e certifikatave të kualifikuara, verifikimin dhe revizion, evoluimin e palëve të interesuara dhe monitorimi e raportimi.

Përfituesit e synuar janë qytetarët e vendit.

Institucionet përgjegjëse: për monitorimin dhe raportimin e arritjes së hapit është Ministria për Transformim Digjital, në bashkëpunim me Ministrinë e Punëve të Brendshme, Zyrën shtetërore të gjendjes civile dhe institucionet e tjera kompetente që janë përgjegjëse për regjistrat bazë në vend.

Hapi: Miratimi i legjislacionit për të lejuar arkivimin e dokumenteve elektronike (qershor 2025)

Niveli bazë (2024) është 0.

Procesi do të kërkojë nga autoritetet përkatëse përgatitjen e një Ligji të ri, akteve nënligjore dhe protokolleve që do të rregullojnë DMS-në kombëtare dhe punën arkivore në përputhje me standardet e BE-së për dokumentet elektronike. Ministria për Transformim Digjital do të analizojë praktikën e mira në një vend të BE-së dhe do të marrë njohuri përkatëse mbi skenarin e mundshëm. Në bashkëpunim me vendin e përzgjedhur që do hapej për bashkëpunim, kuadri ligjor që konsiderohet i suksesshëm do të përshtatet me sistemin ligjor kombëtar.

Përfituesit e synuar janë të gjitha organet e administratës shtetërore.

Institucioni përgjegjës: është Ministria e Transformimit Digjital, në bashkëpunim me Arkivin Shtetëror dhe Ministrinë e Administratës Publike.

Hapi: Krijimi i infrastrukturës për ruajtjen e të dhënave dhe një platformë elektronike për mbajtjen e të dhënave dhe punës arkivore (deri në qershor 2026)

Vlera fillestare (2024) është 0.

Krijimi i një ndërfaqe (interfejsi) të unifikuar për të gjithë shfrytëzuesit e zgjidhjes elektronike të zyrës dhe arkivore, duke thjeshtuar fillimin e procedurave, gjenerimin e dokumenteve dhe sigurimin e përgjigjeve në kohë nga entet e sektorit publik. E-platforma duhet të fuqizojë zyrtarët publikë për të përmbushur me efikasitet detyrimet e tyre ndaj qytetarëve dhe bizneseve. Çdo fillim i ndonjë lënde kërkon marrjen e një numri unik arkivor nga një regjistër të integruar qendror, me shfrytëzuesit që ofrojnë meta të dhëna thelbësore për përshkrimin e subjektit dhe aftësinë e kërkimit brenda sistemit. Ndjekja e progresit dhe lëvizjes së subjekteve nëpër institucione të ndryshme nëpërmjet kësaj ndërfaqeje paraqet pengesë të rëndësishme operationale, por vendimtare për rritjen e transparencës dhe efikasitetit në proceset administrative. Kështu, kjo supozon vlerësim të infrastrukturës ekzistuese dhe identifikimin e boshllëqeve për të krijuar një platformë elektronike për ruajtjen e të dhënave dhe e-platformë për mbajtjen e të dhënave dhe punës arkivore. Zhvillimi i infrastrukturës së nevojshme teknike dhe zbatimi i politikave efektive të menaxhimit të arkivave është pjesë e procesit.

Përfituesit e synuar janë të gjitha organet e administratës shtetërore që do të përdornin platformën.

Institucioni përgjegjës: është Ministria për Transformim Digjital, në bashkëpunim me Arkivin Shtetëror dhe Ministrinë e Administratës Publike.

Hapi: Ekziston sistem i vetëm i menaxhimit të dokumenteve për të gjitha institucionet në nivel qendror (deri në dhjetor 2026).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Ky hap synon të automatizojë plotësisht funksionimin e organeve të administratës shtetërore dhe punën e zyrtarëve të qeverisë nëpërmjet mjeteve elektronike në të gjitha nivelet. Mbështetja infrastrukturale është e nevojshme për të mundësuar lëvizjen e dokumenteve elektronike në të gjitha fazat e proceseve administrative. Dokumentet duhet të plotësojnë të gjitha standardet e kërkuara për t'u trajtuar si të dhëna elektronike të besueshme. Komunikimi ndërmjet subjekteve të ndryshme përgjegjëse për trajtimin e rasteve duhet të bëhet ekskluzivisht në mënyrë elektronike nëpërmjet zgjidhjes së propozuar, me një sistem njoftimi që tregon pozicionin aktual të dukshëm për shfrytëzuesit dhe autoritetet përkatëse. Komponent vendimtar i këtij aktiviteti është krijimi i një Regjistri qendror elektronik ku çdo dokument ketë numër serial (arkivor) unik që shërben si identifikues i tij gjatë gjithë arkivit të tij aktiv, operacional, ose gjatë periudhës së arkivimit të tij të përhershme. Regjistri mban një listë të dokumenteve të krijuara të shoqëruara me meta të dhëna specifike që e përshkruajnë çdo rast. Kjo pjesë siguron kërkime dhe operatione të tjera me shumicë. Regjistri qendror elektronik është parashikuar të jetë në shkallë vendi, me mundësi qasjeje për të gjitha organet e qeverisjes dhe njësitë e vetëqeverisjes vendore. Çdo numër i lëshuar është unik çdo vit, i lëshuar në mënyrë sekuenciale pavarësisht nga oficeri ose softueri që e kërkon atë.

Përfituesit e synuar: Të gjitha organet e administratës shtetërore që do të përdornin platformën.

Institucionet përgjegjëse: Ministria për Transformim Digjital në bashkëpunim me Entin Shtetëror Arkivor, Agjencinë për Mbrojtjen e të Dhënave Personale duke përfshirë të gjitha organet e sektorit publik.

Reforma 2.2.2.3. Zgjerimi i ofertës së shërbimeve elektronike publike që ofrohen nëpërmjet e-platformës qeveritare dhe thjeshtimi i procedurave administrative dhe elektronike

Sfidat: Rritja e ofertës së shërbimeve elektronike me 50% deri në qershor 2027 pritet të rrisë ndjeshëm cilësinë dhe efikasitetin e shërbimeve publike në sektorë të ndryshëm, veçanërisht në sektorin fiskal dhe atë të kujdesit shëndetësor. Në fushën fiskale, reforma është tërësisht në përputhje me reformat e vazhdueshme në SIIMF dhe ITIS. Ideja është të thjeshtësohen proceset si depozitimi i taksave, lehtësimi i pagesave dhe prokurimi qeveritar, që do të rezultojë në përmirësim të efikasitetit dhe transparencës. Për më tepër, brenda sektorit të kujdesit shëndetësor, dispozicioni më i gjerë i shërbimeve elektronike mund të lehtësojë caktimin e vizitave dhe konsultimeve, menaxhimin elektronik të të dhënave shëndetësore dhe monitorimin në distancë, duke rritur kështu qasjen dhe cilësi për kujdes për qytetarët. Kjo nismë synon të modernizojë ofrimin e shërbimeve, duke nxitur një peizazh më të ndërlidhur dhe më të përgjegjshëm të sektorit publik. Thjeshtimi i procedurave administrative dhe elektronike (rritja e shkëmbimit të të dhënave ndërmjet institucioneve, sigurimi i dokumenteve sipas detyrës zyrtare, kufizimi i numrit të kërkesave për çdo shërbim) për të gjitha shërbimet që ofrohen online pritet të përfundojë brenda qershorit 2027.

Përfituesit e synuar: një gamë e gjerë individësh dhe subjektësh që ndër-veprojnë me shërbimet qeveritare.

Rezultati i induktuar: Rishikim gjithëpërfshirës në ofrimin e shërbimeve elektronike publike, veçanërisht në sektorin fiskal dhe atë të kujdesit shëndetësor, duke e zgjeruar ofertën e shërbimeve elektronike me 50%.

Treguesit dhe hapat e reformave me kornizë kohore:

Hapi: Rritja e ofertës së shërbimeve elektronike me 50% (shërbime publike më të mira, përkatësisht fiskale, sektori shëndetësor (deri në qershor 2027)).

Niveli bazë (2024) është 264 (numri i përgjithshëm).

Aktivitetet fillestare që do të ndërmerren janë vlerësimi i plotë i shërbimeve aktuale të e-shërbimit (uslugi.gov.mk) dhe identifikimi i mangësive dhe fushave për përmirësim. Në bazë të gjetjeve dhe rekomandimeve nga kjo fazë, do të zhvillohet një plan gjithëpërfshirës që i përshkruan shërbimet specifike që do të zgjerohen dhe integrohen në e-platformën e qeverisë. Kjo gjithashtu e konsideron digjitalizimin e regjistrave institucionale si të nevojshëm për zhvillimin e shërbimeve elektronike, integrimin e tyre në platformën e interoperabilitetit (lidhja e regjistrave bazë me platformën), buxhetimi dhe investimi në infrastrukturën e nevojshme teknologjike për të mbështetur rritjen e kërkesës për shërbime elektronike, duke përfshirë serverë të fuqishëm, pajisje të sigurta të ruajtjes së të dhënave dhe platforma softuerike të graduale (adaptueshme). Për të siguruar bazën ligjore për funksionalizimin e shërbimeve elektronike të zgjeruara, është i nevojshëm përditësimi i legjislacionit dhe rregulloreve ekzistuese që sigurojnë respektimin e ligjeve për mbrojtjen e të dhënave dhe privatësisë duke mundësuar ndërveprime digjitale ndërmjet qytetarëve, firmave dhe subjekteve qeveritare. Do të bëhet zhvillimi/zgjerimi teknik dhe testimi i platformës ekzistuese për shërbimet elektronike me veçoritë dhe shërbimet e reja. Prioritet do të jetë dizajni i përvojës së shfrytëzuesit dhe mundësia e përdorimit për të siguruar që shërbimet elektronike të jenë intuitive, të qasshme dhe miqësore për shfrytëzuesit për qytetarët e të gjitha demografive, përfshirë ata me arsimim digjital të kufizuar. Paralelisht do të zhvillohet program trajnimi për personelin e qeverisë lidhur me funksionalitetin e shërbimeve të reja elektronike dhe përdorimin e tyre. Pasi shërbimet elektronike të zgjeruara të jenë funksionale, do të zbatohen aktivitete për ndërtimin e kapaciteteve për personelin qeveritar për të rritur aftësitë dhe shkathtësitë e tyre digjitale në përdorimin e platformës elektronike të qeverisë për ofrimin e shërbimeve. Gjatë gjithë procesit do të kryhen konsultime me kompanitë e sektorit privat, institucionet akademike dhe organizatat e shoqërisë civile për të shfrytëzuar ekspertizën, burimet dhe praktikatat më të mira në zhvillimin dhe zbatimin e shërbimeve elektronike. Një nga aktivitetet do të jetë ndërgjegjësimi dhe promovimi i shërbimeve të reja elektronike dhe përdorimi i tyre tek publiku i gjerë.

Me zbatimin e këtyre aktiviteteve, pritet të rritet ndjeshëm cilësia dhe efikasiteti i shërbimeve publike në sektorë të ndryshëm, veçanërisht në sektorin fiskal dhe atë shëndetësor.

Përfituesit e synuar: Të gjithë qytetarët dhe bizneset që do të përfitonin nga shërbimet elektronike.

Institucionet përgjegjëse: Ministria për Transformim Digjital në bashkëpunim me Ministrinë e Financave, Ministrinë e Shëndetësisë, Drejtorinë e të Ardhurave Publike dhe organet e tjera të administratës shtetërore që ofrojnë shërbime për qytetarët.

Hapi: Thjeshtimi i procedurave administrative dhe elektronike (rritja e shkëmbimit të të dhënave ndërmjet institucioneve, sigurimi i dokumenteve sipas detyrës zyrtare, kufizimi i numrit të kërkesave për çdo shërbim) për të gjitha shërbimet që ofrohen online (deri në qershor 2027).

Niveli bazë (2024) është 0.

Ky hap është pjesë integrale e digjitalizimit të shërbimeve elektronike dhe duhet të bëhet paralelisht. Përfshin analizën e rregullimit dhe thjeshtimin e proceseve, me ulje të pritshme të barrës administrative, optimizimin dhe automatizimin e proceseve. Gjegjësisht, edhe pse Ligji për procedurat e përgjithshme administrative është në fuqi tashmë 9 vjet, institucionet ende nuk mbledhin prova sipas detyrës zyrtare, siç parashihet me ligj. Ky hap do të automatizojë proceset, duke reduktuar kështu ndikimin potencial njerëzor dhe do të kontribuojë në transparencë dhe llogaridhënie më të mirë të institucioneve.

Përfituesit e synuar janë organe të administratës shtetërore. Përfituesit përfundimtarë janë qytetarët dhe bizneset.

Institucionet përgjegjëse për monitorimin dhe raportimin mbi arritjen e hapit është the Ministria për Transformim Digjital në bashkëpunim me Ministrinë e Financave, Ministrinë e Shëndetësisë dhe organet e tjera përkatëse administrative shtetërore.

8. FUSHA E POLITIKËS 3: KAPITALI NJERËZOR

NËNFUSHA 3.1. Aftësitë Arsimore

Reforma:3.1.1. Përforsim i sistemit arsimor për të tje kaluar mospërputhjen e aftësive, rritjen e qasjes dhe cilësinë e APT dhe përmirësimin e qasjess së mësimit nëpërmjet punës dhe arsimit dual (përfshirë angazhimin e sektorit privat).

Sfidat: Dialogu i gjerë i Ministrisë së Arsimit dhe Shkencës me kompanitë, odat ekonomike dhe pushtetin lokal rezultoi në nevojën e qartë për hapjen e profileve dhe klasave të reja arsimore në shkolla, nevojën e ridizajnit të një pjese të planeve dhe programeve mësimore dhe përmirësimin e trajnimit praktik të nxënësve. Në tre vitet e fundit, fushata "Mësoni zgjuar, punoni profesionalisht" e lehtësoi krijimin e profileve të nevojshme në nivel lokal që mundësoi hapjen e profileve të reja për APT në shkolla, të cilat kërkohen nga kompanitë. Mbi 85% e kompanive shprehën interes për të vendosur bashkëpunim me shkollat në nivel lokal dhe pranimin e nxënësve për trajnim praktik. Politika e regjistrimit për vitin akademik 2021/2022 u krijua për herë të parë nëpërmjet një bashkëpunimi mes Ministrisë së Arsimit dhe Shkencës, pushtetit vendor dhe kompanive. Fokusi ishte në arsimin profesional.

Ministria e Arsimit dhe Shkencës, në bashkëpunim me partnerët e huaj, krijoi disa dokumente politikash në kontekst të avancimit të sistemit të arsimit profesional dhe trajnimit, duke përfshirë edhe ato për QAPT rajonale. Para ndryshimit të Ligjit për arsimin dhe aftësimin profesional në vitin 2020, ai nuk i njihte qendrat rajonale të arsimit profesional dhe trajnimit si institucione multisektoriale për QAPT. Me ndryshimet u fut

në përdorim një mundësi e kufizuar për transformimin e shkollave të mesme komunale në qendra rajonale shtetërore, pa i rregulluar në detaje aktivitetet, strukturën dhe organizimin e QAPT-ve rajonale shtetërore. Prandaj, propozim - ligji i ri për QAPT-në i racionalizon burimet e sistemit të arsimit profesional, me qëllim tejkalimin e problemeve që lindin nga copëzimi dhe shpërbërja e institucioneve të arsimit profesional dhe trajnimit, të cilat deri më tani kanë marrë parasysh vetëm ngushtësisht nevojat lokale dhe hoqi ato rajonale. Prandaj, themelimi i QAPT-ve rajonale është përshkruar në detaje në projektligjin e ri për QAPT.

Hartimi dhe miratimi i Konceptit për arsimin e mesëm dhe standardet kombëtare për arsimin e mesëm që i përcakton kompetencat të cilat nxënësit duhet t'i fitojnë me përfundimin e arsimit të mesëm, do të pasojë miratimin e ligjit të ri për arsimin e mesëm. Standardet kombëtare do të përfshijnë kompetencat kryesore të mësimin gjatë gjithë jetës duke i përfshirë Kompetencat digjitale (bazuar në Kornizën evropiane të kompetencave digjitale) dhe do të përfaqësojnë bazën për kurrikulat e reja, të cilat do të krijohen dhe miratohen për arsimin e mesëm.

Rezultati i induktuar: Minimum 3000 nxënës do të përfitojnë duke fituar njohuri dhe aftësi praktike, udhëzime në karrierë nga mbështetja e profesionalëve të trajnuar për orientim në karrierë, nga programet e reja arsimore të dizajnuara për mësim në partneritet me sektorin privat të bazuar në punë gjatë arsimimit të tyre profesional dhe trajnimit nëpërmjet QAPT-ve të reja rajonale që do të mbulojnë të gjitha rajonet në Maqedoninë e Veriut.

Treguesit dhe hapat e reformave me kornizë kohore:

Hapi: Pjesa e 95% e shkollave fillore dhe të mesme kanë të paktën një profesionist të kualifikuar për orientim në karrierë (deri në qershor 2026).

Vlera fillestare (2024) është gjithsej shkollat publike: 1103, nga të cilat 994 shkolla fillore (365 qendrore dhe 629 rajonale) dhe 109 shkolla të mesme.

Në të gjitha shkollat fillore ka bashkëpunëtorë profesionalë që i udhëzojnë nxënësit në orientimin profesional. Plani është që 50% e bashkëpunëtorëve profesional të trajnohen deri në qershor 2026, kurse 95% të trajnohen deri në qershor 2027. Në tetor 2020, Ministria e Arsimit dhe Shkencës e miratoi Programin për orientim profesional për nxënësit e klasave të teta dhe të nënta në shkollat fillore. Në kuadër të programit të zhvilluar për Programin e orientimit profesional për nxënësit e klasave të teta dhe të nënta të shkollave fillore, në secilën shkollë bashkëpunëtorët profesionalë (psikologët ose pedagogët, që ofrojnë edukim dhe këshillim për karrierë) zhvillojnë një program për orientimin profesional të nxënësve, që bëhet pjesë e programit vjetor të shkollës. Prandaj, në çdo shkollë fillore ka një përgjegjës nga radhët e bashkëpunëtorëve profesional që i udhëzon nxënësit në orientimin profesional.

Duke qenë se kjo është pjesë e detyrave të punës së bashkëpunëtorit profesional në çdo shkollë fillore dhe është ai që bashkëpunon me mësimdhënësit e klasës, kompanitë dhe prindërit dhe palët e tjera të interesit, sikurse në shkollat e mesme, është e nevojshme që të përmirësohen njohuritë, aftësitë dhe kompetencat e bashkëpunëtorëve profesional nëpërmjet trajnimeve.

Parakusht për arritjen e këtij treguesi është miratimi i Ligjit të ri për arsimin e mesëm dhe akteve nënligjore. Fillimi i aplikimit të këshilltarit për karrierë në çdo shkollë të mesme do t'u ndihmojë nxënësve në procesin e tyre të orientimit profesional dhe zgjedhjes së karrierës. Ata do t'u ndihmojnë nxënësve të kuptojnë interesat, aftësitë dhe qëllimet e tyre, si dhe të hulumtojnë mundësi të ndryshme të karrierës dhe mundësi arsimore. Do t'u ofrojnë nxënësve informacione rreth vendeve të punës dhe programeve arsimore.

Për këtë është e nevojshme të ofrohen trajnime të avancuara për bashkëpunëtorët profesional në shkollat që nxënësve u mundësojnë këshillim për karrierë. Këtë lloj trajnimi mund ta sigurojë Byroja për zhvillimin e arsimit, nëpërmjet Katalogut të trajnimeve të akredituara që publikohen çdo vit.

Byroja për Zhvillimin e Arsimit zgjedh ofruesit e trajnimeve nëpërmjet një thirrjeje publike për përzgjedhjen e ofruesve të trajnimeve për zhvillimin e karrierës së nxënësve. Pasi ofruesit të jenë regjistruar, Komisioni zgjedh ofruesin më të favorshëm që i ka plotësuar kushtet pas thirrjes. Publikohet Katalogu i trajnimeve e më pas bashkëpunëtorët profesional, përkatësisht mësimdhënësit, zgjedhin të ndjekin trajnimin që do të rrisë kompetencat e tyre për drejtimin korrekt të nxënësve në lidhje me aftësitë e tyre, nevojat e tregut të punës etj. Për të siguruar trajnim cilësor, është e nevojshme që trajnimi të jetë më i gjatë dhe të realizohet nga një ofrues cilësor.

Për të ofruar trajnime cilësore, para së gjithash, nevojitet një buxhet më i madh për BZHA-në. Dinamika e trajnimit do të ishte të arrihen vlerat e synuara si në vijim:

- Shkollat fillore: deri në qershor 2025 të trajnohen së paku 120 bashkëpunëtorë profesionalë në shkollat fillore dhe një numër prej 180 të trajnohen deri në qershor 2026, kurse minimumi 360 profesionistë të trajnohen deri në qershor 2027.
- Shkollat e mesme: Për ofrimin e këshilltarëve të karrierës në shkollat e mesme është e nevojshme që fillimisht të miratohet Ligji për arsimin e mesëm dhe aktet nënligjore të tij nga Qeveria. Hyrja në fuqi e ligjit të ri dhe akteve nënligjore parashikohet deri në qershor 2025. Grupet punuese janë formuar nga Ministri i Arsimit dhe shkencës për rishikimin e ligjit dhe ai do të përditësohet dhe rishikohet në afatin e duhur. Në Projektligjin e ri, këshilltari për karrierë në shkollën e mesme parashikohet si pozitë më vete. Deri në dhjetor 2025, 45% e shkollave të mesme do të kenë këshilltar karriere. Deri në qershor 2026, 95% e shkollave të mesme do të kenë të paktën një këshilltar të kualifikuar për karrierë.

Përfituesit e synuar të orientimit në karrierë në shkollat fillore dhe të mesme do të jenë nxënësit e shkollave fillore dhe të mesme, prindërit/kujdestarët, shkollat e mesme, kompanitë, fakultetet.

Institucionet përgjegjëse: për monitorimin dhe raportimin e hapit të arritur është Ministria e Arsimit dhe Shkencës. Institucioni përgjegjës për miratimin dhe zbatimin e Ligjit për Arsimin e Mesëm (i botuar në Gazetën Zyrtare) do të jetë Ministria e Arsimit dhe Shkencës. Byroja për Zhvillimin e Arsimit dhe Qendra për Arsim Profesional dhe Trajnim (QAPT) do të jenë përgjegjëse për trajnimin e bashkëpunëtorëve profesional.

Hapi: 700 kompani private të përfshira në arsimin dual (deri në dhjetor 2026).

Vlera fillestare (2023) është 560.

Sot, nxënësit hyjnë drejtpërdrejt në tregun e punës, pa punë paraprake praktike të një punëdhënësi. Për të reduktuar hendekun midis njohurive të marra nëpërmjet arsimit dhe njohurive të nevojshme në një vend pune në një kompani, do të rritet numri i kompanive private të përfshira në arsimin dual dhe do të forcohet mundësia e përvetësimit të njohurive praktike për nxënësit, drejtpërdrejt të një punëdhënësi. Kusht për këtë është miratimi i Ligjit të ri për QAPT.

Në nivel komunal është e nevojshme të organizohet një dialog social ndërmjet shkollave profesionale, kompanive në komunë dhe njësive rajonale të odave ekonomike. Në ato takime do të diskutohet se cilat kualifikime kërkohen në tregun e punës dhe cilat kualifikime u nevojiten kompanive në komunën e tyre. Pas përfundimit të këtij dialogu social, propozimet nga komunat i dorëzohen Ministrisë për kualifikimet që u nevojiten kompanive në komunën e tyre, në mënyrë që nevojat e tyre të merren parasysh gjatë përgatitjes së Konkursit për regjistrimin e nxënësve në shkollat e mesme publike për vitin e ardhshëm shkollor. Ministria i shqyrton propozimet dhe bën plane për mundësinë për përmbushjen e nevojave të kompanive nëpër komuna.

Përfituesit e synuar: Kompanitë private dhe nxënësit

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin e hapit të arritur është Ministria e Arsimit dhe Shkencës.

Hapi: 3000 nxënës prej të cilave të paktën 30% femra në QAPT-ë përfitojnë nga ekspozimi në mësimin e bazuar në punë gjatë arsimit dhe trajnimit të tyre profesional (deri në qershor 2027)

Vlera fillestare (2024) është 200 nxënës (85 femra).

Me këtë reformë do të kemi një pasqyrë të suksesit të mësimin nëpërmjet punës tek punëdhënësi dhe do të mund të krijojmë politika të ardhshme arsimore, domethënë do të dimë nëse reformat në arsimin profesional po zbatohen me sukses. Më pas do të ndjekim karrierën e nxënësve që e kanë përfunduar arsimin profesional.

Përfituesit e synuar: Kompanitë dhe nxënësit, duke përfituar njohuri dhe aftësi praktike dhe zhvillim të shpejtë në karrierë. Kompanitë do të përfitojnë pasi do të kenë fuqi punëtore të kualifikuar dhe biznes të suksesshëm.

Institucioni përgjegjës: për monitorim dhe raportim për arritjen e hapit është Ministria e Arsimit dhe Shkencës në bashkëpunim me Qendrën për Arsim Profesional dhe Trajnim.

Hapi: 700 nxënës (315 femra) të regjistruar në programet e reja arsimore që ofrohen nga QAPT-të rajonale (deri në dhjetor 2026).

Vlera fillestare (2024) është 300 nxënës nga të cilët 100 femra.

Me themelimin e Qendrave Rajonale të Arsimit Profesional dhe Trajnimit, burimet e sistemit të arsimit profesional duhet të racionalizohen, për të kapërcyer problemet që lindin nga copëzimi dhe shpërbërja e institucioneve të arsimit dhe formimit profesional, të cilat deri më tani i konsideronin ngushtë nevojat lokale, dhe lanë jashtë qendrat rajonale. Interesi i shtetit është që të rritet numri i nxënësve në këto qendra, sepse ata do të jenë shtytësit e sistemit të arsimit profesional dhe përqendrimi i investimeve do të jetë pikërisht në këto qendra.

Ministria e Arsimit dhe Shkencës së bashku me Qendrën për Arsim Profesional dhe Trajnim dhe Qendrat rajonale për Arsim Profesional dhe Trajnim janë vazhdimisht në kontakt me Odat ekonomike të Maqedonisë dhe i monitorojnë me vigjilencë kompanitë dhe nevojat e tyre për personel të kualifikuar. I ndjek analizat dhe raportet nga Enti për Punësim për kualifikimet e kërkuara në tregun e punës. Bazuar në këto të dhëna, krijohet politika arsimore për QAPT-të rajonale dhe nëse është e nevojshme, përgatiten standarde të reja kualifikimesh dhe plan programe për ato kualifikime të nevojshme në tregun e punës ose rishikohen ato ekzistuese. Numri i nxënësve të regjistruar në QAPT-të rajonale rritet çdo vit të ri shkollor.

Përfituesit e synuar: Nxënësit dhe kompanitë.

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin e arritjeve të hapit është Ministria e Arsimit dhe Shkencës në bashkëpunim me QAPT-të rajonale.

Hapi: 4 QAPT të reja rajonale të rinovuara, të pajisura dhe plotësisht funksionale (deri në dhjetor 2027) duke e çuar totalin e QAPT-ve rajonale në vend deri në 7.

Vlera fillestare (2024) është 3 QAPT-ë ekzistuese rajonale në Kumanovë, Ohër dhe Tetovë.

Për të vazhduar kursin e reformave në arsimin profesional dhe për të rritur aftësitë e nxënësve gjatë shkollimit të tyre, është e nevojshme ngritja e QAPT-ve rajonale në 7 nga gjithsej 8 rajonet e planifikimit në vend, deri në fund të vitit 2027. QAPT-të rajonale do të rikonstruktohen, do të pajisen plotësisht dhe do të bëhen funksionale. Nxënësit do të kenë mundësi të arsimohen në shkolla të pajisura plotësisht me pajisje

moderne dhe do të arsimohen nga punonjës cilësorë. E gjithë kjo do të kontribuojë në edukimin e nxënësve për t'u bashkuar drejtpërdrejt në tregun e punës ose për të vazhduar shkollimin e tyre me një formim të mirë. Me themelimin e qendrave rajonale të arsimit dhe aftësim profesional do të përfitojnë kompanitë, nxënësit dhe ekonomia.

Përfituesit e synuar: nxënësit, kompanitë, komunat.

Institucioni përgjegjës për monitorimin dhe raportimin për arritjen e hapit, është Ministria e Arsimit dhe Shkencës. Për pranimin teknik dhe pranimin e përkohshëm të QAPT-ve, institucion përgjegjës do të jetë gjithashtu Ministria e Arsimit dhe Shkencës.

Reforma 3.1.2. Rritja e pjesëmarrjes në arsimin e të rriturve dhe përmirësimi i njohjes së mësimin joformal dhe informal

Sfidat: Bazuar në të dhënat e Entit shtetëror të statistikës për vitin 2023, 19.5% e të papunëve (20,106 persona) janë të moshës 50-64 vjeç. Enti për punësim është përgjegjës për një pjesë të madhe të ofrimit publik të arsimit të të rriturve dhe zbatimin e aktiviteteve, të masave tjera aktive dhe politikave të arsimit, ndërsa Qendra për arsim të të rriturve dhe organizatat joqeveritare ofrojnë edhe trajnime në shkallë më të vogël. Është e rëndësishme që të zgjerohet baza e shfrytëzuesve të shërbimeve dhe programeve të Agjencisë së punësimin për qëllime të përfshirjes dhe punonjësve që janë të ekspozuar ndaj rrezikut të tepriçës ose mund të kenë më pak mundësi për punësim për shkak të moshës së tyre.

Në janar të vitit 2008, Kuvendi e miratoi Ligjin për arsimin e të rriturve. Me këtë ligj, arsimi i të rriturve është përcaktuar si pjesë e sistemit të vetëm arsimor të Maqedonisë së Veriut. Ky është dokumenti i parë i këtij lloji që e rregullon sistemin e arsimit të të rriturve, duke plotësuar kështu boshllëkun në pjesën e arsimit joformal që ekzistonte në sistemin arsimor të Maqedonisë së Veriut.

Duke pasur parasysh se kanë kaluar më shumë se 15 vjet nga miratimi i Ligjit për arsimin e të rriturve, lind nevoja për miratimin e ligjit të ri për arsimin e të rriturve. Ndryshimet e propozuara në ligjin e ri kanë të bëjnë kryesisht me caktimin e vlerësimit të mësimin joformal dhe informal, por edhe avancim të procesit të verifikimit të programeve speciale të arsimit të të rriturve, si dhe rolit, qëllimeve dhe detyrave të Qendrës për arsim të të rriturve. Gjithashtu, me miratimin e Kornizës kombëtare të kualifikimeve, lind nevoja për harmonizimin e Ligjit për arsimin e të rriturve me Ligjin për KKK.

Rezultatet e induktuara: Caktimi i vlerësimit të mësimin joformal dhe informal çon në vende pune më kompetente në tregun e punës. Kjo do të rrisë kompetencat e popullsisë së rritur dhe do të rrisë mundësitë për punësime të reja.

Treguesit dhe hapat e reformave me kornizë kohore:

Hapi: Numri i programeve të zhvilluara në QAPT për vleftësimin e mësimin joformal dhe informal: 16, prej të cilëve 2 për femra (një për sipërmarrësi të femrave)(deri në qershor 2027).

Vlera fillestare (2024) është 8 programe në QAPT për vleftësimin e mësimin joformal dhe informal nga të cilat 6 nëpërmjet BE për Rininë.

Rritja e shpejtë teknologjike, tranzicioni i gjelbër dhe digjital shkakton zhdukjen e vendeve të vjetra të punës dhe hapjen e vendeve të reja të punës në kompani. Prandaj, përcaktimi i vlerësimit do t'u mundësojë njerëzve që shumë shpejt të fitojnë kompetenca të reja, aftësi digjitale dhe të gjelbra, si dhe të njihen aftësitë dhe kompetencat e tyre, të fituara më parë në vendin e tyre të punës ose nëpërmjet aktiviteteve të ndryshme. Kjo do t'i lejojë ata të gjejnë punë ose të përparojnë më shpejt në karrierën e tyre. Dhe në të njëjtën kohë, kompania do të ri kualifikojë personelin ekzistues më shpejt dhe më lehtë, me çka do të ndikojë pozitivisht në ekonomi.

Qendra për arsim profesional dhe trajnim, me kërkesë të Ministrisë së Arsimit dhe Shkencës, përgatit standarde të kualifikimeve profesionale në bazë të kualifikimeve profesionale që kërkohen në tregun e punës. Qendra për arsimin e të rriturve e koordinon punën për përgatitjen e dokumenteve të tjera të nevojshme për vleftësimin e kualifikimeve profesionale dhe monitoron listën e këshilltarëve dhe vlerësuesve si dhe nevojën për trajnimin e personelit mësimdhënës. Ministria e koordinon të gjithë procesin dhe pranon raporte nga Qendra për arsimin e të rriturve. Pritet të zhvillohet 12 programe në QAPT për vleftësimin e mësimin joformal dhe informal deri në dhjetor 2026 dhe 16 deri në qershor 2027 nga të cilat dy prej programeve të zhvilluara do të jenë për gratë (njëri do të jetë për sipërmarrësinë e femrave).

Përfituesit e synuar: Kompanitë, të rriturit e papunë ose punonjësit që duan të gjejnë punë më të mirë ose punë të re sipas nevojave të kompanisë, Qendra për arsimin e të rriturve, QAPT rajonale, kompanitë e qendrave të QAPT, shkollat profesionale.

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin e hapit të arritur është Ministria e Arsimit dhe Shkencës.

Hapi: 500 të rritur, nga të cilët të paktën 30% femra, të cilave u janë dhënë kualifikimet në bazë të procedurës për programet e përfunduara me vlerësim të mësimin joformal dhe informal (deri në dhjetor 2027).

Vlera fillestare (2024) është 5 të rritur (0 femra).

Rritja e shpejtë teknologjike, tranzicioni i gjelbër dhe digjital shkakton zhdukjen e vendeve të vjetra dhe hapjen e vendeve të reja të punës në kompani. Prandaj, përcaktimit i vlerësimit do t'u mundësojë njerëzve që shumë shpejt të fitojnë kompetenca të reja, aftësi digjitale dhe të gjelbra, si dhe të njihen aftësitë dhe kompetencat e tyre, të fituara më parë në vendin e tyre të punës ose nëpërmjet aktiviteteve të ndryshme. Kjo do t'i lejojë ata të gjejnë një punë ose të përparojnë më shpejt në karrierën e tyre. Dhe në të njëjtën kohë, kompania do të ri-kualifikojë personelin ekzistues më shpejt dhe më lehtë, duke ndikuar pozitivisht në ekonomi.

Odat ekonomike i monitorojnë nevojat e kompanive për rikualifikim të punonjësve. Qendrat rajonale të QAPT e zbatojnë të gjithë procesin e përcaktimit të vlerësimit me mbështetjen e Qendrës për arsimin e të rriturve. Ata raportojnë në Ministrinë e Arsimit dhe Shkencës. Ministria e Arsimit dhe Shkencës e koordinon të gjithë procesin. Deri në dhjetor 2026 pritet të ketë 200 të rritur të cilëve u janë dhënë kualifikimet dhe në dhjetor 2027 të arrihet hapi me 500.

Përfituesit e synuar: Të rriturit, Qendrat rajonale të QAPT, MASH, kompanitë, Qendra për Arsimin e të Rriturve, odat ekonomike, punëdhënësit dhe sindikatat.

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin e hapit të arritur është Ministria e Arsimit dhe Shkencës.

Reforma 3.1.3. Përmirësimi dhe sigurimi i cilësisë së arsimit të mesëm dhe të lartë

Sfidat: Në kuadër të Ligjit për arsimin e lartë, i cili ishte i zbatueshëm deri më 16 maj 2018, u krijua Bordi i akreditimit dhe vlerësimit të arsimit të lartë si organ i vetëm, i cili kryen vlerësimin e jashtëm të cilësisë së institucioneve të arsimit të lartë dhe performancës së tyre. Me miratimin e Ligjit të ri për arsimin e lartë në vitin 2018, ky organ është shndërruar në dy subjekte të veçanta në kuadër të Agjencisë për Cilësi në arsimin e lartë, përkatësisht Bordi i akreditimit të arsimit të lartë që kryen akreditimin dhe Bordi i vlerësimit që zbaton vlerësimin e jashtëm nëpërmjet komisioneve të ekspertëve.

Krijimi i mekanizmave të kontrollit për monitorimin e procesit të aktiviteteve të arsimit të lartë duke siguruar dhe vlerësuar cilësinë e arsimit të lartë është nën autoritetin e Bordit të vlerësimit të arsimit të lartë, ndërsa Ministria e Arsimit dhe Shkencës e ka autoritetin e vendosur për të mbikëqyrur ligjshmërinë e funksionimit të institucionit të arsimit të lartë.

Për të krijuar një sistem të plotë funksional për sigurimin e cilësisë (brenda dhe jashtë për Bordin e akreditimit dhe Bordin e vlerësimit) në arsimin e lartë, është i pashmangshëm digjitalizimi i plotë i Agjencisë për cilësinë e arsimit të lartë.

Qëllimi i kësaj sfide është rritja e inovacionit, funksionimit dhe cilësisë së arsimit të lartë dhe punës së Agjencisë për cilësinë e arsimit të lartë me dy bordet, nëpërmjet fillimit të aplikimit të zgjidhjeve digjitale që do të çojnë në një transformim digjital të operacioneve.

Rezultatet e induktuara: Digjitalizimi i punës së Agjencisë do të kontribuojë në llogaridhënien dhe transparencën e proceseve të sigurimit të cilësisë së arsimit të lartë, duke i menaxhuar proceset e sigurimit të cilësisë duke kontribuar në rritjen e efikasitetit të agjencisë.

Sfida më e madhe për arsimin e mesëm është zhvillimi i vazhdueshëm i mësimdhënësve nëpërmjet trajnimeve për programet e reja. Trajnimet duhet të jenë në përputhje me zhvillimin teknologjik. Optimizimi i rrjetit të shkollave të mesme si dhe plan programeve të reja për gjimnazet. Çdo nxënës duhet të ketë të njëjtën qasje në njohuri. Formula e re e financimit do të sigurojë ndarje më të mirë të buxhetit për komunat. Sfidë tjetër është notimi i përshtatshëm i nxënësve, ngritja e njohurive dhe zhvillimi i tyre.

Rezultatet e induktuara optimizimi i rrjetit të shkollave do të sjellë përmirësim të cilësisë dhe shpërndarje më të mirë të financave.

Treguesit dhe hapat e reformave me kornizë kohore:

Hapi: Zbatimi i metodologjisë së re të financimit në arsimin e mesëm dhe të QAPT-së që aplikohen gjatë përgatitjes së buxhetit kombëtar të vitit 2027 (deri në dhjetor 2026).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Metodologjia duhet të miratohet dhe zbatohet gjatë përgatitjes së buxhetit për vitin pasardhës. Kuvendi duhet të votojë dhe miratojë buxhetin. Pritet që në dhjetor 2026 të miratohet nga Kuvendi dhe të publikohet buxheti për zbatimin e metodologjisë së re për financim në arsimin e mesëm dhe QAPT. Me fillimin e aplikimit të formulës së re për financimin e arsimit të mesëm dhe profesional, do të fillojë aplikimi i financimit të arsimit të mesëm sipas standardeve.

Ministria e Arsimit dhe Shkencës do të mundësojë ndarjen e mjeteve të dedikuara për arsimin e mesëm sipas kriterëve më transparente dhe të qarta.

Analiza e rrjetit shkollor është hapi i parë që duhet bërë. Analiza e tregut të punës dhe analiza e tre rajoneve për hapjen e qendrave të reja të QAPT-së. Në fund simulimi i financave.

Përfituesit e synuar: Ministria e Arsimit dhe Shkencës, nxënësit dhe qytetarët.

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin e hapit të arritur është Ministria e Arsimit dhe Shkencës.

Hapi: 90% e institucioneve të arsimit të lartë publik dhe privat të akredituar kanë sisteme (të brendshme dhe të jashtme) plotësisht funksionale të sigurimit të cilësisë dhe publikojnë raporte të sigurimit të cilësisë, duke deklaruar të paktën 80% të përputhjes me Standardet dhe udhëzimet për sigurimin e cilësisë në Fushën e arsimit të lartë në Evropë. (ESG2015) (deri në dhjetor 2027).

Vlera fillestare (2024) është 0%.

Agjencia për cilësinë e arsimit të lartë është përgjegjëse për sigurimin e cilësisë së IAL në Maqedoninë e Veriut. Përbëhet nga dy borde të veçanta dhe një drejtor të agjencisë. Fusha e punës dhe kompetencat e bordeve dhe drejtorit janë të përcaktuara në Ligjin për e AL dhe aktet nënligjore të agjencisë. Bordi për akreditim i arsimit të lartë është kryesisht përgjegjës për proceset që lidhen me procesin e akreditimit të

programeve dhe institucioneve të studimit, ndërsa bordi për vlerësimin është përgjegjës për vlerësimin e jashtëm të IAL, që është kusht për riakreditimin e programeve dhe/ose LAL në përputhje me standardet dhe procedurat e pranuar të udhëzuesit të aplikuar nga Shoqata evropiane për sigurimin e cilësisë në arsimin e lartë.

Duke marrë parasysh shtrirjen e madhe të punës dhe nevojën e rritjes së llogaridhënies dhe transparencës në punën e agjencisë, është thelbësore që procesi i akreditimit dhe vlerësimit të thjeshtohet dhe të bëhet më transparent.

Për të krijuar sistem të plotë funksional për sigurimin e cilësisë së proceseve të sigurimit të cilësisë në arsimin e lartë, është i nevojshëm digjitalizimi i plotë i procesit të biznesit të Agjencisë për Cilësinë e Arsimit të Lartë.

Ky aktivitet do të përfshijë analizën e mangësive të legjislacionit përkatës si bazë për zhvillimin e softuerit në konsultim me të gjithë aktorët relevantë.

Procedura e plotë e digjitalizimit të ACAL është planifikuar të nisë në janar 2025 dhe pritet të finalizohet deri në dhjetor 2027. Për të arritur këtë, nevojiten burime financiare për zbatimin e të gjitha hapave të shpjeguara më lartë.

Përfituesit e synuar: Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Agjencia për Cilësinë e Arsimit të Lartë (raporton në Ministri), institucionet e arsimit të lartë publik dhe privat (raportojnë në Agjencinë për rezultatet e raporteve të QA të brendshme dhe të jashtme)

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin e hapave të realizuar është Ministria e Arsimit dhe Shkencës.

Reforma 3.1.4. Sigurimi i një transformimi digjital efektiv, koherent dhe gjithëpërfshirës të arsimit duke integruar aftësi të përmirësuara digjitale në vend

Sfidat:

Arsimi fillor

Në vitin 2019 u miratua Ligji i ri për arsimin fillor. Ligji e përcakton të drejtën për arsimim të çdo fëmije dhe i përcakton parimet mbi të cilat zhvillohet arsimi fillor. Ligji e rregullon edhe organizimin dhe punën e shkollave fillore, organizimin, planifikimin dhe realizimin e punës edukativo-arsimore, të drejtat dhe detyrimet e nxënësve, duke siguruar dhe vlerësuar cilësinë e punës edukativo-arsimore. Aktet nënligjore të veçanta (rregullore, udhëzime, programe) rregullojnë aspekte dhe segmente të ndryshme të procesit arsimor në arsimin fillor.

Në vitin 2021, u miratua Koncept nota e re për arsimin fillor. Koncepti bazohet në rekomandimin e dy Iniciativave të BE-së: Fusha evropiane e arsimit e cila do të mbulojë gjashtë dimensione: cilësinë, përfshirjen dhe barazinë gjinore, tranzicionin e gjelbër dhe digjital, mësimdhënësit, arsimin e lartë, dhe një Evropë më e fortë në botë. Iniciativa e dytë është Plani i veprimit për arsimin digjital (2021-2027) me iniciativa për arsim digjital me cilësi të lartë, gjithëpërfshirës dhe të qasshëm në Evropë.

Në të njëjtën kohë, u miratuan Standardet kombëtare për arsimin fillor me të cilat vendosen kompetencat që duhet t'i fitojnë nxënësit me përfundimin e arsimit fillor. Ato përfshijnë kompetencat vendimtare për mësimin gjatë gjithë jetës të mbuluara me Rekomandimin e Këshillit të Bashkimit Evropian nga viti 2018, duke përfshirë edhe rekomandimet që dalin nga studimet ndërkombëtare dhe dokumentet e tjera të Bashkimit Evropian. Standardet kombëtare i referohen tetë fushave të cilat i kategorizojnë kompetencat. Fusha e katërt janë Kompetencat digjitale që i referohen përdorimit të TIK-ut për të arritur deri informacionet, përdorimin e aftë dhe efektiv në zgjidhjen e problemeve, ndarjen e ideve, komunikimin dhe bashkëpunimin brenda shkollës dhe jetës jashtëshkollore, krijimin e përmbajtjes digjitale, si. si dhe përdorimin etik dhe të sigurt të teknologjisë digjitale në jetën e përditshme (bazuar në Kornizën evropiane të kompetencave digjitale).

Bazuar në Konceptin e ri dhe standardet e reja kombëtare (të vendosura për herë të parë) për kompetencat, të cilat duhet t'i fitojnë nxënësit me përfundimin e arsimit fillor, përgatiten dhe miratohen me etapa plan programe të reja. Zbatimi i plan programit të ri është i njëpasnjëshëm. Në vitin shkollor 2021/2022 janë të aplikuar plan programe të reja për klasën e parë dhe të katërt në arsimin fillor, në vitin shkollor 2022/2023 për klasën e dytë dhe të 5-të dhe në vitin shkollor 2023/2024 për klasën e tretë dhe të 6-të. Plan programet e reja për klasën e VII janë përgatitur dhe do të zbatohen në vitin shkollor 2024/2025 (duke filluar nga shtatori 2024). Plan programet e reja për klasën e 8-të dhe të 9-të duhet të miratohen dhe zbatohen në shtator 2025 dhe në shtator 2026 në përputhje me rrethanat.

Arsimi i mesëm

Në propozim - ligjin e ri për arsimin e mesëm, ka një kapitull të veçantë për aftësitë digjitale në mësimdhënie, në të cilin shkolla në programin e saj vjetor të punës duhet të zbatojë aktivitete që përmirësojnë aftësitë digjitale të nxënësve dhe mësimdhënësve, duke e përfshirë mësimin interaktiv në distancë, duke përdorur mjete të komunikimit elektronik. Në planifikimin e zbatimit të plan programit, mësuesi duhet të sigurojë që të paktën 20% e përmbajtjeve të plan programit të realizohen nëpërmjet formave dhe përmbajtjeve digjitale. Pas miratimit të ligjit të ri, duhet të përgatiten standardet kombëtare për arsimin e mesëm, të cilat i përcaktojnë kompetencat që nxënësit duhet të fitojnë pas përfundimit të arsimit të mesëm. Pastaj duhet të përgatitet koncepti për arsimin e mesëm dhe menjëherë pas përgatitjes së plan-programeve për arsimin e mesëm, në të cilat do të futen module me elemente digjitale dhe të gjelbra.

Rezultatet e induktuara: Të gjithë nxënësit e arsimit fillor dhe të mesëm do të përfitojnë nga plan programet e reja të rishikuara dhe të zbatuara me Kornizën e kompetencave digjitale evropiane të integruara, mësimdhënësit e sapo trajnuar në aftësitë digjitale dhe të gjelbra do të sigurojnë transformimin digjital të procesit mësimor në arsimin në klasë.

Treguesit dhe hapat e reformave me kornizë kohore:

Hapi: 95% e mësuesve marrin pjesë në zhvillimin e vazhdueshëm profesional të fokusuar në aftësitë digjitale dhe të gjelbra (deri në dhjetor 2027).

Vlera fillestare (2024) është 0%. (rreth 9000 mësimdhënës të lëndëve nga të cilët 60% janë gra).

Aftësitë digjitale dhe të gjelbra të përcaktuara në Standardet kombëtare të rishikuara dhe të miratuara për arritjet e nxënësve në fund të arsimit fillor. Do të monitorohen çdo vit nga arritja e objektivit e në vazhdim.

Në përputhje me dinamikën e prezantimit të njëpasnjëshëm të plan programeve të reja në arsimin fillor (ka filluar nga viti shkollor 2021/2022), në përputhje me Konceptin për arsimin fillor, të gjithë mësimdhënësit e klasave dhe lëndëve, të cilët mësojnë nxënësit nga klasa e parë deri në klasën e gjashtë kanë pranuar trajnime për zbatimin e plan programeve të reja, të cilat përfshijnë, ndër të tjera, njohjen e aftësive digjitale (të transferueshme, si dhe në lëndën e arsimit teknik dhe informatikës dhe me zgjedhje të lira), si dhe aftësitë e gjelbra, veçanërisht në lëndën e shkencës nga klasa e parë deri në të gjashtën.

Gjithashtu, në përputhje me standardet kombëtare për vlerësimin e nxënësve në arsimin fillor në kuadër të kompetencës së 4-të, nxënës të transferueshëm nëpërmjet aplikimit në të gjitha lëndët mësimore, e veçanërisht në lëndën e arsimit teknik dhe informatikës, si dhe në lëndët me zgjedhje të lirë, fitojnë kompetenca nga shkrim-leximi digjital dhe nëpërmjet kompetencës së 3-të të matematikës dhe shkencës nëpërmjet ndërtimit të aftësive të transferueshme në të gjitha lëndët, aftësitë e gjelbra fitohen me njohuri dhe kompetenca.

Përfituesit e synuar: Byroja për Zhvillimin e Arsimit, shkollat fillore, mësimdhënësit dhe nxënësit në arsimin fillor.

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin e arritjeve në hap është Ministria e Arsimit dhe Shkencës në bashkëpunim me Byronë për Zhvillimin e Arsimit.

Hapi: Miratohet program i reviduar mësimor për arsimin e mesëm që e integron Kornizën evropiane për kompetenca digjitale; 50% nga vlerësimet e shkollave të mesme zbatojnë programe mësimore të reviduara (deri në dhjetor 2027).

Vlera fillestare (vitin 2024) është 0%.

Revidimi i programeve arsimore për QAPT në arsim do të fillojë me procesin e revidimit të standardeve të kualifikimeve dhe më pas duke përfshirë Kornizën evropiane për kompetenca digjitale. Bordi për kornizën Nacionale të kualifikimeve, në korrelacion me Ministrinë e Arsimit dhe Shkencës do të ketë prioritet revidimin e standardeve të kualifikimit. Bordi më pas e koordinon punën e komisioneve sektoriale përgjegjëse për revidimin e standardeve të kualifikimit dhe përfshirjen e kompetencave digjitale dhe të gjelbra. Pas përfundimit të punës së komisioneve sektoriale, QAPT-ja e bën revidimin e programeve arsimore të përzgjedhura, gjegjësisht plotësimin e tyre me njësi mësimore arsimore digjitale dhe të gjelbra.

Për revidimin e programeve mësimore në gjimnaze roli përgjegjës bie mbi Byronë për Zhvillimin e Arsimit (BZhA) që do të përfundojë revidimin e programeve arsimore dhe versionin përfundimtar do t'ia propozojë për miratim ministrit të arsimit dhe shkencës.

Përfituesit e synuar: Shkollat e mesme, mësimdhënësit, Qendra për Arsim Profesional dhe Trajnim, Bordi për Kuadrin kombëtar të kualifikimeve (raportim në ministri), MASH.

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin e hapave të arritjeve është Ministria e Arsimit dhe Shkencës në koordinim me Bordin e Kornizës Kombëtare të Kualifikimeve.

Reforma 3.1.5. Rritja e efikasitetit nëpërmjet racionalizimit të rrjetit të shkollave fillore dhe krijimi i shkollave fillore “të zgjuara” me mjete TI dhe infrastrukturë të internetit duke siguruar gjithashtu funksionimin e tyre (“Smart” si në integrimin e teknologjive digjitale në mësimdhënie dhe menaxhimin e shkollës, duke përfshirë komunikimin me familjet, mësimin interaktiv në distancë)

Sfidat: Pandemia e bëri të kuptohet se sistemi arsimor po përballet me një mori çështjesh para-ekzistuese për kalimin digjital: duke përfshirë qasjen në lidhjen me brez të gjerë, veçanërisht për popullatat e margjinalizuara dhe me të ardhura të ulëta, dhe me adoptim të ulët të TIK-ut. Me COVID-19, nxënësit me prejardhje më të ulët socio-ekonomike ishin në rrezik plotësues për shkak të qasjes së kufizuar në pajisjet elektronike, lidhjes më të dobët ose jo-ekzistuese të internetit në shtëpi, mbështetjes më të vogël nga prindërit ose mësuesit me aftësi digjitale më pak të avancuara. Për shkak të këtyre sfidave, Ministria e Arsimit dhe Shkencës vazhdimisht punon për përmirësimin e mjedisit mësimor në shkollat fillore, në përputhje me Planin e veprimit për arsimin digjital (2021-2027). Aktiviteti do të sigurojë rreth 80.000 nxënës që të mësojnë në klasa inteligjente me teknologji dhe infrastrukturë të siguar TI, duke përfshirë grupin e cenueshëm të nxënësve dhe familjet e tyre (160 shkolla (44% e shkollave)).

Rezultatet e induktuara rreth 80.000 nxënës do të mësojnë në klasa inteligjente me teknologji dhe infrastrukturë të siguar të TI-së, duke përfshirë grupin e cenueshëm të nxënësve dhe familjet e tyre (160 shkolla (44% e shkollave))

Hapi: Zbatimi i Metodologjisë së re për financim në arsimin fillor i aplikuar në përgatitjen e buxhetit nacional për vitin 2026 (deri në dhjetor 2025).

Vlera fillestare (2024) është 0. Metodologjia e financimit në arsimin fillor është përgatitur, por ende nuk është miratuar.

Sfidat: Nevoja për të filluar aplikimin e një formulë të re të financimit në arsimin fillor buron nga nevoja për të përmirësuar cilësinë e arsimit në vend. Gjegjësisht, me miratimin e Konceptit të ri për arsimin fillor

(2020), i përgatitur me pjesëmarrjen e aktorëve kryesorë, shteti përpiqet të përmirësojë cilësinë e arsimit fillor, i cili natyrisht në fund të fundit lidhet në dhe me financimin.

Është zhvilluar metodologji e re për aplikimin e formulës së re. Miratimi dhe zbatimi i modelit të ri të financimit u shty për shkak të krizës energjetike, rritjes së disa-fishtë të pagave të punonjësve në shkollat fillore etj. Metodologjia duhet të miratohet dhe aplikohet gjatë përgatitjes së buxhetit për vitin pasardhës. Parlamenti duhet të votojë dhe miratojë buxhetin.

Pasi të miratohet, do të bëhen përshtatje të formulës, sipas të dhënave më të fundit për gjendjen e arsimit fillor, regjistrimin e procesit të optimizimit të rrjetit shkollor, çmimet e reja në tregun e punës, rritjen e pagave për personelin, si dhe sipas prioriteteve të qeverisë së re.

Në tabelën e mëposhtme janë paraqitur projeksionet e implikimeve financiare të formulës së re për arsimin fillor, sipas viteve. Shumat janë të shprehura në denarë (MKD) si dhe në euro. Në pjesën “ndryshimet sipas vitit paraardhës”, është paraqitur se sa nga fondet duhet të sigurohen me fillimin e aplikimit të formulës së re.

	BPV 2024-Arsimi fillor (formula aktuale)	Formula e re				
		2025	2026	2027	2028	2029
Në denarë	15,456,173,000	16,500,000,000	17,300,000,000	18,100,000,000	18,800,000,000	19,000,000,000
Dallimet me vitin e kaluar	,	1,043,827,000	800 000 000	800 000 000	700 000 000	200 000 000
Në euro	249,293,113	266,129,032	279,032,258	291,935,484	303,225,806	306,451,613
Dallimet me vitin e kaluar	/	16,835,920	12,903,226	12,903,226	11,290,323	4,942,768

Përfituesit e synuar: Përfituesit e fundit nga fillimi i aplikimit të formulës së re të financimit për arsimin fillor janë nxënësit e arsimit fillor, administrata komunale si themelues të shkollave, si dhe mësimdhënësit për të cilët ofrohen trajnime cilësore.

Institucionet përgjegjëse: për monitorimin dhe raportimin e hapave të realizuar është Ministria e Arsimit dhe Shkencës e cila është përgjegjëse edhe për miratimin e metodologjisë së re dhe për planifikimin e fondeve në buxhetin kombëtar në bashkëpunim me Ministrinë e Financave për përgatitjen në kohë të buxhetit vjetor dhe dorëzimin e tij për miratim në Parlament.

Hapi: Numri i shkollave fillore të pajisura me qasje në internet dhe mjete të TI-së (dhjetor 2025) 160 shkolla [numri/përqindja e shkollave fillore në fjalë; numri i nxënësve dhe mësuesve të përfshirë]: 160 shkolla [44% e shkollave]

Vlera fillestare (2023): 40 shkolla fillore (11% e shkollave), përkatësisht 24.000 nxënës dhe 3.120 mësues.

Pajisjet e reja moderne të rrjetit tashmë janë instaluar dhe në vitin 2024, 35 shkolla fillore shtesë (21 % e shkollave) do të pajisen me pajisje moderne të rrjetit. Për vitin 2025, Ministria e Arsimit dhe Shkencës, ka planifikuar të sigurojë mjete të TI-së dhe pajisje TI dhe/ose rrjet për 85 shkolla fillore shtesë.

Shkollat fillore do të pajisen me pajisje të TI dhe të rrjeteve që do të mundësojnë përmirësimin e qasjes në internet dhe integrimin e teknologjive digjitale në mësimdhënie. Pajisjet përfshijnë kompjuterë personalë, monitorë, laptopë, printerë, UPS, tabela inteligjente, projektorë, firewalls (mure zjarri), pika për qasje me valë dhe ndërprerës të rrjetit. Zbatimi i masave do të përfundojë deri më 31 dhjetor 2025. Prokurimi do të ndjekë një procedurë transparente, me shpallje të prokurimit publik. Ministria e Arsimit dhe Shkencës tashmë ka përvojë me këtë lloj prokurimi nga viti paraprak (2023) dhe vazhdon edhe këtë vit (2024).

Përfituesit e synuar: Shkollat, nxënësit, drejtuesit e shkollave, personeli mësimor dhe jo-mësimdhënës

Institucioni përgjegjës për monitorim dhe raportim: Ministria e Arsimit dhe Shkencës do ta sigurojë tërë dokumentacionin e nevojshëm nga procesi i prokurimit të pajisjeve, për karakteristikat e pajisjeve dhe instalimin e tyre në shkolla.

9. FUSHA E POLITIKËS 4: ZHVILLIMI I SEKTORIT PRIVAT DHE MJEDISI AFARIST

NËNFUSHA: 4.1 Mjedisi afarist

Reforma 4.1.1 Adresim i ekonomisë informale në mbështetje të Strategjisë së miratuar së fundmi për Formalizimin e Ekonomisë Informale

Sfidat:

Sfidat në sektorin e ekonomisë informale përfshijnë disa aspekte: Numri i pamjaftueshëm i inspektimeve të Inspektoratit Shtetëror të Punës dhe Inspektoratit Shtetëror të Tregut, pasi puna aktuale e bazuar në planet dhe programet e tashme për punë të ISHP-së nuk mund ta parandalojë me sukses rënien e numrit të kontrolleve inspektuese me kalimin e kohës. Inkorporimi i një metodologjie për vlerësimin e rreziqeve për të planifikuar kontrolle më të rregullta në bazë të parametrave të përcaktuar si parakusht është fokusi i reformave të ardhshme. Punëtorët informalë dhe aktivitetet informale ende janë pjesë e konsiderueshme e ekonomisë informale, në veçanti aktivitetet e punës për kryerjen e punëve të natyrës sezonale, të përkohshme dhe të rastit, në sektorë të përzgjedhur konkretë si bujqësia, pylltaria, peshkataria, turizmi, ndërtimtaria dhe hotelieri, shërbimet personale dhe shtëpiake vazhdojnë të jenë si veprimtari për t'u menaxhuar në mënyrë më të suksesshme, nëpërmjet miratimit të legjislativës së re dhe duke iniciuar një përmirësim të softuerit ekzistues të Drejtorisë për të Ardhurat Publike me qëllim që të adresohen çështjet me punëtorët të cilët nuk janë të lajmëruar dhe nuk janë të regjistruar. Procedurat administrative që janë në lidhje me NVM-të, e të cilat janë të mbingarkuara me procedurat dhe dokumentacionin që kërkohet dhe që e pengon veprimin dhe funksionimin e tyre të suksesshëm. Identifikimi i hapave të tepërt në procedurat dhe ridizajnimi i procedurave, si dhe shfrytëzimi i digjitalizimit të shërbimeve publike dhe zgjidhjeve në teknologjitë informatike (TI) për të automatizuar dhe thjeshtuar proceset janë çështjet që do të jenë në fokus.

Sistemi për paralajmërim të hershëm, përkatësisht, identifikimi i vështirësive financiare të ndonjë kompanie ende nuk është implementuar, nuk ofron mundësi që në fazat e hershme të shfaqjes së vështirësive financiare, të gjenden mënyra për kapërcimin e tyre ose për t'i zvogëluar pasojat që do të rezultojnë nga fillimi i procedurave të falimentimit, në këtë mënyrë duke sugjeruar në nevojën për të instalimin e një sistemi për paralajmërim të hershëm. Të dhënat e fituara nga Regjistri Qendror tregojnë që ekziston një numër i madh i kompanive që kanë pushuar së ekzistuari për shkak të zbatimit të dispozitave të Ligjit për Shoqëritë Tregtare, me procedurë për likuidim, përkatësisht fshirjen e shoqërive tregtare për shkak të mospërbushjes së kushteve të përcaktuara me Ligjin për Shoqëritë Tregtare. Kjo procedurë mundëson edhe fshirjen e shoqërive tregtare me punësime aktive, me pronë të paluajtshme apo të luajtshme. Gjithashtu, niveli relativisht i lartë i kredive jofunksionale e rrit rrezikun nga rënia në gjendje jolikuiditeti dhe për inicim të procedurave për falimentim. Ndryshe nga pritshmëritë, numri i procedurave të iniciuara për riorganizim është shumë i ulët, koncepti i cili në përgjithësi nuk i ka dhënë efektet e pritura pozitive. Prandaj, ekziston nevoja për krijimin e një sistemi efikas që do të gjenerojë sinjale të paralajmërimit të hershëm lidhur me vështirësitë financiare të kompanive, si dhe të ndërmerren hapat dhe masat e duhura për të monitoruar situatën para falimentimit dhe inicimit të procedurave për falimentim. Ende nuk është vendosur një mekanizëm garancie për sigurimin e rrogave dhe detyrimeve tjera të papaguara ndaj punëtorëve që burojnë nga marrëdhënia e punës në rast të falimentimit/likuidimit të punëdhënësit të tyre, gjë që pengon sigurimin e një shtrese shtesë për mbrojtjen sociale të punëtorëve, nëpërmjet harmonizimit të kornizës nacionale legjislativë me Direktivën 2008/94/KE në sferën e mbrojtjes së punëtorëve, në rast të falimentimit të shoqërisë tregtare. Mekanizmi do të sigurojë një garanci për punëtorët që në rast të falimentimit/likuidimit të shoqërisë tregtare në të cilën ata janë të punësuar, organi kompetent i shtetit (Enti

Shtetëror për Punësim - ESHP) një pjesë të detyrimeve të tyre të papaguara do t'i mbulojë nga fondi për garanci i themeluar për këtë qëllim.

Në studimet e ndryshme të zhvilluara nga IFN-të dhe komuniteti akademik, përgjatë një periudhe të zgjatur kohore, është detektuar një shkallë e vazhdueshme e lartë e ekonomisë informale në Maqedoninë e Veriut në nivelin prej 33,3% të BPV-së në vitin 2019 (të përlogaritur duke përdorur metodën MIMIC) sipas të dhënave më të fundit të publikuara nga Baza për të Dhënat për Ekonomi Informale e Bankës Botërore, ashtu që zbatimi i rezultateve të arritura me reformat e gjera dhe komplementare që i trajtojnë faktorët kryesorë institucionalë, politikë, ekonomikë dhe kulturorë që kontribuojnë për nivelin e lartë të informalitetit vazhdon të jetë prioritet i lartë përmes zbatimit të Strategjisë për formalizimin e ekonomisë informale 2023 - 2027 të miratuar me Plan Veprimi 2023-2025.

Rezultati i induktuar: përmirësimi i performancës së inspektorateve të punës dhe inspektorateve të tregut, duke përfshirë rrezikun sektorial me fokus mbi ndërtimtarinë, turizmin dhe bujqësinë, zvogëlimi i ngarkesës administrative për bizneset dhe përmirësimi i klimës së përgjithshme për sektorin e biznesit.

Treguesit dhe hapat e reformave me kornizë kohore:

Hapi: Për Inspektoratin e punës numri i inspektimeve rritet për 20% ndërsa për Inspektoratin e Tregut për 15% në krahasim me mesataren e periudhës 2020-2023. Inspektimet kryhen mbi parimin e rrezikut sektorial me fokus mbi ndërtimtarinë, turizmin dhe bujqësinë (qershor 2025)

Hapi: Për Inspektoratin e punës numri i inspektimeve rritet për 40% ndërsa për Inspektoratin e Tregut për 30% në krahasim me mesataren e periudhës 2020-2023. Inspektimet kryhen mbi parimin e rrezikut sektorial me fokus mbi ndërtimtarinë, turizmin dhe bujqësinë (dhjetor 2027)

Vlera fillestar: 5.294 si mesatare për të dy institucionet. Ky nivel bazë vlen për periudhën 2020-2023

Më konkretisht:

Mesatarja për një periudhë 2020-2023

i) 4.817 Inspektorati Shtetëror i Punës

ii) 477 Inspektorati Shtetëror i Tregut

Inspektorati i Punës e kryen punën e vet në përputhje me Planin vjetor për punë, me të cilin mundësohet përcaktimi i qëllimeve, masave dhe aktiviteteve, monitorimi i zbatimit të tyre, duke krijuar parakushte për realizimin e interesit publik, mbrojtjen e të drejtave të punëtorëve dhe sigurimin e mjedisi të shëndetshëm dhe të sigurt pune. Plani vjetor përfshin një normë mujore për kryerje të inspektimeve, numrin e paraparë të parregullsive dhe një numër të planifikuar inspektimesh nga komunat dhe rajonet administrative.

Ndonëse me plan janë paraparë inspektime të jashtëzakonshme në bazë të ankesave sipas të dhënave statistikore të vitit paraprak, numri i përgjithshëm i inspektimeve nuk mund të përcaktohet me saktësi pasi ato janë në bazë të ankesave të qytetarëve, të cilat çdo ditë parashtrihen në Inspektoratin Shtetëror të Punës. Si rrjedhojë, numri i inspektimeve të jashtëzakonshme të realizuara mund të dallojë nga numri i inspektimeve të planifikuara, rrjedhimisht mund të dallojë edhe numri i masave ndëshkimore të shqiptuara.

Në lidhje me punën e padekluar, Inspektorati Shtetëror i Punës për periudhën e raportimit 2020-2023, ka kryer gjithsej 751 kontroll të jashtëzakonshëm, përkatësisht:

- Në vitin 2020 janë kryer 33 kontrole / janë zbuluar 33 punëtorë të paparaqitur;
- Në vitin 2021 janë kryer 168 kontrole / janë zbuluar 184 punëtorë të paparaqitur;
- Në vitin 2022 janë kryer 238 kontrole / janë zbuluar 189 punëtorë të paparaqitur;

- Në vitin 2023 janë kryer 312 kontrolle / janë zbuluar 298 punëtorë të padeklaruar.

Megjithëse planet mujore për inspektime përmbajnë projekte për numrin e sanksioneve të shqiptuara, ato shërbejnë vetëm si tregues për udhëzim dhe monitorimin e performancës së inspektorateve në nivel mujor.

Inspektoratet mund dhe ato të ndikojnë mbi numrin e inspektimeve të kryera, mirëpo nuk mund ta parashohin numrin e sanksioneve të shqiptuara, i cili, mund të zvogëlohet me kalimin e kohës pavarësisht kontrolleve të forcuara, kjo për shkak të rritjes së shkallës së përputhshmërisë normative nga shoqëritë tregtare që i nënshtrohen kontrollit inspektues. Megjithatë, dënimet e shqiptuara paraqesin një parametër në planifikimin e inspektimeve për zbatimin e serishëm të mbikëqyrjes ndaj shkelësve të dispozitave ligjore, të cilët paraqiten si recidivistë në fushën e punës informale.

Me instalimin e metodologjisë për vlerësimin e rreziqeve, planifikimi i mbikëqyrjes bazohet në vlerësimin e rreziqeve, ku përfshihet analiza, menaxhimi dhe raportimi i rrezikut.

Tani për tani, zbatohet në mënyrë manuale duke i përdorur parametrat e paraqitur më poshtë:

Serioziteti dhe pasojat nga puna e subjekteve që mbikëqyren, kryesisht në bazë të analizës së parregullsisve të konstatuara, sanksioneve të shqiptuara, seriozitetit të shkeljes së kryer dhe përsëritjes së shkeljes.

Si një aktivitet i planifikuar në të ardhmen në fushën e përmirësimit të cilësisë së vlerësimit të rrezikut, është të ofrohet një zgjidhje softuerike që do ta përcaktojë probabilitetin si element i metodologjisë dhe të krijohet një bazë e përshtatshme e të dhënave që do të ndikonte në efikasitetin e kontrolleve inspektuese.

Inspektorati Shtetëror i Tregut (ISHT) kryen mbikëqyrje inspektuese lidhur me respektimin e ligjeve, normave dhe akteve tjera nga shoqëritë tregtare, personat e tjerë juridikë dhe fizikë si dhe qytetarët, të cilët kryejnë veprimtari në territorin e Maqedonisë së Veriut, ndërsa ato mbikëqyrje kryesisht kanë të bëjnë me sigurinë e produkteve, mbrojtjen e konsumatorëve, aktivitetet në fushën e tregtisë, hotelerisë, turizmit, zejtarisë, mbrojtjen e të drejtave të pronësisë industriale, Ligjin për Ndalimin dhe Parandalimin e Kryerjes së Veprimtarive të Peregjistruara, si dhe në lidhje me çështje tjera të përcaktuara me ligj.

ISHT-ja kryen kontrolle inspektuese të rregullta dhe të parregullta për persona juridikë, persona fizikë dhe organizata të tjera; bazuar në ankesat nga konsumatorët dhe institucionet tjera; si dhe sipas aktiviteteve të organizuara nga Inspektorati.

ISHT-ja e ka miratuar Metodologjinë për vlerësim të rreziqeve në planifikimin e kontrolleve inspektuese. Metodologjia për vlerësim të rreziqeve për planifikimin e mbikëqyrjeve inspektuese përfshin 3 shkallë rreziku: Niveli 1 - rrezik i ulët, Niveli 2 – rrezik mesatar, Niveli 3 - rrezik i lartë. Meqenëse ende nuk ka bazë adekuate të të dhënave nga e cila mund të nxirren të dhëna për analizën, analiza aktuale e rrezikut është e bazuar në supozime empirike nga mbikëqyrjet e kryera më parë, si dhe të dhëna nga puna e inspektoratit në të kaluarën.

Sipas Ligjit për Mbikëqyrjen Inspektuese, mbikëqyrjet inspektuese bazohen mbi analizën e rrezikut. Plani vjetor i punës përpilohet nga Njësia për Menaxhimin e Rreziqeve. Planin vjetor mund ta gjeni në faqen e internetit të Inspektoratit Shtetëror të Tregut: <https://dpi.gov.mk/index.php/mk/dokumenti/godisni-programi>.

Inspektorati Shtetëror i Tregut për periudhën raportuese 2020-2023, në lidhje me Ligjin për Ndalimin dhe Parandalimin e Kryerjes së Veprimtarive të Peregjistruara, ka kryer gjithsej inspektime të jashtëzakonshme, përkatësisht:

- Në vitin 2020 janë kryer 545 inspektime

- Në vitin 2021 janë kryer 268 inspektime

- Në vitin 2022 janë kryer 333 inspektime

- Në vitin 2023 janë kryer 760 inspektime

Gjithashtu, në sektorin e ndërtimtarisë, do të ndërmerren veprime sipas normave ligjore që janë në kompetencë të Ministrisë së Punëve të Brendshme, përkatësisht sipas Ligjit për ndalimin dhe parandalimin e veprimtarive të paregjistruara, Ligjit për tregti, Ligjit për sigurinë e produkteve, Ligjit për produkte ndërtimtarie. Në sektorin e turizmit do të vepohet në pajtim me Ligjin për veprimtarinë turistike dhe Ligjin për veprimtarinë hotelerie dhe natyrisht sipas Ligjit për ndalimin dhe parandalimin e veprimtarisë së paregjistruar. Në sektorin e bujqësisë do të vepohet në pajtim me Ligjin për ndalimin dhe parandalimin e veprimtarisë së paregjistruar dhe në bazë të Ligjit për tregti, veçanërisht në sferën e tregtisë me produkte bujqësore (tregti me pakicë dhe tregti me shumicë).

Përfituesit e synuar: të punësuarit, qytetarët, kompanitë

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin për realizimin e këtij hapi përgjegjëse është Ministria e Ekonomisë dhe Punës në bashkëpunim me Inspektoratin Shtetëror të Punës dhe Inspektoratin Shtetëror të Tregut.

Hapi: Janë hartëzuar 100 procedura administrative, të përzgjedhura sipas parimit të shpeshtësisë, rëndësisë, në lidhje me veprimtarinë e një NVM-je dhe të paktën 50% e masave i kanë të përgjysmuara hapat, kohëzgjatjen e procedurës dhe dokumentacionin që kërkohet (dhjetor 2025)

Vlera fillestare (vitin 2024) është 0.

Për të arritur synimin që deri në dhjetor të vitit 2025 të bëhet hartëzimi i 100 procedurave administrative në lidhje me NVM-të dhe reduktimin e të paktën 50% prej tyre për sa u përket hapave, kohëzgjatjes dhe dokumentacionit që kërkohet, është e nevojshme që deri në fund të vitit 2024 të përgatitet një kornizë kohore e detajuar. Kjo kornizë do të përbëhet nga paketa deri në dhjetor të vitit 2025. Procedurat do të hartëzohen nëpërmjet përcaktimit të kriterëve për përzgjedhjen e 100 procedurave duke u bazuar në shpeshtësinë, rëndësinë dhe ndikimin mbi veprimtarinë e NVM-ve, mbledhjen e të dhënave për procedurat aktuale administrative nga autoritetet përkatëse qeveritare dhe mbledhjen e reagimeve të NVM-ve, si dhe specifikimin e dokumenteve për secilën procedurë, duke detajuar secilin hap, kohën e nevojshme dhe dokumentet e duhura. Një analizë e detajuar mbi procedurat e përzgjedhura do të bëhet me qëllim që të identifikohen hapat dhe dokumentacionet e tepërta. Hapi i radhës është thjeshtimi i hapave, reduktimi i kohës së nevojshme dhe reduktimi i dokumentacionit të duhur për secilën procedurë të përzgjedhur. Procedurat e dizajnuara rishtazi do të testohen në një fazë pilot me NVM-të e përzgjedhura me qëllimin që të kontrollohet efektiviteti i tyre. Pasi të përfundojë pilot testimi dhe reagimet të inkuorohen deri në qershor të vitit 2025, zbatimi i plotë do të fillojë në gjysmën e dytë të vitit 2025. Përdorimi i digjitalizimit të shërbimeve publike dhe i zgjidhjeve-TI për të automatizuar dhe riorganizuar proceset aty ku është e mundur do të mundësonte një performancë më efikase të funksioneve publike dhe thjeshtimin e procedurave administrative. Përfundimi i projektit dhe parashtrimi i raportit përfundimtar do të jetë në dhjetor të vitit 2025.

Përfituesit e synuar: kompanitë që veprojnë në Maqedoninë e Veriut, të punësuarit, qytetarët

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin mbi realizimin e këtij hapi, përgjegjëse është Ministria e Ekonomisë dhe Punës.

Hapi: Numri i të punësuarve joformalë në numrin e përgjithshëm të të punësuarve, sipas Entit Shtetëror për Statistikë zvogëlohet për 20% (dhjetor 2025) dhe 40% (dhjetor 2027).

Vlera fillestare: 12.2%, të përlloritur si 84.319 të punësuar joformalë në numrin e përgjithshëm prej 692.034 të punësuarve në vitin 2022 sipas të dhënave të Entit Shtetëror për Statistikë. Sipas të dhënave

statistikore, gjetjeve nga hulumtimet dhe analizat në vitin 2022, rreth 60 mijë të punësuar në Maqedoninë e Veriut kanë marrë pjesë në punë të përgjithshme në sektorë konkret ekonomik (bujqësi, pylltari, peshkari, turizëm dhe hotelieri, ndërtimtari, shërbime personale dhe familjare).

Reduktimi i punës informale në sektorë konkret të ekonomisë që sjellin rrezik të lartë të punësimit informal, si dhe stimulimi i formalizimit të veprimtarive të personave që kryejnë punë të natyrës sezonale, të përkohshme dhe të rastit, parashihet përmes zbatimit të aktiviteteve si më poshtë:

- Miratimi i Draft-Ligjit (lex specialis) që e rregullon angazhimin në punë të natyrës sezonale, të rastit dhe punës së përkohshme për veprimtari dhe punë të caktuara dhe miratimin e akteve nënligjore përkatëse. Draft-Ligji është hartuar në vitin 2024 dhe i është dorëzuar Qeverisë për shqyrtim dhe miratim. Ligji do të fillojë të zbatohet jo më vonë se 18 muaj pas miratimit të tij nga Kuvendi.
- Dizajnimi dhe inicimi i mbindërtimit të softuerit ekzistues të Drejtorisë për të Ardhura Publike për qëllime të zbatimit të Ligjit që rregullon angazhimin në punë të natyrës sezonale, të rastit dhe punës së përkohshme për aktivitete dhe punë të caktuara. Synimi është inkorporimi i një procedure të thjeshtuar për regjistrimin, çregjistrimin, tatimin dhe pagimin e kontributeve të detyrueshme sociale për punëtorët që do ta formalizojë punën e tyre në sektorët e identifikuar, gjë që do të sigurojë minimumin e ngarkesës administrative për punëdhënësit ose punëtorët.

Formalizimi i punës dhe ekonomisë informale do t'i përmirësojë kushtet e punës për punëtorët të cilët aktualisht kryejnë punë të përgjithshme si dhe do të kontribuojë në forcimin e sundimit të ligjit, në këtë mënyrë duke krijuar kushte të barabarta për të gjitha subjektet afariste që operojnë në treg, gjë që është parakusht thelbësor për forcimin e konkurrencës dhe sigurimin e zhvillimit afatgjatë të qëndrueshëm ekonomik dhe social.

Gjithashtu, formalizimi i punës informale pritet që të gjenerojë edhe të ardhura shtesë nga tatimet dhe kontributet sociale nga kalimi i punonjësve në ekonominë formale. Pra, me një normë formalizimi prej 10% në vit (nga numri i vlerësimeve prej 60.000 punëtorëve që nuk kanë sigurim), parashihet të mbledhen kontribute shtesë sociale në vlerë që varion nga 0.78 milionë euro në vitin e parë deri në 2.8 milionë euro pas periudhës prej 4 vitesh. Me një normë formalizimi prej 10% në vit, shumat e parapara e kontributeve sociale të mbledhura shtesë varion nga 1.2 milionë euro në 2.8 milionë euro pas periudhës prej 4 vitesh.

Përfituesit e synuar: Përfitues janë punëtorët e përfshirë në ekonominë informale, punëtorët sezonalë. Shteti gjithashtu do të përfitojë nga rritja e të ardhurave që do të vijnë si rezultat i formalizimit të punës.

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin mbi realizimin e hapit është Ministria e Ekonomisë dhe Punës. Institucione të tjera përgjegjëse do të jenë Drejtoria e të Ardhurave Publike, Fondi për Sigurim Pensional dhe Invalidor dhe Fondi për Sigurim Shëndetësor.

Hapi: Instalimi i një sistemi për paralajmërim të hershëm për të sinjalizuar për kompanitë që mund të jenë në vështirësi (qershor 2026).

Vlera fillestare (vitin 2024) është 0.

Sistemi i paralajmërimit të hershëm, përkatësisht, identifikimi i vështirësive financiare të një kompanie e cila ende nuk është implementuar në normativën ekzistuese të Maqedonisë së Veriut. Në pajtim me legjislacionin aktual, paaftësia paguese e kompanive, përkatësisht pamundësia e tyre për të vazhduar funksionimin është e rregulluar me Ligjin për shoqëritë tregtare, Ligjin për falimentim dhe Ligjin për marrëveshje jashtëkontestimore.

Gjithashtu, Ligji për ndërmarrjet publike nuk përmban dispozita për hapje të procedurës së falimentimit ndaj ndërmarrjeve publike.

Situata aktuale, e cila është e rregulluar me disa ligje, nuk ofron mundësi që në fazë të hershme të shfaqjes së vështirësive financiare të gjenden mënyra për t'i kapërcyer ato ose për t'i reduktuar pasojat që mund të rezultojnë nga inicimi i procedurave për falimentim, duke sugjeruar në nevojën për instalimin e një sistemi për paralajmërim të hershëm.

Të dhënat e fituara nga Regjistri Qendror tregojnë që ekziston një numër i madh i kompanive që kanë pushuar së ekzistuari për shkak të zbatimit të dispozitave të Ligjit për Shoqëritë Tregtare, me procedurë për likuidim, përkatësisht fshirjen e shoqërive tregtare për shkak të mospërmbushjes së kushteve të përcaktuara me Ligjin për shoqëritë tregtare. Kjo procedurë mundëson edhe fshirjen e shoqërive tregtare me punësime aktive, pronë të paluajtshme apo të luajtshme.

Gjithashtu, niveli relativisht i lartë i kredive jofunksionale e rrit rrezikun nga rënia në gjendje jolikuiditeti dhe për inicim të procedurave për falimentim. Ndryshe nga pritshmëritë, numri i procedurave të iniciuara për riorganizimi është shumë i ulët, koncept, i cili në përgjithësi nuk i ka dhënë efektet e pritura pozitive.

Prandaj, ekziston nevoja për krijimin e një sistemi efikas që do të gjenerojë sinjale të paralajmërimit të hershëm lidhur me vështirësitë financiare të shoqërive tregtare, si dhe të ndërmerren hapat dhe masat e duhura për të monitoruar situatën para falimentimit dhe inicimit të procedurave për falimentim.

Është planifikuar që të instalohet një sistem për paralajmërim të hershëm në qershor të vitit 2026, përmes hapave të paraqitur më poshtë:

- Miratim i një Ligji të ri për falimentimin në të cilin përcaktohen dispozitat për instalimin e një sistemi për paralajmërim të hershëm për kompanitë të cilat janë në vështirësi financiare dhe për zgjidhjen në kohë të çështjeve të insolvencës;
- Hartimi dhe miratimi i më tepër se 15 akteve nënligjore;
- Zhvillimi i kapaciteteve të të gjitha palëve të përfshira: administratorët e falimentimit, gjyqtarët për falimentim, noterët dhe përmbaruesit, vlerësuesit dhe ekspertët, si dhe nëpunësit civilë dhe
- Inkorporimi i provimeve për marrje të licencës për administrator falimentimi.

Aktivitetet do të ndërmerren në bazë të analizës krahasimore mbi praktikat në vendet, të cilat tashmë kanë vendosur një sistem për paralajmërim të hershëm për kompanitë në vështirësi financiare, si dhe duke i marrë parasysh rekomandimet dhe analizat e mëparshme nga ekspertët e angazhuar në projektin IPA.

Përfituesit e synuar: Punëtorët që kryejnë punë të paregjistruar, të cilët përjetojnë mungesa specifike të beneficioneve, deficite të mëdha për punë të denjë dhe kushte të rënda pune, si punëtorët më të cenueshëm janë përfituesit drejtpërdrejt të synuar. Gjithashtu, palët e përfshira si punëdhënësit dhe partnerët socialë, si dhe institucione të ndryshme që i mbulojnë çështjet e sigurimit social, marrëdhënies së punës dhe të drejtat e punës që përfshihen nga kjo reformë janë gjithashtu përfitues të synuar. Këtu përfshihet çdo person juridik apo fizik në pozitën e administratorit. Në veçanti do të përfitonin ndërmarrjet e vogla dhe të mesme.

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin mbi realizimin e hapit është Ministria e Ekonomisë dhe Punës. Institucionet tjera përgjegjëse për raportimin dhe mbledhjen e të dhënave janë Drejtoria e të Ardhurave Publike, Fondi për Sigurim Pensional, Enti Shtetëror për Punësim.

Hapi: Krijimi i një mekanizmi të garancisë për të garantuar pagesën e detyrimeve të papaguara ndaj punëtorëve, e të cilat rezultojnë nga kontratat e punës ose marrëdhëniet e punës pas ndërprerjes së marrëdhënies së punës (dhjetor 2026).

Vlera fillestare (vitin 2024) është 0.

Inkorporimi i një mekanizmi të garancisë për sigurimin e rrogave të papaguara dhe detyrimeve tjera të papaguara ndaj punëtorëve që burojnë nga marrëdhënia e punës në rast të falimentimit/likuidimit të punëdhënësit të tyre, do të sigurojë një shtesë shtesë për mbrojtjen sociale të punëtorëve, përmes harmonizimit të kornizës nacionale legjislative me Direktivën 2008/94/KE në sferën e mbrojtjes së punëtorëve, në rast të falimentimit të shoqërisë tregtare.

Mekanizmi do të sigurojë një garanci për punëtorët që në rast të falimentimit/likuidimit të shoqërisë tregtare në të cilën ata janë të punësuar, organi kompetent i shtetit (Enti Shtetëror për Punësim - ESHP) një pjesë të detyrimeve të tyre të papaguara do t'i mbulojë nga fondi i garancisë i themeluar për këtë qëllim.

Mekanizmi i Garancisë është planifikuar të inkorporohet në sistemin aktual të sigurimeve sociale duke e zgjeruar mbrojtjen sociale në suazat e sigurimit në rast të papunësisë, siç është paraparë me propozim-ndryshimet e Ligjit për Punësim dhe Sigurim në rast të Papunësisë. Funksionin e Mekanizmit të Garancisë parashihet ta implementojë Enti Shtetëror për Punësim, me proceset vendimmarrëse dhe administrative të përshtatura sa më shumë me standardet ekzistuese që përdoren në sistemin për sigurim në rast të papunësisë. Mjetet do të mbledhen nga kontributi aktual për papunësinë, që për këtë qëllim do të rritet për 0.4% dhe do të paguhet nga punëdhënësit.

Krijimi i mekanizmit për të garantuar pagesën e detyrimeve të papaguara ndaj punonjësve që rezultojnë nga kontratat për punësim ose marrëdhëniet e punës pas ndërprerjes së marrëdhënieve të punës për shkak të falimentimit/josolvencës së punëdhënësve të tyre, parashihet të bëhet nëpërmjet hapave të paraqitur më poshtë:

- Vendimi politik për përfshirjen e sigurimit të garancisë, limitin e sipërm të përfitimeve dhe kohëzgjatjen e periudhës referuese dhe/ose të pranueshme, normën e kontributeve dhe implikimet fiskale mbi buxhetin e shtetit;
- Përfundimi i suksesshëm i dialogut social ndërmjet partnerëve socialë dhe autoriteteve qeveritare, i realizuar nga Këshilli Ekonomik dhe Social;
- Finalizimi dhe miratimi i ndryshimeve të Ligjit për punësim dhe sigurim në rast të papunësisë, Ligjit për kontributet nga sigurimi i detyrueshëm social dhe Ligjit për falimentim/Ligjit për likuidim dhe aktet përkatëse nënligjore si standard bazë legjislativ që e rregullon krijimin e Mekanizmit të Garancisë si pjesë përbërëse e sigurimit në rast të papunësisë;
- Përgatitja e institucioneve përgjegjëse për implementimin e Sistemit të Garancisë: Enti Shtetëror për Punësim, Drejtoria e të Ardhurave Publike, Ministria e Punës dhe Politikës Sociale, Ministria e Ekonomisë [opsionale], Anëtarët e Këshillit Ekonomik, Dhoma e Administratorëve për Falimentim;
- Krijimi i Mekanizmit të Garancisë për të garantuar pagesën e detyrimeve të papaguara ndaj punonjësve që rezultojnë nga kontratat për punësim ose marrëdhëniet e punës pas ndërprerjes së marrëdhënies së punës deri në dhjetor 2026;
- Implementimi i Mekanizmit të Garancisë në bazë të solidaritetit dhe zbatimit të detyrueshëm dhe monitorimi i mbledhjes së kontributeve dhe pagesave shtesë nga Mekanizmi për Garanci gjatë viteve të para të zbatimit.

Përfituesit e synuar: Përfituesit e synuar janë punëtorët që kanë pretendime, pra rroga të papaguara në rast falimentimi/likuidimit të punëdhënësve, Ministria e Ekonomisë dhe Punës, Enti për Punësim.

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin mbi realizimin e hapit është Ministria e Ekonomisë dhe Punës dhe Enti Shtetëror për Punësim.

Hapi: Ekonomia informale si % e BPV-së (tregues i Bankës Botërore) reduktohet në 26 % të BPV-së (dhjetor 2027)

Vlera fillestare (vitin 2019) është 33.3%.

Strategjia për formalizimin e ekonomisë informale 2023 - 2027 dhe publikimi i BB-së për ekonominë informale

(<https://www.worldbank.org/en/research/brief/informal-economy-database>)

Një shkallë e vazhdueshme e lartë e ekonomisë informale në Maqedoninë e Veriut është detektuar në studime të ndryshme të zhvilluara nga IFN-të dhe komuniteti akademik, përgjatë një periudhe të zgjatur kohore. Sipas të dhënave më të fundit të publikuara nga Baza për të Dhënat për Ekonomi Informale e Bankës Botërore, ekonomia informale në vend ka qenë në nivelin prej 33,3% të BPV-së në vitin 2019 (e përlogaritur duke e përdorur metodën MIMIC), tregues, i cili, është identifikuar si bazë për qëllimet e monitorimit të zbatimit të kësaj mase.

Prandaj, ulja e ekonomisë informale paraqet një prioritet të lartë për vendin, i cili duhet të realizohet me reforma të gjera dhe plotësuese që i trajtojnë faktorët kryesorë institucionalë, politikë, ekonomikë dhe kulturorë që kontribuojnë për nivelin e lartë të informalitetit.

Duke u bazuar mbi këtë premisë, nëpërmjet një procesi gjithëpërfshirës dhe inkluziv që i përfshin të gjithë aktorët relevantë dhe i koordinuar nga Ministria e Financave, në shtator të vitit 2023, Qeveria e miratoi Strategjinë për formalizimin e ekonomisë informale 2023 - 2027 me Plan veprimi 2023-2025.

Strategjia përfshin masa dhe aktivitete të ndryshme të grumbulluara në dy fusha prioritare, nga të cilat, e para fokusohet në rritjen e efikasitetit të institucioneve publike dhe përmirësimin e klimës së biznesit, ndërsa e dyta fokusohet në rritjen e transparencës dhe llogaridhënies, forcimin e moralit tatimor dhe besimit në institucionet publike - të gjitha këto konsiderohen si parakushte qenësore për reduktimin e ekonomisë informale dhe forcimin e sektorit formal.

Miratimi i Strategjisë me Planin e Veprimit shoqërohet me krijimin e një kuadri të përhershëm institucional që përbëhet nga një Trup ndër sektorial për koordinimin e aktiviteteve për zbatimin e Strategjisë dhe një Këshill Kombëtar për formalizimin e ekonomisë informale, që duhet të sigurojë monitorimin efektiv të zbatimit të saj.

Objektivi i kësaj mase reformuese, pra zvogëlimi i pjesëmarrjes së ekonomisë informale në 26% të BPV-së deri në dhjetor të vitit 2027 është paraparë edhe si objektivi i përgjithshëm në Strategjinë për formalizimin e ekonomisë informale 2023 – 2027, ndërkaq duhet të verifikohet me raportet për nivelin e ekonomisë informale që publikohen në faqen e Ministrisë së Financave.

Përfituesit e synuar: Qytetarët dhe personat juridikë që veprojnë në Maqedoninë e Veriut.

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin mbi realizimin e hapit është Ministria e Ekonomisë dhe Punës. Institucionet tjera të përfshira dhe përgjegjëse të nevojshme për realizimin e këtij hapi janë: Enti Shtetëror për Statistikë, Drejtoria e të Ardhurave Publike, Inspektorati Shtetëror i Punës, Inspektorati Shtetëror i Tregut, Banka Popullore e Maqedonisë së Veriut, Enti për Punësim i Republikës së Maqedonisë së Veriut, Regjistri Qendror i Republikës së Maqedonisë së Veriut, Këshilli i Autoriteteve Inspektuese.

Reforma 4.1.2. Regjimi më transparent dhe më efikas për ndihmë shtetërore

Sfidat: Synimi i këtij objektivi të reformës është të rriten transparenca dhe efikasiteti i regjimit për ndihmë shtetërore në vend që do ta përkrahë përdorimin më efektiv të fondeve publike.

Ka pasur një numër shumë të vogël të çështjeve lidhur me ndihmën shtetërore pranë Gjykatës Administrative. Duke qenë se pritet që në të ardhmen të ketë më tepër raste për ndihmën shtetërore, nevojitet trajnim i gjyqtarëve për t'i avancuar njohuritë e tyre lidhur me ndihmën shtetërore.

Edhe pse legjislacioni për ndihmë shtetërore është në fuqi prej shumë vite dhe zbatimi i tij është në nivel të kënaqshëm, ende ka hapësirë për t'u përmirësuar për hetimet sipas detyrës zyrtare, si dhe për rivlerësimin e skemave të ndihmës shtetërore.

Komisioni Evropian në vazhdimësi në raportet e tij vjetore për progresin e vendit e ka nënvizuar domosdoshmërinë e nevojës për pavarësi financiare të Komisionit për Mbrojtjen e Konkurrencës, që është edhe parakusht për përmirësimin e kapaciteteve administrative të Komisionit.

Rezultati i induktuar: regjim i përmirësuar i ndihmës shtetërore në përputhje me *acquis* të BE-së dhe forcim i pavarësisë së autoritetit përkatës për mbrojtje të konkurrencës dhe ndihmë shtetërore.

Hapi: Në përputhje me nevojat për trajnim, një numër i mjaftueshëm gjyqtarësh janë të specializuar përmes moduleve të trajnimit në procedurën e KMK-së dhe *acquis* të BE-së për rritjen e ekspertizës për ndihmë shtetërore në gjykatat. Modul i gjerë trajnimi për rregullat për ndihmë shtetërore në BE që në thelb e mbulon legjislacionin e BE-së, duke përfshirë praktikën thelbësore gjyqësore, trajnim i cili ofrohet nga një trajner me përvojë dhe ekspertizë të konsiderueshme në këtë fushë (dhjetor 2025).

Vlera fillestare (vitin 2024) është 0.

Sipas nevojave për trajnim, një numër i mjaftueshëm – të paktën 6 gjyqtarë janë të specializuar përmes moduleve të trajnimit për procedurën civile dhe legjislacionin e BE-së për rritje të ekspertizës për ndihmën shtetërore në gjykatat. Një modul i gjerë trajnimi për rregullat për ndihmë shtetërore në BE që në thelb e përfshin legjislacionin e BE-së, si dhe praktikën thelbësore gjyqësore, do të ofrohet nga një ose më tepër trajnerë me përvojë dhe ekspertizë të konsiderueshme në këtë fushë, siç janë ekspertë nga autoritetet për ndihmë shtetërore në shtetet anëtare të BE-së, ndërkaq moduli i trajnimit për procedurën e KMK-së do të ofrohet nga një ose më tepër ekspertë për fushën e KMK-së. Deri më tani, nuk ka ekzistuar një sistem për trajnimin e gjyqtarëve për çështjet e ndihmës shtetërore. Është hartuar kurrikulë për trajnimin e gjyqtarëve për procedurën civile dhe legjislacionin e BE-së për ndihmë shtetërore dhe është organizuar trajnim 3 ditor në bashkëpunim me Ministrinë e Drejtësisë, Akademinë për Gjyqtarë dhe Prokurorë dhe Këshillin e Gjyqtarëve. Do të instalohen dispozita me qëllim që të sigurohet vazhdimësi e sistemit për trajnimin dhe zhvillimin e diturive për ndihmën shtetërore në gjykatat edhe përtej vitit 2025, me synimin që të ofrohen trajnime në të ardhmen, të bëhet përditësimi i kurrikulës, monitorimi i grupit të ekspertëve, promovimi, si dhe sigurohet përfshirja e tyre dhe e ekspertizës së tyre të re në çështjet që kanë të bëjnë me ndihmën shtetërore.

Përfituesit e synuar: Komisioni për Mbrojtjen e Konkurrencës, Akademia e Gjyqtarëve dhe Prokurorëve, gjyqtarët

Institucioni përgjegjës: Për monitorimin dhe raportimin mbi hapat e realizuar përgjegjës është Komisioni për Mbrojtjen e Konkurrencës, ashtu që në bashkëpunim me Ministrinë e Drejtësisë, Akademinë për Gjyqtarë dhe Prokurorë dhe Këshillin e Gjyqtarëve, do të përkujdeset për implementimin dhe do të raportojë për ecurinë e implementimit.

Hapi: Vendoset metodologji për zhvillimin e hetimeve sipas detyrës zyrtare, në bazë të rreziqeve sektoriale, shënjestrim i rastësishëm intrasektorial, duke i pasur parasysh rastet për ndarje të më tepër se 200,000 euro ndarazi për kompani.

Hapi: Minimum prej 2 dhe 4 hetime në mënyrë zyrtare, me zgjedhje të rastit, në bazë të rreziqeve, do të zhvillohen në çdo tremujor përkatësisht deri në qershor të vitit 2026 dhe deri në qershor të vitit 2027, në mënyrë përkatëse.

Vlera fillestare (vitin 2024) është 0 (asnjë) për të dy hapat.

Deri më tani, nuk ka ekzistuar ndonjë metodologji për hetim të tillë. Komisioni për Mbrojtje të Konkurrencës kryesisht është bazuar në informacionet publike dhe tek palët e treta të interesuara. Metodologjia e re do të mundësojë që me KMK-ja të zhvillojë hetime më gjithëpërfshirëse sipas detyrës zyrtare. Miratimi i një metodologjie për zhvillimin e hetimeve sipas detyrës zyrtare, bazuar në rreziqet sektoriale, shënjestrimin e rastësishëm intrasektorial, do të mundësojë rritje të numrit të hetimeve me detyrës zyrtare nga Komisioni për Mbrojtje të Konkurrencës, përkatësisht të paktën 2 hetime deri në qershor të vitit 2026 dhe së paku 4 hetime nga qershori i vitit 2026 deri në qershor të vitit 2027.

Përfituesit e synuar: Komisioni për Mbrojtjen e Konkurrencës

Institucioni përgjegjës: Komisioni për Mbrojtjen e Konkurrencës do të jetë institucioni kryesor raportues për realizimin e hapave të këtij objekti të reformës.

Hapi: Rishikimi i programeve të ndihmës shtetërore dhe eliminimi gradual i atyre që nuk janë në përputhje me legjislacionin e BE-së për ndihmë shtetërore;

Parakushti: Të gjitha modulet e SAMIS janë plotësisht funksionale (qershor 2026).

Vlera fillestare (vitin 2024) është 0 (asnjë).

Komisioni për Mbrojtjen e Konkurrencës (KMK) do të bëjë rivlerësimin e të gjitha skemave të ndihmës shtetërore me qëllim që t'i mënjanojë skemat që nuk janë në përputhje me direktivat e BE-së për ndihmë shtetërore, për faktin se ekziston një numër i vogël i skemave ekzistuese të ndihmës shtetërore. KMK-ja do të mund t'i vlerësojë të gjitha skemat ekzistuese të ndihmës shtetërore, të japë sugjerime për skemat që nuk janë plotësisht në përputhje me legjislacionin për ndihmë shtetërore në mënyrë që të njëjtat të shlyhen deri në qershor të vitit 2026. Ky hap është i para-kushtëzuar nga funksionalizimi i plotë i të gjitha moduleve të SAMIS.

Përfituesit e synuar: KMK dhe dhënësit e ndihmës shtetërore që ofrojnë ndihmë shtetërore përmes skemave të ndihmës shtetërore.

Institucioni përgjegjës: Komisioni për Mbrojtjen e Konkurrencës do të jetë institucioni kryesor raportues për zbatimin e hapave të këtij objekti të reformës.

Hapi: Vetë qëndrueshmëria dhe pavarësia e Komisionit për Mbrojtje të Konkurrencës sigurohet me vendosjen e një metodologjie që e lejon atë të fitojë resurset e tij për financimin e aktiviteteve të veta, përkatësisht duke ngritur tarifën për shfrytëzuesit e shërbimeve, si për shembull tarifa për bashkim (dhjetor 2026, i përsëritur në dhjetor 2027)

- i. Dhjetor 2026, KMK-ja mbulon 50 % të shpenzimeve të veta nga resurset e tij;*
- ii. Dhjetor 2027, KMK-ja mbulon 100% të shpenzimeve të veta nga resurset e tij.*

Vlera fillestare (vitin 2024) është 0%.

Vetë qëndrueshmëria dhe pavarësia e Komisionit për Mbrojtjen e Konkurrencës do të përmbushet me miratimin e ndryshimeve të Ligjit për Taksat Administrative dhe ndryshimeve të Ligjit për mbrojtjen e konkurrencës dhe Ligjit për administratën publike, si dhe të gjitha ligjet tjera relevante. Resurset vetanake financiare do të fitohen nga tarifat administrative nga bashkimet. Resurse financiare shtesë duhet të fitohen nga buxheti qendror nëse është e nevojshme për të arritur një nivel të caktuar të buxhetit minimal, të

nevojshëm për funksionimin efikas të KMK-së. Pavarësia do të arrihet plotësisht deri në fund të vitit 2027, duke e pasur parasysh se të gjitha ligjet e nevojshme do të ndryshohen në periudhën e ardhshme.

Përfituesit e synuar: Komisioni për Mbrojtjen e Konkurrencës

Institucioni përgjegjës: Komisioni për Mbrojtjen e Konkurrencës do të jetë institucioni kryesor raportues për realizimin e hapave të këtij objekti të reformës.

Reforma 4.1.3. Nxitja e zhvillimit të NVM-ve përmes miratimit dhe zbatimit të strategjisë së re për NVM-të

Sfidat: Trajtimi i tarifave para-fiskale, qasja në financa janë vetëm disa nga elementet që kontribuojnë për mundësimin e një klime të biznesit. Megjithatë në vend ekziston sistem i qartë tatimor, kompanitë shpesh përballen me shumë tarifa që vendosen pa pasur domethënie dhe arsytim të qartë. Ato mund të konsiderohen si të vogla, të imponuara pa kurrfarë rregulli si në nivel qendror ashtu edhe në nivel lokal, megjithatë, kjo ngarkesë, madhësia e saj dhe efektet që ka mbi zhvillimin e mëtejshëm të një klime të zhvilluar biznesi nuk janë të tilla. Pas Covid-19, sektori bankar mbetet likuid, mirëpo vazhdon të veprojë në mënyrë prudente kur bëhet fjalë për investime më të mëdha në zhvillimin e sektorit të NVM-ve. Kështu, kompanitë përballen me kolateral të lartë për investime në rritjen e kapitalit të tyre qarkullues ose për investime në teknologji të reja. Në këtë mënyrë, masat dhe hapat në Agjendën e Reformave do të lejojnë forcimin e kornizës ligjore për NVM-të duke siguruar qasje më të lehtë të tyre tek shërbimet e huadhënies dhe qiradhënies, si dhe uljen e detyrimeve fiskale dhe administrative për NVM-të përmes optimizimit të tarifave parafiskale dhe digjitalizimit të tyre. Kjo duhet të realizohet nëpërmjet zbatimit të aktiviteteve/hapave të ndryshëm reformues të shtjelluara më poshtë.

Rezultati i induktuar: klimë e përmirësuar për funksionimin e NVM-ve

Hapi: Në bazë të hartimit të mëparshme të 377 tarifave dhe rekomandimeve të projektit të asistencës teknike të financuar nga BE-ja, 28 tarifa të tilla janë optimizuar (qershor 2025).

Vlera fillestare (vitin 2024) është 0.

Zbatimi i aktivitetit të reformës parasheh optimizimin e pagesave parafiskale dhe të pagesave tjera jotatimore nga lista e tarifave të propozuara nga ekspertët në kuadër të projektit për asistencë teknike i financuar nga BE-ja dhe të përcaktuara në konsultim me përfaqësues të komunitetit afarist si dhe në bashkëpunim me ministrinë kompetente.

Për zbatimin adekuat praktik të këtij aktiviteti reformues, në periudhën 2024-2025, është e nevojshme të zbatohen hapat e paraqitur më poshtë:

- finalizimi dhe miratimi i listës së propozuar për optimizimin e tarifave parafiskale dhe të pagesave tjera të detyrueshme jotatimore;
- 28 tarifa para-fiskale dhe pagesa tjera jotatimore thjeshtohen duke e përdorur metodologjinë e propozuar;
- raportim nga institucionet me juridiksion mbi tarifat e përzgjedhura parafiskale, bazuar në përllogaritjet nga metodologjia e propozuar për të përfshirë lehtësime administrative në vlerë nominale dhe
- raportim nga Ministria e Ekonomisë lidhur me zbatimin e masës për përfshirjen e lehtësimeve administrative në vlerë nominale dhe përqindjen totale të lehtësimeve administrative si përqindje e BPV-së.

Përfituesit e synuar: Ministria e Ekonomisë dhe Punës, Ministria e Financave, Regjistri Qendror, Agjencia për Barna.

Institucioni përgjegjës: Institucionet përgjegjëse për realizimin e hapave të sipërpërmendur janë: Ministria e Ekonomisë dhe Punës, Ministria e Financave dhe të gjitha subjektet nga sektori publik që kanë juridiksion mbi tarifën e përzgjedhura parafiskale. Ministria e Ekonomisë dhe Punës është institucioni kryesor raportues për realizimin e hapave dhe përmbushjen e treguesit të kësaj reforme.

Hapi: Lehtësimi i qasjes kreditore për NVM-të me ndryshimin e legjislacionit përkatës për të lejuar përdorimin e asetëve jo-materiale si kolateral në dhënien e kredive për NVM-të (qershor 2025).

Vlera fillestare (vitin 2024) është 0.

Është më se e qartë se NVM-të, pavarësisht që janë shtylla kurizore e shumë ekonomike, ato shpesh me vështirësi e sigurojnë financimin e nevojshëm për t'u rritur dhe për të përparuar.

Një nga pengesat kryesore të identifikuar janë opsionet e kufizuara për kolateralin që NVM-të mund ta përdorin për të siguruar kredi. Huadhënësit tradicionalë zakonisht kërkojnë asetë të materialeve siç janë pronat ose pajisje, të cilat shumë NVM nuk i kanë. Kjo e vështirëson më tepër qasjen e tyre në kapitalin që u nevojitet për zgjerimin e operacioneve të tyre ose për të investuar në projekte të reja.

Për të adresuar këtë sfidë, parashihet ndryshimi i legjislacionit përkatës me qëllim që të lejohet përdorimi i asetëve jomateriale si kolateral në kreditimin e NVM-ve. Asetet jomateriale, sikur pronat intelektuale, patentat dhe markat tregtare, shpesh anashkalohen nga huadhënësit, mirëpo ato paraqesin asetë të vlefshme të cilat shumë NVM i zotërojnë.

Me ndryshimin e legjislacionit për të lejuar përdorimin e asetëve jo-materiale si kolateral, ndërmarrjet e vogla dhe të mesme do të fitojnë një alternativë të re për të siguruar financimin e nevojshëm. Ky ndryshim jo vetëm që do ta bënte më të lehtë qasjen në kapital për ndërmarrjet e vogla dhe të mesme, por gjithashtu do të ndihmonte në barazimin e kushteve të lojës ndërmjet bizneseve të vogla dhe korporatave më të mëdha, të cilat, shpesh kanë për të ofruar forma më tradicionale të kolateralit.

Ky aktivitet reformues shihet si një hap i rëndësishëm drejt mbështetjes së rolit jetik që NVM-të e kanë pasur në nxitjen e rritjes ekonomike dhe inovacionit.

Përfituesit e synuar: NVM-të dhe institucionet financiare

Institucioni përgjegjës: Ministria e Financave dhe Ministria e Ekonomisë dhe Punës.

Hapi: Lehtësimi i qasjes kreditore për NVM-të duke i zgjeruar për 24% garancitë e lëshuara në bazë të Skemave Shtetërore për Garanci të Kredive, në krahasim me muajin dhjetor të vitit 2023 dhe duke e rritur për 23% numrin e NVM-ve që përfitojnë nga SGK-të, në krahasim me muajin dhjetor të vitit 2023 (qershor 2026)

Hapi: Lehtësimi i qasjes kreditore për ndërmarrjet e vogla dhe të mesme duke i zgjeruar për 40% garancitë e lëshuara në bazë të Skemave Shtetërore për Garanci të Kredive, në krahasim me muajin dhjetor të vitit 2023 dhe duke e rritur për 35% numrin e NVM-ve që përfitojnë nga SGK-të, në krahasim me muajin dhjetor të vitit 2023 (dhjetor 2027)

Vlerat fillestare janë të dhënat nga dhjetori i vitit 2023.

25 milionë euro (në 299 garanci të lëshuara) (në dhjetor 2023). Pritet rritje e garancive të lëshuara rishtazi. Rritja ka të bëjë me vlerën totale financiare të bilancit të garancive të lëshuara për NVM-të.

299 NVM (në dhjetor 2023). Vlera fillestare nuk është vetëm për vitin 2023, por Vlera fillestare është edhe bilanci i garancive të lëshuara për ndërmarrjet e vogla dhe të mesme në fund të vitit 2023.

Ky hap synon ofrimin e përkrahjes financiare shumë të nevojshme për NVM-të, duke i ndihmuar ato t'u bëjnë ballë pasigurive ekonomike dhe duke e zmadhuar potencialin e tyre të rritjes. Garancitë e rritura do të shërbejnë si një rrjet sigurie për huadhënësit, duke i inkurajuar ata të japin kredi për ndërmarrjet e vogla dhe të mesme, të cilat shpesh kanë vështirësi për të siguruar kredi për shkak të madhësisë dhe resurseve të limituara të tyre. Në përgjithësi, këto masa janë perceptuar si një hap vendimtar në drejtim të përkrahjes së shtyllës kurrizore të ekonomisë dhe të nxitjes së një mjedisi më të fortë afarist. Me forcimin e skemave të garancisë për kredi dhe duke e rritur përfshirjen e tyre, qeveria kishte për synim t'i fuqizonte NMV-të që të zhvillohen dhe të kontribuojnë në rritjen dhe zhvillimin e përgjithshëm ekonomik.

Për synimin e rritjes së shtrirjes së garancive të lëshuara, janë bërë ndryshime në Marrëveshjen për dhënien e garancive nga Fondi Garantues dhe janë lehtësuar kriteret dhe hapësira për dhënien e garancive, pra afati për mospagesën e kompensimit, është prolonguar dhe në vend që deri në fund të vitit 2023, është përcaktuar të jetë deri në fund të vitit 2025. Në këtë mënyrë, pritet të intensifikohet trendi pozitiv i rritjes së kredive të raportuara në portofolin e Fondit Garantues. Gjithashtu, është e mundur që në portofolin e garantuar të përfshihen kreditë e kategorisë B të rrezikut sipas regjistrimit të kredive të Bankës Popullore, ku përqindja maksimale e garancisë për këto kredi është 35% e shumës së principalit. Gjithashtu, është e mundur të regjistrohen kreditë nga Banka për Zhvillim e Maqedonisë së Veriut që janë vendosur përmes bankave pjesëmarrëse në portofolin e garantuar të Fondit Garantues.

Në përputhje me këtë, ndërkaq me synimin për një funksionim më të mirë të Fondit Garantues, si dhe lehtësim të procesit të dhënies së garancive të portofolit, Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe Banka për Zhvillimin e Maqedonisë së Veriut, më 21.02.2024 kanë lidhur një aneks ndaj Marrëveshjes për dhënien e garancive nga Fondi Garantues të organizuar nga Banka Zhvillimore e Maqedonisë së Veriut, SHA Shkup. Fondi garantues është themeluar në Bankën për Zhvillim e Maqedonisë së Veriut, e cila lëshon garanci për realizimin e projekteve dhe programeve të Qeverisë.

Me lehtësimin e kushteve për dhënien e garancive, pritet që një numër më i madh i ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme të kenë qasje në kushte më të favorshme për financimin e aktiviteteve të tyre afariste.

Kjo do të sigurojë që një numër më i madh i bizneseve të vogla të kenë qasje në financimin që u nevojitet për të investuar në operacionet e tyre, për të zgjeruar veprimtarinë e tyre dhe për të krijuar mundësi për punësim.

Përfituesit e synuar: ndërmarrjet e vogla dhe të mesme dhe institucionet financiare

Institucioni përgjegjës: Ministria e Financave dhe Ministria e Ekonomisë dhe Punës.

Hapi: Bëni një hulumtim të plotë mbi përdorimin aktual të qirasë nga NMV-të dhe mbi dispozitat ligjore, përpiloni ndryshimet e nevojshme për të inkurajuar përdorimin e qirasë si një opsion financimi (qershor 2026)

Vlera fillestare (vitin 2024) është 0.

Për të mbështetur rritjen dhe zhvillimin e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme (NMV-të) dhe duke njohur rëndësinë e qiradhënies si një mjet për NVM-të për të blerë pajisje dhe makineri thelbësore, do të bëhet një vlerësim i plotë mbi përdorimin aktual të qirasë nga NMV-të dhe mbi dispozitat ligjore të zbatueshme në këtë fushë me qëllim që të identifikohet çdo barrierë legjislative për përdorimin e qirasë si opsion financimi nga NVM-të.

Në bazë të rezultateve nga vlerësimi i kryer, do të hartohen dhe miratohen ndryshime normative duke u siguruar që secila pengesë e mundshme ligjore është eliminuar, duke e bërë më të lehtë për bizneset përdorimin e shërbimeve të lizingut.

Kjo reformë do të ketë për synim t'i adresojë vështirësitë e mundshme me të cilat përballen NVM-të për të fituar shërbimet për qira, e të cilat kanë një rol thelbësor në lehtësimin e operacioneve dhe rritjes së biznesit të tyre.

Në përgjithësi, kjo reformë synon të krijojë një klimë më të favorshme për NVM-të për qasje te shërbimet e qirasë, duke i ndihmuar ato të rriten dhe të zhvillohen në peizazhin e sotëm konkurrues të afarizmit. Duke i mënjanuar barrierat dhe duke e zmadhuar qasjen në mjetet thelbësore për financim, qëllimi është të fuqizohen NVM-të që t'i përparojnë bizneset e tyre në nivel më të lartë dhe të përmbushin potencialin e tyre të plotë.

Përfituesit e synuar: NVM-të

Institucioni përgjegjës: Ministria e Financave dhe Ministria e Ekonomisë dhe Punës.

Hapi: Themelim i një regjistri publik digjital duke i hartëzuar të gjitha tarifat, një metodologji unike dhe gjithëpërfshirëse e vendosur që siguron përditësimin dhe sinkronizimin e rregullt të atij regjistri me një interfejs të portalit elektronik. Të gjitha tarifat parafiskale dhe pagesat jotatimore të futura rishtazi për periudhën 2025-2027 i përmbahen metodologjisë unitare, parimit të proporcionalitetit ndërmjet tarifave dhe kostos së shërbimit si dhe parimit të një autoriteti të centralizuar, i cili vepron si kontrollues dhe aprovuesi përfundimtar. (Deri në fund të vitit 2025 duhet të vendoset metodologjia e re unitare për të mundësuar vlerësimin e periudhës 2025-2027).

Vlera fillestare (vitin 2024) është 0.

Duke i siguruar sektorit afarist informacione të sakta, të plota dhe të qasshme në mënyrë digjitale lidhur me tarifat e detyrueshme për shërbimet publike ndihmon për zvogëlimin e ngarkesës fiskale dhe administrative dhe kontribuon për rritjen e efikasitetit dhe produktivitetit të sektorit privat.

Ky aktivitet i reformës parasheh miratimin e një metodologjie unitare dhe gjithëpërfshirëse deri në fund të vitit 2025, me të cilën do të sigurohej përditësimi i regjistrit publik digjital në mënyrë të unifikuar, të standardizuar, si dhe sinkronizimi i rregullt i tij me interfejsin e portalit elektronik.

Metodologjia gjithashtu do të sigurojë zbatimin e parimeve dhe procedurave të përcaktuara gjatë miratimit të tarifave parafiskale dhe pagesave jotatimore të reja për periudhën 2025-2027, duke përfshirë parimin e proporcionalitetit ndërmjet tarifave dhe kostos së dhënies së shërbimit publik dhe parimin e një autoriteti të centralizuar që vepron si kontrollues dhe miratues përfundimtar i tarifave parafiskale dhe pagesave jotatimore të miratuara rishtazi.

Përfituesit e synuar: NVM-të

Institucioni përgjegjës: Ministria e Financave, Ministria e Ekonomisë dhe Punës dhe Ministria e Transformimit Digjital

Reforma 4.1.4. Mbështetje e zhvillimit të eko sistemit të inovacioneve nëpërmjet zbatimit të Strategjisë për specializim inteligjent

Sfidat: Strategjia për specializim inteligjent (S3) 2024-2027 shërben si dokument udhëzues për avancimin e ekosistemit të hulumtimeve dhe inovacioneve. Vizioni i saj përqendrohet në nxitjen e rritjes së gjelbër dhe të qëndrueshme përmes integritit të njohurive, inovacionit dhe teknologjisë për të krijuar produkte dhe shërbime me vlerë të lartë të shtuar që janë konkurrense si në tregjet ndërkombëtare ashtu edhe në ato vendase.

S3 jep rritje inteligjente duke i identifikuar fushat me prioritet të lartë me potencial më të madh ekonomik, inovativ dhe H&ZH (Hulumtues dhe Zhvillimor) për gjenerim të vlerës së re të shtuar. S3 identifikon katër fusha prioritare vertikale dhe dy horizontale:

- Bujqësi të zgjuar dhe ushqim me vlerë më të lartë të shtuar
- Teknologji Informatike dhe Komunikuese (TIK)
- Industria Elektro-Mekanike – Industria 4.0
- Materiale të qëndrueshme dhe ndërtesa të zgjuara

Energji për të ardhmen dhe Turizmi, si fusha horizontale, kanë lidhje të ndërsjellë dhe inovacion të kryqëzuar me fushat vertikale.

Objektivat e S3, të përmendura së bashku me masat nga Plani Veprimi 2024-2025, fokusohen në arritjen e përsosmërisë shkencore, zhvillimin e ekosistemit inovativ, rritjen e konkurrencës dhe gjelbërimin e bizneseve, zhvillimin e kapitalit njerëzor, nxitjen e transformimit digjital dhe si qëllim ndërsektorial që sigurimin e zbatimit efektiv dhe dialogut të vazhdueshëm për Procesin e Zbulimit të Sipërmarrjes (PZS).

Rezultati i induktuar: Reforma synon të rrit numrin e shoqërive të mbështetura inovative tregtare nga qendrat të specializuara dhe të nxit pjesëmarrje në programet e EIC /EIT.

Hapi: Vendosja e sistemit për përputhje mes ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme dhe financimi i EIC/EIT me ko-financim nga FIZHT në fushat prioritare të strategjisë për specializimi të zgjuar (SSZ), me përfshirje të Bujqësisë së zgjuar dhe ushqimi me vlerë të shtuar të lartë, industrinë elektro-mekanike - Industria 4.0, TIK. (dhjetor 2025)

Vlera fillestare (viti 2024) është 0.

Qendra e Komunitetit RIS të EIT është aktive në Maqedoninë e Veriut nga viti 2023. Qendra e re është pjesë e [Programit të Skemës Rajonale për Inovacione EIT \(EIT RIS\)](#) që ka për qëllim ta tejkalojë hendekun e përhershëm inovativ në Evropë.

Qendra e sapo hapur në Maqedoninë e Veriut i përfaqëson të gjitha Komunitetet e Dijes dhe Inovacionit (KDI) të EIT dhe është e fokusuar në tërheqjen dhe angazhimin numrit më të madh të pjesëmarrësve maqedonas në aktivitetet e Komunitetit EIT.

Qendra ju siguron novatorëve burim qendror të informacioneve për të gjitha shërbimet dhe mundësitë të siguruara nga i gjithë Komuniteti EIT, si në nivel lokal ashtu edhe më gjerë.

Për të rritur numrin e shoqërive tregtare që marrin pjesë në programet EIC/EIT do të krijohet sistem për përshtatje dhe instrument nënë kuadër të FIZHT për ko-financimin për pjesëmarrjen e shoqërive tregtare në programet EIC/EIT. Prioritet u ju jepet ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme nga fushat e caktuara në Strategjinë për specializim të zgjuar si prioritar me kapacitetet më të larta ekonomike, inovative dhe hulumtuese.

Instrumenti duhet të jetë plotësues me programet tjera që sigurojnë përkrahje për inovacionet. Për shembull, për fushën Bujqësi e zgjuar dhe ushqim me vlerë të shtuar më të lartë do të mundësohet plotësim me programet EIT ushqim dhe IPARD III që mund në mënyrë të konsiderueshme të rrisin modernizimin dhe qëndrueshmërinë e sektorit bujqësor dhe ushqimor.

Sinergjia midis FIZHT-EIC/EIT dhe IPARD III synon të shfrytëzojë hulumtimin inovativ, transformimin digjital dhe praktikatat që kryesohen nga njohuritë ndërkaq të vendosura nga FIZHT-EIC/EIT. Ky bashkëpunim do të plotësojë fokusin e IPARD-it në investime të rëndësishme për modernizimin e infrastrukturës bujqësore, promovimin e praktikave të qëndrueshme dhe harmonizimin me standardet e BE-së. Me integrimin e këtyre përpjekjeve, sektori bujqësor dhe ushqimor mund të arrijë përmirësime të dukshme në efikasitet, konkurrencë dhe arritje ekologjike. Kjo qasje e integruar jo vetëm që e mbështet miratimin e teknologjive dhe proceseve të reja, por edhe e rrit rezistencën e përgjithshme dhe kapacitetin

për aftësimin e ekonomive bujqësore, në këtë mënyrë kontribuon për qëllime dhe rritje të zgjuar dhe të qëndrueshme.

Këto përpjekje të kombinuara mund ta ndihmojnë Maqedoninë e Veriut t'i arrij qëllimet e S3, duke nxitur rritje të qëndrueshme dhe konkurrenca në sektorin bujqësor dhe ushqimor.

Së bashku, këto programe mund të plotësojnë duke i përdorur zgjidhjet inovative të Ushqimit EIT për përmirësimin e përpjekjeve për modernizim të financuara nga IPARD III.

Më tepër aplikime për këto programe mund të çojnë në rritjen e qasjes në financim, ekspertizë dhe rrjete, duke nxitur inovacione dhe rritje të mëtejshme.

Rritja e pjesëmarrjes në programet EIC dhe EIT tregon angazhim aktiv me iniciativat inovative evropiane dhe mund të çojë në numër më të madh patentash, botimesh kërkimore dhe projektesh bashkëpunuese.

Zbatimi i këtij aktiviteti reformues kërkon miratimin e ndryshimeve të Ligjit për Veprimtarisë së Inovacionit me çka do të mundësohet ko-financimi i FIZHT-së në projektet e financuara nga EIT për NMV-të, si dhe hartimin e dispozitave (rregulloreve) për instrumentet e reja, deri në dhjetor të vitit 2025.

Ligji për Veprimtari Inovative jep udhëzime konkrete për punën e Fondit për Inovacione dhe Zhvillim Teknologjik (FIZHT), si dhe për instrumentet që zbatohen përmes FIZHT. Për vendosjen e mënyrës së re të financimit, nevojitet të miratohen ndryshimet ligjore që do të mundësojnë bashkëpunimin dhe përafrimin me instrumentet e EIT për financim. Procedura për ndryshimin e ligjit përcaktohet nga hapat përkatës, me të cilat kërkohet miratimin në Parlament për t'u siguruar integriteti dhe efikasiteti i kornizës rregullatore.

Me ndryshimet në Ligjin për Veprimtari Inovative do të duhet të përcaktohen instrumentet e EIT që do të jenë të më të volitshme për ko-financim të FIZHT-së dhe pas së cilës nevojitet përgatitja e rregullores për secilin instrument veçmas. Për këtë do të nevojitet të sigurohet ekspertizë e jashtme për FIZHT-në, sepse të dy institucionet (FIZHT dhe EIT) duhet të ndjekin rregulla të repta. Harmonizimi dhe sinkronizimi i ngushtë i rregulloreve është i domosdoshëm, duke siguruar përputhshmëri të plotë pa e cenuar integritetin ligjor të asnjërit prej këtyre institucioneve.

Pas përgatitjes së rregulloreve nga FIZHT, ato i nënshtrohen procesit rigoroz të miratimit nga Qeveria. Kjo implikon rishikim dhe shqyrtim gjithëpërfshirës për konfirmimin dhe respektimin e ligjeve përkatëse dhe të procedurave tjera të caktuara. Pas përfundimit të kësaj procedure, bëhen të gjitha përmirësimet e nevojshme përpara se të jepet miratimi përfundimtar. Më pas, rregulloret ratifikohen nga Bordi i FITR-së, si hapi përfundimtar i procesit të miratimit rregullator.

Integrimi i ko-financimit mes instrumenteve të FIZHT dhe EIT duhet të vendosen edhe në programet afatmesme dhe vjetore të FIZHT-së, dhe të ndahen mjete të dedikuara për këtë qëllim. Këto shpërndarje janë të përfshira në propozim buxhetin e FITR-it, të cilat i nënshtrohen miratimit nga Ministria e Financave.

Shfrytëzuesit e synuar janë ndërmarrjet e vogla dhe të mesme, veçanërisht ato nga fusha e Strategjisë së Specializimit të zgjuar..

Institucionet përgjegjëse: për zbatimin, monitorimin dhe raportimin për hapat e arritur është Fondi për Inovacione dhe Zhvillim të Teknologjik.

Gjithashtu në nivel politik, kryesues i procesit për krijimin dhe zbatimin e S3 është Ministria e Arsimit dhe Shkencës. Ai ka kompetencë ekskluzive që t'i propozojë Qeverisë dhe Kuvendit ndryshime në Ligjin për Veprimtarinë Inovative, prandaj Ministria e Arsimit dhe Shkencës duhet të monitorojë zbatimin dhe zhvillimin e procesit. Raportimi për masën i mbetet nën kompetencë të FIZHT-së.

Hapi: 50 shoqëri tregtare përfitojnë nga shërbimet e 2 qendrave të sapoformuara për Inovacione/qendrave teknologjisë/qendrave të jashtëzakonshme (CoE)/DIH/ZNTT, si rezultat i listës së shpallur publikisht të shërbimeve për shoqëritë tregtare (dhjetor 2027).

Vlera fillestare (vitin 2024) është 0.

Qëllimi i këtij aktiviteti reformues është përkrahje e krijimit të qendrave të jashtëzakonshme lokale, pasurimin shkencorë, hulumtues dhe infrastrukturës inovative për përkrahje të zhvillimit të ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme dhe shkëmbimin e njohurive, si parakusht për zbatimin e S3. Kjo nënkupton krijimin e 2 qendrave që do të kontribuojnë për zhvillimin e mëtejshëm të ekosistemit të për hulumtime dhe zhvillim përmes hulumtimeve më të reja dhe prodhimit të produkteve inovative me ndikim në ekonominë më të gjerë. Ato mund të jenë në format si në vazhdim: Qendrat për Inovacione / qendrat e teknologjisë / Qendrat e jashtëzakonshme (QeJ) / EDIH-të / ZNTT në kuadër të fushave të S3.

Qëllimi strategjik i S3 “Përforcimi i ekosistemit inovativ” shtjellon rëndësinë e përforsimit të infrastrukturës institucionale, veçanërisht ZNTT-të, qendrat e jashtëzakonshme për hulumtime dhe zhvillim teknologjik dhe qendrat e inovacionit digjital si mbështetje për transformimin digjital të bizneseve.

“Udhërrëfytyesë për infrastrukturën hulumtuese”, i zhvilluar me mbështetjen e KRB-së, jep paraqitje dhe potencialet në infrastrukturën ekzistuese kërkimore në vend. Thekson rëndësinë e investimeve të mëtutjeshme në infrastrukturën siç janë pajisjet, bazat e të dhënave, laboratorët, licencat, mundësitë për rrjetëzim dhe shërbimet për mbështetje të ndërmarrjeve të sapoformuara dhe të ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme, duke inkurajuar shkëmbimin e njohurive, transferimin e teknologjisë dhe partneritetet për përsheptimin e inovacionit dhe komercializimin e ideve të reja, si dhe përkrahje për tranzicionin e gjelbër dhe digjital.

Që të përmirësohet ekosistemi i inovacioneve dhe që të sigurohet zbatim i suksesshëm i Strategjisë së specializimit të zgjuar, Plani i Veprimit 2024-2025 i S3 përcakton aktivitetet të kahësuar drejt përmirësimit dhe zhvillimit të infrastrukturës për HZHI (Hulumtime, Zhvillim dhe Inovacione).

Tashmë ekziston studim fizibiliteti për Parqet e shkencës dhe teknologjisë (PSHT), së bashku me projekte në drejtim të zhvillimit të qendrave inovative digjitale (QID) dhe Qendrave të jashtëzakonshme (CoE) në kuadër të disa fakulteteve.

Këto nisma ekzistuese shërbejnë si bazë dhe pikënisje për fazat e ardhshme të pilot projekteve të parapara për mbështetjen e formimit të 2 qendrave në vend dhe që ofrojnë shërbime gjithëpërfshirëse për shoqëritë tregtare.

ZNTT-të duhet të jenë përgjegjëse për menaxhimin e mjeteve të IP-së dhe komercializimin e rezultateve hulumtuese. ZNTT-të lehtësojnë transferimin e teknologjisë nga institucionet hulumtuese në industri për qëllime të zhvillimit dhe komercializimit të mëtejshëm.

Krijimi i Qendrës së jashtëzakonshme është planifikuar si masë në të gjitha fushat e S3, si subjekt që ofron lidhshmëri dhe praktikantë më të mira, hulumtime, mbështetje dhe trajnime në fushat prioritare.

Në shtet, dy Qendrat e Inovacionit Digjital (QID) tashmë janë në fazat e hershme të zhvillimit, me përpjekje të vazhdueshme të fokusuar në vendosjen e themeleve për krijimin dhe rritjen e tyre. Për të stimuluar dhe mbështetur tranzicionin digjital në ekonomi dhe në shoqëri, Strategjia e Specializimit të zgjuar parasheh investime të mëtejshme dhe mbështetje zhvillimore për QID-të ekzistuese për realizimin e tërësishëm të potencialit të tyre, si dhe krijimin e qendrave të reja. QID-të kanë rol kyç për t'i ndihmuar bizneset që të digjitalizohen dhe të përmirësojnë aftësinë e tyre konkurruese.

Zbatimi i këtij aktiviteti reformues do të nxit krijimin e infrastrukturës efikase për hulumtime dhe inovacione që do të promovojë pakon e zgjeruar të shërbimeve për stimulimin e bashkëpunimit të biznesit-akademisë në kuadrin e S3.

Përfituesit përfundimtarë të kësaj mase janë sektori i biznesit (të paktën 50 shoqëri tregtare deri në dhjetor të vitit 2027), komuniteti akademik, inovatorët dhe palët e tjera të interesuara.

Reformat/investimet e propozuara janë përgatitur me qëllim që ti aplikojnë rekomandimet të cilët janë specifik për vendin, duke përfshirë Konkluzionet e Përbashkëta dhe vlerësimet e Komisionit të Programit për Reformat Ekonomike, Raportin për Progres për vitin 2023 lidhur me Kapitullin 25 dhe Kapitullin 20,

Udhërrëfyesin për Infrastrukturë Kërkimore, si dhe konkluzionet nga nen komitetet lidhur me për rritjen ekonomike, hulumtimet dhe inovacionin. Këto reforma do ta rritin kontributin aktiv të vendit në strategjitë rajonale dhe të BE-së që kanë të bëjnë me inovacionin, hulumtimet dhe zhvillimin.

Realizimi i këtyre reformave/investimeve ka rol thelbësor në zbatimin e sfidave të identifikuar në Aneksin 3 të Planit për Rritje për zhvillimin e mundësisë së sipërmarrjes dhe biznesit: përforcimi i inovacionit, mbështetja e tranzicionit të gjelbër dhe digjital, rritja e vlerës së njohurive, nxitja e zhvillimit të industrisë bujqësore dhe ushqimore, përsheptimi i transferimit dhe avancimit të zgjidhjeve të inovacionit teknologjik dhe social për ndërtimin e qyteteve neutrale dhe inteligjente klimatike, përsheptimi i tranzicionit digjital të ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme dhe ndërmarrjeve të sapoformuara, përsheptimi i tranzicionit të gjelbër.

Për të arritur qëllimi për mbështetje të krijimit të qendrave lokale të jashtëzakonshme dhe zgjerimin e infrastrukturës shkencore, hulumtuese dhe inovative, do të zbatohet një set koheziv aktivitetesh. Këto aktivitete do të përgatiten me qëllim që të nxitet zhvillimi i ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme, shkëmbimi i njohurive dhe përforcimi i përgjithshëm të ekosistemit të inovacionit. Duhet të zbatohen aktivitetet e më poshtme:

- Identifikim i formës së qendrave që do të krijohen, në bazë të hartimit dhe analizës nga studimet ekzistuese dhe gjetjet në S3,
- Miratimi i vendimit nga ana e Qeverisë për themelimin e qendrave,
- Zhvillimi i qendrës,
- Zhvillimi i planit për veprim dhe programit me sërë shërbimesh që do të mbështjsin të NVM-ve dhe
- Implementimi i programit

Përfituesit e synuar: janë NMV-të, të paktën 50 kompani do të përfitojnë nga mbështetja dhe infrastruktura e përforuar deri në dhjetor të vitit 2027.

Institucionet përgjegjëse: për zbatimin, monitorimin dhe raportimin mbi hapat e realizuar, përgjegjëse është Ministria e Arsimit dhe Shkencës. Për arsye të qasjes horizontale të S3 që mbulon fusha të ndryshme, në procesin e realizimit të kësaj mase do të krijohet grup punues për koordinim, i përbërë nga përfaqësues të ministrive tjera përkatëse: Ministria e Ekonomisë dhe Punës, Ministria e Transformimit Digjital, Ministrinë e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave, Ministria e Financave, Ministria për Çështje Evropiane, Ministria e Energjisë, Minierave dhe Burimeve Minerale, Ministria e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor.

Reforma 4.1.5. Reforma në qeverisjen me ndërmarrjet në pronë shtetërore me fokus në hekurudhat dhe shërbimet postare

Sfidat: Aktualisht, pronësia, organizimi, menaxhmenti korporativ dhe mbikëqyrja ndaj kompanive në pronësi shtetërore (KPSH-të) dhe ndërmarrjet publike në pronësi shtetërore (NPSH-të) rregullohet me një sërë rregulloresh normative të ndryshme, përkatësisht: Ligji për shoqëritë tregtare / Ligji për ndërmarrjet publike; Ligji për përdorim dhe menaxhim të sendeve në pronësi shtetërore dhe komunale; Ligji për shitjen dhe dhënien me qira të ndërtesave afariste dhe hapësirave afariste të Republikës së Maqedonisë së Veriut; Ligji për ekzekutimin e Buxhetit të Republikës së Maqedonisë së Veriut; Ligji amë për Buxhetin; Ligji për kontrollin e brendshëm financiar publik; Ligji për privatizimin e ndërmarrjeve shtetërore; Ligji për transformimin e ndërmarrjeve me kapital social; Ligji për mbrojtjen e konkurrencës; Ligji për letrat me vlerë dhe Ligji për Qeverinë.

Një kompleksitet i tillë i rregullimit, duke përfshirë ato që lidhen me planifikimin dhe raportimin e tyre strategjik dhe financiar, përcaktimin e qëllimit dhe treguesve kryesorë për sukses, ndikon negativisht në konsistencën për përputhshmëri ligjore, në veçanti me Ligjin për ndërmarrjet publike dhe Ligjin për shoqëritë tregtare, si dhe me nivel jo optimal të punës financiare dhe dhënies së shërbimeve. Në mënyrë shtesë, rregullimi i këtyre subjekteve publike karakterizohet nga mungesa e rregullave të unifikuara, ndërkohë që dispozitat ligjore më të përgjithshme nuk ofrojnë udhëzime të qarta dhe janë të shpërndara në akte të ndryshme ligjore, të cilat nuk janë domosdoshmërisht në konsistencë reciproke.

Kjo shkakton praktika të ndryshme dhe mungesë të rolit të qartë të përcaktuar të shtetit si pronar, politikëbërës dhe rregullator. Më tej, nuk ekziston sistem i vetëm për mbikëqyrje të këtyre subjekteve, pra, mbikëqyrja realizohet në “silos” nga disa sektorë në ministri të ndryshme që mbulojnë veprimtari të caktuara të këtyre subjekteve.

Nga këtu, qëllimi i kësaj reforme është të përforcojë politikën dhe kornizën ligjore për ndërmarrjet në pronësi shtetërore dhe shoqëritë tregtare në pronësi shtetërore që do të mbështesin përmirësimin e performancës financiare dhe efikasitetin operacional të tyre në dhënien e shërbimeve të tyre.

Përfituesit e synuar: janë shoqëritë tregtare në pronësi shtetërore dhe ndërmarrjet publike, Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe ministritë, si dhe çdo person tjetër juridik apo fizik i përfshirë në marrëdhëniet afariste me ndërmarrjet shtetërore dhe ndërmarrjet publike.

Rezultati i induktuar: Menaxhimi i qëndrueshëm dhe efikas i kompanive shtetërore nëpërmjet zhvillimit të një kornize të centralizuar për pronësi dhe menaxhim për të gjitha ato, si dhe krijimit, zhvillimit dhe përmirësimit të menaxhmentit korporativ në NPSH-të, transformimit i ndërmarrjeve publike në shoqëri tregtare nën pronësi shtetërore, përforcimi i performancës financiare dhe efikasitetin operacional të NPSH-ve në dhënien e shërbimeve të tyre, uljen e shpenzimeve dhe optimizimin e numrit të punonjësve.

Treguesit dhe hapat për reforma me kornizë kohore:

Hapi: Krijim i regjistrit të NPSH-ve dhe kompanive me pjesëmarrje të shtetit, i cili është publikisht në dispozicion (qershor 2025) dhe miratim i Strategjisë për Pronësinë Shtetërore dhe Ligji për shoqëri tregtare në pronësi shtetërore (dhjetor 2025)

vlera fillestare (2024) është 0.

Në përputhje me Ligjin për buxhet (2022), Ministria e Financave është e autorizuar të krijojë dhe të menaxhojë regjistrin e të gjitha subjekteve publike, duke përfshirë NPSH-të dhe kompanitë në pronësi shtetërore. Regjistri do të përbëhet nga lista e të gjitha institucioneve që bëjnë pjesë në kategorinë e subjekteve publike, të cilin Ministria e Ekonomisë mund ta përdorë për ta zgjeruar më tej me informacione dhe të dhëna shtesë që kanë të bëjnë veçanërisht me NPSH-të dhe kompanitë në pronësi shtetërore. Afati për krijimin e regjistrit dhe vënien e tij në dispozicion publik është në qershor të vitit 2025. Qëllimi i Strategjisë për Pronësi Shtetërore dhe Ligjit për shoqëritë tregtare në pronësi shtetërore është:

- vendosja e kornizës ligjore adekuate, e cila do ta rregullojë pronësinë shtetërore dhe do ta mbështesë menaxhimin efikas korporativ të kompanive në pronësi shtetërore dhe të ndërmarrjeve publike dhe
- të sigurojë mbikëqyrje efikase në punën e këtyre subjekteve me qëllim të mbrojtjes së interesit publik kombëtar dhe të përgjithshëm si dhe të zhvillimit të përgjithshëm të ekonomisë kombëtare.
- Për zbatimin adekuat të këtij aktiviteti reformues, në periudhën nga viti 2024 deri në vitin 2025 për zbatim janë paraparë hapat e mëposhtëm:
- finalizimi dhe miratimi i Propozim-Vlerësimit të Ndikimit Rregullator për hartimin e Ligjit të ri për shoqëritë në pronë shtetërore (dhjetor 2024)

- miratimi i Strategjisë për Pronësi Shtetërore dhe Ligji të ri për Shoqëritë në Pronësi Shtetërore (dhjetor 2025)
- Miratimi i Kodit për Menaxhim Korporativ për Kompanitë në Pronësi Shtetërore i bazuar mbi parimet e OSBE-së (dhjetor 2026).

Qëllimi i Strategjisë për Pronësi Shtetërore është të sigurojë vlerësim gjithëpërfshirës dhe krahasues të gjendjes aktuale dhe praktikave të ndryshme të menaxhimit në këto subjekte, me fokus të posaçëm në kuadrin ligjor, menaxhimin pronësor dhe menaxhimin korporativ. Ky vlerësim do të shërbejë si bazë për hartimin e Ligjit të ri për shoqëritë tregtare në pronësi shtetërore.

Duke i pasur parasysh kapacitetet aktuale të ministrive përkatëse dhe faktin që zbatimi do të kërkojë përfshirjen e disa institucioneve, nevojitet asistencë teknike nga BE-ja në hartimin e Strategjisë për Pronësi Shtetërore dhe të Ligjit të ri për Kompanitë në pronësi shtetërore.

Pritet që Ministria e Ekonomisë, në bashkëpunim me institucionet e tjera shtetërore dhe e mbështetur nga ndihma teknike e Komisionit Evropian, të hartojë Strategjinë dhe Ligj të ri për Kompanitë në Pronësi Shtetërore, ndërsa Qeveria ta miratojë atë deri kah fundi i vitit 2025.

Institucionet përgjegjëse: për ndjekjen dhe raportimin mbi hapat e realizuar, institucion përgjegjës është Ministria e Ekonomisë, Ministria e Punës dhe Politikës Sociale, Ministria e Financave. Ministria e Ekonomisë duhet të jetë përgjegjëse për përgatitjen e Ligjit për shoqëritë tregtare në pronësi shtetërore, Strategjisë për kompanitë në pronësi shtetërore dhe Kodin për menaxhim korporativ për kompanitë në pronësi shtetërore. Ministria e Financave është përgjegjëse për krijimin dhe menaxhimin e regjistrit për të gjitha subjektet publike, duke përfshirë NPSH-të dhe kompanitë në pronësi shtetërore sipas Ligjit për buxhet (2022).

Hapi: Miratimi i planit për ristrukturim për SHA- Posta përmirësimin e efikasitetit në dhënien e shërbimeve dhe uljen e shpenzimeve për 15% si dhe përmirësimin e treguesve të profitabilitetit për 15% (dhjetor 2027)

Vlera fillestare është:

Në vitin 2023, shuma e përgjithshme e shpenzimeve që SHA Posta janë bërë shpenzime 22,731,856 euro (norma mesatare e Bankës Popullore), të ardhurat totale kanë qenë në shumë prej 20,501,788 euro (norma mesatare e Bankës Popullore), ndërsaq humbje neto prej minus 2,230,068 euro. (Norma mesatare e Bankës Popullore).

Me rritjen e numrit të punonjësve të postës (postierë) dhe me përmirësimin e cilësisë së dërgesave, investimet në procesin e klasifikimit të përpunimit dhe dërgimit Otë dërgesave postare do të kontribuojnë në rritjen e të ardhurave dhe përmirësimin e fitimit në vitet e ardhshme.

Procesi do të fillojë me përzgjedhjen e anëtarëve të rinj të Bordit nëpërmjet procedurave të hapura, të pavarura dhe të bazuara në merita. Plani për ristrukturim do të përgatitet nga një ekip konsulentësh ose një grup punues i brendshëm qeveritar, me përfshirje të mundshme të partnerëve ndërkombëtarë për zhvillim. Ky grup do t'i shqyrtojë dhe racionalizojë proceset operationale për të eliminuar joefikasitetin dhe do ti reduktojë shpenzimet, ndërkohë që do ta vlerësojë gamën e shërbimeve që ofrohen për t'i identifikuar fushat që duhet të përmirësohen ose të ndërpriten. Fitimet e pashpërndara negative (të njohura edhe si deficit i akumuluar) tregojnë se performanca financiare e kompanisë nuk ka qenë e mjaftueshme për të kompensuar humbjet me kalimin e kohës. Një element thelbësor i planit është vlerësimi i shkathhtësive të fuqisë punëtore, së bashku me një plan për adresim të zbrazëtirave të identifikuar përmes programeve të trajnimit dhe zhvillimit. Zhvillimi dhe zgjerimi i shërbimeve digjitale për t'i përmbushur nevojat gjithnjë e më të mëdha të klientëve dhe zvogëlimi i shkallës së mbështetjes tek shërbimet tradicionale të postës janë çelësi për ristrukturim të suksesshëm. Përveç kësaj, privatizimi i segmenteve konkrete apo miratimi i modelit për

partneritet publik-privat mund të prodhojë efikasitet më të madh nga tregu si dhe përmirësim të qasjes në kapital. Në Planin për ristrukturim gjithashtu do të merret parasysh që shteti po përgatitet ta harmonizojë kornizën e vet me Legjislacionin për shërbimet e shpërndarjes ndërkufitare të dërgesave. Detyrimi i shërbimit universal (DSHU) duhet të sigurohet në përputhje me Direktivën e Shërbimeve Postare (97/67/EC, e ndryshuar nga Direktivat 2002/39/EC dhe 2008/6/EC).

Plani për ristrukturim do të përgatitet deri në janar të vitit 2025. Raportet financiare dhe raportet vjetore të NA Posta do të publikohen rregullisht në ueb faqen e saj.

Përfituesit e synuar: NA Posta, qytetarët dhe ndërmarrjet tregtare.

Institucionet përgjegjëse: për ndjekje dhe raportimin për hapat e realizuar janë Ministria e Ekonomisë dhe Punës si dhe Ministria e Transportit.

Hapi: Miratimi i Planit për ristrukturim e operatorit hekurudhor nën pronë shtetërore dhe kryesuesin e infrastrukturës hekurudhore deri në janar të vitit 2025 (qershor 2025)

Vlera fillestare në vitin (2024) është 0.

Hapi: Zbatimi i planit për ristrukturim për operatorin hekurudhor nën pronësi shtetërore dhe kryesuesin e infrastrukturës hekurudhore, me qëllim të shmangies së veprimtarisë me humbje nga viti fiskal 2027 e më tej (dhjetor 2027)

Vlera fillestare në vitin (2023) është (minus) - 3.186.584 EUR (norma mesatare e Bankës Popullore) për NP HM Infrastruktura

Vlera fillestare (2023) është (minus) - 3.469.339 EUR (norma mesatare e Bankës Popullore) për SHA Transport.

Hapi: Rritja e treguesit të trafikut për mallrat e transportuara, pas planit për ristrukturim për operatorin të hekurudhave nën pronësi shtetërore dhe kryesuesin e infrastrukturës hekurudhore (dhjetor 2027)

Hapi: Rritje në treguesit e trafikut për pasagjerët, pas planit për ristrukturim për operatorin shtetëror të hekurudhave dhe menaxherin e infrastrukturës hekurudhore (dhjetor 2027)

Vlera fillestare (2023) është 238.780 t/km.

Vlera fillestare (2023) është 280.440 kalime/vit

Procesi do të fillojë me përzgjedhjen e anëtarëve të rinj të Bordit përmes proceseve të hapura, të pavarura dhe të bazuara në merita. Plani i ristrukturimit do të fillojë të përgatitet në vjeshtën e vitit 2024, nga grupi punues që do të formohet nga Ministria e Transportit me përfshirjen e partnerëve ndërkombëtarë për zhvillim që janë me përvojë përkatëse në ristrukturim. Ky ekip i përbashkët do ta shqyrtojë situatën me qëllim që të rriten të ardhurat duke e adresuar grumbullimin e ulët të të ardhurave, rritjen e shitjeve, eliminimin e joefikasitetit, uljen e shpenzimeve përmes optimizimit të procesit dhe identifikimin e fushave që duhet të përmirësohen. Fitimet e pashpërndara negative (të njohura edhe si deficit i akumuluar) tregojnë se performancat financiare të dy kompanive nuk kanë qenë të mjaftueshme për të kompensuar humbjet me kalimin e kohës. Do të trajtohet reduktimi i detyrimeve të prapambetura dhe rritja e aftësisë paguese. Një element thelbësor i planit është vlerësimi i aftësive të fuqisë punëtore, mjetet lëvizëse hekurudhore së bashku me planin për tejkalimin e sfidave. Plani do t'i vlerësojë nevojat për shpenzime kapitale dhe do të planifikojë investime. Sa i përket zbatimit, në planin do të përfshihen veprime të detajuara në afat të shkurtër

dhe të mesëm me përgjegjësi qartë të përcaktuara dhe do të ndiqen nga grupi punues për reformën hekurudhore, i kryesuar nga Ministria e Transportit, kurse do të takohet rregullisht në baza tremujore.

- i) *Të ardhurat neto operative janë 0 ose pozitive për vitin fiskal 2027, duke përfshirë rritjen e të ardhurave (Vlera fillestare 2023 - negative, qëllimi për 2027 - 0 ose pozitive, rritja e të ardhurave)*

Së bashku me qëllimet e më poshtme të komunikacionit:

- ii) *Ton mallra për një kilometër (vlera fillestare 2023 – 238,780 t/km, qëllimi 2027 – 274,597 t/km)*
- iii) *Numri i udhëtarëve (vlera fillestare 2023 – 280.440 kalim/vit, qëllimi për 2027 – 322.506 kalim/vit)*

Plani i ristrukturimit për operatorin e hekurudhave nën pronësi shtetërore dhe kryesuesin e infrastrukturës hekurudhore është planifikuar të miratohet deri kah janari i vitit 2025 dhe do të zbatohet gjatë viteve fiskale 2025, 2026, 2027 dhe më tej, me qëllim që të arrihet stabilizim afatgjatë për dy kompanitë dhe të shmanget veprimtari me humbje dhe akumulim të borxheve dhe subvencioneve të reja. Raportet financiare dhe raportet vjetore të të operatorit hekurudhor nën pronësi shtetërore dhe kryesuesit të infrastrukturës hekurudhore do të publikohen në baza të rregullta në ueb- faqet e tyre.

Përfituesit e synuar: Operatori i NPSH-së Hekurudha, NPSH-ja Infrastruktura Hekurudhore, qytetarët, kompanitë.

Institucionet përgjegjëse: për ndjekjen dhe raportimin mbi hapat e realizuar është Ministria e Transportit.

Hapi: Ndryshimi i Ligjit për ndërmarrjet tregtare për vendosje të rregullave të reja për emërimin e anëtarëve të pavarur në bordet e shoqërive nën pronësi shtetërore (dhjetor 2024)

Vlera fillestare (vitin 2024) është 0.

Ndryshimet në Ligjin për Ndërmarrjet Tregtare tashmë janë hartuar nga Ministria e Ekonomisë, ndërsa janë miratuar nga Qeveria dhe janë dorëzuar në Kuvend për shqyrtim dhe miratim. Ndryshimet ligjore parashohin optimizimin e numrit të anëtarëve të pavarur në bordet drejtuese dhe mbikëqyrëse të shoqërive tregtare nën pronësi shtetërore, përcaktohen kriteret dhe kushtet për emërimin e tyre për sa i përket arsimimit dhe përvojës së nevojshme të punës, si dhe parashohin kompensim të barabartë për anëtarët e pavarur të emëruar në bordet, në të gjitha kompanitë shtetërore. Ndryshimet parashihet të miratohen nga Kuvendi deri në fund të vitit 2024.

Përfituesit e synuar: ndërmarrjet në pronësi shtetërore

Institucionet përgjegjëse: për monitorimin dhe raportimin mbi realizimin e hapave përgjegjëse është Ministria e Ekonomisë dhe Punës.

Hapi: Me Ligjin e ri për shoqëritë tregtare në pronësi shtetërore vendoset sistem për ndërlidhjen e kompensimeve të anëtarëve të pavarur të bordeve me performancën financiare dhe efikasitetin e shoqërive tregtare në pronësi shtetërore në bazë në raportit të detyrueshëm financiar vjetor dhe treguesve kryesorë të suksesit (TKP) që kanë të bëjnë me performancën financiare, dhënien e shërbimeve. KPSH-të do të krijojnë funksione të pavarura për menaxhim të rrezikut dhe revizion të brendshëm duke i ndjekur parimet e KBSB-së dhe shoqëritë tregtare në pronësi shtetërore dhe NPSH-të duhet ta publikojnë deklaratën e tyre për rrezik fiskal (qershor 2026).

Vlera fillestare (vitin 2024) është 0.

Legjislacioni i ri për KNSH-të duhet të vendos rregulla të reja për emërimin e anëtarëve të tyre të pavarur të bordit dhe do të vendos sistem për ndërlihdjen e kompensimeve të anëtarëve të pavarur të bordeve me performancën financiare dhe efikasitetin e KPSH-së, bazuar në raportet e detyrueshme financiare vjetore dhe treguesit kryesore për suksesin (TKP) lidhur me performancën financiare dhe dhënien e shërbimeve. Ligji duhet obligojë KPSH-të të krijojnë funksione të pavarura për menaxhim të rrezikut dhe auditimin e brendshëm duke sipsa parimeve të KBSB-së, si dhe t'i publikojnë deklaratat e tyre për rrezikun fiskal. Dy obligimet e fundit duhet të vendosen edhe për NPSH-të, me ndryshimin e Ligjit për shoqëritë tregtare në pronësi shtetërore.

Institucionet përgjegjëse: për ndjekje dhe raportimin e hapave të arritura është Ministria e Ekonomisë dhe Punës.

Hapi: 100% i anëtarëve ekzistues të bordeve të shoqërive tregtare në Pronësi Shtetërore dhe NPSH-ve nënshtrohen procedurave të hapura, të pavarura dhe të bazuara në merita. 100% e anëtarëve ekzistues të bordeve i nënshtrohen rivlerësimit. Të gjitha Shoqëritë tregtare në pronësi shtetërore dhe NPSH-të kanë publikuar raporte financiare vjetore. 70% e Shoqërive tregtare në Pronësi Shtetërore dhe e NPSH-ve e dhënë deklaratën e tyre për rrezik fiskal (dhjetor 2026)

Vlera fillestare (vitin 2024) është 0.

Sipas Propozim-ndryshimeve të Ligjit për shoqëri tregtare (në procedurën për miratim nga Kuvendi) dhe ndryshimeve të Ligjit për ndërmarrjet publike në pronësi shtetërore (NPSH), i cili hyn në fuqi, (Gazeta Zyrtare 89/22), të gjithë anëtarët e ri të bordeve të KPSH-ve dhe NPSH-të u nënshtrohen procedurave për emërim, të cilat janë të hapura, të pavarura dhe të bazuara në merita. Sipas Ligjit për shoqëri tregtare, të gjithë anëtarët ekzistues të bordeve i nënshtrohen rivlerësimit nga Qeveria si aksionar gjatë mbledhjes në nivel vjetor.

Deri në fund të vitit 2026, pritet që të gjitha KPSH-të dhe NPSH-të, t'i publikojnë raportet e tyre vjetore financiare në ueb faqet e tyre ndërkaq 70% prej tyre ta kenë publikuar deklaratën e tyre për rrezik fiskal.

Përfituesit e synuar: ndërmarrjet nën pronësi shtetërore

Institucionet përgjegjëse: për ndjekje dhe raportimin e hapave të arritur është Sekretariati i Përgjithshëm i Qeverisë.

Reforma 4.1.6. Zgjerimi i përdorimit të shërbimeve E-Dogana për operatorët ekonomikë dhe uljen e shpenzimeve si dhe rritjen e efikasitetit në procedurat doganore

Sfidat: Kjo reformë parasheh vendosjen dhe zgjerimin objektiv të shërbimeve e-Dogana në përputhje me dispozitat e Kodit Doganor të Unionit, Programin e Punës të PSHVS-D dhe Kodin e ri Doganor në bazë të dispozitave të Kodit Doganor të Unionit.

Deri sa dispozitat thelbësore të KDU-së kanë hyrë në fuqi më 1 maj të vitit 2016, është e nevojshme një periudhë tranzicioni para se të arrihet shkallë e plotë e zbatimit. Kjo, kryesisht për shkak se ekziston nevoja për të zhvilluar sisteme të reja të informacionit dhe teknologjive ose për t'i përmirësuar sistemet ekzistuese në mënyrë që të zbatohen në tërësi detyrimet ligjore.

Rregullat e detajuara në lidhje me periudhën e kaluar janë të përfshira në Aktin e Deleguar për Tranzicion dhe në programin e punës të KDU-it. Zbatimi i tyre praktik trajtohet në disa dokumente udhëzuese të prodhuara në bashkëpunim me përfaqësues të Shteteve Anëtare dhe përfaqësues të Tregtisë. Këto rregulla do të sigurojnë një tranzicion të rrjedhshëm nga regjimi ekzistues legjislativ doganor në rregullat e reja të KDU-it në bazë graduale mes 1 majit 2016 dhe 31 dhjetorit 2025.

Zgjerimi i përdorimit të shërbimeve E-Dogana për operatorët ekonomikë dhe rritja e efikasitetit në procedurat doganore mund të sjellë disa përfitime, duke përfshirë procedura të thjeshta, ulje të kostove, rritje të transparencës dhe përmirësim të përputhshmërisë. Duke i zbatuar hapat e duhur, Drejtoria Doganore mund në mënyrë efektive ta zgjerojë përdorimin e shërbimeve E-Dogana, të kontribuojë në uljen e kostove dhe ta zmadhojë efikasitetin në procedurat doganore, duke lehtësuar përfundimisht rritjen tregtare dhe ekonomike.

Për zbatimin e plotë të Kodit Doganor të ri, Drejtoria e Përgjithshme Doganore duhet të krijojë një sistem të ri të përpunimit të Deklaratave Doganore dhe Akcizave Doganore për t'i mbështetur dispozitat ligjore dhe për harmonizim të plotë me Modelin e BE-së për të Dhëna Doganore. Përveç sistemit të ri për përpunimin e deklaratave doganore, duhet të zhvillohen disa sisteme të tjera nga PSHVS-D të BE-së.

Këto përfshijnë opernacionalizimin e Fazës 6 të SRKT-së, e Sistemi i Automatizuar i Eksportit për Doganat dhe Sistemi i Kontrollit të Importit (SKI2) për Doganën, me qëllim të rritjes së efikasitetit të procedurës së transitit, procedurës së kontrollit të eksportit dhe procedurës së kontrollit të importit në mënyrë përkatëse, si dhe për uljen e kostove të operatorëve ekonomikë dhe dhënien e shërbimeve doganore.

Përfituesit e synuar: Përfituesit e synuar janë Drejtoria e Përgjithshme Doganore, Ministria e Financave, Komunitetet afarist (Operatorët Ekonomikë, Eksportuesit, Importuesit, Transportuesit dhe Prodhuesit). Me digjitalizimin e procedurave doganore, operatorët ekonomikë duhet të kenë mundësi të kalojnë procedura doganore pa letra, kohë të reduktuar për eksport, import dhe transit, menaxhim më të mirë të rrezikut dhe rritje në shkallën e tyre për të qenë konkurrentë. Institucionet përgjegjëse për këtë reformë, sa i përket zbatimit, monitorimit dhe raportimit janë Drejtoria e Përgjithshme Doganore dhe Ministria e Financave.

Rezultati i induktuar: Reduktim i kohëzgjatjes deri 2-4%, rritje për 2-5% të deklarimeve në transit krahasuar me Fazën 4 të SRKT-së dhe Fazën 5 të SRKT-së dhe rritje për 10% të numrit të deklaratave për transit ndërkombëtar krahasuar me transitin vendas për 10%. Zvogëlimi i kohëzgjatjes për 2-4%, rritje për 10% të numrit të deklaratave të thjeshtuara të eksportit në krahasim me deklaratat e rregullta doganore dhe në krahasim me tre vitet e mëparshme, si dhe rritje për 10% të numrit të autorizimeve për eksportues të autorizuar në krahasim me tre vitet e mëparshme.

Treguesit dhe hapat e reformës me kornizë kohore:

Hapi: Implementimi i Fazës 6 të Sistemit të ri të kompjuterizuar për transit (SRKT) rezulton me përfitime dhe përmirësime në procedurën për transit: Reduktim i kohëzgjatjes për 2-4%, rritje për 2-5% të numrit të deklarimeve për transit në krahasim me Fazën 4 të SRKT-së dhe Fazën 5 të SRKT-së dhe rritje për 10% të numrit të deklarimeve për transit ndërkombëtar krahasuar me transitin në nivel vendas (qershor 2026)

Vlera fillestare:

Koha që kalohet aktualisht në procedurat e transitit 1:09:30 (2022). Vlera fillestare është për vitin 2022 dhe është sipas Studimit për kohën e nevojshme për transit të mallrave, të cilin e ka realizuar Banka Botërore.

Shifrat aktuale për deklaratat: 199.441 deklarata transiti me procedurë shkarkimi në Maqedoninë e Veriut (2023) dhe 118.221 deklarata transiti me Maqedoninë e Veriut si pikënisje (2023). Deklaratat ndërkombëtare për transit janë paraqitur si deklarata me Maqedoninë e Veriut si pikënisje.

Krijimi i fazave të reja të SRKT-së për implementimin e kërkesave të reja të KDU-it, DA dhe IA Aneksi B dhe Modeli i BE-së për të Dhëna Doganore dhe për vendosjen e interfejsave të nevojshëm me sistemet e

tjera. SRKT-ja e automatizon procedurën e transitit të përbashkët dhe të Unionit, si dhe kontrollin e lëvizjeve të mbuluara me procedurën TRN në territorin e BE-së. Faza 4 aktuale e SRKT-së gjithashtu e mbulon përpunimin e të dhënave për siguri dhe mbrojtje gjatë hyrjes dhe gjatë daljes (deklarata për transit me të dhënat për siguri dhe mbrojtje). Faza 5 e SRKT-së në Maqedoninë e Veriut është në zhvillim e sipër me fonde kombëtare si dhe paraqet një sistem i deklarimit dhe përpunimit elektronik që tregtarët e kanë për detyrë ta përdorin për t'i parashtruar deklaratat e përbashkëta për transit. Faza 5 e SRKT-së paraqet një sërë veçorish dhe ndryshimesh të reja, duke përfshirë kërkesa të reja për të dhëna; Shkëmbimi elektronik i të dhënave; Regjistrimi i ngjarjeve 'në rrugë' ku tregtarët mund të regjistrojnë ngjarje 'në rrugë', siç janë ndarja ose bashkimi i ngarkesave; Heqja e letrës së dokumentit shoqërues të transitit (DSHT) megjithëse tregtarët mund të kërkojnë një letër për DSHT nga zyra e nisjes. Faza 5 e SRKT-së pritet të vihet në funksion deri kah fundi i vitit 2024. Ajo do të shërbejë si bazë për përmirësimin e mëtutjeshëm të SRKT-së 6 – sistemit të transitit. Qëllimi i fazës 6 të SRKT-së është t'i zbatojë kërkesat e reja specifike për elementet e të dhënave të sigurisë dhe mbrojtjes në deklaratat doganore për transit të mallrave që janë përfshirë në territorin doganor të Unionit e që burojnë nga projekti 17 (KDU SKI2). Kjo fazë e mbulon zhvillimin e interfejsit me SKI2, për lehtësimin e depozitimit të një deklarate transiti e cila përmban detaje të deklaratës së përgjithshme për hyrje përmes zbatimit të nenit 130(1) të KDU-it.

Zbatimi i SKRT-së 6 do të bëhet me aktivitetet e mëposhtme:

- Kuadri kombëtar normativ për rregullat e Unionit Doganor i harmonizuar me Kodin Doganor të Unionit (KDU) të Bashkimit Evropian dhe me normativat plotësuese. Ligji i ri për Doganat dhe dispozitat për zbatimin e Ligjit për doganat duhet të harmonizohen dhe përgatiten me Kodin më të fundit Doganor të Unionit (Legjislacioni (BE) 952/2013) dhe Legjislacionin e Deleguar të Komisionit (BE) 2015/2446 dhe Legjislacionin për Zbatimin i Komisionit (BE) 2015/2447. Ligji pritet të miratohet nga Parlamenti deri në dhjetor të vitit 2025 dhe dispozitat për zbatimin e Ligjit për Doganat deri në dhjetor të vitit 2026. Zbatimi i plotë i Ligjit për doganat dhe dispozitat e zbatimit duhet të mbështeten nga Sistemi i Përpunimit të Deklaratave Doganore për të lejuar një ambient të plotë pa letra dhe Shërbimet E-Dogana për qytetarët dhe operatorët ekonomikë.
- Infrastruktura e TIK-ve për sistemet doganore të zhvilluara dhe të vendosura është prokuruar dhe është instaluar. Nevojat e Drejtorisë së Përgjithshme Doganore (DPD) në fushën e infrastrukturës së TIK-ve janë të gjera për shkak të spektrit të aktiviteteve dhe procedurave të zbatuara në format digjital. Kjo pajisje do t'i plotësojë boshllëqet që do të krijohen nga zhvillimi i sistemeve të reja doganore; ose nga nevoja për të rinovuar disa nga pajisjet ekzistuese. Gjithashtu, infrastruktura e harduerit të instaluar në DPD do të rinovohet çdo 3 vite. E njëjta shumë nevojitet për t'i siguruar Licencat për sistemet e reja të BE-së si shumë e përafërt. Prandaj, si pjesë e reformës për zgjerimin e përdorimit të shërbimeve të E-Doganës si rezultat është paraparë infrastrukturë e re e TIK-ve siç është përshkruar.

Kjo pritet të realizohet deri në dhjetor të vitit 2026 me kohë indikative për realizim prej dy (2) vitesh.

Zbatimi i Fazës 6 të Sistemit të rRi të lompjuterizuar për transit (SRKT) rezulton me përfitime dhe përmirësime në procedurën e transitit: Reduktimi i kohëzgjatjes për 2-4%, rritje për 2-5% e deklaratave të transitit në krahasim me Fazën 4 të SRKT-së dhe Fazën 5 të SRKT-së, si dhe rritje për 10% të numrit të deklaratave për transit ndërkombëtar krahasuar me transitin vendas (qershor 2026).

Institucionet përgjegjëse: për monitorimin dhe raportimin mbi realizimin e hapave, përgjegjëse është Drejtoria e Përgjithshme Doganore. Në zbatimin e SRKT 6, institucioni i përfshirë është Ministria e Financave pasi ajo është përgjegjëse për propozimin e ndryshimeve në legjislacionin përkatës. Institucioni raportues për raportimin dhe mbledhjen e të dhënave është Drejtoria e Përgjithshme Doganore.

Hapi: Me zbatimin e Sistemit doganor të ri të automatizuar për eksport, përmirësohet procedura e kontrollit mbi eksportin: Vlerësimi i përfitimeve siç është reduktimi i kohëzgjatjes për 2-4%, rritje

për 10% në numrin e deklaratave të thjeshtuara për eksport në krahasim me deklaratat e rregullta doganore dhe në krahasim me periudhën e tre viteve paraprake, rritje për 10% të numrit të Autorizimeve për Eksportues të Autorizuar në krahasim me tre vitet e mëparshme; (qershor 2027)

Vlera fillestare:

Koha momentalisht e nevojshme për procedurat e transitit: 58 minuta (2022). Vlera fillestare është për vitin 2022 dhe është sipas Studimit për Kohën e duhur për transit të mallrave, të cilin e ka realizuar Banka Botërore.

Përdorimi aktual i autorizimeve për OEA: 22 (2023). Numri i autorizimeve për OEA përlllogaritet në bazë të një mesatareje trevjeçare.

Numri aktual i deklaratave të eksportit në procedura të thjeshtuara: 66.212 (2023).

TIK Sistemi aktual doganor për përpunimin e deklaratave të eksportit nuk është plotësisht në përputhje me kërkesat e KDU-it dhe të normave plotësuese të BE-së, nivelin bazë për kohën e përpunimit doganor për eksport.

SAE synon automatizimin e përfundimit të procedurave të eksportit (duke përfshirë rieksportin) dhe formalitetet e daljes që mbulojnë fusha të përbashkëta, kombëtare dhe të jashtme. SAE i zëvendëson sistemet e mëposhtme të deklarimit të eksportit: Përpunimi i automatizuar i hyrjes (PAH). Sistemi i Automatizuar i Eksportit (SAE), Faza 1 në mënyrë elektronike i menaxhon formalitetet e eksportit dhe të daljes që janë kryer nga punonjësit doganorë dhe operatorët ekonomikë kur mallrat largohen nga territori doganor i Unionit, duke përdorur deklaratën e eksportit ose të ri eksportit, deklaratën përmbledhëse të daljes ose njoftimin për ri eksportim. Futja e SAE në punën e administratës doganore do ta përmirësojë mënyrën e kryerjes së procedurave të eksportit në përputhje me kërkesat e BE-së. Zhvillimi dhe vendosja e këtij sistemi doganor është një hap përpara drejt mjedisit digjital të e-doganave.

Zbatimi i SAE do të bëhet me aktivitetet e mëposhtme:

Kuadri kombëtar normativ për rregullat e Unionit Doganor i harmonizuar me Kodin Doganor të Unionit (KDU) të Bashkimit Evropian dhe me normativat plotësuese. Ligji i ri për Doganat dhe dispozitat për zbatimin e Ligjit për Doganat duhet të harmonizohen dhe përgatiten me Kodin më të fundit Doganor të Unionit (Legjislacioni (BE) 952/2013) dhe Legjislacionin e Deleguar të Komisionit (BE) 2015/2446 dhe Legjislacionin për Zbatimin i Komisionit (BE) 2015/2447. Ligji pritet të miratohet nga Parlamenti deri në dhjetor të vitit 2025 dhe dispozitat për zbatimin e Ligjit për Doganat deri në dhjetor të vitit 2026. Zbatimi i plotë i Ligjit për Doganat dhe dispozitat e zbatimit duhet të mbështeten nga Sistemi i Përpunimit të Deklaratave Doganore për të lejuar një ambient të plotë pa letra dhe Shërbimet E-Dogana për qytetarët dhe operatorët ekonomikë.

Kjo pritet të realizohet deri në dhjetor 2027 me kohë indikative për realizim prej dy (2) vitesh.

Me zbatimin e Sistemit doganor të ri të automatizuar për eksport, përmirësohet procedura e kontrollit mbi eksportin: Vlerësimi i përfitimeve siç është reduktimi i kohëzgjatjes për 2-4%, rritje për 10% në numrin e deklaratave të thjeshtuara për eksport në krahasim me deklaratat e rregullta doganore dhe në krahasim me periudhën e tre viteve paraprake, rritje për 10% të numrit të Autorizimeve për eksportues të autorizuar në krahasim me tre vitet e mëparshme; (qershor 2027)

Institucionet përgjegjëse: për monitorim dhe raportim për hapat e realizuar është Drejtoria e Përgjithshme Doganore. Në zbatimin e SAE, institucioni i përfshirë është Ministria e Financave pasi ajo është përgjegjëse për propozimin e ndryshimeve në legjislacionin përkatës. Institucioni raportues për raportimin dhe mbledhjen e të dhënave është administrata doganore.

Hapi: Implementimi i Sistemit të ri për kontroll të importit çon në përmirësimin e procedurave të kontrollit të importit: vlerësimi i përfitimeve siç është reduktimi për 2-4% i kohëzgjatjes së procedurave dhe rritje për 8% në përputhshmërinë e rezultateve në vlerësimin e rrezikut (dhjetor 2027)

Vlera fillestare:

Koha momentalisht e nevojshme për procedurat e importit është 6:58:18 (2022). Koha mesatare është përlogaritur në bazë Studimit për Kohën e duhur për transit të mallrave, i realizuar nga Organizata Botërore e Doganave.

Shifra aktuale e përputhshmërisë: 5% (2023). 5% donë të thotë se nga të gjitha deklaratimet e përzgjedhura në kanal in e kuq ka një normë të saktësisë prej 5%, ose se janë zbuluar disa parregullsi - i) Rritje nga 5% në 8% në shifra absolute, që paraqet rritje për 60%.

TIK Sistemi aktual doganor për përpunimin e deklaratave të importit nuk është plotësisht në përputhje me kërkesat e KDU-it dhe të normave plotësuese të BE-së, nivelin bazë për kohën e përpunimit doganor për import dhe numrin e deklaratave doganore në kanal in e kuq, të verdhë dhe jeshil.

Objekti i Sistemit të Kontrollit të Importit 2 (SKI2) është të forcojë aspektin e mbrojtjes dhe sigurisë në zinxhirët e furnizimit dhe të tregut të brendshëm duke e optimizuar shkëmbimin e informacioneve të avancuara për ngarkesat dhe duke i adresuar dobësitë e identifikuar në fushën e proceseve të mbrojtjes dhe sigurisë dhe/ose cilësinë e të dhënave për të përmirësuar efikasitetin dhe efektivitetin e analizës së rrezikut. Sistemi SKI2 do t'i zbatojë kërkesat e reja në lidhje me depozitimin dhe trajtimin e deklaratave përmbledhëse të hyrjes (ENS). SKI2 do të rezultojë në një arkitekturë krejtësisht të re dhe zëvendësimin me faza të sistemit ekzistues trans-evropian SKI.

Zbatimi i SKI2 do të bëhet me aktivitetet e mëposhtme:

- Kuadri kombëtar normativ për rregullat e Unionit Doganor i harmonizuar me Kodin Doganor të Unionit (KDU) të Bashkimit Evropian dhe me normativat plotësuese. Ligji i ri për Doganat dhe dispozitat për zbatimin e Ligjit për Doganat duhet të harmonizohen dhe përgatiten me Kodin më të fundit Doganor të Unionit (Legjislacioni (BE) 952/2013) dhe Legjislacionin e Deleguar të Komisionit (BE) 2015/2446 dhe Legjislacionin për Zbatimin e Komisionit (BE) 2015/2447. Ligji pritet të miratohet nga Parlamenti deri në dhjetor të vitit 2025 dhe dispozitat për zbatimin e Ligjit për Doganat deri në dhjetor të vitit 2026. Zbatimi i plotë i Ligjit për Doganat dhe dispozitat e zbatimit duhet të mbështeten nga Sistemi i Përpunimit të Deklaratave Doganore për të lejuar një ambient të plotë pa letra dhe Shërbimet E-Dogana për qytetarët dhe operatorët ekonomikë.
- Instalimi i Sistemit të Vendimeve Doganore, Njoftimi për Arritje, Sistemi për njoftimin e prezantimit dhe magazinimit të përkohshëm, Sistemi për menaxhimin e garancive (GUM) dhe shërbimet e përbashkëta / Të Dhënat Referuese 2 (CS/DR2).

Kjo pritet të realizohet deri në dhjetor 2027 me kohë indikative për realizim prej dy (2) vitesh.

Implementimi i Sistemit të ri për kontroll të importit çon në përmirësimin e procedurave të kontrollit të importit: vlerësimi i përfitimeve siç është reduktimi për 2-4% i kohëzgjatjes së procedurave dhe rritje për 8% në përputhshmërinë e rezultateve në vlerësimin e rrezikut (dhjetor 2027)

Institucionet përgjegjëse: për monitorimin dhe raportimin mbi realizimin e hapave, përgjegjës është Drejtoria e Përgjithshme Doganore. Në zbatimin e Sistemit për Kontroll të Importit (ICS2), institucioni i përfshirë është Ministria e Financave pasi është përgjegjëse për propozimin e ndryshimeve në legjislacionin përkatës. Institucioni raportues për raportimin dhe mbledhjen e të dhënave është Drejtoria e Përgjithshme Doganore.

Reforma 4.1.7. Vendosja e Sistemit Inteligent për Transport (ITS) dhe e-mallra

Sfidat: Synimi i këtij objektivi të reformës është implementimi i Sistemeve Inteligjente të Transportit duke siguruar përmirësime të mëdha në performancën e menaxhimit të komunikacionit të ngjeshur, detektimin e incidenteve dhe rikuperimin nga ato, këshilla për devijimin dhe ndryshimin e itinerarit, informacionet e drejtpërdrejta të udhëtimit dhe rritjen e sigurisë në komunikacion. Shkëmbimi i dokumentacionit e-FTI do të promovojë përdorimin e teknologjive digjitale për përmbushjen e kërkesave normative. Futja e një SIT-i është në lidhje të ngushtë me përafrimin me direktivat e legjislacionit të BE-së për transport. Në Strategjinë për SIT janë propozuar hapat e ardhshëm në përafrimin legjislativ. Me këtë do të mundësohet përmirësimi i lidhjes rrugore për sa u përket standardeve të BE-së dhe do të kontribuojë për lehtësimin e tregtisë dhe transportit. Me zhvillimin e SIT-së përgjatë Korridorit Rrugor X, do të përmbushet një nga objektivat strategjike të përcaktuara në Strategjinë Kombëtare për Transport (2018-2030) në Republikën e Maqedonisë së Veriut, pra mirëmbajtja e një niveli të lartë të sigurisë dhe ecurisë së pandërprerë në komunikacion në të gjitha kushtet. Gjithashtu, Strategjia Kombëtare për SIT-it e miratuar në tremujorin e parë të vitit 2023, i parasheh ndryshimet ligjore përkatëse në lidhje me instalimin e SIT-së.

Përfituesit e synuar janë:

Në Strategjinë Kombëtare për Sistemet Inteligjente të Transportit (SIT) janë identifikuar përfituesit e cekur më poshtë:

- Qeveria/Kuvendi/Autoritetet Qeveritare. Si partnerë qenësor për zhvillimin e konceptit të reformës për SIT, përfituesit e përmendur do të sigurojnë përkrahje politike për reformën dhe do t'i monitorojnë ndryshimet në shoqëri për shkak të zbatimit të zgjidhjeve dhe koncepteve të SIT.
- Ndërmarrjet Publike (NP) e përbëjnë Sferën e Transportit. NP për Rrugë Publike dhe NP për Infrastrukturën Hekurudhore janë përfituesit dhe aktorët kryesorë pasi Reforma parasheh kryerjen e detyrave dhe përgjegjësi të tyre për sa i përket Sigurisë dhe Mbrojtjes në komunikacionin rrugor; ruajtjes së mjedisit jetësor; transport i pandërprerë nëpër infrastrukturën nën përgjegjësinë e tyre.
- Investitorët. Reforma në fjalë do të rrisë atraktivitetin për investime pasi kjo reformë në fjalë do t'i nxjerr në pah mundësitë dhe kushtet për investime.
- Publiku/Shoqëria Civile. Ndërgjegjësimi i publikut për Reformën dhe rezultatet pozitive të saj, do të ketë një ndikim të madh pozitiv në aspekt të edukimit të mëtejshëm dhe për nocionin e sigurisë dhe mbrojtjes në komunikacionin rrugor, me fokus të posaçëm mbi kategoritë e përdoruesve të lëndueshëm të transportit.
- Ekspertët për Mobilitet/Operatorët e Transportit. Reforma për SIT do t'i hap rrugën reduktimit të kostove të transportit dhe kohëzgjatjes së udhëtimit duke e përmirësuar në këtë mënyrë gjendjen financiare të transportuesve.
- Administratat Shtetërore dhe publike. Autoritetet (shtetërore dhe lokale) përgjegjëse për menaxhimin dhe implementimin e procedurave për komunikacion rrugor do të pajisen me instrumentin (Ligjor, Operacional, Sistematik) e qëndrueshëm, efektiv dhe efikas për t'i kryer detyrat dhe përgjegjësitë e tyre në mënyrë më efektive.
- Institucionet Akademike. Të gjitha institucionet akademike kanë të njëjtin mision: edukimin permanent të individëve profesionistë, kreativ dhe sipërmarrës, të cilët në mënyrë efektive do të veprojnë me teknologjitë e reja.

Rezultatet e induktuara:

Rezultatet e shkaktuara nga Reforma për SIT do të jenë në lidhje me shtyllat kryesore që e çojnë vendin drejt vizionit të Reformës:

- Siguria. Zvogëlimi i numrit të incidenteve në trafik, zvogëlimi i numrit të viktimave dhe personave të lënduar në trafik dhe parandalimi i rreziqeve që lidhen me shëndetin publik, parandalimi i humbjeve sociale dhe ekonomike që lidhen me mobilitetin si dhe përmirësimi i kohës së udhëtimit përgjatë Korridorit X.
- Efikasitet. Avancimi i qarkullimit të pasagjerëve dhe mallrave në mënyrë të sigurt, në kohë dhe ekonomikisht efikas në transportin intermodal dhe multimodal.
- Qëndrueshmëria. Reduktimi i ndikimit negativ të mobilitetit mbi mjedisin jetësor,

Treguesit dhe hapat e reformës me kornizë kohore:

Hapi: Zbatimi i kornizave të SIT për rrugët (dhjetor 2025).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Përafrimi me:

- 1.) Direktiva SIT 2023/2661 për ndryshimin e Direktivës e SIT 2010/40, e harmonizuar;
- 2.) Kuadri normativ i deleguar (BE) 2015/962 – Shërbimet për informacione në kohë reale për trafikun në mbarë BE-në (RTTI), i harmonizuar;
- 3.) Kuadri normativ i deleguar (BE) 2022/670 – Shërbimet për informacione në kohë reale për trafikun në mbarë BE-në (RTTI), i harmonizuar;
- 4.) Kuadri normativ i deleguar (BE) 2024/490 - ofrim i shërbimeve për informacione për udhëtim multimedial në mbarë BE-në, i harmonizuar.

Për qëllimin e projektit Instalim i SIT-së në Korridorin X, nevoja për harmonizim me Direktivën e SIT 2010/40 ishte urgjente. Prandaj, është përgatitur/miraturar një Raport gjithëpërfshirës, për ndryshimet ligjore të nevojshme në legjislacionin përkatës kombëtar për implementimin e SIT në sektorin rrugor të Maqedonisë së Veriut. Në këtë raport janë propozuar ndryshime në: Ligjin për rrugët publike dhe Rregulloren për sinjalistikën rrugore, pajisjen dhe sinjalistikën infrastrukturën rrugore. Në Ministrinë e Transportit u themeluar një grup pune për ndryshimet ligjore për SIT. Puna është në vazhdim e sipër dhe hapi i radhës do të jetë procedura qeveritare. Do të vazhdojë transponimi i Direktivës së cekur më parë dhe Kuadrot Normative të Deleguara.

Institucionet përgjegjëse: për monitorimin dhe raportimin mbi realizimin e hapave, përgjegjëse është Ministria e Transportit.

Hapi: Përafrim me standardet e SIT-së për hekurudhat (dhjetor 2027)

Vlera fillestare (2024) është 0.

Përafrimi me:

- 5.) Direktiva për interoperabilitet 2016/797 për ndryshimin e Direktivës 2008/57/KE në Ligjin e ri për hekurudhat ose Ligjin e ri për siguri hekurudhore i harmonizuar me të drejtën e BE-së
- 6.) Të gjitha SIT-të për hekurudhat të harmonizuara me dhe të publikuara (SIT Infrastrukturë, SIT Energji, SIT për Kontroll dhe Sinjalizim, SIT për flotën e mjeteve motorike - Lokomotivat dhe Pasagjerët, SIT për Siguri në tunelet hekurudhore, SIT për flotën e mjeteve motorike - Vagonët e mallrave, SIT për zhurmë, SIT për Personat me aftësi të kufizuara dhe me lëvizshmëri të reduktuar, SIT

për operacione trafiku dhe menaxhim me trafikun, SIT për aplikacionet telematike për shërbimet për pasagjerë, SIT për aplikacionet e telematikës për shërbimet për mallra)

7.) Të dhënat e regjistrimit të automjeteve janë transferuar në Regjistrin Evropian të Mjeteve Motorike (REMM) të ERA-s.

Zhvillimi i specifikimeve teknike për interoperabilitet ('SIT') ka nxjerr në pah nevojën për të qartësuar lidhjen ndërmjet kërkesave thelbësore dhe SIT-ve nga njëra anë, kurse nga ana tjetër lidhjen mes standardeve evropiane dhe dokumenteve të tjera të natyrës normative. Rregullat kombëtare duhet të hartohen dhe publikohen në mënyrë të tillë që çdo përdorues i mundshëm i ndonjë rrjeti kombëtar të mund t'i kuptojë ato.

SIT-et nuk janë miratuar ende nga Drejtoria për Siguri në Sistemin Hekurudhor të cilat janë të përcaktuara me ligjin në fuqi. Ligji i fundit i ndryshuar për interoperabilitet të sistemit hekurudhor i jepet kompetencë Drejtorisë për Sigurinë e Sistemit Hekurudhor (Agjencia Kombëtare e Sigurisë), për përgatitjen dhe nxjerrjen e akteve nënligjore në lidhje me SIT-të. Zhvillimi i specifikimeve teknike për ndërveprueshmërinë ('SIT') ka treguar nevojën për të qartësuar lidhjen midis kërkesave thelbësore dhe SIT-ve nga njëra anë, dhe standardeve evropiane dhe dokumenteve të tjera të natyrës normative nga ana tjetër. Rregullat kombëtare duhet të hartohen dhe publikohen në mënyrë të tillë që çdo përdorues i mundshëm i një rrjeti kombëtar t'i kuptojë ato.

Direktiva (BE) 2016/797 e Parlamentit Evropian dhe Këshillit nga data 11 maj 2016, mbi interoperabilitetin e sistemit hekurudhor në Bashkimin Evropian (e riformuluar), pjesërisht është harmonizuar me Ligjin kombëtar për interoperabilitet të sistemit hekurudhor. Ministria e Transportit dërgoi një Aplikim në mars të vitit 2024 për Misionin e Ekspertëve të TAIEX-it për ta rishikuar Ligjin për Interoperabilitet të Sistemit Hekurudhor. Objektivi kryesor i misionit të ekspertëve është të sigurojë transferimin/shkëmbimin e diturive për praktikatat më të mira në mënyrë që ta hartojë legjislacionin që e rregullon reformatimin për interoperabilitetin hekurudhor në përputhje me Direktivën (BE) 2016/797.

Të gjitha Kornizat normative për zbatim që janë listuar do të transponohen në akte nënligjore nga Drejtoria për Siguri në Sistemin Hekurudhor dhe për këtë qëllim, ministri i Transportit do të krijojë një grup pune.

Në takimin dypalësh për skring të kapitullit të politikës për transport, data e përcaktuar për harmonizimin e SIT-eve është deri në fund të vitit 2027.

Autorizimet për mjetet hekurudhore jepen në përputhje me legjislacionin e BE-së dhe në përputhje me konventën e ratifikuar COTIF.

Për sa i përket regjistrimit elektronik të mjeteve motorike (REMM), në bashkëpunim me Agjencinë e Bashkimit Evropian për Hekurudhat tashmë është siguruar qasje nëpërmjet një linku në regjistrin elektronik të mjeteve motorike. Ka mbetur vetëm Drejtoria për Siguri në Sistemin Hekurudhor të vazhdojë me procesin e regjistrimit në të ardhmen. Është krijuar tabelë excel në të cilën janë regjistruar të dhëna përkatëse për mjetet hekurudhore të regjistruara, megjithatë, regjistri elektronik i mjeteve motorike nuk është ende në funksion.

Institucionet përgjegjëse: për monitorimin dhe raportimin për hapat e realizuar janë Ministria e Transportit dhe Drejtoria për Siguri në Sistemin Hekurudhor.

Hapi: Përafrimi me Kuadrin normativ (BE) 2020/1056 mbi informacionet elektronike për transport të mallrave (eFTI) (qershor 2026).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Republika e Maqedonisë së Veriut ende nuk ka filluar harmonizimin me kuadrin normativ të e-FTI. Por nën iniciativën TCT ne do t'i bashkohemi qasjes rajonale për këtë. Pas takimit dhe punëtorisë së fundit në Tiranë për Lehtësimin e Tregtisë dhe Transportit 2.0, në kuadër të Komponentit 2: Rritja e Konkurrencës së Tregut, për pikën 2b) Përmirësimi i efikasitetit të korridorit të transportit, është planifikuar financimi i digjitalizimit të transportit të mallrave për të gjashtë vendet e Ballkanit Perëndimor. Planet për zhvillimin e sistemeve 'E-freight' do të adresojnë mungesën e ndërveprimit ndërmjet sistemeve ekzistuese të informacioneve për transportuesit, dhënësit e shërbimeve logjistike etj. Sa i përket instalimit të sistemit informativ elektronik të transportit të mallrave (eFTI) sipas Kuadrit normativ 2020/1056, i cili i mbulon rrugët, hekurudhat, rrugët ujore të brendshme dhe rrugët ajrore me lidhje me SW dhe Detare SW dhe sistemet e menaxhimit të transportit do të realizohen në dy faza:

Faza 1: Zbatimi i pilot projektit me fokus vetëm në sektorin rrugor dhe asistencën teknike në harmonizimin ligjor.

Faza 2: Zbatim në të gjitha mënyrat e transportit; asistencë teknike në harmonizimin ligjor, Laboratori rajonal multimodal i E-freight Living, Lidhja me BE-në.

Aktualisht nuk ekziston kornizë ligjore për informacionet elektronike për transport të mallrave (eFTI) dhe procesi i përafrimit me Kuadrin normativ (BE) 2020/1056 ende nuk ka filluar.

Institucionet përgjegjëse: për monitorim dhe raportim për hapat e realizuar, përgjegjëse janë Ministria e Transportit dhe Administrata Doganore.

Treguesi- Statusi i konventës ndërkombëtare për infrastrukturë rrugore

Hapi: Ratifikimi i konventës ndërkombëtare për infrastrukturë rrugore (eCMR) e nevojshme për instalim të eFTI (qershor 2026).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Ratifikimi i protokollit shtesë të konventës për kontratën për transport rrugor ndërkombëtar të mallrave në lidhje me fletëdërgesën elektronike është me rëndësi thelbësore për digjitalizimin e transportit të mallrave. Është i rëndësishëm edhe nga aspekti i thellimit të procesit të integriteteve evropiane dhe do të shërbejë për vënien e një fokusi më të madh mbi fillimin e zbatimit të kornizës normative të BE-së për informacionet elektronike për transport të mallrave (eFTI) dhe zbatimin përkatës të rekomandimeve të OKB-së, për standardet skematike dhe modelin e të dhënave referuese të transportit multimodal. Kjo do të përmirësojë shërbimet për transport në drejtim të përkrahjes së transformimit digjital për zhvillimin e korridoreve interoperabile të mallrave dhe shkëmbimin e informacionit.

Maqedonia e Veriut bën përpjekje të vazhdueshme dhe të përditshme për të lehtësuar transportin me vendet fqinjë. Jemi një nga palët kryesore të interesit në konceptin e "Vijave të Gjellbra", me autoritetet tona kompetente për operacionet kufitare të cilat bashkëpunojnë me homologë nga vendet e rajonit.

Përfaqësues nga Ministria e Transportit marrin pjesë në mënyrë aktive në organet e Komunitetit të Transportit, ku së bashku me kolegët e tyre nga rajoni vazhdojnë të monitorojnë zbatimin e këtij Traktati, si dhe aktivitetet e përcaktuara në planet përkatëse të veprimit. Pjesë e masave të përcaktuara në këto plane veprimi është edhe zbatimi i aktiviteteve që kanë të bëjnë me këtë reformë. Është zbatuar një projekt pilot për Asistencë Teknike i zbatuar nga CEFTA dhe Komuniteti i Transportit, objektivi kryesor i të cilit ishte të vendoset themeli për realizimin e një sistemi elektronik ndërveprues për shkëmbim të informacioneve për ngarkesat dhe duke e mundësuar përdorimin më të gjerë të teknologjive digjitale, me të cilat ngarkesa administrative për Operatorët e logjistikës do të zvogëlohen dhe do të lehtësohet transporti multimodal. Rezultati kryesor i asistencës teknike ishte udhërrëfyesi për zbatimin e eFTI dhe projekteve pilot për vendosjen e e-transportit dhe zbatimin e normativës për eFTI në Ballkanin Perëndimor.

Procesi i ratifikimit do të përfundojë në Kuvendin Kombëtar në afatin e paraparë.

Konventa ndërkombëtare (eCMR) e nevojshme për vendosjen eFTI nuk është ratifikuar.

Institucionet përgjegjëse: për monitorimin dhe raportimin mbi realizimin e hapave, përgjegjëse janë Ministria e Punëve të Jashtme në bashkëpunim me Ministrinë e Transportit dhe Drejtorinë e Përgjithshme Doganore.

Hapi: Zbatoni SIT

Vlera fillestare (2024) është 0. Aksi rrugor A1: Tabanovcë - Gjevgjeli është ndërtuar në nivelin autostrade (A1) dhe është i pajisur me sinjalistikë dhe pajisje bazike për komunikacion rrugor. SIT do të sigurojë shumëllojshmëri të dhënash për trafikun, numrin dhe llojin e mjeteve motorike që qarkullojnë përgjatë Korridorit 10, si dhe të dhëna meteorologjike përgjatë segmentit rrugor gjatë tërë vitit, të cilat mund të përdoren për qëllime statistikore dhe analitike.

Implementimi i SIT në autostradën A1, pjesë e Korridorit 10, aksi KK Tabanovcë – KK Bogorodica në gjatësi prej 172 km përfshin: SHMN (Shenjat e Mesazheve të ndryshueshme), informacione udhëtimi për përdoruesit e korridorit, kategorizimin e mjeteve motorike, Sistemet informative për motin rrugor-SIMRR (RWIS), duke përfshirë edhe sistemet për monitorimin e emetimeve të GHG (SLCP), PNL (WIM) (Peshë në Lëvizje) dhe HAZMAT (transport i materialeve të rrezikshme - mallrave të rrezikshme).

Dokumentacioni i ri i projektit për Implementimin dhe instalimin e SIT parasheh dy faza të realizimit të pjesëve veriore dhe jugore të Korridorit 10. Sipas fondeve në dispozicion në kuadër të projektit PLTTBP dhe në marrëveshje me Bankën Botërore, pjesa e Jugut në gjatësi prej rreth 100,0 km dhe Qendra e Kontrollit për SIT në Negotinë që do të zbatohen së pari. Do të përsëritet procedura e prokurimit dhe KPO për vendosjen e SIT në autostradën A1 (Korridori 10) - Pjesa Jugore do të publikohet sërish në maj të vitit 2024. Procedura e tenderimit për Mbikëqyrjen është në fazën e vlerësimit të ofertave teknike dhe financiare (parashihet të përfundojë deri në fund të muajit maj 2024).

Është përgatitur dokumentacioni i projektit për pjesën veriore të Korridorit 10 dhe ndërkohë janë përgatitur edhe dokumentacioni i projektit për Qendrën Kombëtare për Menaxhim të Trafikut (QKMT), për sistemin WIM (Peshë në lëvizje), për HAZMAT (transport i materialeve të rrezikshme - mallrave të rrezikshme) edhe sistemi për monitorimin e emetimeve të GHG (SLCP). Për implantimin e vendosjes së SIT - pjesa veriore e Korridorit 10 dhe QKMT (për rreth 72,0 km), janë kërkuar resurse shtesë fondesh në shkurt të vitit 2023 përmes KIBB-së në suazat e Grantit të Investimeve dhe përgjigja ishte negative. Kjo pjesë e Projektit do të zbatohet në kuadër të Programit për Transport të Sigurt dhe të Qëndrueshëm (PTSQ) i financuar nëpërmjet DG NEAR me lidhshirësi dhe Kornizës Investuese të Bankës Popullore (KI e BB-së). Aplikacioni është parashtruar në KI të BB-së në qershor të vitit 2024.

Gjithashtu, pas takimit dhe punëtorisë së fundit në Tiranë për Lehtësimin e Tregtisë dhe Transportit 2.0, në suazat e Komponentit 2: Rritja e Konkurrencës së Tregut, për pikën 2b) Përmirësimi i efikasitetit të korridorit të transportit, është planifikuar edhe financimi i SIT-it rrugor. Janë planifikuar këto dy faza:

- Rruga Dhjetë-T Korridori 8 - Projektimi, inicimi i SIT dhe i Mbikëqyrjes (segmenti rrugor Tetovë-Unazë Shkup rreth 60 km)
- Implementimi i sistemit Peshë në lëvizje - WIM, sistemi i monitorimit të emetimeve të GHG (SLCP) dhe sistemi HAZMAT përgjatë Korridorit 8 dhe Korridorit 10.

i) Kohëzgjatja e udhëtimit në Korridorin 10, ndërmjet lokacioneve KK Tabanovcë – KK Bogorodicë, Gjevgjeli, (Vlera fillestare (2018) = 130 minuta, objektivi (2027) = 17% reduktim); Mjetet e verifikimit – raportet e NPRSSH-së;

Në lidhje me qasjen rajonale, impakti ekonomik i pritur i projektit është reduktimi i kohëzgjatjes së udhëtimit në Korridorin 10 ndërmjet Vendkalimeve Kufitare Tabanovcë – Bogorodicë, (Vlera fillestare

(2018) = 130 minuta, me synimin që deri në vitin 2027, pritshmëritë janë që të shkurtohet për 17 %. Vlera fillestare e kohëzgjatjes së udhëtimit prej 130 minutash përlllogaritet duke përdorur shpejtësinë mesatare të mjeteve që transportojnë udhëtarë dhe mallra dhe kjo të përdoret si bazë për mesatare të kohëzgjatjes së udhëtimit, para instalimit të SIT.

ii) Numri i aksidenteve të trafikut përgjatë Korridorit X (Vlera fillestare (2018) = 67, synimi (2027) reduktim për 16.6%); Mjetet e verifikimit – raportet e NPRRSH/MPB-së.

Gjithashtu, me këtë projekt pritet që numri i aksidenteve në trafik përgjatë korridorit 10 (Vlera fillestare (2018) = 67, synimi (2027) të reduktohet për 16.6%. Numri i aksidenteve në trafik duhet të konsiderohet si tregues relativ i aksidenteve rrugore: Rreziku Individual, përgjatë Korridorit 10 (duke e marrë parasysh numrin e aksidenteve rrugore dhe MVTD).

Përfundimisht, pas gjithë kësaj që është paraqitur më sipër si synim final, ky projekt do të forcojë integrimin ekonomik rajonal, me fokus në qarkullimin rajonal të mallrave, shërbimeve dhe kapitalit, në mobilitetin e fuqisë punëtore të kualifikuar, hapësirën dinamike për investime dhe integrimin digjital.

Përfituesit e synuar: qytetarët dhe kompanitë.

Institucionet përgjegjëse: për monitorim dhe raportim për hapat e realizuar, përgjegjëse janë Ministria e Transportit dhe Ndërmarrja Publike për Rrugë Shtetërore.

10. FUSHA E POLITIKËS 5: BAZAT/SUNDIMI I LIGJIT

NËNFUSHA 5.1 Demokracia

Rezultati: Kornizë ligjore e përmirësuar për të garantuar zgjedhje të lira dhe të drejta

Reforma 5.1.1. Rishikim gjithëpërfshirës i legjislacionit elektoral për adresimin e mospërputhshmërive ekzistuese dhe për adresimin e mëtejshëm të rekomandimeve të OSBE/ODIHR-së dhe Komisionit të Venecias.

Sfidat: Objektivi i Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut është vazhdimi i reformave në legjislacionin zgjedhor dhe përmirësimi i mëtejshëm i tij. Një nga vlerat themelore të rregullimit tonë kushtetues është pluralizmi politik dhe zgjedhjet e lira, të drejtpërdrejta dhe demokratike.

Rekomandimet e misionit vëzhgues të OSBE/ODIHR-it të paraqitura në raportet përfundimtare për Zgjedhjet e parakohshme parlamentare në vitin 2020 dhe zgjedhjet lokale në vitin 2021 kryesisht janë në lidhje me përmirësimin e kornizës ligjore, procedurën e kundërshtimit dhe procedurën e ankimimit për mbrojtjen e të drejtës së votës, vëzhgimin e zgjedhjeve, regjistrimin e votuesve, fushatën zgjedhore, financimin e fushatave zgjedhore dhe përfaqësimin mediatik gjatë procesit zgjedhor. Këto rekomandime dhe zbatimi i tyre kanë për synim të përmirësojnë zhvillimin e zgjedhjeve në vend dhe të mbështesin përpjekjet për përputhshmërinë e tyre të plotë në pajtim me standardet evropiane, duke përfshirë rekomandimet përkatëse të Organizatës për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (OSBE)/Zyra për Institucionet Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut (ODIHR), si dhe të Këshillit të Evropës. Për zbatimin e reformave të legjislacionit zgjedhor do të krijohet një grup i ri pune i përbërë nga përfaqësues të të gjitha institucioneve përkatëse. Grupet e punës do të kërkojnë ndihmë teknike nga ODIHR. Ndryshimet e propozuara do të sigurojnë një stabilitet më të madh ligjor të procesit zgjedhor, si dhe do të forcojnë besimin e publikut dhe mediave në zgjedhjet.

Përfituesit e synuar: Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve, administrata zgjedhore, Kuvendi, vëzhguesit e procesit zgjedhor, partitë politike, votuesit duke përfshirë personat me aftësi të kufizuara.

Rezultati i induktuar: Legjislacioni zgjedhor i miratuar duke reflektuar mbi rekomandimet e OSBE/ODIHR dhe Komisionit të Venedikut.

Treguesi i reformës dhe hapat me kornizë kohore:

Hapi: Kodi zgjedhor i ndryshuar në përputhje me vërejtjet e ODIHR-së lidhur zgjedhjet e vitit 2024 (deri në qershor 2025).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Në mars të vitit 2024 u miratuan ndryshimet e Kodit zgjedhor. Megjithatë, për të mundësuar implementimin e Rekomandimeve të fundit të OSBE/ODIHR dhe Komisionit të Venecias, duhet të miratohet Kod zgjedhor i ri.

Pas zgjedhjeve parlamentare të vitit 2024, do të krijohet një grup i ri pune për implementimin e reformave në legjislacionin zgjedhor dhe do të jetë i formuar nga përfaqësues të të gjitha institucioneve përkatëse, të partive politike, OSBE-së, ODIHR-së, NDI, profesorë dhe ekspertë të tjerë të fushës. Puna e grupeve punuese do të përkrahet me asistencën teknike të ODIHR-së. Zbatimi i reformave në legjislacionin zgjedhor parasheh përfshirjen e rekomandimeve të ODIHR-së nga raportet për të gjitha zgjedhjet e zhvilluara dhe nevojën për përbushjen e detyrimeve që janë për zbatimin e reformave efikase dhe të vazhdueshme bazuar në standardet evropiane.

Projekt-ligji do të publikohet në Regjistrin e Vetëm Kombëtar Elektronik (ENER) për konsultim me të gjithë palët e interesuara. Do të organizohet edhe debat publik për konsultim me organizatat joqeveritare, sektorin privat, etj. Do të merren parasysh të gjitha mendimet/komentet përkatëse. Miratimi i draft-ligjit nga Qeveria është planifikuar mundësisht deri në maj të vitit 2025 dhe më pas do të pasojë miratimi nga Kuvendi.

Reforma në sistemin zgjedhor do të kontribuojë në forcimin e rolit të institucioneve përgjegjëse për zbatimin e dispozitave të këtij Kodi. Gjithashtu, dobësitë dhe mangësitë e identifikuara në raportet e Komisionit Shtetëror për Parandalim të Korrupsionit, Entit Shtetëror për Revizion dhe Agjencisë për Shërbime Mediatike Audio dhe Vizuale do të tejkalohen nëpërmjet qartësimit dhe përmirësimit të tekstit e dispozitave për të siguruar një zbatim të qartë dhe konsekuent të Kodit zgjedhor.

Institucioni përgjegjës: për monitorim dhe raportim për hapat e realizuar, përgjegjëse është Ministria e Drejtësisë në bashkëpunim me Komisionin Shtetëror të Zgjedhjeve (KSHZ).

NËNFUSHA 5.2. Pavarësia, cilësia dhe integriteti i gjyqësorit

Rezultati: Pavarësi, cilësi dhe integritet i përmirësuar i gjyqësorit ndaj vlerave të Bashkimit Evropian

Reforma 5.2.1. Përmirësimi i integritetit gjyqësor nëpërmjet rishikimit të procesit për punësim, përzgjedhje, emërim, vlerësim, avancim, transferim dhe shkarkim të gjyqtarëve dhe prokurorëve.

Sfidat: Zbatimi i Strategjisë për Reforma në Sektorin Gjyqësor 2017-2022, së bashku me Planin e veprimit, mundësoi një shkallë të caktuar përafrimi me standardet evropiane në sferën e gjyqësisë. Sipas vlerësimeve, më tepër se gjysma e masave dhe aktiviteteve janë zbatuar me sukses dhe në tërësi, disa nga masat janë zbatuar pjesërisht ose zbatimi i tyre është në zhvillim e sipër dhe 14% e masave kanë mbetur të pazbatuara.

Nga 227 aktivitete të parapara në planin e veprimit deri në fund të vitit 2022, 118 aktivitete janë realizuar tërësisht, 30 aktivitete janë në rrjedhë, 34 janë me vonesë, 40 aktivitete janë duke u zbatuar në vazhdimësi, 3 aktivitete varen drejtpërdrejt nga miratimi paraprak i ndryshimeve ligjore, ndërsa 2 aktivitete nuk mund të realizohen. Gjatë vitit 2023 janë realizuar disa nga aktivitetet. Arsye për realizimin e pjesshëm të aktiviteteve janë shkaktuar nga faktorët e jashtëm siç është përmendur në raportet: mosveprimi i Kuvendit

të Republikës së Maqedonisë së Veriut për gjendjen e jashtëzakonshme të shkaktuar nga pandemia COVID-19, polarizimi i fortë politik dhe mungesa e një kulture të ndërtimit të konsensusit, veçanërisht në lidhje me ligjet që kërkojnë shumicë të cilësuar. Një arsye e dytë domethënëse ishte mungesa e mbështetjes financiare për masat specifike në lidhje me resurset njerëzore në gjyqësor dhe modernizimin e gjyqësorit.

Në fushën e gjyqësorit, edhe pse janë zbatuar reforma në ligjet përkatëse, masat në lidhje me riorganizimin dhe optimizimin e rrjetit gjyqësor, vendosjen e statistikave të unifikuara gjyqësore në përputhje me standardet e CEPEJ, përmirësimin e kushteve hapësinore të AGJPP-së si dhe përmirësimi i statusit të administratës gjyqësore dhe të prokurorisë publike mbetën të porealizuara plotësisht.

Masat dhe aktivitetet lidhur me forcimin e efikasitetit të Prokurorisë publike u realizuan pjesërisht për shkak të kushteve që rezultuan nga mosrealizimi i plotë i objektivave për funksionimin e Prokurorisë speciale publike, gjë që çoi edhe në suspendimin e këtij institucioni. Ligji për prokurorinë publike nga viti 2020 u miratua pas një prolongimi të konsiderueshëm dhe arritjes së një konsensusi të vështirë ndërmjet aktorëve politikë, që si rrjedhojë kishte pasoja negative sa i përket besimit të publikut në punën e Prokurorisë publike. Me ndryshimet, të gjitha proceset gjyqësore që ishin nën juridiksionin e Prokurorisë Speciale Publike për Ndjekjen e Krimeve që kanë Rezultuar nga Përmbajtja e Përgjimit të Paligjshëm të Komunikimeve, u janë shpërndarë Prokurorive të rregullta për ndjekje të mëtutjeshme penale sipas kompetencave të tyre të përcaktuara me ligjin, për të arritur në epilog ligjor pranë gjykatave kompetente, përmes një procedure profesionale dhe të drejtë, të bazuar në prova.

Është e nevojshme të parashihet një rol më aktiv i Këshillit të Prokurorëve Publikë (KPP) gjatë mbikëqyrjes dhe t'i mundësohet Këshillit të iniciojë mbikëqyrje. Kompetenca dhe procedura e KPP-së për trajtimin e ankesave të publikut kundër ndonjë prokurori nuk janë të rregulluara në mënyrë të përpiktë me ligj. Gjithashtu, anëtari i Këshillit nuk mund të iniciojë procedurë disiplinore kundër ndonjë prokurori publik me iniciativë vetanake. Duhet të përmirësohet transparencja e Këshillit të Prokurorëve Publikë. Sipas kompetencave të tij, Këshilli e përcakton numrin e prokurorëve publikë në të gjitha nivelet, mirëpo në praktikë, jo sipas vlerësimeve të tij, por kryesisht me iniciativë të Prokurorive publike. Është e nevojshme të përmirësohet qasja metodologjike që e përcakton numrin e prokurorëve publikë në bazë të kriterëve objektive sasiore dhe cilësore. Nocionet e përgjegjësive janë të përgjithshme pa kriterë të përcaktuara, në veçanti lidhur me ushtrimin cilësor të funksionit.

Në vitin 2020 janë miratuar Strategjitë për resurset njerëzore në Gjyqësor dhe Prokurorinë Publike. Strategjitë synonin të forconin efektivitetin e menaxhimit të resurseve njerëzore në gjykatat dhe prokuroritë publike. Megjithatë, zbatimi i këtyre strategjive, të cilat janë qenësore për një sistem efikase drejtësie, po zhvillohet ngadalshëm në mënyrë shqetësuese dhe duke i kapërcyer afatet në planet e veprimit. Zbatimi jo konsistent i këtyre dy strategjive është theksuar vazhdimisht si dobësi nga KE-ja. Megjithëse ishte paraparë si një nga masat në Strategji, detyrimi ligjor që përcakton buxhetin minimal për gjyqësorin prej 0.8% të BPV-së nuk u përmbush plotësisht. Mungesa e mbështetjes adekuate financiare ka ndikim të posaçëm në realizimin e projekteve kapitale, veçanërisht në lidhje me qasjen të resurset njerëzore cilësore, pavarësinë funksionale dhe operacionale.

Strategjia e re për zhvillimin e sistemit gjyqësor 2024-2028 është miratuar nga Qeveria si një dokument strategjik i krijuar për t'i përcaktuar, planifikuar dhe zbatuar politikatat për zhvillimin e mëtejshëm të sektorit të drejtësisë me një gjyqësor të pavarur, të përgjegjshëm, transparent dhe në dispozicion, rezistent ndaj ndikimeve të brendshme dhe të jashtme, i cili mbron të drejtat e njeriut dhe në mënyrë efikase siguron sundimin e ligjit. Strategjia është një udhërrëfyes për rikthimin e besimit të qytetarëve në gjyqësor, në përputhje me opinionin e Komisionit Evropian, si dhe me rekomandimet nga misioni vlerësues për Këshillin Gjyqësor në shtator të vitit 2023. Koordinimi dhe monitorimi i zbatimit të Strategjisë dhe Planit të veprimit bëhet nga një Këshill i themeluar në mars 2024, i kryesuar nga Ministri i Drejtësisë, dhe anëtarët e tjerë janë: Ministri i Punëve të Brendshme; Ministri i Shoqërisë së Informacionit dhe Administratës; Ministri i Financave; Zëvendëskryetari i Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut për Çështje Evropiane; Zëvendësi i Kryetarit të Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut përgjegjës për Politikatat për

Qeverisje të Mirë; Prokurori Publik i Republikës së Maqedonisë së Veriut; Kryetari i Gjykatës Supreme të Republikës së Maqedonisë së Veriut; Kryetari i Këshillit Gjyqësor të Republikës së Maqedonisë së Veriut; Kryetar i Këshillit të Prokurorëve Publikë të Republikës së Maqedonisë së Veriut, si dhe profesorë të dalluar, ekspertë dhe përfaqësues të shoqërisë civile. Gjithashtu, në nivel operacional është krijuar trupi punues në Ministrinë e Drejtësisë që mban mbledhje çdo muaj për të monitoruar progresin në zbatimin e Planit të Veprimit të Strategjisë. **Metodologjia dhe rregullorja** për monitorimin e zbatimit të Strategjisë për zhvillimin e sistemit gjyqësor (për vitet 2023-2027) janë përgatitur dhe do të miratohen.

Hapat e kësaj reforme do të kontribuojnë në përmbushjen e masave ligjore gjithëpërfshirëse për të garantuar pavarësinë e gjyqësorit, duke përfshirë pavarësinë funksionale dhe operationale të organeve gjyqësore dhe prokuroriale si dhe autonominë e tyre.

Rezultati i induktuar: Pozitat e lira për gjyqtarë dhe prokurorë plotësohen në përputhje me vendimet vjetore të Këshillit Gjyqësor/Këshillit të Prokurorëve Publikë; Miratim i ndryshimeve në ligjet me të cilat rregullohen pagat e gjyqtarëve, prokurorëve, administratave gjyqësore dhe të prokurorive publike; Miratim i Ligjit të ri për prokurorinë publike dhe Ligji i ri për Këshillin e Prokurorëve Publikë; Pavarësi financiare e sistemit gjyqësor.

Treguesi i reformës dhe hapat me kornizë kohore:

Hapi: Pozitat e lira për gjyqtarë dhe prokurorë plotësohen në bazë të projeksioneve të Këshillit Gjyqësor/Këshillit të Prokurorëve Publikë pas zbatimit të strategjive për menaxhim me resurset njerëzore në gjykatat/PP-të (dhjetor 2024 dhe i përsëritur në dhjetor 2026).

Vlera fillestare (2024): janë gjithsej 261 vende të lira për gjyqtarë në të gjitha gjykatat (nga të cilat 162 janë vende të lira për gjyqtarë në gjykatat themelore) dhe 88 pozita të lira për prokurorë (gjithsej 349 gjyqtarë dhe prokurorë).

Janë 334 gjyqtarë dhe 178 prokurorë në të gjitha nivelet. Vlera fillestare për vlerësimin e hapit në dhjetor të vitit 2026 do të jenë rezultatet e vlerësimit në dhjetor të vitit 2024.

Vendet e lira mund të plotësohen vetëm nga Akademia për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë. Aktualisht, të gjithë të diplomuarit e trajnuar nga Akademia përzgjidhen dhe punojnë si gjyqtarë/prokurorë. Sipas analizës së vëllimit të punës të Këshillit Gjyqësor për vitin 2024, kërkohen gjyqtarë për 608 vende nga të cilat 261 janë vakante (nga të cilat 162 janë vende të lira për gjyqtarë në gjykatat themelore). Vendimi për numrin e vendeve boshe për gjyqtarë në vitin 2024 është 162 për Gjykatat Themelore.

Në lidhje me prokurorët, nga 266 që kërkohen, 88 vende janë bosh. Në periudhën 2021-2024 janë larguar gjithsej 45 prokurorë publikë (37 pensionim, 2 procedime disiplinore, 6 arsye të tjera) dhe janë zgjedhur 28.

Pritet që Akademia të trajtojë rreth 97 kandidatë të gjeneratës së 9-të, të gjyqtarëve dhe prokurorëve për ciklin zgjedhor në fillim të vitit 2025.

Çdo vit bëhen analiza dhe projeksione për vëllimin e punës për gjyqtarët dhe prokurorët. Prandaj, projeksionet për 2025 dhe 2026 duhet të merren parasysh për vlerësimin në dhjetor të vitit 2026. Për vlerësimet dhe projeksionet e ardhshme do të merret parasysh metodologjia sipas Komisionit Evropian për Efikasitetin e Drejtësisë (CEPEJ).

Ligji për gjykatat rregullon rekrutimin dhe karrierën e gjyqtarëve të emëruar dhe të shkarkuar nga Këshilli Gjyqësor në përputhje me Ligjin për Këshillin Gjyqësor. Këshilli Gjyqësor do të përzgjedhë gjyqtarët e gjykatës së shkallës së parë vetëm nëse janë nga lista e kandidatëve që kanë përfunduar trajnimin fillestar dyvjeçar në Akademinë për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë, në bazë të konkursit të hapur dhe kritereve të pranimit të shpallura në kuadër të thirrjes publike, në përputhje me ligjin. Procedura për prokurorët publikë

është e njëjtë por e rregulluar me Ligjin për Prokurorinë publike dhe e menaxhuar nga Këshilli i Prokurorëve Publikë siç është përcaktuar me Ligjin për Këshillin e Prokurorëve Publikë.

Për shkak të procesit zgjedhor, disa nga shpalljet për rekrutim dhe avancim të gjyqtarëve dhe prokurorëve publikë janë pezulluar. Në anën tjetër, ndryshimet në Ligjin për Marrëdhëniet e Punës në vitin 2022 gjeneruan një numër më të madh pensionime të gjyqtarëve dhe prokurorëve publikë, gjë që ndikoi në numrin e pozitave të plotësuara të gjyqtarëve dhe prokurorëve publikë.

Hapi i propozuar për plotësimin e rregullt të pozitave boshe për gjyqtarë dhe prokurorë publikë do të sigurojë vazhdimësinë dhe efikasitetin e punës së gjykatave dhe prokurorive publike si dhe zbatimin e Strategjive për resurse njerëzore. Këshilli Gjyqësor dhe Këshilli i Prokurorëve Publikë çdo vit bën vlerësimin e nevojave për gjyqtarë dhe prokurorë dhe më së voni deri më 31 mars të vitit aktual i dorëzon në Akademinë vendimet për numrin e vendeve boshe për gjyqtarë në gjykatat themelore dhe për prokurorët publikë, së bashku me një vlerësim për nevojat për burime njerëzore për dy vitet e ardhshme.

Bordi Drejtues i Akademisë, duke i marrë parasysh vendimet e Këshillit Gjyqësor dhe të Këshillit të Prokurorëve Publikë, përcakton periudhën e provimit pranues për trajnimin fillestar dhe numrin e kandidatëve që do të regjistrohen në gjeneratën konkrete. Rekrutimi i vazhdueshëm si aktivitet do të fillojë të zbatohet në vitin 2024 dhe deri në vitin 2026 vendet boshe do të plotësohen me gjyqtarë dhe prokurorë publikë sipas akteve të sistematizimit në gjykata dhe prokurori publike.

Do të miratohen ndryshimet në Ligjin për Këshillin Gjyqësor/Ligjin për Këshillin e Prokurorëve Publikë dhe Ligjin për Prokurorinë Publike, duke e rregulluar afatin për publikimin e shpalljeve për përzgjedhje të gjyqtarëve/prokurorëve publikë dhe përfundimin e procedurave të përzgjedhjes. Do të sigurohet që shpalljet për përzgjedhjen e gjyqtarëve/prokurorëve të jenë në afat të përcaktuar ligjor, të publikohen rregullisht në përputhje me projeksionet për vendet vakante të Këshillit Gjyqësor/Këshillit të Prokurorëve Publikë. Janë krijuar grupe punuese për ndryshimet e ligjeve të cekura.

Gjithashtu, ndryshimet e Ligjit për Prokurorinë Publike do të trajtojnë posaçërisht regjistrimin ose numrin minimal të votave për përzgjedhjen e Kryeprokurorit Publik të Prokurorisë Publike Themelore për Ndjekjen e Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit dhe për të siguruar një proces transparent të përzgjedhjes të bazuar në kritere të qarta dhe merita. Kryeprokurori Publik i Prokurorisë Themelore Publike për Ndjekje të Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit do të zgjidhet nga numri shumicë i kolegëve prokurorë në proces të përzgjedhjes në përputhje me legjislacionin e ndryshuar.

Përfituesit e synuar: Gjykatat, Prokuroritë Publike, Akademia për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë, gjyqtarët dhe prokurorët publikë.

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin e hapit të realizuar, përgjegjëse është Ministria e Drejtësisë, në bashkëpunim me Këshillin Gjyqësor dhe Këshillin e Prokurorëve Publikë.

Hapi: Ligji i ri për Prokurorinë publike dhe Ligji i ri për Këshillin e Prokurorëve Publikë janë miratuar dhe zbatuar me kohë, në përputhje me legjislacionin e BE-së dhe standardet evropiane, duke përfshirë opinionin e Komisionit të Venedikut (deri në dhjetor 2025).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Këshilli Gjyqësor dhe Këshilli i Prokurorëve Publikë janë organet drejtuese përgjegjëse për të garantuar në mënyrë përkatëse pavarësinë gjyqësore dhe autonominë e prokurorisë dhe të miratojnë vendime për rekrutimin, menaxhimin e karrierës dhe procedurat disiplinore për gjyqtarët dhe prokurorët.

Është formuar grupi punues për përpilimin e Ligjit të ri për Prokurorinë Publike, i formuar nga përfaqësues të të gjitha organeve kompetente në fushën e gjyqësorit: prokurorë publikë të Prokurorisë Publike të Republikës së Maqedonisë së Veriut, Prokurorive të Larta Publike, Prokurorive Themelore Publike; nga

gjyqtarë të Gjykatës Supreme, gjykatave të apelit dhe gjykatave themelore; profesorë dhe ekspertë nga komuniteti akademik, si dhe përfaqësues nga të gjitha organet e tjera kompetente të administratës shtetërore. Seanca e parë konstituive e Grupit Punues është mbajtur në shkurt të vitit 2024. Grupi punues ka filluar me përgatitjen e draft versionit të Ligjit për Prokurorinë publike. I njëjti grup punues do të vazhdojë në vitin 2024 të punojë për zhvillimin e draft-Ligjit për Këshillin e Prokurorëve Publikë.

Teksti i Ligjit për Prokurorinë publike dhe Ligji i ri për Këshillin e Prokurorëve Publikë do t'i përfshijnë aktivitetet e parapara në Planin e Veprimit të Strategjisë për Zhvillimin e Sistemit Gjyqësor (2024 - 2028) si dhe do të harmonizohen me standardet e BE-së, rekomandimet e GRECO-s dhe Komisionit të Venecias. Opinioni i Komisionit, i cili do të konsultohet për draft versionet e ligjeve. Draftet përfundimtare do t'i dërgohen Komisionit të Venecias dhe Komisionit Evropian në fillim të vitit 2025. Draftet përfundimtare do të publikohen në ENER për konsultime. Gjithashtu do të sigurohen konsultime më të gjera publike. Miratimi pritet deri në dhjetor 2025 kur ligjet të hyjnë në fuqi me afatin e miratimit të aktit nënligjor përkatës.

Për të vlerësuar zbatimin e ligjeve dhe respektimin e procedurave si dhe të afateve të përcaktuara, nevojitet të paktën një vit zbatim.

Ndryshimet kryesore të ligjeve do të fokusohen në procedurat disiplinore për prokurorët publikë, kompetencat e Prokurorisë Themelore për Krim të Organizuar dhe Korrupsion, hierarkinë dhe supremacinë e Prokurorisë Publike, kriteret dhe kushtet për përzgjedhjen e prokurorëve publikë në të gjitha nivelet, kriteret për emërimin dhe procedurat disiplinore për anëtarët e këshillit do të jenë përputhje me rekomandimet. Monitorimi dhe historiku i procedurave disiplinore do të sigurohet nëpërmjet ndryshimeve të ligjeve.

Përfituesit e synuar: prokurorët publikë dhe anëtarët e Këshillit.

Institucioni përgjegjës: për monitorim dhe raportim për realizimin e hapit, përgjegjëse është Ministria e Drejtësisë në bashkëpunim me Këshillin për Prokurorinë Publike dhe me Prokurorinë Publike.

Hapi: Miratimi i ndryshimeve në ligjet me të cilat përcaktohen pagat e gjyqtarëve dhe prokurorëve si dhe të administratave gjyqësore dhe të prokurorive (deri në qershor 2025).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Ligjet me të cilat përcaktohen pagat për gjyqtarët dhe prokurorët si dhe për shërbimet e gjykatave dhe prokurorive janë Ligji për pagat e gjyqtarëve, Ligji për pagat e prokurorëve publikë, Ligji për shërbimin gjyqësor dhe Ligji për shërbimin e prokurorisë publike. Prej katër ligjeve, është përgatitur drafti i parë i Ligjit për Shërbimin Gjyqësor. Përveç ndryshimeve që kanë të bëjnë me rritjen e pagave, parashihet të mundësohet rekrutimi i personelit të gjykatës pa pëlqim paraprak nga Ministria e Financave dhe Ministria për Administratë Publike. Megjithatë, do të bëhet identifikimi fillestar i të gjitha rregulloreve që do të modifikohen për të përmirësuar kuadrin ligjor dhe për të siguruar përputhshmëri të ligjeve me rritjen e pagës minimale dhe rritjen përkatëse të pagave të gjyqtarëve, prokurorëve, shërbimeve gjyqësore dhe të prokurorive. Aktualisht është e dukshme se një nga normativat e ndryshuara do të jetë edhe Ligji për Nëpunësit Administrativë për ta mënjeluar shërbimin gjyqësor dhe të prokurorive nga përfshirja e zbatimit të këtij ligji. Me ndryshimet e vitit 2024 në ligjeve me të cilat përcaktohen pagat e gjyqtarëve dhe të prokurorëve, janë zvogëluar koeficientet që ndikuan më tej në pagat e gjyqtarëve dhe të prokurorëve.

Amendamentet e planifikuara të ligjeve që i rregullojnë pagat e gjyqtarëve dhe të prokurorëve si dhe të shërbimeve të gjykatave dhe të prokurorive përfshijnë aktivitetet e parapara në Planin e Veprimit të Strategjisë për Zhvillimin e Sistemit Gjyqësor (2024 - 2028) me synimin për përmirësimin e pozitës së gjyqtarëve dhe prokurorëve si dhe të administratës gjyqësore dhe prokuroriale në sistemin gjyqësor në përputhje me standardet e BE-së. Për ndryshimin e ligjeve dhe akteve nënligjore përkatëse që rregullojnë

pagat, do të krijohet grupi punues me të gjithë aktorët përkatës. Do të realizohet edhe proces konsultativ me palët më të gjera të interesuara.

Përfituesit e synuar: Gjykatat, Prokuroritë Publike, administrata gjyqësore dhe prokuroriale, gjyqtarët dhe prokurorët publikë.

Institucioni përgjegjës: për monitorim dhe raportim për realizimin e hapit, përgjegjëse është Ministria e Drejtësisë në bashkëpunim me Këshillin Buxhetor Gjyqësor dhe Ministrinë e Financave.

Hapi: Të sigurohet pavarësi financiare e sistemit gjyqësor për t'i arritur qëllimet e Strategjisë Gjyqësore (2024-2028), në përputhje me Ligjin për Buxhetin Gjyqësor (dhjetor 2025).

Vlera fillestare (2024) është 0.3% e BPV-së, për buxhetin e gjykatave dhe 0.2% e buxhetit të shtetit për buxhetin e prokurorisë.

Qëllimi i këtij hapi është të kontribuojë në pavarësinë e gjyqësorit, duke përfshirë pavarësinë funksionale dhe operacionale të organeve gjyqësore dhe prokuroriale me kornizën ligjore në përputhje me standardet evropiane. Që të mundësohet kjo, një nga masat është sigurimi i fondeve dhe resurseve të mjaftueshme për autoritetet gjyqësore, në përputhje me rekomandimet e misionit vlerësues në Këshillin Gjyqësor dhe rritja e kapacitetit të përgjithshëm dhe e kapaciteteve të personelit të Prokurorisë Publike për planifikimin e buxhetit dhe menaxhimin financiar për gjyqësorin dhe prokurorinë.

Buxheti vjetor i gjykatave mbetet nën minimumin e përcaktuar me ligj (0.8% e BPV-së). Ai lëviz nga 0.26 deri 0.3% të BPV-së. Për buxhetin e Prokurorisë publike, përcaktimi është 0.2% e buxhetit të shtetit që është gjithashtu nën minimumin e paraparë me Ligjin për Prokuroritë Publike (0.4% e buxhetit të shtetit).

Sipas të dhënave të CEPEJ, buxheti gjyqësor i standardizuar si % e BPV-së është dukshëm më i ulët se vendet e tjera të rajonit. Detyrimi për të kërkuar pëlqim nga Ministria e Financave për rialokimin e buxhetit dhe punësimin nuk e mbështet pavarësinë dhe autonominë e gjyqësorit. Aktiviteti i parë drejt realizimit të hapit është analiza mbi sistemin e menaxhimit dhe legjislacionin ekzistues që rregullon financimin e sistemit gjyqësor. Kjo do të mundësojë identifikimin e akteve ligjore/nënligjore që duhen modifikuar për të mundësuar pavarësinë financiare të sistemit gjyqësor si dhe rekomandime për përmirësime. Efikasiteti i buxhetit do të vlerësohet nga raportet financiare të Këshillit Buxhetor Gjyqësor.

Për Këshillin Gjyqësor dhe gjykatat, ndryshimet kryesore do të përqendrohen në Ligjin për Buxhetin e Gjykatave dhe harmonizimin e Ligjit për buxhetin për të siguruar akordimin e minimumit ligjor dhe në këtë mënyrë të kontribuohet për funksionimin e pavarur dhe autonominë e gjyqësorit. Si rezultat, Këshilli Buxhetor Gjyqësor do të menaxhojë në mënyrë të pavarur minimumin ligjor si dhe në mënyrë të pavarur do të vendosë për nevojat financiare të gjykatave dhe të institucioneve tjera që janë pjesë e buxhetit të gjykatave (gjykatat, Akademia, Këshilli Gjyqësor) sipas Ligjit për buxhetin gjyqësor. Kërkesat financiare nga Këshilli Buxhetor Gjyqësor duhet të ndahen pa reduktim dhe ndikim.

E njëjta gjë është edhe për Prokurorinë Publike ku kërkohet që të sigurohet pavarësia operative dhe funksionale që mundëson punën e Prokurorive Publike sipas ligjit. Kjo nuk kërkon ndërhyrje në alokimin e minimumit ligjor për Prokuroritë Publike nga Ministria e Financave dhe Parlamenti si dhe mundëson vendimmarrje të pavarur për buxhetin në dispozicion të tyre.

Përfituesit e synuar: Gjykatat, Prokuroritë Publike, Këshilli Gjyqësor, Këshilli i Prokurorëve Publikë dhe Akademia për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë.

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin për realizimin e hapit, përgjegjëse është Ministria e Drejtësisë në koordinim me Këshillin Buxhetor të Gjykatës dhe Ministrinë e Financave.

Reforma 5.2.2. Miratimi dhe zbatimi i një plani të ri veprimi për parandalimin e korrupsionit në gjyqësor për 2026-2029

Sfidat: Këshilli Gjyqësor i Republikës së Maqedonisë së Veriut miratoi Programin dhe planin e veprimit për parandalimin dhe monitorimin e korrupsionit në gjyqësor 2022 – 2025, në mars të vitit 2021. Në program identifikohen faktorët kryesorë në luftën kundër korrupsionit, fushat dhe rreziqet për korrupsion, format e mundshme të korrupsionit në gjyqësor, grupet e synuara, për të krijuar një sistem efikas masash dhe aktivitetesh që do të mundësojnë parandalimin dhe luftën kundër korrupsionit ai dhe ndërtimin e një gjyqësori të pavarur dhe efikas, i cili do të funksionojë pa ndikime dhe presione të jashtme dhe integritet në luftën kundër korrupsionit.

Plani i veprimit synon të krijojë një sistem efikas masash dhe aktivitetesh që do të mundësojnë parandalimin dhe luftën kundër korrupsionit dhe përmbushjen e qëllimeve që do të reduktojnë problemet dhe faktorët e rrezikut për korrupsion:

- Rritja e nivelit të përgjegjësisë dhe vullnetit të demonstruar për të luftuar korrupsionin
- Forcimi i integritetit dhe llogaridhënies së gjyqtarëve dhe shërbimit gjyqësor, anëtarëve të Këshillit Gjyqësor dhe punonjësve të Shërbimit Profesional të Këshillit në bazë të një sistemi vlerash dhe kriteresh cilësore.
- Zbatimi i kompetencave të Këshillit Gjyqësor në mënyrë ligjore, transparente, etike, ekonomike, të përgjegjshme dhe efektive.
- Mbështetje për digjitalizimin e gjyqësorit
- Forcimi i transparencës në operacione
- Rritja e ndërgjegjësimit të publikut dhe zbatimi i edukimit kundër korrupsionit
- Monitorimi dhe pjesëmarrja aktive në zbatimin e Strategjisë Kombëtare për Parandalimin e Korrupsionit dhe Konfliktit të Interesave në Gjyqësor me Koordinim
- Motivimi i qytetarëve për të raportuar korrupsionin dhe konfliktin e interesave.
- Forcimi i kapaciteteve dhe angazhimit të gjyqësorit në zbulimin dhe sanksionimin e korrupsionit,
- Rritja e rezistencës ndaj korrupsionit në gjyqësor, ndërtimi i integritetit personal dhe profesional si dhe pjesëmarrja aktive në eliminimin e faktorëve që kontribuojnë në krijimin e një perceptimi të keq te publiku për korrupsionin në gjyqësor.
- Zhvillimi i llogaridhënies për prokurimet publik dhe planifikimin dhe shpenzimin e fondeve
- Eliminimi i kushteve për aktivitete korruptive gjatë punësimit

Përfituesit e synuar: gjyqtarët, administrata gjyqësore, anëtarët dhe personeli i Këshillit Gjyqësor dhe Këshillit Gjyqësor Buxhetor.

Rezultati i induktuar: Përmirësimi i legjislacionit në lidhje me korrupsionin; performanca e përmirësuar e gjyqësorit në luftën kundër korrupsionit sipas standardeve evropiane.

Treguesi i reformës dhe hapat me kornizë kohore:

Hapi: Miratimi i planit të veprimit për parandalimin e korrupsionit në gjyqësor për vitet 2026-2029 (dhjetor 2025).

Vlera fillestare (2024) është 0. Programi aktual dhe plani i veprimit për parandalimin dhe monitorimin e korrupsionit në gjyqësor, të miratuar në mars 2021 e mbulon periudhën 2022 – 2025.

Aktivitetet fillestare drejt realizimit të këtij hapi nga Këshilli Gjyqësor për përgatitjen e raportit për zbatimin e planit të veprimit 2022-2025, për parandalimin e korrupsionit në gjyqësor. Bazuar në gjetjet dhe rekomandimet në raport dhe në bashkëpunim me Komisioni Shtetëror për Parandalim të Korrupsionit, grupi punues pranë Këshillit Gjyqësor do të hartojë Planin e Veprimit për periudhën 2026-2029 në përputhje me standardet ndërkombëtare.

Përfituesit e synuar: sektori gjyqësor

Institucioni përgjegjës për monitorimin dhe raportimin e hapit të realizuar, përgjegjëse është Këshilli Gjyqësor në bashkëpunim me Komisionin Shtetëror për Parandalimin e Korrupsionit.

Hapi: Koha mesatare e nevojshme për zgjidhjen e ankesave kundër zyrtarëve gjyqësorë reduktohet sipas standardeve evropiane (deri në qershor 2027).

Vlera fillestare (2024) është 0. Aktualisht nuk në dispozicion të dhëna për kohën mesatare të nevojshme për zgjidhjen e ankesave.

Bazat ligjore për përmirësimin e kohës mesatare të nevojshme për zgjidhjen e ankesave kundër zyrtarëve gjyqësorë janë siguruar përmes ndryshimeve të Rregullores së Punës së Këshillit Gjyqësor në maj të vitit 2024. Afati i përcaktuar për nxjerrjen e vendimit nga Këshilli Gjyqësor për ankesat kundër zyrtarëve gjyqësorë sipas Rregullores së ndryshuar për punë është 4 muaj. Afati për zgjidhjen e ankesave kundër gjyqtarëve nuk është rregulluar deri më tani dhe nuk është monitoruar historiku i mesatares së kohës që nevojitet. Prandaj, kjo mund të konsiderohet si pikënisje për vlerësimin e mëtejshëm të progresit në zbatimin e rregullores dhe monitorimin e reduktimit të kohës mesatare. Nevojitet një kohë e caktuar e zbatimit të Rregullores për të mundësuar matjen e progresit në uljen e kohës mesatare për zgjidhjen e ankesave.

Monitorimi i zbatimit të rregullave dhe afateve të përcaktuara me Rregulloren e Punës duke përfshirë kohën mesatare të nevojshme për zgjidhjen e ankesave kundër zyrtarëve gjyqësorë në përputhje me standardet e BE-së do të sigurohet përmes raportimit për Raportin vjetor të Këshillit Gjyqësor në Parlament.

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin e hapit të realizuar, përgjegjës është Këshilli Gjyqësor.

NËNFUSHA 5.3. Konsolidimi i funksionimit të Këshillit Gjyqësor

Rezultati: Përmirësimi i funksionimit të Këshillit Gjyqësor

Reforma 5.3.1 Zbatimi i një kuadri normativ të përmirësuar të Këshillit Gjyqësor në veçanti për procedurat disiplinore dhe ankimore të gjyqtarëve (në përputhje me misionin vlerësues TAIEX të shtatorit 2023)

Sfidat: Institucion qendror që duhet të mbrojë pavarësinë e gjyqësorit është Këshilli Gjyqësor. Megjithatë, janë shfaqur akuza të shprehura publikisht nga ish-kryetarët e KP-së për ndërhyrje të brendshme dhe të jashtme në sistemin gjyqësor. Një sondazh i kohëve të fundit ka bërë të ditur se më tepër se një e treta e gjyqtarëve janë përballur me përpjekje për ndikim qoftë nga pushteti ekzekutiv ose nga përfaqësues të partive politike. Sondazhet e opinionit publik tregojnë një nivel të konsiderueshëm mosbesimi në gjyqësor. Sidomos zhvillimet në Këshillin Gjyqësor në vitin 2022 dhe 2023 (ndër të tjera shkarkimi diskutabil i kryetares së Këshillit Gjyqësor, që sipas shumicës së ekspertëve dhe shoqërisë civile është vlerësuar si shkelje e ligjit dhe rregullores dhe e procedurës së votimit për zgjedhje, ka shkaktuar shqetësime serioze për legjitimitetin e Këshillit në ushtrimin e këtij roli jetik në sigurimin e pavarësisë së gjyqësorit dhe shtetit të së drejtës. Akuzat e tilla janë vlerësuar si posaçërisht shqetësuese nga Komisioni Evropian në raportin për vitin 2023. Për shkak të këtyre zhvillimeve, një mision vlerësimi mbi punën e Këshillit Gjyqësor është kryer nga një ekip ekspertësh ndërkombëtarë përmes programit TAIEX, të Komisionit Evropian janë integruar në masat e parapara në këtë Strategji.

Përfituesit e synuar: gjyqtarë, prokurorë, pjesëtarët e Këshillit Gjyqësor dhe Këshillit të Prokurorëve Publikë, pjesëtarët e administratës gjyqësore dhe pjesëtarët e prokurorisë publike.

Rezultati i induktuar: Përmirësim i zbatimit të kuadrit normativ të Këshillit Gjyqësor.

Treguesi i reformës dhe hapat me kornizë kohore:

Hapi: Ligji i ri për Këshillin Gjyqësor i miratuar në përputhje me ‘misionin vlerësues’ për funksionimin e Këshillit Gjyqësor, nga shtatori 2023, si dhe opinionin e Komisionit të Venecias (deri në qershor 2025).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Qëllimi kryesor i këtij hapi është të sigurojë që ndryshimet në Ligjin për Këshillin Gjyqësor⁸ t’i adresojë të gjitha rekomandimet e Komisionit të Venecias, GRECO-s dhe Misionit të BE-së për Trajnimin Gjyqësor dhe vlerësimin nga kolegët në Këshillin Gjyqësor, si dhe të sigurojë që kadri ligjor të jetë në përputhje me standardet evropiane dhe të garantojë pavarësinë e gjyqësorit, duke përfshirë pavarësinë funksionale dhe operacionale e organeve të gjyqësore dhe prokuroriale. Do të jetë shumë e rëndësishme për institucionet publike të demonstrojnë përkushtimin e tyre për respektimin e plotë të pavarësisë së gjyqësorit. Megjithatë, rezistenca ndaj presionit të brendshëm dhe të jashtëm mbi sistemin gjyqësor kërkon të forcohet gradualisht dhe në mënyrë të vazhdueshme.

Misioni i TAIEX për vlerësim nga kolegët, i zhvilluar në shtator 2023, prodhoi disa rekomandime, duke u fokusuar në qartësimin e statusit, mandatit dhe kërkesave për kualifikim të anëtarëve të Këshillit Gjyqësor, në rritjen e transparencës së Këshillit dhe në qartësimin e dispozitave në lidhje me emërimin dhe procedurat disiplinore të gjyqtarëve dhe anëtarë të Këshillit Gjyqësor.

Pas misionit të vlerësimit të kolegëve për Këshillin Gjyqësor, Ministria e Drejtësisë krijoi një grup pune për ndryshimin e Ligjit për Këshillin Gjyqësor në nëntor të vitit 2023. Grupi punues i ka analizuar rekomandimet nga misionit vlerësimit dhe në bazë të tyre ka përgatitur një Plan veprimi. Draft-versioni i parë i ligjit përfshin aktivitetet e parapara në Planin e veprimit të Strategjisë për Zhvillimin e Sistemit Gjyqësor (2024 - 2028) si dhe në Planin e veprimit të Këshillit Gjyqësor sipas rekomandimeve të Misionit të vlerësimit dhe standardeve të BE-së. Draft-ligji përfundimtar do të ndahet për konsultime me Komisionin e Venecias dhe Komisionin Evropian.

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin e hapit të realizuar, përgjegjëse është Ministria e Drejtësisë në bashkëpunim me Këshillin Gjyqësor.

Hapi: Anëtarët e ri të Këshillit Gjyqësor (të cilët i zëvendësojnë ata të cilëve u ka skaduar mandati të përzgjedhur në përputhje me ligjin e ndryshuar (dhjetor 2025)).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Duke pasur parasysh se deri në fund të vitit 2024 do të skadojnë mandatet e disa anëtarëve të Këshillit Gjyqësor, procedurat për zgjedhjen e anëtarëve të ri për vendin bosh duhet të nisin në tremujorin e fundit të vitit 2024. Meqenëse ndryshimi i Ligjit për Këshillin Gjyqësor është të planifikuar për në qershor 2025, këta anëtarë do të zgjidhen në përputhje me kriteret aktuale. Prandaj, pritet që cikli i ardhshëm i zgjedhjeve, në tremujorin e fundit të vitit 2025, të zbatohet në përputhje me Ligjin e ndryshuar për Këshillin Gjyqësor (hapi i mëparshëm qershor 2025) që do t’i përshkruajë procesin dhe kriteret e reja për përzgjedhjen e anëtarëve të në Këshillin Gjyqësor të zgjedhur nga Kuvendi.

Miratimi i plotësimeve të Ligjit për Këshillin gjyqësor në lidhje me zgjedhjen e anëtarëve do të jetë për të rritur kredibilitetin e anëtarëve të tyre dhe për të parandaluar ndikimin politik, edhe nëpërmjet futjes së regjistrimit ose një numër minimal votash për zgjedhjen e anëtarëve nga radhët e gjyqtarëve/prokurorëve si anëtarë të Këshillit Gjyqësor. Kjo do të pasohet nga ndryshimet në Rregulloren e Këshillit Gjyqësor. Në vitin 2024, Këshilli Gjyqësor tashmë ka ndryshuar rregulloren e vet për punë dhe Rregulloren për rangimin

⁸Të gjitha reformat në lidhje me përbërjen e Këshillit Gjyqësor dhe çështjet tjera të ndërlidhura do të mbulohen me plotësim amendament të Ligjit në përputhje me gjetjet dhe rekomandimet e misionit të BE-së për vlerësimin e kolegëve për punën e Këshillit Gjyqësor.

e kandidatëve për avancim në gjykatat më të larta, duke zbatuar një pjesë të rekomandimit të misionit të rishikimit nga kolegët nga viti 2023. Njoftimet për zgjedhjen e anëtarëve nga radhët e gjyqtarëve do të publikohen në një afat të përcaktuar ligjor para përfundimit të mandatit dhe do të sigurohet procedurë publike dhe transparente për zgjedhjen e anëtarëve, me vendime të arsyetuara.

Përfituesit e synuar: Anëtarët e Këshillit Gjyqësor, gjyqtarët

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin e hapit të realizuar, përgjegjës është Këshilli Gjyqësor.

Hapi: Gjyqtarët dhe prokurorët që u nënshtrohen procedimeve disiplinore i kanë të gjitha garancitë e një gjykimi të drejtë (dhjetor 2025)

Vlera fillestare (2024) është 0.

Një nga rekomandimet e misionit të vlerësimit për Këshillin Gjyqësor i referohet të drejtave të gjyqtarëve dhe prokurorëve që i nënshtrohen procedimit disiplinor për të gjitha garancitë e një gjykimi të drejtë dhe për të drejtën për të kundërshtuar vendimin. Këshilli i Apelit pranë Gjykatës së Lartë (Këshilli i Apelit), i cili vepron në bazë të ankesës kundër vendimit themelues të përgjegjësisë disiplinore, vlerëson ligjshmërinë e procedurës dhe mund të anulojë vendimin e Këshillit Gjyqësor për përgjegjësinë disiplinore të gjyqtarëve vetëm në rast të shkeljeve të rënda mbi dispozitat për procesin. Ndryshimet e fundit procedurale kanë rezultuar me të drejtën e ankimit kundër vlerësimeve të performancës dhe rivlerësimit. Këshilli Gjyqësor e përsërit procedurën dhe është i detyruar t'i zbatojë udhëzimet e Këshillit të Apelit, vendimet e të cilit janë përfundimtare.

Në seancën e përgjithshme të Gjykatës së Lartë është miratuar një qëndrim të përgjithshëm, i cili përcakton se Këshilli i Apelit pranë Gjykatës së Lartë mund ta zbatojë drejtpërdrejt Kushtetutën dhe KEDNJ-në, për ankesat kundër vendimeve të Këshillit Gjyqësor për shkarkim të gjyqtarëve ose kryetarëve të gjykatave që janë miratuar në procedura të përsëritura.

Ligji për Këshillin Gjyqësor të Republikës së Maqedonisë së Veriut nga viti 2019 ka vendosur dhe për herë të parë ka rregulluar procedurë për konstatim të përgjegjësisë disiplinore për anëtarët e Këshillit Gjyqësor, e cila e ka tejkaluar mungesën e saj në ligjet e mëparshme. Megjithatë, përkundër mundësisë ligjore, deri më tani nuk është iniciuar asnjë procedurë për konstatim e përgjegjësisë disiplinore. Procedura për përgjegjësinë disiplinore të anëtarëve të Këshillit Gjyqësor, ashtu siç është rregulluar, mund të jetë joefektive nëse për të njëjtin veprim, iniciohet ndaj tre ose më shumë anëtarëve të Këshillit Gjyqësor. Kjo, për shkak të shumicës së nevojshme për konstatim të përgjegjësisë (së paku 8 nga gjithsej 13 anëtarë me të drejtë vote) dhe në rastin kur nga votimi përjashtohen gjykatësve ndaj të cilëve është iniciuar procedimi disiplinor, përfshirë edhe përjashtimi i anëtarëve që kanë iniciuar procedurat disiplinore.

Grupi i punës i krijuar për ndryshimin e Ligjit për Këshillin Gjyqësor do të trajtojë rekomandimin e misionit vlerësues për Këshillin Gjyqësor lidhur me të drejtat e gjyqtarëve dhe prokurorëve që u nënshtrohen procedimeve disiplinore për të gjitha garancitë për një gjykim të drejtë dhe të drejtën për të kundërshtuar vendimin. Projekt-ligji përfundimtar do të ndahet për konsultime me Komisionin e Venecias dhe Komisionin Evropian dhe pas marrjes së mendimit të tyre, draft-teksti do t'i përfshijë plotësisht gjetjet dhe rekomandimet. Drafti përfundimtar do të publikohet në ENER për konsultim me publikun.

Garancitë për të drejtën e kundërshtimit të vendimit për prokurorët që i nënshtrohen procedurës disiplinore do të rregullohen dhe përfshihen në draft tekstet e Ligjit për Prokurorinë Publike dhe Ligjit të ri për Këshillin e Prokurorëve Publikë.

Përfituesit e synuar: gjyqtarët dhe prokurorët

Institucioni përgjegjës: për monitorim dhe raportim për realizimin e hapit, përgjegjës është Këshilli Gjyqësor (për gjyqtarët) dhe Këshilli për Prokurorët Publikë (për prokurorët).

NËNFUSHA 5.4. Efikasiteti i gjyqësorit

Reforma 5.4.1 Sigurimi i sistemit informativ plotësisht funksional i automatizuar për menaxhim të lëndëve në gjykatat dhe në Prokurorinë Publike pa shpërndarje manuale të lëndëve

Sfidat: Përveç masave mbrojtëse të parapara në ligjet procedurale, Ligji për menaxhimin e lëvizjes së lëndëve në Gjykata parasheh mekanizma të forcuar për ndarjen dhe shpërndarjen automatike të lëndëve. Ministria e Drejtësisë kryen mbikëqyrje të rregullt mbi sistemin dhe zbatimin e tij në gjykata me planet e mbikëqyrjes të miratuara për çdo vit kalendarik. Procesverbalet me rekomandime nga mbikëqyrjet e kryera janë në dispozicion për publikun. Ato rregullisht publikohen në faqen e internetit të Ministrisë së Drejtësisë dhe janë bazë për përgjegjësinë e zyrtarëve për çdo shkelje ose keqpërdorim të mundshëm të AKMIS. BE-ja e ka vlerësuar pozitivisht këtë praktikë. Në vitin 2023 mbikëqyrja ishte planifikuar në 19 gjykata por u zhvilluar në 8 gjykata.

Gjatë mbikëqyrjeve është konstatuar se të gjitha gjykatat pa përjashtim e zbatojnë AKMIS-in, nuk ka ndarje manuale të lëndëve, përveç në gjykatat më të vogla themelore ku një lloj i çështjeve trajtohet nga një gjyqtar, por më pas lëndët i ndahen gjyqtarit përmes AKMIS-it.

Në gjykata ka mungesë gjyqtarësh dhe administrate gjyqësore, gjë që e bën të pamundur vëmendjen për specializimin e gjyqtarëve sipas fushave, për këtë arsye ekziston nevojë urgjente për përzgjedhjen e tyre dhe plotësimin e vendeve boshe. Trupi punues për standardizimin e procedurave shumë rrallë ka mbajtur seanca për përmirësimin e kërkuar të AKMIS-it në lidhje me harmonizimin e mëtejme me ndryshimet e ligjeve procedurale dhe nevojën për përshtatjen e softuerit me masat e reja të kompleksitetit të lëndëve. Është e nevojshme që ky trup punues të ketë rol aktiv në lidhje me përmirësimin e AKMIS dhe t'i përcjellë ndryshimet në procedura.

Në vitin 2024, nga gjithsej 18 gjykata, Komisioni për Mbikëqyrje ka mbikëqyrur gjashtë gjykata deri në mes të vitit 2024. Është shumë e rëndësishme të sigurohet inkorporimi i një historiku të mbikëqyrjeve të kryera në gjykata, si dhe për procedurat disiplinore të iniciuara ndaj gjyqtarëve nga parregullsitë e konstatuara në raportet e Komisionit Mbikëqyrës të përdorimit të AKMIS në gjykatat.

Sipas të dhënave të Këshillit Gjyqësor, në vitin 2022, shkalla mesatare e çështjeve të zgjidhura ka qenë 98,04%. Pavarësisht gjendjes së përgjithshme të efikasitetit në gjykatat dhe llojeve të lëndëve që shqyrtojnë të dhënat, ka dallime nga viti në vit. Ka një shpërndarje të pabarabartë të çështjeve nga gjykatat dhe si rrjedhojë, edhe e gjyqtarëve në nivelin e gjykatave themelore dhe gjykatave të apelit.

Në prill të vitit 2016, Prokuroria Publike e Republikës së Maqedonisë së Veriut me të gjitha prokuroritë e larta dhe themelore e kanë implementuar sistemin e menaxhimit të lëndëve në prokuroritë publike. Sistemi mundëson mbajtjen e dosjeve në mënyrë elektronike, kështu që për secilën lëndë ekziston një dosje elektronike që i përmban të gjitha dokumentet përkatëse për çështjen. Dosja elektronike e lëndës krijohet me regjistrimin e lëndës nga regjistruerit të cilët i shënojnë të gjitha informacionet e nevojshme (të dhënat e përgjithshme për rastin dhe menaxhimi i dokumenteve që i shtohen dosjes si ndonjë kallëzim penal, vendimi i prokurorit publik, kërkesa, njoftime gjyqësore, etj.). Dosja elektronike e lëndës përditësohet varësisht nga faza në të cilën ndodhet lenda. Krahas regjistrimit elektronik të lëndëve, ky sistem mundëson kërkimin në bazën e të dhënave unike për personat fizikë dhe juridikë që janë relevant për çështjen.

Ky sistem për momentin nuk përdoret në masë të plotë në Prokurorinë Publike. Ka disa arsye për këtë: vetëdija e pamjaftueshme e punonjësve se si ky sistem mund t'i ndihmojë në punën e tyre të përditshme, niveli i ulët i trajnimit të përdoruesve përfundimtar se si ta përdorin sistemin, dokumentacioni i dobët i përdoruesve për sistemin si dhe disa funksione që mungojnë e që duhet të përmirësohen në të ardhmen.

Përfituesit e synuar: Gjykatat, Prokuroritë Publike, administrata gjyqësore dhe prokuroriale, gjyqtarët dhe prokurorët publikë.

Rezultati i induktuar: Performanca e përmirësuar e gjyqësorit dhe sistemet informatike të automatizuara të menaxhimit të lëndëve.

Treguesi i reformës dhe hapat me kornizë kohore:

Hapi: Mekanizëm monitorues për të siguruar përdorimin e plotë dhe efektiv të Sistemit Informativ të Menaxhimit të Gjykatave (AKMIS), i bazuar në llogaridhënie dhe i lidhur me masat disiplinore, është plotësisht funksional dhe është krijuar historiku për mbikëqyrjet e kryera në gjykata dhe procedurat disiplinore të iniciuara (deri në dhjetor 2026).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Në përputhje me Planin e Mbikëqyrjes për vitin 2024 të hartuar nga Komisioni Mbikëqyrës pritet që të zbatohet mbikëqyrje në të 18 gjykatat e përzgjedhura (aktualisht mbikëqyrja mbi 6 gjykata është përfunduar) dhe t'i publikojë raportet mbikëqyrëse në faqen e internetit të Ministrisë së Drejtësisë. Procesi do të vazhdojë në vitin 2025 pas përgatitjes së Planit të ri të mbikëqyrjes për vitin 2025. Raporti i mbikëqyrjes për gjykatat e mbikëqyrura në vitin 2025 do të publikohet me rekomandime për krijimin e historikut të mbikëqyrjeve të kryera në gjykatat. Rekomandimet nga raporti i mbikëqyrjes 2025 do të zbatohen nga gjykatat dhe Këshilli Gjyqësor. Në të njëjtin vit do të miratohet edhe plani për mbikëqyrje në gjykata për vitin 2026.

Duhet të zhvillohet historiku i mbikëqyrjes së gjykatave nga Komisioni Mbikëqyrës për të mundësuar detektim të keqpërdorimeve të AKMIS dhe sanksionim në përputhje me procedurat disiplinore.

Institucioni përgjegjës: për monitorim dhe raportim për hapat e arritur është Ministria e Drejtësisë në bashkëpunim me Komisionin për Mbikëqyrje.

Hapi: Menaxhimi i automatizuar plotësisht dhe funksional i çështjeve në përputhje me praktikën më të mira të vendeve anëtare të BE-së; rritja e shkallës së zgjidhjes së çështjeve dhe zvogëlimi i kohës të veprimit për çështjet civile, tregtare dhe penale në shkallën e parë dhe të dytë (të paktën deri 100%) në përputhje me Metodologjinë e CEPEJ (deri në qershor 2027).

Vlera fillestare (2024) është 0 si tregues cilësor për AKMIS të plotë dhe funksional. Për normën e pastrimit dhe kohën e depozitimit të dhënave e panelit të CEPEJ për Ballkanin Perëndimor.

Këshilli i TIK-ut është themeluar me qëllim që të sigurohet një koordinim dhe komunikim më i mirë ndërmjet gjykatave, prokurorive, agjencive të zbatimit të ligjit dhe të gjitha organeve shtetërore përkatëse administrative të rregulluara me Rregulloren për përbërjen dhe funksionimin e Këshillit të TIK-ut. Një nga rolet e Këshillit të TIK-ut është të zhvillojë Strategjinë e TIK-ut dhe të mbikëqyrë sistemin e automatizuar të informacionit për menaxhimin e çështjeve gjyqësore (AKMIS).

Funksionaliteti AKMIS lejon shpërndarjen automatike të rastësishme të skedarëve/çështjeve; ngarkimin e dokumenteve në lidhje me çështjet (sistemi i menaxhimit të çështjeve); është i lidhur vertikalisht ndërmjet nivelit të gjykatës dhe i lidhur me Këshillin Gjyqësor. Një sistem i ngjashëm është futur edhe për Prokurorinë Publike në shtator të vitit 2023. Përkundër mekanizmit ekzistues për shpërndarjen e rastësishme të lëndëve, ende ekziston mundësia e diskrecionit të kryetarëve të prokurorive publike për shpërndarjen manuale të lëndëve.

Për më tepër, AKMIS ka nevojë për përmirësime për të marrë parasysh nivelin e kompleksitetit të lëndëve gjyqësore dhe metodën për vlerësimin e gjyqtarëve dhe kryetarëve të gjykatave. Gjithashtu, kërkohet të sigurohet personel i kualifikuar i TI-së për menaxhimin e sistemeve.

Për të arritur menaxhim të plotë dhe funksional të automatizuar të rasteve në përputhje me praktikën më të mira të vendeve anëtare të BE-së, një sërë aktivitete do të zbatohen deri në qershor 2027. Aktivitetet përgatitore në vitin 2024 do të marrin në konsideratë analizën e nevojës për përmirësim dhe mbindërtim

të softuerit të statistikave të gjykatave; përgatitja e analizave të raporteve gjeneruese në përputhje me treguesit nga metodologjia aktuale për statistikat gjyqësore. Gjatë vitit 2025 pritet miratimi i metodologjisë së re për statistikat gjyqësore sipas standardeve CEPEJ; përmirësimi i sistemit të statistikave gjyqësore dhe krijimi i raporteve të unifikuara për punën e gjykatave sipas treguesve të përcaktuar në tabelën e rezultateve të drejtësisë të BE-së; dhe miratimi i Rregullores së re të Gjykatës në përputhje me Metodologjinë.

Rregullimi i zgjidhjes softuerike për menaxhimin e lëvizjes së çështjeve në gjykata për të mundësuar monitorimin e veprimeve dhe produktivitetit gjyqësor, për të forcuar përshtatshmërinë e përdorimit, për krijimin e bazave të të dhënave lehtësisht të kërkueshme me vendime gjyqësore për të forcuar uniformitetin e praktikës gjyqësore që të mund të përdoret për të vlerësuar punën e gjyqtarëve si dhe për të krijuar një sistem efektiv për shkëmbimin e dyanshëm të dokumenteve (e-dërgesë).

Së fundi, në vitin 2026, do të sigurohet funksionaliteti dhe personeli i sistemit për të mundësuar monitorimin si dhe zbatimin e softuerit të aplikacioneve në sistemin AKMIS.

Për të rritur shkallën e zgjidhjes së lëndëve dhe për të ulur kohën e procedimeve, për lëndët civile, tregtare dhe penale, shkalla e zgjidhjes së lëndëve duhet të jetë mbi 100% për të gjitha lëndët civile dhe tregtare dhe penale të shkallës së parë dhe të dytë. Me fjalë të tjera, numri i lëndëve ekzistuese që trajtohen në mënyrë efektive do të jetë më i lartë se numri i lëndëve të reja të pranuar, për të zvogëluar numrin e lëndëve të prapambetura.

Shkalla e zgjidhjes së lëndëve dhe koha e procedimit për lëndët civile dhe tregtare të shkallës së parë për vitin 2023:

Shkalla e zgjidhjes së lëndëve: 93%

Koha e procedimit (në ditë): 339

Shkalla e zgjidhjes së çështjeve dhe koha e procedimit për lëndët civile dhe tregtare të shkallës së dytë për vitin 2023:

Shkalla e zgjidhjes së lëndëve: 86%

Koha e procedimit (në ditë): 257

Shkalla e zgjidhjes së lëndëve dhe koha e procedimit për çështjet penale të shkallës së parë për vitin 2023:

Shkalla e zgjidhjes së lëndëve: 102%

Koha e procedimit (në ditë): 181

Shkalla e zgjidhjes së çështjeve dhe koha e procedimit për lëndët penale të shkallës së dytë për vitin 2023:

Shkalla e zgjidhjes së lëndëve: 109%

Koha e procedimit (në ditë): 104

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin për realizimin e hapit, përgjegjëse është Ministria e Drejtësisë në bashkëpunim me Këshillin e TIK-ut.

NËNFUSHA 5.5. Lufta kundër korrupsionit

Reforma 5.5.1 Burime shtesë të akorduara për Prokurorin Themelor Publik për Krim të Organizuar dhe Korrupsion, veçanërisht prokurorë të specializuar, ekspertë financiarë dhe analistë të mjekësisë ligjore digjitale.

Sfidat: Prokuroria Themelore Publike për Ndjekjen e Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit funksionon me gjithsej 12 prokurorë publikë. Numri aktual i të punësuarve është 29 persona. Buxheti për vitin 2024 është 82.424.000 denarë dhe krahasuar me vitin paraprak 2023 paraqet rritje prej rreth 18.000.000 denarë.

Në Prokurorinë Themelore Publike për Ndjekjen e Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit punojnë gjithsej 20 hetues, prej të cilëve 16 nga MPB-ja, 3 nga Policia financiare dhe 1 nga Drejtoria Doganore.

Sa i përket laboratorit të mjekësisë ligjore, gjatë muajit korrik 2023 është nënshkruar marrëveshje me Ambasadën Amerikane në Shkup për dhurim të pajisjeve të nevojshme, një pjesë e të cilave është dorëzuar në fund të vitit 2023, ndërsa pjesa tjetër pritet të arrijë deri kah fundi i marsit 2024.

Sa u përket kushteve hapësimore, në gjysmën e dytë të vitit 2023 është bërë prokurimi publik për renovimin e një pjese të hapësirave në objektin e ri dhe gjatë muajit janar 2024 ka filluar transferimi në hapësirat e reja, kështu që, konsideruar nga 02.01.2024, PTHPKOK ndodhet tashmë në ambientet e reja dhe po punon me kapacitet të plotë.

Përfituesit e synuar: Personeli i Prokurorisë Publike për Krim të Organizuar dhe Korrupsion

Rezultati i induktuar: Përmirësimi i kapaciteteve të Prokurorisë Publike për Krim të Organizuar dhe Korrupsion.

Treguesi i reformës dhe hapat me kornizë kohore:

Hapi: Prokuroria Themelore Publike për Ndjekje të Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit e pajisur plotësisht dhe në mënyrë adekuate me prokurorë të specializuar, ekspertë financiarë dhe analistë të mjekësisë ligjore digjitale (dhjetor 2025).

Baza (2024) është 13 prokurorë publikë në Prokurorinë Themelore Publike për Krim të Organizuar dhe Korrupsion, 21 hetues në Qendrën Hetimore dhe 31 nëpunës administrativ të Prokurorisë Themelore Publike.

Qëllimi i këtij hapi është të sigurojë plotësimin e të gjitha pozitave të boshe në Prokurorinë Themelore Publike për Ndjekje të Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit me personel të shkathtësuar dhe të kualifikuar në përputhje me ligjin. Për të siguruar këtë, një nga parakushtet janë procedurat e përzgjedhjes bazuar në merita dhe në përputhje me kriteret e përcaktuara me ligj. Vlerësimi i nevojave të personelit dhe ekspertiza e nevojshme jepet çdo vit në Raportin Vjetor të PTHP-së për Ndjekje të Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit për vitin e ardhshëm.

Aktualisht, Prokuroria Themelore Publike për Ndjekje të Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit ka 13 prokurorë publikë nga totali i nevojshëm prej 18 prokurorë publikë (17 prokurorë të specializuar për krim të organizuar dhe korrupsion dhe 1 shef i Prokurorisë Themelore Publike).

Qendra Hetuese në kuadër të Prokurorisë Themelore Publike për Ndjekje të Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit, ka 21 hetues të angazhuar për fusha të ekspertizave të ndryshme. Në përputhje me vlerësimin, Qendra Hetimore ka nevojë për 30 hetues (krim financiar, kriminalistikë digjitale, etj.) nga të cilët 20 hetues në lidhje me krimin financiar.

Akti i tanishëm i Sistematizimit të Prokurorisë Themelore Publike për Krim të Organizuar dhe Korrupsion është miratuar në përputhje me Ligjin e vjetër për Prokurorët Publik, i cili parasheh 72 vende pune për personelin administrativ, nga të cilat 31 pozita janë plotësuar në të cilat nuk pasqyrohen siç duhet nevojat e Prokurorisë Themelore Publike për Krim të Organizuar. Në vazhdim është përgatitja e aktit të ri të sistemit që mund ta zmadhojë numrin e pozitave dhe riorganizimin e personelit.

Institucioni përgjegjës: për monitorim dhe raportim për realizimin e hapit, përgjegjëse është Prokuroria Publike.

Reforma 5.5.2 Rritja e numrit të hetimeve, ndjekjeve penale, vendimeve përfundimtare, sekuestrimeve dhe konfiskimeve përfundimtare në korrupsion, duke përfshirë rastet e niveleve të larta.

Sfidat: Sfidat në luftën kundër korrupsionit përfshijnë burimet e pamjaftueshme dhe mungesën e bashkëpunimit ndërmjet autoriteteve kombëtare, të cilat pengojnë ndjekjen dhe hetimin efektiv. Vonesat dhe rikthimet në rastet e korrupsionit të nivelit të lartë, së bashku me pengesat në hetimet financiare dhe kthimit të pronave, në mënyrë plotësuese i minojnë përpjekjet dhe parandalojnë krijimin e një historiku të qëndrueshëm. Për më tepër, zbatimi i suksesshëm i ligjeve të reja dhe krijimi i Zyrës për Kthim të Pronës përballet me sfida në integrim dhe bashkëpunim ndërkombëtar. Duhet të forcohen edhe kapacitetet e Agjencisë për Menaxhim me Pronë të Konfiskuar.

Përfituesit e synuar: administrata e zbatimit të ligjit, prokurorët, gjyqtarët.

Rezultati i induktuar: Performanca e përmirësuar e zbatimit të ligjit dhe gjyqësorit në luftën kundër korrupsionit.

Treguesi i reformës dhe hapat me kornizë kohore:

Hapi: Miratimi i Kodit penal në përputhje me legjislacionin e BE-së dhe standardet evropiane, duke përfshirë përkufizimin e keqpërdorimit me funksionet, me parashkrime mjaft të gjata dhe sanksione efektive, proporcionale dhe bindëse (dhjetor 2025).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Kodi Penal u ndryshua në shtator 2023, ndërkaq nuk e pasqyron rekomandimin e Komisionit Evropian për çështjet e korrupsionit, kuadrin ligjor të dobësuar, duke ndikuar negativisht në ndjekjen penale të korrupsionit, veçanërisht në rastet e korrupsionit të nivelit të lartë. Prandaj, parashikohet miratimi i Kodit të ri Penal për adresimin e rekomandimeve përkatëse dhe forcimin e sigurisë juridike.

Është krijuar grupi punues nga Ministria e Drejtësisë me të gjitha palët relevante të interesit dhe do të vazhdojë me procesin e përgatitjes së dy dokumenteve, Kodi penal dhe Ligji për procedurë penale. Grupi i punës i vlerësoi të gjitha standardet ndërkombëtare në këtë fushë me fokus të posaçëm në rregullimin e lëndëve penale dhe kodifikimin e tyre; shkallën e harmonizimit të normave kombëtare me konventat ndërkombëtare, normat e BE-së dhe standardet ndërkombëtare, si dhe rekomandimet e organeve ndërkombëtare në këtë fushë; legjislacionin penal i shteteve anëtare të BE-së; rekomandimet dhe kërkesat e raportit të progresit nga BE-ja për harmonizim me legjislacionin dhe standardet e BE-së; sfidat, problematikat dhe konstatimet në zbatimin e dispozitave të Kodit Penal me të cilat ballafaqohen gjyqtarët dhe prokurorët.

Drafti i Kodit penal është përgatitur dhe do t'i dërgohet Komisionit Evropian për konsultime gjatë muajit dhjetor të vitit 2024. Draftet përfundimtare do të publikohen në ENER për konsultime. Gjithashtu do të sigurohen konsultime më të gjera publike. Miratimi pritet deri në dhjetor 2025 kur Kodi do të hyjë në fuqi.

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin e hapit të realizuar, përgjegjëse është Ministria e Drejtësisë në bashkëpunim me grupin punues për përgatitjen e Kodit penal.

Hapi: Miratimi i një Ligjit të ri për procedurën penale, të përafuar me legjislacionin dhe praktikën ndërkombëtare të BE-së (dhjetor 2025).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Siç u theksua më lart, Ministria e Drejtësisë e ka krijuar grupin punues me të gjithë aktorët përkatës për zhvillimin e këtij Kodi dhe do të vazhdohet me procesin e përgatitjes. Grupi i punës do t'i vlerësojë të gjitha standardet ndërkombëtare në këtë fushë me fokus të veçantë mbi normat e penalteteve dhe kodifikimin e tyre; shkallën e harmonizimit të normave kombëtare me konventat ndërkombëtare,

normativat e BE-së dhe standardet ndërkombëtare, si dhe rekomandimet e organeve ndërkombëtare në këtë fushë; legjislacionin penal i shteteve anëtare të BE-së; rekomandimet dhe kërkesat e raportit të progresit nga BE-ja për harmonizim me legjislacionin dhe standardet e BE-së; sfidat, problematikat dhe konstatimet në zbatimin e dispozitave të Ligjit për procedurë penale.

Drafti i ligjit për procedurë penale do t'i dërgohet Komisionit Evropian për konsultime në gjysmën e parë të vitit 2025. Draftet përfundimtare do të publikohen në ENER për konsultime. Gjithashtu do të sigurohen konsultime më të gjera publike. Miratimi pritet deri në dhjetor të vitit 2025 kur Ligji do të hyjë në fuqi.

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin e hapit të realizuar, përgjegjëse është Ministria e Drejtësisë në bashkëpunim me grupin punues për përgatitjen e Ligjit për procedurë penale.

Hapi: Rritje në numrit të hetimeve, akuzave të konfirmuara dhe aktgjykimeve është demonstruar në rastet e korrupsionit, përfshirë në nivel të lartë; demonstrohet një rritje e hetimeve financiare të pavarura; demonstrohet një rritje në vlerën e përgjithshme të sekuestrimeve, ngrirjeve dhe konfiskimeve të produkteve të krimit (qershor 2026 dhe e përsëritur qershor 2027).

Të dhënat bazë do të jenë të dhënat më të fundit statistikore dhe gjurmimi i rasteve të ofruara nga autoritetet përmes platformës elektronike të Komisionit (platforma e regjistrimit të krimit të organizuar dhe korrupsionit, OCCTR) që do të grumbullohen për të vlerësuar se ka rritje të përgjithshme në numrin e hetimeve, ndjekjeve penale dhe vendimeve përfundimtare nga institucionet dhe autoritetet kompetente të zbatimit të ligjit dhe gjyqësorit. Vlera fillestare do të jetë performanca mesatare nga tre vitet e mëparshme. Të dhënat kombëtare do të vihen në dispozicion nga platforma që nga data 30/06/2024.

Kërkohet një përmirësim i përgjithshëm i historikut përgjatë hetimeve, ndjekjeve penale dhe gjykimeve përfundimtare, në lidhje me rastet e korrupsionit, duke përfshirë në nivel të lartë, si dhe në vlerën e përgjithshme të sekuestrimeve, ngrirjes dhe konfiskimeve të produkteve të krimit dhe hetimeve të pavarura financiare.

Aktivitetet e planifikuara për t'u zbatuar për realizimin e këtij hapi janë ngritja e kapaciteteve të prokurorëve publikë, gjyqtarëve dhe agjencive të zbatimit të ligjit përmes trajnimeve, seminareve dhe shkëmbimit të përvojës me institucionet homologe në rajon dhe/ose shtetet anëtare, duke përfshirë trajnime për analizën e të dhënave dhe prezantimin e të dhënave të performancës. Gjithashtu, do të zhvillohen aktivitete për promovimin e politikës së denoncuesve/informatorëve dhe zbatimin e marrëveshjeve për denoncim, duke përfshirë trajnime dhe aktivitete për ngritjen e vetëdijes.

Kjo ndërlidhet me hapin që ka të bëjë me Prokuroritë Themelore Publike për Krim të Organizuar dhe Korrupsion me personel të plotë dhe adekuat dhe Qendrën Hetimore përkatëse.

Përfituesit e synuar: prokurorët publikë, gjyqtarët dhe agjencitë e zbatimit të ligjit.

Institucioni përgjegjës: për monitorim dhe raportim për realizimin e hapit, përgjegjëse është Ministria e Drejtësisë në bashkëpunim me Prokurorinë Publike, Këshillin Gjyqësor dhe Komisionin Shtetëror për Parandalim të Korrupsionit, Akademinë për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë, Policinë Financiare dhe Administratën Doganore.

Reforma 5.5.3 Rritja e kapaciteteve të qendrave hetimore në suazat e Prokurorisë Publike, në përputhje me rekomandimet e misionit vlerësues nga shtatori i vitit 2023.

Sfidat: Gjatë vitit 2023, kapacitetet e qendrës hetimore janë forcuar vazhdimisht. Në nëntor të vitit 2023, Prokuroria Publike e Republikës së Maqedonisë së Veriut, sipas një njoftimi të brendshëm të publikuar në maj 2023, ka nxjerrë Vendim për përzgjedhjen e 25 hetuesve në qendrat hetimore të themeluara në Prokurorinë Themelore Publike për Krim të Organizuar dhe Korrupsion, Prokurorinë Themelore Publike (PThP) në Shkup, PThP-në në Kumanovë dhe PThP-në Tetovë, si më poshtë:

- Në PThPKOK - 6 hetues nga Ministria e Punëve të Brendshme dhe 2 hetues nga Zyra e Policisë

Financiare,

- Në PTHP Shkup - 10 hetues nga MPB-ja dhe 3 hetues nga Zyra e Policisë Financiare,
- Në PTHP Tetovë -2 hetues nga MPB-ja dhe
- Në PTHP Kumanovë - 2 hetues nga MPB-ja

Kandidatët e përzgjedhur janë nga fusha të ndryshme sipas nevojave të prokurorëve publikë dhe llojit të krimeve dhe rasteve për të cilat ka nevojë të angazhohen hetues, përkatësisht në fushat e krimit ekonomik, krimit kompjuterik, krimit të dhunshëm, krimit të përgjithshëm, inteligjencës kriminale, dhe analizë.

Mungesa e një sistemi të vetëm elektronik të bazuar në të dhënat që i ka në dispozicion prokuroria e bën të vështirë kërkimin, krahasimin dhe analizimin e informacionit në dispozicion dhe njëkohësisht, e bën të pamundur monitorimin efektiv të gjendjes dhe funksionimit të prokurorisë për sa u përket treguesve të shpejtësisë, efikasitetit dhe cilësisë. Prokurorëve publikë u mungon trajnimi dhe përsosje në çështjet profesionale nga të gjitha fushat e së drejtës, duke përfshirë standardet ndërkombëtare dhe bashkëpunimin ndërkombëtar, gjë që ndikon drejtpërsëdrejti në cilësi. Procedura për përgjegjësinë disiplinore të prokurorëve publikë nuk është konceptuar në mënyrë adekuate sa u përket garancive për gjykim të drejtë të prokurorit publik ndaj të cilit është iniciuar procedurë disiplinore. Kriteret cilësore për punën e prokurorëve publikë, përkatësisht për monitorimin dhe vlerësimin e punës së tyre, jepen në përgjithësi, pa elaborim të tyre për t'i objektivizuar.

Rezultati i induktuar: Përmirësimi i kapaciteteve të qendrave hetimore në suazat e Prokurorisë Publike.

Përfituesit e synuar: prokurorët, hetuesit dhe agjencitë e zbatimit të ligjit.

Treguesi i reformës dhe hapat me kornizë kohore:

Hapi: Qendrat hetimore janë plotësisht funksionale sipas rekomandimeve nga Misioni për Rishikim të Binjakëzimit TAIEX për ndërtimin e kapaciteteve institucionale të Qendrës Hetimore (**deri në qershor 2026**).

Vlera fillestare (2024) është 0 si tregues cilësor.

Qëllimi i këtij hapi është të forcojë Qendrat hetuese (katër qendra hetuese: PTHP Shkup, PTHP për Krim të Organizuar dhe Korrupsion, PTHP Tetovë dhe PTHP Kumanovë) duke siguruar burime të nevojshme njerëzore dhe financiare si dhe pajisje teknike për ta rritur cilësinë dhe efikasitetin e përgjithshëm të hetimeve. Kërkohej të sigurohet një qasje e qëndrueshme dhe e koordinuar në ofrimin e trajnimeve për hetuesit nga qendrat hetimore dhe agjencitë e zbatimit të ligjit. Përmirësimi i koordinimit ndërmjet institucioneve përkatëse shtetërore dhe historiku në luftimin e korrupsionit është një nga parakushtet për luftë të suksesshme.

Në bazë të rekomandimeve të TAIEX, aktivitetet kryesore të mëposhtme do të zbatohen për ta realizuar këtë hap:

- Plani i Veprimit do të përgatitet me afate për përfundimin e aktiviteteve.
- Prokuroria Publike e Shtetit do të krijojë një mekanizëm për monitorimin e zbatimit të Planit të veprimit dhe nëse është e nevojshme do të rekomandojë përshtatjen e aktiviteteve të parapara në Planin e veprimit.
- Krijimi i sistemit të ri për vlerësimin e numrit të nevojshëm të hetuesve dhe ekspertizës së nevojshme si dhe instalimi i një sistemi të karrierës për hetuesit në Qendrat Hetimore.
- Po të qëndrojmë në numrin e katër Qendrave hetimore që njohim, vlerësimi tregon se nga 0.4% e buxhetit të shtetit që duhet t'i akordohet PP-së si minimum ligjor (deri më tani janë ndarë 0.2%), 0.5% e atyre fondeve duhet të ndahen për pajisjet materiale dhe teknike të Qendrave të Hetimit.
- Të mundësohet qasje nga Qendrat hetimore në bazat e të dhënave të MPB-së, regjistrin qendror të

kompanive, Agjencisë për Kadastër dhe institucioneve tjera (Qendrat hetimore në Tetovë dhe Kumanovë nuk kanë qasje të tillë).

Përfituesit e synuar: qendrat hetimore, prokuroritë publike, gjyqtarët hetues, agjencitë për zbatimin e ligjit

Institucioni përgjegjës: për monitorim dhe raportim për hapat e realizuar, përgjegjëse është Prokuroria Publike në bashkëpunim me MPB-në, Agjencinë për Kadastër dhe Regjistrin Qendror të kompanive.

NËNFUSHA 5.6. Lufta kundër krimit të organizuar

Reforma 5.6.1. Inkorporim i qasjes së bazuar në objektiv për luftimin e krimit të rëndë dhe të organizuar, me plan veprimi dhe strategji konkrete që çojnë në përmirësimin e historikut të hetimeve, ndjekjeve penale, gjykimeve përfundimtare, sekuestrimin dhe konfiskimet përfundimtare në rastet e krimit të organizuar, duke përfshirë rastet e niveleve të larta

Sfidat: Maqedonia e Veriut ka zbatuar korniza të rëndësishme ligjore për të luftuar krimin e organizuar dhe terrorizmin, duke përfshirë ndryshimet e Kodit penal në vitin 2016 dhe më shumë se 30 ligje që janë në përputhje me standardet evropiane. Këto ligje kriminalizojnë trafikimin e qenieve njerëzore, pornografinë e fëmijëve në internet, krimin kompjuterik dhe tregtinë me drogë. Gjithashtu, qeveria ka miratuar shumë strategji kombëtare, duke përfshirë Strategjinë Kombëtare për Parandalimin e Pastrimit të Parave dhe Financimit të Terrorizmit 2021-2024, Strategjinë Kombëtare për Ngritjen e Kapaciteteve për Hetimet Financiare dhe Konfiskimin e Pronave 2021-2023 dhe Strategjinë Kombëtare të Luftë kundër Trafikimit me Qenie Njerëzore dhe Migrimit të Paligjshëm 2021-2025. Vendi ka gjithashtu strategji specifike për të luftuar terrorizmin dhe ekstremizmin e dhunshëm, me plane veprimi përkatëse.

Prandaj, përgjigje adekuate ndaj kërcënimeve të përgjithshme të krimit të organizuar dhe të rëndë, si dhe qasje e bazuar në objektiv për të luftuar efektivisht krimin e rëndë dhe të organizuar do të inkorporohet në Strategjinë Kombëtare dhe Planin e Veprimit për Krimin e Organizuar në Maqedoninë e Veriut (2025-2029). Hapat për hartimin e Strategjisë Kombëtare dhe Planit të Veprimit për Krimin e Organizuar në Maqedoninë e Veriut janë paraparë në vitin 2024.

Në lidhje me Strategjinë Kombëtare dhe Planin e Veprimit për Krimin e Organizuar në Maqedoninë e Veriut, janë organizuar 3 misione ekspertësh në kuadër të “Përkrahje e BE-së për sundimin e ligjit” - IPA 2020. Në Ministrinë e Punëve të Brendshme është krijuar grup punues si pjesë e aktivitetet për përgatitjen e këtij dokumenti.

Pritet që në periudhën e ardhshme grupi punues të zgjerohet edhe me përfaqësues nga institucionet tjera që kanë kompetenca në këtë fushë. Krijimi i Strategjisë Kombëtare për Luftën kundër Krimit të Organizuar do ta pasqyrojë gjendjen e përgjithshme aktuale të të gjitha formave të krimit të organizuar në Maqedoninë e Veriut, mekanizmat institucionalë, dobësitë aktuale, parimet themelore ose parimet për luftë kundër krimit të organizuar së bashku me disa nga faktorët për arritjen e suksesit dhe në fund të përcaktohen objektivat dhe mënyrat e mundshme për realizimin e tyre.

Përfituesit e synuar: agjencitë e zbatimit të ligjeve

Rezultati i induktuar: Kapacitete të përmirësuara dhe përafrim me standardet e BE-së në luftën kundër krimit të organizuar (Ligji për Armë i harmonizuar me klasifikimin e armëve të BE-së - i harmonizuar; Sistemi për Paralajmërim të Hershëm funksional në përputhje me standardet e BE-së; Përmirësimi i kapaciteteve të Observatorit Kombëtar të Drogës; Përafrimi me BE-në lidhur me substancat psikoaktive është përmirësuar); Performanca e përmirësuar e zbatimit të ligjit dhe gjyqësorit në luftën kundër krimit të organizuar.

Treguesi i reformës dhe hapat me kornizë kohore:

Hapi: Ndryshim i Ligjit për armë me klasifikimin e BE-së të armëve – i harmonizuar (dhjetor 2025).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Zhvillimi i Strategjisë së re Kombëtare për Kontrollin e Armëve të Vogla dhe të Lehta është planifikuar të zhvillohet në vitin 2025 bazuar në Udhërrëfyesin e ri për një zgjidhje të qëndrueshme ndaj posedimit, keqpërdorimit dhe trafikimit të paligjshëm me armë të vogla dhe të lehta (SALW)/armë zjarri dhe municionet e tyre në Ballkanin Perëndimor.

Ligji për armët do të ndryshohet në përputhje me standardet e BE-së në aspektin e përkufizimeve, kategorizimit, specifikimeve teknike të armëve alarmuese dhe sinjalizuese, transportit të armëve, shenjimit të armëve të zjarrit. Është përgatitur draft-teksti i ligjit nga grupi punues dhe është në fazën e inkorporimit të mendimeve nga institucionet, pas së cilës do të vijojë procedura për miratim nga Qeveria.

Përfituesit e synuar: shtetasit dhe subjektet private që prodhojnë, riparojnë, çaktivizojnë, kryejnë transport dhe transfer tejkufitar shtetëror të armëve dhe pjesëve kryesore të armëve dhe municionit.

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin për realizimin e hapit, përgjegjëse është Ministria e Punëve të Brendshme.

Hapi: Sistem funksional i paralajmërimit të hershëm është i lidhur me sistemin e BE-së; shtohet personeli i Observatorit Kombëtar të Drogës (dhjetor 2026).

Vlera fillestare (2024) është 0.

Për ta realizuar këtë hap kërkohen aktivitetet e mëposhtme:

Strategjia kombëtare për drogën(2021-2025) dhe Plani i veprimit (2021 – 2023) vlerësohet gjatë vitit 2023 dhe pas skadimit do të miratohet një plan i ri veprimi 2024-2025. **Ligji për kontroll të lëndëve narkotike dhe substancave psikotrope** do të përafrohet me legjislacionin përkatës të BE-së dhe standardet ndërkombëtare deri në vitin 2024.

Rishikim dhe forcim i kuadrit ligjor dhe institucional për **Observatorin Kombëtar të Drogës**.

Nënshkrim i marrëveshjes bashkëpunimi me EMCDDA të lidhur ndërmjet vendeve të treta përkatëse dhe Komunitetit në bazë të nenit 300 të Traktatit.

Kapacitetet e **Observatorit Kombëtar të Drogës** do të forcohen të paktën me katër punonjës profesionalë dhe të kualifikuar në Njësinë për Substancat e Kontrolluara, duke përjashtuar mundësinë e konfliktit të interesave.

Është përmirësuar **kapaciteti për shkëmbimin në kohë të të dhënave** me EMCDDA, me personel të përkushtuar, procedura të zhvilluara dhe pajisje të nevojshme.

Sistemi kombëtar i paralajmërimit të hershëm për drogë do të krijohet me ndryshimet në kornizën normative.

Sigurimi i zbatimit të rreptë dhe i një sistemi rigoroz të monitorimit të procesit të dhënies dhe tërheqjes së licencave për kultivim të kanabisit, duke përfshirë përdorimin e autorizimeve të Ministrisë së Brendshme.

Përfituesit e synuar: Ministria e Shëndetësisë, Ministria e Punëve të Brendshme dhe agjencitë e zbatimit të ligjit, Administrata Doganore, Instituti për Shëndet Publik, Instituti për Kriminalistikën e Deontologjisë mjekoligjore, laboratorit mjekoligjor në Ministrinë e Punëve të Brendshme, Klinika Universitare për Toksikologji, Klinika Universitare për Sëmundjet Infektive, Qendra Kombëtare për Mjekim dhe Parandalimin e Varësive.

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin për realizimit e hapit, përgjegjëse është Ministria e Punëve të Brendshme, Ministria e Shëndetësisë në bashkëpunim me agjencitë për zbatimin e ligjit.

Hapi: Lista e substancave psikoaktive e harmonizuar me BE-në (dhjetor 2027).

Vlera fillestare është statusi i harmonizimit në 2024.

Legjislacioni kombëtar do të paraqet përkufizim për një “substancë të re psikoaktive” në listën e substancave psikoaktive dhe do të jetë plotësisht në përputhje me rregulloren e BE-së deri në dhjetor 2027. Lista do të përditësohet rregullisht me çdo ndryshim pasues dhe do të publikohet në faqen e internetit të Ministrisë së Shëndetësisë.

Përfituesit e synuar: Ministria e Shëndetësisë, kompanitë

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin për realizimin e hapit, përgjegjëse është Ministria e Punëve të Brendshme në bashkëpunim me Ministrinë e Shëndetësisë.

Hapi: Rritja e numrit të hetimeve, ndjekjeve penale, vendimeve përfundimtare, sekuestrimeve dhe konfiskimeve përfundimtare në rastet e krimit të organizuar (deri në qershor 2026 dhe hap i përsëritur deri në qershor 2027).

Baza bazë (2024) është të dhënat OCCTR.

Të dhënat bazë do të jenë të dhënat më të fundit statistikore dhe gjurmimi i rasteve të ofruara nga autoritetet përmes platformës elektronike të Komisionit (platforma e regjistrimit të krimit të organizuar dhe korrupsionit, OCCTR) që do të grumbullohen për të vlerësuar se ka një rritje të përgjithshme në të gjithë numri i hetimeve, ndjekjeve penale dhe vendimeve përfundimtare nga institucionet dhe autoritetet kompetente të zbatimit të ligjeve dhe gjyqësorit. Vlera fillestare do të jetë performanca mesatare nga tre vitet e mëparshme. Të dhënat kombëtare do të vihen në dispozicion nga platforma që nga data 30/06/2024.

Punëtoritë operative dhe skenarët e rasteve reale do të kompletohen me hetime të përbashkëta të simuluar dhe aktivitete trajnimi në vendin e punës. Përditësimet e kuadrit ligjor do të diskutohen nëse është e nevojshme. Inkorporohen teknika dhe aftësi të avancuara të hetimit. Për t'u siguruar një bashkëpunim të ngushtë me përfituesit përkatës për të aplikuar masat e duhura për çdo hap të hetimit dhe për të përdorur vlerën e shtuar të bashkëpunimit policor ndërkombëtar-qëllimi kryesor - përmirësimi i efektivitetit të hetimeve që do të rezultojë në numër më të madh të rasteve të zgjidhura.

Përfituesit e synuar: përfituesi kryesor - Ministria e Punëve të Brendshme, përfituesit e tjerë: Policia Financiare, Drejtoria e Përgjithshme Doganore, Njësia e Inteligjencës Financiare, Zyra për Rikuperimin e Pasurive, Agjencia për Menaxhimin e Pasurisë së Konfiskuar

Institucioni përgjegjës: për monitorim dhe raportim për realizimin e hapit, përgjegjëse është Ministria e Punëve të Brendshme në bashkëpunim me Prokurorinë Publike dhe me organet për zbatimin e ligjit.

NËNFUSHA 5.7. Kthimi i pronës

Reforma 5.7.1 Forcimi i kapaciteteve në lidhje me konfiskimin dhe kthimin e pronës në përputhje me legjislacionin e BE-së, themelimi i Zyrës për Kthim të pronave - ARO e angazhuar për identifikimin dhe gjurmimin e pasurive kriminale, në përputhje me legjislacionin e BE-së.

Sfidat: Aktivitetet për forcimin e kapaciteteve për kryerjen e hetimeve financiare dhe konfiskimit të pasurisë kanë filluar me Strategjinë për forcimin e kapaciteteve për kryerjen e hetimeve financiare dhe konfiskimit të pronës me Plan veprimi për zbatimin e saj për periudhën 2018-2020 dhe 2021-2023.

Strategjia e re kombëtare për forcimin e kapaciteteve për hetime financiare dhe konfiskimin e pronave me një plan veprimi do të miratohet në vitin 2024. Zbatimi i saj pritet të kontribuojë në hetimet penale që rezultojnë në konfiskimin e pronës dhe përfitimit pasuror, duke rritur në këtë mënyrë efikasitetin në luftën kundër krimit të organizuar dhe korrupsionit.

Përveç kornizës strategjike, janë zbatuar edhe ndryshime të tjera legjislative, përkatësisht:

- Ligji për Zyrën për Kthimin e Pronës (ARO është miratuar më 13 mars 2024. Ligji e rregullon

themelimin, kompetencat, strukturën organizative dhe financimin e Zyrës për Kthim të Pronës, bashkëpunimin me autoritetet dhe institucionet vendase, bashkëpunimin me vendet e huaja dhe bazën e integruar elektronike të dhënave, në përputhje me Vendimin e Këshillit 2007/845/JHA.

- I harmonizuar me Direktivën 42/2014 në vitin 2024, më datë 13 mars 2024 është miratuar Ligji për menaxhim me pronë të konfiskuar, pasuri dhe vbjekte të sekuestruara në procedurat penale dhe procedurat për kundërvajtje.
- Ligji për Konfiskim me aktgjykim lirues në procedurë civile është miratuar më 28 shkurt 2024. Ligji e mbron interesin publik në mënyrë që parandalon menaxhimin me pronë dhe dobi pasurore që nuk mund të vërtetohet se janë fituar nga burime të ligjshme. Ky ligj paraqet modelin e fundit, të katërt të konfiskimit në vendin tonë, të ashtuquajturin “konfiskim pa aktgjykim, pra konfiskim civil”, kur plotësohen kushtet e përcaktuara me ligj. Ligji siguron forcimin e bashkëpunimit ndërkombëtar dhe njohjen e vendimeve të gjykatave të huaja për konfiskimin e pasurisë në proceset civile.

Përfituesit e synuar: Zyra për Kthim të Pronës, Agjencia për Menaxhim me Pronë të Konfiskuar

Rezultati i induktuar: Kapacitetet për kthim dhe konfiskimin e pasurive janë përmirësuar; Është përmirësuar performanca e organeve të zbatimit të ligjit dhe gjyqësorit në fushën e kthimit të pronës.

Treguesit dhe hapat e reformës me kornizë kohore:

Hapi: Janë plotësuar të gjitha vendet vakante në Agjencinë për Menaxhim me Pronë të Konfiskuar (deri në qershor 2025).

Vlera fillestare (2024).

Ligji për menaxhim me pronë të konfiskuar, pronë dhe sende të sekuestruara në procedurë penale dhe procedurë për kundërvajtje është miratuar për ta harmonizuar me Direktivën 42/2014 në vitin 2024 si dhe **Ligjin për konfiskim me vendim gjyqësor për lirim në procedurë civile.**

Kapacitetet institucionale (personel i ri, trajnime të specializuara dhe pajisje adekuate) të Agjencisë për Menaxhim me Pronë të Konfiskuar janë rritur, ndër të tjera duke përdorur për Agjencinë 7% shtesë të mbledhura nga çdo shitje e pasurisë së konfiskuar.

Institucioni përgjegjës: për monitorim dhe raportim për hapin e realizuar, përgjegjëse është Agjencia për Menaxhim me Pronë të Konfiskuar.

Hapi: ARO me personel të plotë, të trajnuar dhe funksional; Agjencia për Konfiskim me Pronë të Konfiskuar ka softuer efikas për menaxhimin e rasteve dhe hapësirë të mjaftueshme dhe cilësore për ruajtjen e pasurisë së konfiskuar (dhjetor 2027).

Vlera fillestare (2024).

Për të siguruar operativitet dhe funksionalet të Zyrës për Kthim të Pronës, nevojitet:

- Plotësimi i kornizës ligjore

Direktiva e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit 2019/1153 për vendosjen e rregullave për lehtësimin e përdorimit të informacionit financiar dhe informacioneve tjera për parandalimin, zbulimin dhe hetimin e krimeve të caktuara, si dhe Direktiva 2024/1260 për kthimin dhe konfiskimin pronës, e vendosin detyrimin që Zyrat ARO të kenë qasje të drejtpërdrejtë në regjistrin e llogarive bankare. Në këtë drejtim do të ndryshohet Ligji për shërbimet pagesore dhe sistemet pagesore, i cili do t'i mundësojë Zyrës për Kthim të Pronës të ketë qasje në Regjistrin e Vetëm të Llogarive. Miratimi i Ligjit për Zyrën e Kthimit të Pronës, si dhe procedurat standarde operative për kryerjen e hetimeve financiare të Prokurorisë Publike, e përcakton nevojën për rishikimin e procedurave standarde ekzistuese të funksionimit për Zyrën e Kthimit të Pronës. Miratimi i Direktivës 2024/1260 për kthimin dhe konfiskimin e pronës inkorporon kompetenca

të reja, të forcuara të Zyrove ARO. Për t'i unifikuar kompetencat e Zyrës ARO-së në Maqedoninë e Veriut me zyrat përkatëse në shtetet anëtare të BE-së, do të bëhet një analizë mbi dispozitat e Direktivës 2024/1260 dhe në përputhje me rrethanat do të merret një vendim për ndryshime të mundshme në Ligjin për Zyra për Kthim të Pronave.

- Sigurimi i personelit, resurseve materiale dhe teknike

Zyra-ARO duhet të ketë resurse adekuate për t'i mundësuar që në mënyrë efektive ta ushtrojë rolin e saj si një pikë qendrore kombëtare për shqyrtimin e kërkesave nga vendet e tjera. Duke qenë se në këtë moment Zyra-ARO nuk ka personel të mjaftueshëm profesional, për TIK dhe administrativo-teknik, i cili është i nevojshëm për realizimin me sukses të kompetencave ligjore, nevojitet fuqizimi i personelit me resurse njerëzore të kualifikuar. Niveli profesional i punonjësve do të ruhet dhe rritet me pjesëmarrje në trajnime fillestare, të vazhdueshme dhe të specializuara. Njëkohësisht do t'i qaset edhe forcimit institucional në drejtim të ofrimit të kapaciteteve hapësinore që do të pajisen në mënyrë adekuate për realizimin e kompetencave.

- Sigurimi i bashkërendimit ndërinstitucional

Struktura shumë sektoriale e Zyrës ARO-së do të sigurohet nëpërmjet emërimit të personave kontaktues nga institucionet përkatëse shtetërore. Konkretisht, autoritetet gjyqësore vendase dhe autoritetet vendase pjesëmarrëse në hetimin financiar dhe institucionet e tjera vendase, me kërkesë të Zyrës ARO, caktojnë një person kontaktues pranë Zyrës ARO. Në këtë mënyrë do të sigurohet një rrjet personash kontaktues nga autoritetet dhe institucionet përkatëse, të cilët do të mbikëqyrin duke vepruar me shpejtësi dhe plotësisht në lidhje me kërkesat e paraqitura nga Zyrës ARO. Pas caktimit të personave kontaktues, trajnimi i tyre do të bëhet mbi dispozitat e Ligjit për Zyrën për Kthimin e Pronave.

- Krijimi i bazës së të dhënave të integruar elektronike për nevojat e Zyrës ARO

Në Prokurorinë Publike do të krijohet baza e integruar elektronike e të dhënave, në të cilën do të regjistrohen të dhënat nga Zyra ARO, autoritetet gjyqësore dhe autoritetet pjesëmarrëse në hetimin financiar dhe do t'u sigurohet qasje përkatëse në varësi të kompetencave të përcaktuara me ligj. Krahas kërkesave të pranuar dhe të dorëzuara nga dhe në zyrat ARO, kjo bazë e të dhënave do të përmbajë të dhëna për masat e vendosura për ndalimin e përkohshëm të asgjësimit dhe konfiskimit, të cilat do të mundësojnë inspektimin, analizimin dhe monitorimin e tyre. Duke marrë parasysh kompleksitetin e procesit të përmendur, do të miratohet një akt nënligjor i cili do të rregullojë mënyrën e regjistrimit të të dhënave dhe qasjes tek ato në databazën konkrete, procedurat teknike për sigurinë gjatë mbledhjes, përpunimit dhe ruajtjes së të dhënave. Është e nevojshme të sigurohet personel për TI, i cili do të jetë përgjegjës për mirëmbajtjen e databazës. I tërë procesi do të përfundojë me trajnimin e punonjësve të Zyrës ARO dhe të institucioneve të tjera që do të kenë autoritetin për regjistrimin dhe përdorimin e të dhënave.

- Sigurimi i qasjes në bazat e tjera të të dhënave në vend

Qasja në bazat e të dhënave është një segment veçanërisht i rëndësishëm për zbatimin efektiv dhe me kohë të rolit të Zyrës ARO. Duhet të sigurohet qasje tek të gjitha bazat e të dhënave përkatëse që mund të jenë të dobishme në identifikimin dhe gjurmimin e qasjeve, përfitimeve pasurore siç janë të ardhurat nga krimi. Pas vlerësimit, me dinamikë të përcaktuar, Zyra ARO do të fillojë nënshkrimin e marrëveshjeve për shkëmbimin elektronik të të dhënave me institucionet përkatëse dhe do të sigurohet funksionalizimi i tyre. Për të siguruar respektimin e rregullave për konfidencialitetin e të dhënave të fituara, do të zhvillohet trajnim për personelin e Zyrës ARO për mbrojtjen e të dhënave personale.

- Shkëmbim i informacioneve me Zyrat ARO në vendet tjera.

Për të garantuar sigurinë e informacionit të shkëmbyer me Zyrat ARO nga vendet tjera, Zyra ARO do të përdorë aplikacionin e sigurisë SIENA, të menaxhuar nga Europol. Për këtë qëllim do të sigurohet qasje e drejtpërdrejtë e Zyrës ARO në kanalën e sigurisë SIENA, me nënshkrimin e Memorandumit të Bashkëpunimit. Njëkohësisht do të zhvillohet edhe trajnim për të punësuarit në Zyrën ARO për

përdorimin e këtij kanali komunikimi të sigurisë.

- Sigurimi i transparencës

Për të arritur një transparencë më të madhe për punën e saj, parashihet krijimi i faqes funksionale të internetit në të cilën rregullisht do të publikohen raportet vjetore të Zyrës ARO dhe njoftimet e tjera të rëndësishme për të informimin e publikut profesional dhe publikun më të gjerë me punën e Zyrës ARO.

Institucioni përgjegjës: për monitorim dhe raportim për realizimin e hapit është Zyra e Prokurorisë Publike/Zyra për Kthim të Pronës (Zyra ARO) dhe Agjencia për Menaxhim me Pronë të Konfiskuar.

Hapi: Rritje në numrin e hetimeve, ndjekjeve penale dhe dhënies së dënimeve për krimin e organizuar dhe pastrim parash me fokus konfiskimin e produkteve të veprës penale (numri i rasteve të gjurmimit dhe identifikimit, ngrirjes së pasurive të fituara në mënyrë të paligjshme, menaxhimit të pasurive të ngrira për të ruajtur vlerën e tyre, konfiskim dhe asgjësimin e pasurive të konfiskuara) (deri në qershor 2026).

Vlera fillestare (2024) është të dhënat OCCTR.

Miratimi i Kodit të ri penal dhe Ligjit të ri për procedurën penale në përputhje me legjislacionin e BE-së në fushën e konfiskimit të pasurive. Trajnim i rregullt i detyrueshëm për të gjithë punonjësit në organet e zbatimit të ligjeve, prokurorët publikë dhe gjyqtarët që të rritet aftësia për masat e konfiskimit të pasurive. Në 80% të rasteve të korrupsionit në të cilat janë vendosur masa për konfiskim të pasurisë deri në vitin 2025, masat zbatohen. Të forcohen kapacitetet njerëzore, resurset teknike dhe aftësitë e AAPK-së, Zyrës ARO, PTHP-ve për konfiskimin e pronave. Të gjitha organet e zbatimit të ligjeve, prokurorët publikë dhe gjyqtarët janë të trajnuar për përdorimin e masave të konfiskimit të pasurive.

Institucioni përgjegjës: për monitorimin dhe raportimin mbi realizimin e hapit, përgjegjëse është Prokuroria Publike/Zyra për Kthim të Pronës (ARO).

11. KUSHTET E PËRGJITHSHME PËR PAGESAT (PËR TË GJITHA FUSHAT E POLITIKËS)

Evolucioni i agregatëve kryesor makroekonomik. Pas rimëkëmbjes së fortë pas pandemisë në vitin 2021, rritja reale e BPV-së në vitin 2023 pësoi rënie prej 1% në bazë vjetore. Rritja u stimulua nga sektori i shërbimeve, veçanërisht në tregtinë me pakicë, financat, pasuritë e paluajtshme dhe TIK, ndërsa bujqësia, prodhimtaria dhe ndërtimtaria pësuan rënie. Ecuria e dobët e rritjes ishte në masë të madhe e lidhur me reduktimin e importeve dhe inventarëve pas rritjes një vit më parë. Me rimëkëmbjen e kërkesës së jashtme dhe ritmet e rritjes së partnerëve kryesor tregtar në BE, perspektiva afatmesme është ende pozitive. Inflacioni u zbut nga rritja dyshifrore në vitin 2022 me një normë prej 9.4 përqind në vitin 2023. Norma mujore e inflacionit (bazuar në indeksin e çmimeve të konsumit (IÇK)) në prill 2024, krahasuar me muajin prill të vitit 2023, u rrit për 4.0%, ndërsa indeksi i çmimit me pakicë u rrit për 3.5% në bazë vjetore. Duke pasur parasysh shterjen e ndjeshme të presionit nga komponenti ushqimor dhe energjetik, norma vjetore e inflacionit rrjedh kryesisht nga inflacioni bazë. Raporti i politikës monetare nuk ka ndryshuar gjatë vitit 2024, gjë që sugjeron në gatishmërinë e Bankës Kombëtare për ruajtjen e stabilitetit të çmimeve që është fituar me vështirësi. Në vitin 2023, shkalla e pjesëmarrjes në fuqinë punëtore (mosha 15+) ngeli në 52.3 përqind, ndërsa shkalla e punësimit pësoi rënie të vogël në 45.4 përqind. Shkalla e papunësisë në vitin 2023 u zvogëluar për 13.1%, por shkalla e papunësisë tek të rinjtë mbeti e lartë edhe atë 29.3% (mosha 15-24 vjeç). Rruga e konsolidimit fiskal – i përcaktuar me Marrëveshjen e FMN-së për kujdes dhe e linjë të likuiditetit (PLL) – për deficitin e buxhetit të përgjithshëm të qeverisë parashihet një reduktim nga 4.9% në vitin 2023 në 3.4% në vitin 2024. Të ardhurat neto nga Investimet e Huaja të Direkte IHD) mbetën të qëndrueshme në 3.8 përqind të BPV-së në vitin 2023, me perspektiva të forta për vazhdimin e tendencave

të favorshme. Rezervat valutore u rritën në vitin 2023 dhe mbeten në nivele të qëndrueshme (4.3 miliardë euro në fund të prillit 2024).

Politikat makroekonomike dhe fiskale në fuqi. Si përgjigje ndaj krizave të shumëfishta pas pandemisë (kriza energjetike dhe inflacioni dyshifror), qeveria zbatoi masa për të frenuar deficitin fiskal në vitin 2022 dhe për të forcuar financat publike në vitin 2023, duke i dhënë përparësi mbështetjes për grupet më të rrezikuara. Më konkretisht, qeveria miratoi disa pako të masave të synuara kundër krizës për zbutjen e ndikimit të krizës energjetike dhe inflacionit të zmadhuar, duke e mbrojtur fuqinë blerëse të familjeve në nevojë dhe duke siguruar likuiditet për firmat në vështirësi. Me qëllim që të zbutet ndikimi fiskal dhe i jashtëm, autoritetet kanë vendosur edhe bllok tarifave për energjinë elektrike dhe kanë rritur çmimin e energjisë elektrike. Për më tepër, sukses në kontrollin e rritjes së pagave dhe përfitimeve të pensioneve ishte i kufizuar për shkak të hapësirës së ngushtë fiskale dhe rreziqeve nga inflacioni. Në shtator të vitit 2022, autoritetet e miratuan Ligjin e Buxhetit (LB), duke krijuar një kornizë të fortë fiskale afatmesme me kufij deficitit dhe borxhi të krahasueshëm me ato në traktatet e BE-së. LB i përmirëson proceset e përgatitjes dhe realizimit të buxhetit dhe e përmirëson raportimin fiskal. Gjithashtu, është krijuar një këshill fiskal për vlerësimin e parashikimeve makroekonomike dhe buxhetore të qeverisë dhe për të siguruar përputhshmëri me normat e përcaktuara në LB. Qeveria gjithashtu ka nisur një agjendë ambicioze për investime në infrastrukturën publike. Kjo përgjithësisht ka të bëjë me projektin rrugor për Korridorin 8/10d, i cili do të rrisë lidhjen e Maqedonisë së Veriut me vendet fqinje. Përveç efekteve të tyre për mbështetje të rritjes, shpenzimet kapitale të qeverisë përfshihen në një kornizë të kujdesshme fiskale afatmesme dhe në përputhshmëri të plotë me rregullat fiskale të LB-it. Vendi i forcoi financat publike të veta duke krijuar një Këshill Fiskal të pavarur dhe duke optimizuar menaxhimin e investimeve publike. Gjithashtu, vendi e zgjeroi bazën tatimore, ndërmori iniciativa për formalizimin e ekonomisë joformale, përmirësoi efikasitetin energjetik dhe përforcoi gjyqësorin nëpërmjet një Strategjie të Reformës në Drejtësi rishtazi të implementuar. Shtrëngimi monetar ka ndihmuar në menaxhimin e pritjeve vazhdimisht të larta të inflacionit në rrethana të presionit të zvogëluar të çmimeve të importit ushqimor dhe energjetik. Norma bazë e interesit ka qenë e qëndrueshme në 6.3 përqind që nga shtatori i vitit 2023. Stabiliteti i sektorit bankar është mbajtur nga një rritje në raportin e mjaftueshmërisë së kapitalit në 18.1 përqind në tremujorin e katërt të vitit 2023. Supervizioni dhe menaxhimi i kujdesshëm i bankës siguroi një kthim gradual të normës së likuiditetit mbi 20%. Pavarësisht krizave të shumta (recesioni i shkaktuar nga pandemia, kriza energjetike dhe inflacioni dyshifror), raporti i kredive jofunksionale (KJF) mbeti në mesataren prej 3.2%, duke u zvogëluar në 2.7% në tremujorin e katërt të vitit 2023.

Burimet e mundshme të paqëndrueshmërisë dhe cenueshmërisë ndaj goditjeve të jashtme. Rreziqet e jashtme mbi rritjen, aktualisht vlerësohen si të balancuara (Banka Kombëtare, mars 2024). Rreziqet kryesore negative ndërlidhen me tensionet e zgjatura gjeopolitike, në veçanti konfliktin në Lindjen e Mesme dhe agresionin rus në Ukrainë, me efekte të mundshme negative në çmimet e energjisë dhe zinxhirët e furnizimit. Rreziqe të tjera burojnë gjithashtu nga një inflacion bazë relativisht i lartë, për të cilin do të nevojitet një politikë monetare më e shtrënguar për një periudhë më të gjatë. Rreziqet nga Fragmentimi i mëtejshëm gjeo-ekonomik (GEF) i tregtisë globale dhe rritja e tronditjeve të lidhura me ndryshimet klimatike gjithashtu nuk duhet nënvlerësuar. Rreziqet e brendshme shoqërohen me (a) rikuperimin e kërkesës për investime (në investimet bruto është regjistruar një rënie reale e lartë në vitin 2023, duke reflektuar rënie të madhe të inventarëve për shkak të bazës së lartë krahasuese të vitit të kaluar); dhe (b) rreziqet fiskale të lidhura me rebalansin e nevojshëm të buxhetit pas zgjedhjeve për t'u përafuar me deficitin e planifikuar buxhetor prej 3.4% të BPV-së në vitin 2024 dhe me ndërtimin e amortizuesve fiskal për tejkalimet e mundshme të shpenzimeve buxhetore. Megjithatë, perspektiva e përgjithshme makroekonomike për horizontin e parashikimit 2024-2027 mbetet pozitive.

Marrëdhëniet me FMN-në. Bordi Ekzekutiv i Fondit Monetar Ndërkombëtar (FMN) në janar 2024 përfundoi Konsultimin për Nenin IV nga viti 2023 dhe përfundoi Rishikimin e Parë sipas marrëveshjes PLL për Maqedoninë e Veriut. Përfundimi i rishikimit pozitiv i dha Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut qasje në 406.87 milionë SDR (ekuivalente me rreth 530 milionë euro sipas kursit aktual të

këmbimit). Përfundimi i marrëveshjes dhe rishikimi vijues ishte gjithashtu një kusht për pagesën e përkrahjes financiare nga IFN-të tjera, duke përfshirë pakon e Asistencës Makro-Financiare (MFA) nga Komisioni Evropian. Kësti i parë në shumën 84,180 milionë SDR (107,24 milionë euro) u tërhoq më 23 nëntor 2022 dhe kësti i dytë në shumën 119,26 milionë SDR (145,82 milionë euro) u tërhoq më 23 janar 2024, ndërsa fondet e mbetura do të trajtohen si sigurim paraprak ndaj tronditjeve të jashtme. Përfundimi me sukses i kësaj marrëveshjes deri në tetor të vitit 2024 mbetet prioritet i lartë i qeverisë.

Marrëdhëniet me Grupin e Bankës Botërore: Korniza e re e Bankës Botërore për Partneritet Vendor (KPV) për Maqedoninë e Veriut, që e mbulon periudhën nga viti 2024 deri në vitin 2028, u miratua në janar të vitit 2024. Korniza është në përputhje me këtë agjendë reformash, pasi fokusohet gjithashtu në konkurrencën, zhvillimin e kapitalit njerëzor dhe qëndrueshmërinë ekologjike si përgjigje ndaj sfidave zhvillimore të vendit.

Perspektivat dhe parashikimet afatmesme: Perspektiva afatmesme e rritjes është pozitive, siç është vlerësuar nga autoritetet, institucionet ndërkombëtare financiare dhe Komisioni Evropian. Pavarësisht dallimeve të parashikuara, FMN-ja parashikon një rritje reale të BPV-së prej 2.7% në vitin 2024 dhe 3.7% në 2025, duke arritur nivelin prej 3.9% si në vitin 2026 ashtu edhe 2027. Parashikimi supozon rritje të fortë të investimeve publike dhe rikuperim gradual të konsumit dhe eksporteve gjatë periudhës 2024-2027. Norma e inflacionit pritet të kthehet afër nivelit të mesatares historike, në 2.5% në vitin 2025 dhe të ngadalësohet në normë prej 2% në nivel vjetor në periudhën vijuese. Ligji për buxhetin (LB) siguron respektim të rreptë të rregullave fiskale që përcaktojnë deficitin buxhetor të mos tejkalon 3% të BPV-së nga viti 2025 e më tutje. Vlerësimet aktuale parashohin që deficitin buxhetor prej 3% të BPV-së në vitin 2025 do të zvogëlohet në 2.8% të BPV-së në vitin 2027 (FMN, 2024). Borxhi i përgjithshëm bruto i Qeverisë së Maqedonisë së Veriut gjithashtu pritet të ndjekë një trajektore rënëse gjatë gjithë periudhës së projektimit, nga 54.6% të BPV-së 2024 në afërsisht 53.3% të BPV-së në vitin 2027 (FMN, 2024). Qeveria është e angazhuar fuqimisht të vazhdojë me konsolidimin fiskal afatmesëm dhe forcimin e qëndrueshmërisë fiskale, duke siguruar njëkohësisht financimin për reformat e përcaktuara për t'i adresuar sfidat strukturore dhe institucionale. Banka Popullore pritet të vazhdojë politikën e saj afatgjatë për ruajtjen e një kursi të qëndrueshëm të këmbimit me euron si objektiv ndërmjetës, i cili e mbështet objektivin primar për stabilitet të çmimeve dhe siguron stabilitet makro financiar dhe makroekonomik.

PJESA 3: KOMPLEMENTARITETI DHE ZBATIMI I AGJENDËS PËR REFORMA

12. KOMPLEMENTARITETI ME IPA III

Në hartimin e Agjendës për Reforma, vëmendje e duhur është kushtuar mbi nismat dhe investimet dypalëshe në kuadër të programeve të financimit të IPA-s për periudhën 2021-2027. Kjo siguron përcaktim të qartë ndërmjet operacioneve të financimit, ndërkohë që kontribuon drejt komplementaritetit dhe ndikimit të fokusuar të investimeve të realizuara.

Asistenca e përgjithshme e BE-së ka për synim komplementaritetin ndërmjet veprimeve dhe programeve të ndryshme. Përkrahja e ofruar dhe e planifikuar sipas IPA III dhe Agjendës për Reforma është e harmonizuar.

IPA III e mbulon periudhën 2021-2027 dhe mundëson mundësi financimi nën 5 (pesë) dritare dhe 17 (shtatëmbëdhjetë) prioritetet tematike.

Dy instrumentet ndeshen si vijon:

IPA III	Agjenda për Reforma
DRITARJA 1 - SUNDIMI I LIGJIT, TË DREJTAT THEMELORE DHE DEMOKRACIA	Fusha prioritare 5: Themelet/Sundimi i ligjit
Prioriteti Tematik 1: Gjyqësori	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pavarësia, cilësia dhe integriteti i gjyqësorit ▪ Konsolidimi i funksionimit të Këshillit Gjyqësor ▪ Efikasiteti i gjyqësorit
Prioriteti Tematik 2: Lufta kundër korrupsionit	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lufta kundër korrupsionit
Prioriteti Tematik 3: Lufta kundër krimit të organizuar/siguria	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lufta kundër krimit të organizuar ▪ Kthimi i pronave ▪ Krimi kibernetik
Prioriteti Tematik 5: Të Drejtat Themelore	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Prekje tërthore
Prioriteti Tematik 6: Demokracia	Fusha prioritare 5: THEMELET/Demokracia
DRITARJA 2 – QEVERISJE E DREJTË, HARMONIZIMI I LEGJISLACIONIT, MARRËDHËNIE TË MIRA FQINJESORE DHE KOMUNIKIMI STRATEGJIK	Fusha prioritare 1: QEVERISJA/RAP dhe MPF
Prioriteti Tematik 1: Qeverisja e mirë RAP dhe MPF	RAP dhe MPF
Prioriteti Tematik 2: Kapaciteti administrativ dhe përafrimi me legjislacionin e BE-së	Ndërsektoriale
Prioriteti Tematik 4: Komunikimi strategjik, monitorimi, vlerësimi dhe aktivitetet e komunikimit	Ndërsektoriale
DRITARJA 3 - LIDHJA E QËNDRUESHME DHE AGJENDA E BLERTË	Fusha prioritare 2.1: ENERGJIA/TRANZICIONI I BLERTË

	Fusha prioritare 2.2: TRANZICIONI DIGJITAL
Prioriteti Tematik 2: Transporti, ekonomia dhe shoqëria digjitale dhe energjetika	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Reformat e tregut ▪ Dekarbonizimi ▪ Burimet e rinovueshme ▪ Miratimi i ETS ▪ Efikasiteti i energjetik dhe ndotja e ajrit ▪ Digjitale (përfshirë shkathtësitë digjitale)
DRITARJA 4 - KONKURRENCA DHE RRITJA INKLUZIVE	Fusha prioritare 3: KAPITALI NJERËZOR Fusha prioritare 4: MJEDISI AFARIST
Prioriteti Tematik 1: Arsimi, punësimi, politikat e mbrojtjes sociale dhe inkluzionit dhe shëndetësia	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Arsimi dhe shkathtësitë
Prioriteti Tematik 2: Zhvillimi i sektorit privat, tregtia, hulumtimet dhe inovacioni	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mjedisi afarist
Prioriteti Tematik 3: Bujqësia dhe Zhvillimi Rural	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mjedisi afarist ▪

Duke u bazuar në rolin ekzistues të koordinimit sektorial dhe në funksion të objektivave në instrumentet e ndryshme të financimit, Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut do të sigurojë koherencë të plotë gjatë zbatimit të intervenimeve të financuara përmes programeve të financuara nga BE-ja.

Ministri për Çështje Evropiane, i caktuar gjithashtu si Koordinator Kombëtar për IPA (NIPAC) dhe Zyra e NIPAC-it kanë për detyrë programimin, monitorimin, raportimin dhe vlerësimin në suazat e fondeve IPA, si dhe bashkërenditjen e KIBP-së në vend, të përfshirë gjithashtu në Agjendën e Reformës. Në këtë pjesë, mund të supozohet se plotësimi i Agjendës për Reforma dhe i IPA-së, përfshirë KIBP-në është plotësisht i siguruar.

Aktualisht, Zyra e NIPAC ka përfunduar programimin e IPA III në zarfe vjetore për periudhën 2021-2024 dhe tre programe operative për transportin, mjedisin jetësor dhe kapitalin njerëzor 2024-2027. Programimi i zarfeve vjetore që kanë mbetur për periudhën 2025-2027 ka filluar në korrik të vitit 2024.

Në nivel të zyrës së NIPAC, koordinimi i Njesisë për programimin IPA do të realizojë kontrolle shtesë në bazë të informacioneve të siguruar për përfituesit potencialë (përfshirë autoritetet drejtuese), duke pohuar se nuk ka financim të dyfishtë dhe duplikim të asistencës për projektin e propozuar sipas IPA III. Gjithashtu, njësia e monitorimit IPA do të angazhohet të kontrollojë nga dy herë nëse projektet e propozuara në Agjendën e Reformës janë tashmë në zbatim dhe/ose në proces prokurimi, në përputhje me Programet e miratuara IPA III.

Duke qenë se Ministri për Çështjet Evropiane vepron edhe si Koordinator i Ndhmës Kombëtare, koordinimi i ndihmës së huaj dypalëshe është në përgjegjësinë e tij. Pra, institucioni përgjegjës për koordinimin e Agjendës për Reforma, së bashku me ministritë kompetente që i zbatojnë reformat e politikave, do të sigurojnë koordinim dhe komplementaritet me financimet e tjera në dispozicion në sektorët përkatës. Kjo do të sigurohet nëpërmjet strukturave të vendosura për koordinimin tematik të donatorëve, grupeve punuese të sektorëve dhe angazhimeve të tjera që sigurojnë një koordinim të zgjeruar në nivel lokal, me shkëmbim të shpeshtë, në kohë dhe të rregullt të informacionit nëpërmjet zbatimit të Agjendës për Reforma.

Sa i përket financimit të kredive, koordinimi me Ministrinë e Financave bazohet në strukturat ekzistuese. Kjo sigurohet edhe nëpërmjet Komitetit Kombëtar të Investimeve dhe në mënyrë plotësuese do të përforcohet me reformat në sistemin e menaxhimit të investimeve publike që do të zbatohen në kuadër të Agjendës për Reforma. Hapat e sipërpërmendur do të sigurojnë përcaktimin e përgjegjësive dhe

aktivitetëve, duke rritur kështu qeverisjen dhe duke e kufizuar kompleksitetin që ndërlihet me kornizat e ndryshme normative që udhëzojnë dhe drejtojnë zbatimin e të njëjtit investim.

Mbështetja nga Instrumenti i LReRR-së do të jetë shtesë dhe plotësim i përkrahjes së ofruar në kuadër të programeve dhe instrumenteve të tjera të Bashkimit. Në këtë mënyrë, në nivelin Autoritetit përkatës ndërmerr gjithashtu një vlerësim në nivel projektësh, nëpërmjet një liste kontrolli përkatësisht të zhvilluar për vlerësimin e rrezikut nga financimi i dyfishtë. Operacionet e pranueshme për financim sipas instrumentit LReRR mund të fitojnë përkrahje nga programe dhe instrumente të tjera të Bashkimit me kusht që kjo përkrahje të mos i mbulojë të njëjtat shpenzime dhe të sigurohet mbikëqyrje dhe kontroll cilësor mbi buxhetin. Prandaj, rreziku i lidhur me financimin e dyfishtë për çdo operacion kategorizohet si Rrezik i Ulët ose i Lartë, varësisht nga: mbivendosi e mundshme me aktivitetet tjera të financuara nga BE-ja; numri i Raporteve për Parregullsitë e regjistruara tashmë lidhur me Përfituesin konkret dhe shuma përkatëse; rreziqet e regjistruara. Niveli i rrezikut do të përcaktojë shpeshësinë e mbikëqyrjes nga autoriteti përgjegjës për monitorimin e projektit konkret, ndërsa kjo nuk mund të jetë më pak se një herë në vit në rast të aktivitetëve me rrezik të ulët. Statusi mund të ndryshojë gjatë zbatimit. Gjatë jetëgjatësisë së operacionit, vendi do të vazhdojë të ushtrojë kontrolle mbi financimin e dyfishtë (në nivel të autoritetit përkatës dhe në nivel të NIPAC) duke përfshirë garanci nga përfituesit e operacioneve dhe projekteve kryesore të financuara, duke siguruar, në baza vjetore një garanci se nga asnjë donator tjetër janë kërkuar/siguruar fonde për financimin e operacionit të njëjtë ose të një pjese të operacionit njëjtë.

Garancia do të sigurohet përmes listës së nënshkruar për kontroll dhe ka për synim të garantojë që:

- Organizata përfituese nuk ka aplikuar për projekte të tjera të financuara nga BE-ja/Shteti dhe/ose fonde të njëjta në kuadër të një operacioni.
- Organizatës përfituese nuk i është dhënë pëlqim për projekte të tjera të financuara nga BE-ja/Shteti dhe/ose për të financat e njëjta në kuadër të një operacioni.
- Konfirmim se nuk ka rrezik nga financimi i dyfishtë me operacione të reja të propozuara ose të miratuara.

Për më tepër, Agjenda për Reforma do të përfitojë nga leksionet e mësuara dhe sistemi aktual i menaxhimit dhe kontrollit që përdoret për qëllimet e programeve të financuara nga IPA dhe zbatimin e programeve të tjera të mbështetjes buxhetore të sektorit.

13. INVESTIMET NË KORNIZËN E INVESTIMEVE NË BALLKANIT PERËNDIMOR (KIBP)

Aktualisht po vazhdon procesi i konsultimeve për listën treguese të investimeve. Lista treguese, e paraqitur si Aneksi 2 i Agjendës për Reforma mori në konsideratë reformat e politikave nga njëra anë dhe orientimet strategjike të KIBP-së për periudhën 2021-2027 nga ana tjetër.

Parimi kryesor në propozimin e listës treguese të investimeve buron nga dokumentet strategjike, ndër të tjerat:

- Plani ekonomik dhe i investimeve për Ballkanin Perëndimor;
- Agjenda e Blertë për Ballkanin Perëndimor;
- Agjenda për Ballkanin Perëndimor për Hulumtimet, Inovacionin, Arsimin, Kulturën, Rininë dhe Sportin (në tekstin e mëtejme Agjenda e Inovacionit).

Vendi ka zhvilluar një tubacion për projekte sektoriale (SSPP) në sektorët e pranueshëm të KIBP-së, duke përfshirë mjedisin dhe klimën dhe ka shfrytëzuar financimin me grant nga ky instrument që nga viti 2009.

Pra, vendi ka përfituar nga 48 grante për 486.5 milionë euro në asistencë teknike dhe bashkëfinancim të investimeve. Mbështetja nga granti IPA i BE-së, e kanalizuar përmes KIBP-së është në vlerë prej 466.3 milionë euro dhe i mbulon edhe asistencën teknike edhe punimet e investimeve. Edhe donatorët tjerë kanë kontribuar me vlerë prej 20.2 milionë euro.

Në këtë sfond, dhe duke u mbështetur në përvojën e madhe të KIBP-së, vendi propozon kombinimin e prioritetëve të investimeve në këta pak sektorë të pranueshëm:

- (1) Transporti i qëndrueshëm;
- (2) Energji e pastër;
- (3) E ardhmja digjitale;
- (4) Zhvillimi i infrastrukturës së kapitalit njerëzor.

Dallimi i vetëm midis KIBP-së dhe Agjendës për Reforma janë sektori i mjedisit jetësor dhe klima si dhe konkurrenca e sektorit privat. Megjithatë, prioritetet e investimeve të përziera në lidhje me mjedisin jetësor që ndërlidhen me dekarburizimin konsiderohen të pranueshme për përzierje dhe financim sipas Agjendës për Reforma. Lista treguese e instrumentit RGF e parasheh përzierjen e dy burimeve të financimit (grantet dhe kreditë), si dhe programet dhe instrumentet e tjera të Bashkimit, me kusht që një mbështetje e tillë nga burime, programe dhe instrumente të ndryshme të ndikojë si shtesë dhe nuk i mbulon të njëjtat shpenzime.

Për të promovuar komplementaritetin, koherencën dhe efikasitetin e listës treguese të propozuar të investimeve dhe Agjendës për Reforma, Maqedonia e Veriut ka parashikuar si vijon:

(1) Transporti i qëndrueshëm

Ndërthurja e projekteve dhe programeve të investimeve, të propozuara nga vendi, duke e pasur parasysh këtë:

- projekte rezistente dhe të qëndrueshme (nëpërmjet korigjimit dhe integritit të klimës) në përputhje me Udhëzimet për Zbatimin e Agjendës së Gjellbër për Ballkanin Perëndimor të përcaktuara në PEI: p.sh., rehabilitimi i infrastrukturës hekurudhore, këto investime janë në harmoni me parimet “Mos shkakto dëm të madh” dhe Marrëveshjet e Parisit.
- Lidhje transporti të shpejta dhe efikase, si në nivel rajoni ashtu edhe me shtetet fqinje anëtare të BE-së, dhe transport i qëndrueshëm me investime të mëtejshme, përkatësisht në sektorin hekurudhor dhe rrugor.
- Implementimi i standardeve teknike dhe masave të reformës për lidhje (p.sh., siguria rrugore), duke përshpejtuar përfundimin e zgjerimit tregues të rrjetit të transportit trans-evropian (TEN-T) në Ballkanin Perëndimor dhe përshpejtimin e harmonizimit të plotë me legjislacionin e BE-së, përkatësisht teknologji digjitale dhe për energji të pastër.

Më konkretisht, investimet indikative janë të lidhura me rehabilitimin dhe ndërtimin e infrastrukturës së re inteligjente dhe rezistente për transport.

Këto projekte janë në korrelacion të drejtpërdrejtë me zbatimin e reformave të SIT në Agjendën për Reforma, gjë që në praktikë do ta demonstrojë koherencën e nevojshme ndërmjet harmonizimit të *acquis*, zbatimit të legjislacionit dhe investimeve kapitale.

(2) Energjia e pastër

Për shkak se Maqedonia e Veriut gjithnjë është fokusuar në rrugën e saj të dekarbonizimit, investimi tregues i tubacionit për projekte e përforcon tranzicionin energjetik - nga qymyri me shkallë të lartë ndotëse në burime më të qëndrueshme dhe të blerta energjetike.

Fokusi është vendosur në mbështetjen e procesit të efikasitetit energjetik, tranzicionit për karbon të ulët (p.sh., tubacionet e ardhshme të gazit që mbështesin tranzicionin me karbon të ulët dhe tranzitin e gazit dhe hidrogjenit të dekarbonizuar), si dhe linjat e transmetimit të energjisë elektrike dhe rrjetet inteligjente për përdorim të shtuar të burimeve të rinovueshme të energjisë në përputhje me potencialin e rajonit. Kontributi i këtyre investimeve në dekarbonizimin e prodhimit dhe/ose konsumit të energjisë do të jetë thelbësore për arritjen e Agjendës së gjelbër për Ballkanin Perëndimor.

Përparimi pritet të ndodh në masat e reformës për lidhjen energjetike për vendosjen e një tregu rajonal energjetik dhe integrimin e mëtejshëm me tregun energjetik të BE-së duke punuar afërsisht me Sekretariatit e Traktatit për Komunitetin e Energjetikës.

Më konkretisht, për të maksimizuar efektin e reformave, investimet treguese ndërlidhen me:

- Dekarbonizimin dhe energjinë e pastër;
- Teknologjitë e reja digjitale, digjitalizimin e shtuar të sistemit dhe rrjeteve inteligjente;
- Efikasitetin energjetik;
- Sigurinë energjetike;
- Lidhjen e përmirësuar energjetike.

Projekti i përzgjedhur për financim do të identifikojë rëndësinë e financimit të qëndrueshëm për ta plotësuar agjendën legislative të paraparë me Agjendën e reformës, në përputhje me Taksonominë e BE-së.

(3) E ardhmja digjitale

Digjitalizimi paraqet një mundësi kurse zgjidhjet digjitale duhet të kontribuojnë për një ekonomi të qëndrueshme, neutrale ndaj klimës, rezistente ndaj klimës dhe efikase. Përshpejtimi i transformimit digjital përmes investimeve në infrastrukturën dhe shërbimet digjitale për biznesin dhe qeveritë paraqet prioritet. Agjenda digjitale për Ballkanin Perëndimor është referencë në hartimin e aktiviteteve. Fokusi është vënë në aktivitetet kryesore në lidhjen e infrastrukturave digjitale.

Më konkretisht, investimet treguese kanë të bëjnë me:

- Lidhshmërinë digjitale dhe qasjen në infrastrukturën digjitale, me fokus të veçantë në zonat e largëta dhe për popullsinë me të ardhura më të ulëta.
- Investimet në infrastrukturën digjitale duhet ta parashohin nevojën për të siguruar rezistencë të infrastrukturës si dhe duhet të përmirësohet siguria e infrastrukturës digjitale.

Duke pasur një efekt ndërsektorial, investimet në sektorin digjital do të sigurojnë komplementaritet me reformat që do të formësojnë transformimin digjital të paraparë në Agjendën për Reforma në të pesë fushat e politikave. Investimet në mënyrë plotësuese do të sigurojnë forcimin e kapaciteteve kombëtare në teknologjitë digjitale.

(4) Zhvillimi i kapitalit njerëzor

Njohja e rëndësisë së arsimit dhe shkathtësive, e mbrojtjes shëndetësore dhe sociale për ta çliruar potencialin e rritjes ekonomike është në fokus të këtij projekti potencial të investimit dhe të programeve. Investimi në kapitalin njerëzor nënkupton investimin në reforma, shërbimet dhe infrastrukturën.

Ndërrhyrjet e reja janë mjaftueshëm të bazuara me studimet e nevojshme sektoriale dhe të fizibilitetit dhe/ose që ndërrhyrjet janë pjesë e strategjive më të gjera të zhvillimit njerëzor në nivel të ekonomisë rajonale dhe ose të ekonomisë me ortakëri. Investimet duhet të kontribuojnë në prioritetet e reformave të identifikuar nga Agjenda për reforma dhe të kontribuojnë në zbatimin e objektivave të Tregut të Përbashkët Rajonal, të agjendës digjitale dhe të blertë.

Më konkretisht, investimet treguese kanë të bëjnë me:

- Investimet në fushën e arsimit dhe aftësive (nga edukimi i fëmijërisë së hershme deri te arsimit i nivelit të lartë) dhe shëndetësia përputhen me energjinë e pastër, mbrojtjen e mjedisit me efikasitet energjetik, qëndrueshmërinë ndaj fatkeqësive, duke përfshirë ndikimet e ndryshimeve klimatike, infrastrukturën e qëndrueshme dhe digjitalizimin. Njihen standardet ndërkombëtare të njohura në ato fusha. Investimet në infrastrukturë janë instrumente për arritjen e objektivave të arsimit dhe aftësive ekzistuese, strategjive dhe planeve shëndetësore;
- Investimet përfshijnë dhe/ose i adresojnë prioritetet e agjendës digjitale dhe të blertë për Ballkanin Perëndimor. Në rastin e infrastrukturave, prioritet i investimeve është vendosja e infrastrukturave digjitale, përbushja e kushteve për energjinë e rinovueshme dhe efikasitet energjetik, reformat e nevojshme në sektor dhe përshtatja e standardeve;
- Investimet duhet të jenë pjesë e ekonomisë së vendit ose e edukimit dhe shkathtësive rajonale, strategjive shëndetësore dhe të synojnë përfshirjen e qartë të grupeve të rrezikuara, duke i përfshirë pakicat dhe komunitetet e marginalizuara, në mënyrë eksplicite të mbështesin por jo vetëm integrimin e romëve në tregun e punës. Aspekti gjinor merret parasysh.

Duke pasur parasysh se objektivi i ndërhyrjeve të Agjendës për reforma është të nxirren në pah përparësitë e anëtarësisë në BE para aderimit të vendit, investimet në kapitalin njerëzor, stimulimi i inovacionit, hulumtimeve dhe bashkëpunimit midis akademisë dhe industrisë në promovimin e zhvillimit ekonomik janë thelbësore. Garantimi i konkurrencës së sektorit privat (i cili kryesisht përbëhet nga ndërmarrjet mikro, të vogla dhe të mesme në vend), ndihma për mësimdhënësit në institucionet arsimore për transferimin e njohurive të gjeneratave të ardhshme për të hyrë në tregun e punës të pajisur me shkathtësi më të mira, do të jenë elementet që merren parasysh gjatë financimit të investimeve indikativë në infrastrukturë që do të kontribuojnë për një ekosistem të përmirësuar duke e zbutur emigrimin e intelektit nga vendi.

Analiza e prioritetëve të Agjendës për Reforma dhe investimeve me KIBP

Prioritetet e agjendës për reforma janë në përputhje me investimet me KIBP si tërësi. Përkatësisht, prioritetet e KIBP-së mundësojnë përmbledhjen e reformave të planifikuara në suazat e agjendës për reforma. Nëse për shembull, reformat janë planifikuar për të siguruar infrastrukturën digjitale, projekt pjesë e KIBP-së planifikohet për zhvillimin dhe zbatimin e infrastrukturës së një rrjeti të fuqishëm dhe të pathyeshëm e përshtatur ekskluzivisht për operacionet qeveritare. Projekti udhëhiqet nga nevoja kritike për të mbrojtur informacionet e ndjeshme, për të siguruar komunikim të pandërprerë midis njësive qeveritare dhe për të forcuar pozicionin e mbrojtjes kibernetike të vendit. Në raste të tjera, ku janë planifikuar reforma për futjen e efikasitetit energjetik në objektet publike, në suazat e KIBP-së ka projekte për efikasitet energjetik në shkollat dhe institucionet shëndetësore, mbështetje për fondin e efikasitetit energjetik dhe planin e rinovimit të ndërtesave të qeverisë qendrore.

Prioritetet investuese të vendit që futen në listën treguese të projekteve rezultojnë nga strategjitë kombëtare dhe sektoriale, si Strategjia Kombëtare për Transport 2018-2030, Strategjia Kombëtare për Energji deri në 2040, Strategjia Kombëtare për Arsim 2018-2025, Strategjia Kombëtare për Punësim 2021-2027, Strategjia Kombëtare për Shëndetësi 2021-2030. Duke pasur parasysh se investimet treguese i përmbahen Kontributit të Përcaktuar Kombëtar të OKB-së, Marrëveshjes së Parisit për Ndryshimet Klimatike, Planit Kombëtar për Energjetikë dhe Klimë dhe dokumentet e tjera përkatëse, projektet e propozuara për financim do t'i përmbahen plotësisht parimin "Mos shkakto dëm të madh", duke kushtuar vëmendje në ndikimin që aktivitetet konkrete e kanë mbi mjedisin jetësor dhe në të njëjtën kohë duke rritur konvergencën ekonomike.

Projektet që janë paraqitur në listën treguese janë gjithashtu projekte që janë përfshirë dhe planifikuar në kuadër të tubacionit të vetëm për projekte sektoriale (SSPP) sipas procedurave dhe praktikave të mira të KIBP-ës. Lista treguese mbetet treguese për të lejuar: a) përmbledhje të prioritetëve investuese në infrastrukturën e vendit dhe parashikueshmërisë në aspekt të financimit të ardhshëm dhe b) terren të fortë për planifikimin e asistencës teknike shpesh për të mbështetur rritjen e investimeve si të tilla.

Megjithatë:

- Pakoja kombëtare e KIBP-së i krijuar nën kuadrin RGF do të financojë projekte në 4 nga 5 sektorët e pranueshëm sipas KIBP-së, sikur transporti, energjia, e ardhmja digjitale dhe zhvillimi i kapitalit njerëzor. Sektori i mjedisit jetësor do të mbështetet nëpërmjet pakos rajonale të KIBP-së.
- Në përgjithësi, KIBP-ja fokusohet më tepër në lidhshmërinë, ndërsa Agjenda për Reforma fokusohet vetëm në një aspekt të lidhshmërisë, pra instalimin e sistemit inteligjent të transportit që lehtëson tregtinë dhe stimulon bashkëpunimin ekonomik rajonal.
- Një përjashtim shtesë i investimeve me KIBP-në përballë është sektori i energjetikës, ku reformat e planifikuara në kuadër të burimeve të rinovueshme nuk përkrahen nga grantet e investimeve publike me -në nën instrumentin e përzjerjes, por më tepër nga mbështetja e KIBP-së për sektorin privat.
- të gjitha projektet e investimeve që kanë të bëjnë me ngritjen e sistemeve për TI (për shembull, Doganat, Menaxhimi i Financave Publike) dhe/ose investimet në lidhje me zbatimin e Specializimit Kombëtar Smart nuk janë të pranueshme sipas KIBP-së.

Lista treguese e investimeve fokusohet në periudhën e zbatimit nga viti 2025 deri në vitin 2032. Niveli i rritjes dallon sektor prej sektori dhe përfitimi nga Asistenca Teknike ekzistuese në kuadër të KIBP-së, do të jetë thelbësor për sjelljen e dokumenteve ekzistuese në procedurë të shpejtë për investimet kryesore për financim.

14. KONSULTIMI

Për të garantuar inkluzivitet dhe transparencë në përgatitjen dhe zbatimin e Agjendës për Reforma, në përputhje me parimin e partneritetit dhe qeverisjes në shumë nivele, Qeveria nisi një diskutim të gjerë me aktorët kryesorë gjatë fazave përfundimtare të përgatitjeve të Agjendës për reforma. Janë ndërmarrë hapa për konsultime domethënëse me të gjithë aktorët përkatës, duke përfshirë shoqërinë civile, dhomat ekonomike dhe sindikatat, si dhe akademinë. Organet përkatëse parlamentare u informuan për proceset në zhvillim dhe rolin e subjektit më tej në procesin e miratimit.

Konsultimet e brendshme në sistemin dhe strukturën kombëtare të koordinimit të krijuara të Qeverisë për hartimin e AR-së ishin të gjata dhe gjithëpërfshirëse pasi në to janë përfshirë disa takime koordinuese në periudhën nëntor 2023 - qershor 2024. Siç është përshkruar në kapitullin Monitorimi, Raportimi dhe Vlerësimi, Qeveria do të miratojë edhe një Vendim për vendosjen e sistemit për monitorimin dhe raportimin për Agjendën për reforma, i angazhuar për bashkërenditjen, zbatimin, monitorimin, raportimin, vlerësimin, kontrollin e brendshëm dhe revizionin.

Qeveria, në koordinim me Delegacionin e Bashkimit Evropian, siguroi një koordinim konstruktiv dhe gjithëpërfshirës me të gjitha shtetet anëtare të BE-së, shtetet jo anëtare, institucionet ndërkombëtare financiare, Agjencitë e OKB-së dhe partnerë të tjerë zhvillimi duke i prezantuar objektivat dhe hapat e përgjithshëm dhe investimet e mundshme në Agjendën për Reforma. Komiteti monitorues i RGF-së dhe Komiteti Kombëtar i Investimeve do të kontribuojnë në drejtim të konsultimeve, komunikimit, monitorimit dhe detyrimeve të vendit për raportimin. Përfshirja e tyre e hershme rezulton e dobishme veçanërisht për planifikimin e portofolit të investimeve dhe planifikimin e përshtatshëm afatmesëm dhe afatgjatë të hapësirës fiskale të buxhetit kombëtar.

Procesi i konsultimeve dhe komunikimit nuk mbaron në këtë nivel. Qeveria në vazhdimësi do të konsultohet me aktorë të ndryshëm sikur Këshilli Kombëtar për Integrimet në BE, Komisioni për Çështjet Evropiane, Këshilli Qeveritar për Bashkëpunim me Shoqërinë civile dhe subjektet tjera, në baza të rregullta dhe do të sigurojë një kontroll demokratik gjatë zbatimit të Agjendës për reforma.

15. MONITORIMI, RAPORTIMI, VLERËSIMI

Marrëveshjet për monitorimin, raportimin dhe vlerësimin do të hartohen dhe vendosen pas nënshkrimit të Marrëveshjes së Instrumentit. Sistemi efektiv do të jetë plotësues ndaj sistemeve të vendosura për monitorimin dhe raportimin për fondet e BE-së, si dhe ndaj strukturave qeveritare dhe praktikave të vendosura për planifikimin strategjik, zbatimin e buxhetit të shtetit dhe mbikëqyrjen e politikave ekonomike, strukturave, reformave dhe investimeve.

Monitorimi dhe raportimi

Monitorimi i zbatimit të Agjendës për reforma do të synojë mbledhjen dhe analizimin e të dhënave për të informuar mbi ecurinë drejt realizimit të hapave dhe objektivave që janë planifikuar, për t'i ushqyer proceset e vendimmarrjes dhe për të raportuar mbi përdorimin e resurseve.

Qeveria do të vendosë monitorim të rregullt dhe sistematik, edhe në nivelet politike edhe ato teknike, si dhe marrëveshje raportimi për të informuar mbi progresin drejt përmbushjes së rezultateve të planifikuara, në këtë mënyrë duke siguruar një raportim të shëndoshë, të kompletuar dhe gjithëpërfshirës para Komisionit. Në të do përdoren sa më shumë që të jetë e mundur procedurat ekzistuese për sa u përket prokurimeve publike, zbatimit, kontrollit të brendshëm, parregullsisive dhe mashtrimeve si dhe revizion të jashtëm.

Marrëveshjet e monitorimit dhe raportimit do të përfshijnë:

- i) organizimin institucional (duke përfshirë rregullimet e nevojshme të koordinimit dhe zinxhirin e aktorëve për dhënie pëlqimi që do të sigurojnë saktësinë e raportimit),
- ii) informacionet që do të përdoren dhe sigurohen si dhe plani i brendshëm për qasjen te këto informacione,
- iii) proceset e kontrollit të cilësisë që rregullojnë mbledhjen dhe analizën e të dhënave përkatëse (duke përfshirë, aty ku është e nevojshme, marrëveshjet për sigurimin e cilësisë për mbledhjen e të dhënave nga partnerët e mëtejme – duke përfshirë zberthimin e të dhënave (përkatësisht, sipas gjinisë, moshës, rurale/urbane, etj.) dhe
- iv) dispozitat për vlerësimin e palëve të treta, kur është e nevojshme. Nëse ka dobësi serioze që ndikojnë në cilësinë e informacioneve që përdoren, Përfituesi do t'i cekë implikimet dhe masat lehtësuese të parashikuara në përputhje me rrethanat.

Monitorimi dhe raportimi do të merret parasysh shkalla në të cilën reformat dhe investimet përkatëse përmbajnë parimin që askush të mos lihet pas dhe kontribut në barazinë gjinore dhe fuqizimin e grave.

Për më tepër, sistemi i monitorimit dhe raportimit është i pavarur dhe mund të sigurojë llogaridhënie dhe transparencë efektive në realizimin e buxhetit të Unionit.

Sistemi i monitorimit do të duhet ta pasqyrojë tabelën e rezultateve të Komisionit që do të jetë funksionale që nga data 01.01.2025. Gjatë kësaj periudhe, Qeveria do të bëjë përpjekje të forta për të vendosur gjithashtu lidhjen midis treguesve të Agjendës për Reforma dhe Kornizës së Vlerësimit të Performancës 2021 (PAF), e cila përfshin treguesit e rezultateve dhe ndikimit, objektivat dhe të dhënat bazë. PAF është krijuar si një aplikacion i bazuar në rrjetin, i mbështetur nga vendimi i qeverisë për përgjegjësitë dhe afatet, duke lejuar regjistrimin, përpunimin dhe analizën e rregullt të të dhënave elektronike. Të dhënat e PAF përdoren dhe diskutohen në Grupet e punës të sektorëve përkatës, që gjithashtu është platforma gjithëpërfshirëse për të gjithë aktorët, autoritetet kombëtare, donatorët, organizatat e shoqërisë civile, etj., për monitorim të zbatimit të prioriteteve sektoriale në Agjendën për reforma.

Vendi do të organizojë vizita monitoruese shtesë nëpërmjet nëpunësve të vet dhe bazuar në vlerësimin e rrezikut si dhe raportet nga ministrinë kompetente dhe institucionet e tjera.

Për ndërhyrjet me KIBP-në, të dhënat e mbledhura dhe raportet historike do të publikohen 2 (dy) herë në vit. Vendi mund të konvokojë takime ad hoc për intervenimet me KIBP-në (për të gjitha projektet ose projektet të posaçme) nëse lind nevojë e tillë në rast të vonesave në zbatim.

Monitorimi i intervenimeve me KIBP-në duhet të jetë në përputhje me procedurat e zbatimit nën menaxhimin e tërthortë me subjektet e besuara. Funkzioni i monitorimit në kuadër të KIBP-së, në nivel kombëtar mbetet nën përgjegjësinë e NIPAC. Megjithatë, zbatimi i projekteve investuese nuk është pjesë e kërkesave për pagesa.

Raportimi para Komisionit do të forcohet nga raportimi i brendshëm. Qarku i brendshëm i raportimit do të krijohet krahas dy raporteve (gjashtë vjetore dhe vjetore) që do t'i paraqiten BE-së në afatet përkatëse, pra, deri më 30 qershor dhe më 31 dhjetor. Monitorimi dhe raportimi i përgjithshëm do të mbështetet në sistemin e brendshëm të mbledhjes dhe verifikimit të të dhënave i krijuar në nivel kombëtar, duke përfshirë mjetet e TI-së.

Rolet dhe përgjegjësitë për mbledhjen, analizën dhe monitorimin e të dhënave

Progresi i përgjithshëm është përgjegjësi dhe do të monitorohet nga Koordinatori Kombëtar i RGF-së me mbështetjen e Ministrisë për Çështje Evropiane (MÇE).

Koordinatori Kombëtar i RGF-së në veçanti do të:

- sigurojë koordinimin e përgjithshëm, zbatimin në kohë, raportimin, monitorimin e asistencës për përfituesin, duke përfshirë koordinimin në administratë dhe me donatorë të tjerë sipas nevojës në përputhje me objektivat e përcaktuara në Rregulloren për Instrumentin për Reformë dhe Rritje; koordinojë një dialog të rregullt politik të nivelit të lartë me Komisionin;
- sigurojë një lidhje të afërt ndërmjet përdorimit të fondeve nga Instrumenti dhe procesit të përgjithshëm të anëtarësimit;
- garantojë që ndihma e fituar në kuadër të Instrumentit të jetë plotësuese me ndihmën e fituar në bazë të Instrumentit për asistencën paraaderuese dhe me çdo ndihmë tjetër të jashtme të fituar nga përfituesi;
- përgatisë dhe dorëzojë kërkesat për lirim të fondeve në kuadër të Instrumentit dhe do të garantojë vërtetësinë e tyre dhe nënshkrimin e deklaratës së vërtetimit;
- ketë (i) kapacitetin administrativ për sa u përket resurseve njerëzore (numri dhe profilet e personelit), përvojën dhe ekspertizën institucionale, dhe (ii) mandatin dhe autoritetin për t'i kryer të gjitha detyrat përkatëse, duke përfshirë përgjegjësitë e raportimit dhe monitorimit;
- sigurojë garanci për përmbushjen e kënaqshme të hapave përkatës cilësor dhe sasior të identifikuar në lidhje me zbatimin e Agjendës për Reforma, se fondet janë menaxhuar në përputhje me të gjitha rregullat në fuqi, veçanërisht rregullat për shmangien e konfliktit të interesave, parandalimin e mashtrimit, korrupsionit dhe financimit të dyfishtë;

Koordinatori e drejton dhe udhëzon punën e Komitetit për Monitorim.

Siç parashihet në Marrëveshjen e Instrumentit Financiar dhe në koordinim me strukturat kombëtare përkatëse për të siguruar menaxhim të shëndoshë financiar të fondeve të BE-së, institucionet si OLAF, Zyra e Prokurorit Publik Evropian (EPPO), Gjykata e revizorëve, secili duke vepruar në kuadër të kompetencave përkatëse të veta, do të fitojnë qasje të plotë për t'i ushtruar kompetencat e tyre në bashkërenditje të drejtpërdrejtë me autoritetet përfituese përgjegjëse për zbatimin e përgjithshëm të Instrumentit.

Sigurojë që fondet e Instrumentit përdoren në përputhje me parimin e menaxhimit të shëndoshë financiar, transparencës, trajtimit të barabartë, mosdiskriminimit dhe proporcionalitetit për

qëllimin e tyre të synuar dhe menaxhohen në mënyrë të përshtatshme, veçanërisht në përputhje me rregullat e Përfituesit të plotësuara nga standardet dhe rregullat për auditim të BE-së dhe OSBE-së për parandalimin, zbulimin dhe rregullimin e mashtrimit, korrupsionit si dhe të çdo aktiviteti tjetër të paligjshëm që prek interesat financiare të BE-së, si dhe për konfliktet e interesave dhe parregullsitë;

Sigurojë mbledhjen, qasjen dhe transferimin në format elektronik të të dhënave për personat fizik dhe juridik që marrin fonde për zbatimin e masave në kuadër të Instrumentit, në përputhje me nenin 22 të Rregullores së Instrumentit për Reformë dhe Rritje.

Monitoroj ngritjen dhe funksionalizimin e sistemit të brendshëm të përmendur në nenin 11 të kësaj Marrëveshjeje.

Zbatojë procedurat e duhura për hartimin e deklaratës së sigurisë dhe përmbledhjes së revizioneve dhe kontrolleve të kryera në nivel kombëtar, duke përfshirë:

- Procedurë efektive për hartimin e deklaratës së sigurisë në përputhje me modelin në Aneksin B, duke dokumentuar përmbledhjen e revizioneve dhe kontrolleve dhe duke mbajtur informacionin bazë për gjurmët e revizioneve;
- Procedura efektive për të garantuar që të gjitha rastet e mashtrimit, korrupsionit dhe konfliktit të interesave raportohen dhe korrigjohen siç duhet nëpërmjet procedurës së kthimit.

Sigurojë masa të përshtatshme, duke i përfshirë procedurat për kontrollimin e përmbushjes së hapave përkatës cilësorë dhe sasiorë të identifikuar në lidhje me zbatimin e Planit dhe përputhshmërinë me parimet e menaxhimit të shëndosh financiar, duke përfshirë edhe:

- masat përkatëse nëpërmjet të cilave autoritetet, të cilave u është besuar zbatimi i masave të Planit, do të kontrollojnë përmbushjen e hapave përkatës cilësorë dhe sasiorë të identifikuar në lidhje me zbatimin e Planit (p.sh. rishikime në zyrë, kontrolle në vend);
- masat përkatëse nëpërmjet të cilave autoritetet, të cilave u është besuar zbatimi i masave të Planit, do të kontrollojnë mungesën e parregullsisë, mashtrimit, korrupsionit, aktiviteteve të tjera të paligjshme, duke përfshirë konfliktin e interesave dhe financimin e dyfishtë (p.sh. rishikime në zyrë, kontrolle në vend).

Mbajë një sistem efektiv për t'u siguruar që janë mbajtur të gjitha informacionet dhe dokumentet e nevojshme për qëllimet e gjurmimit të revizioneve të zbatimit të hapave cilësorë dhe sasior.

ndihmohet dhe këshillohet nga auditori i brendshëm në rishikimin e përmbajtjes së raportit të rregullt të zbatimit të paraparë dhe informacioneve të dorëzuara, duke përfshirë kryerjen e kontrolleve në vend. Gjatë përgatitjes së raportit gjysmë-vjetor, revizorët e brendshëm do ta ndihmojnë Koordinatorin në përgatitjen e Deklaratës së Garancisë duke konfirmuar se të dhënat në raport janë të sakta, të verifikuara, të besueshme dhe pasqyrojnë saktë nivelin e përmbushjes së hapave të paraqitur dhe që sistemi i vendosur i kontrollit të brendshëm dhe masat e ndërmarra për përmirësimin e tij, e konfirmojnë përmbajtjen në të.

Duke e pasur këtë parasysh, vëmendje e posaçme do t'u kushtohet roleve dhe përgjegjësisë, si dhe linjave të bashkëpunimit ndërmjet MÇE-së dhe MF-së si institucione përgjegjëse për menaxhimin e kërkesës për pagesë për realizimin e fondeve. Koordinimi ndërmjet MÇE-së dhe MF-së do të jetë shumë i rëndësishëm dhe instrumental për përgatitjen në kohë të raporteve të progresit që fokusohen mbi plotësimin e kushteve të pagesës dhe përgatitjen e kërkesës për realizimin e fondeve.

Monitorimi do të organizohet rreth komitetit monitorues të RFG-së dhe kërkesave për raportim.

Marrëveshjet për të siguruar mbikëqyrjen adekuate të zbatimit të Agjendës për reforma mund të nisin me formimin e një Komiteti Monitorues të RGF-së, në kontekstin e strukturave ekzistuese kombëtare, të cilat, ndër të tjerash, mund të:

- Mbikëqyrin statusin e zbatimit të Agjendës për reforma dhe vlerësojnë shkallën dhe cilësinë e zbatimit të të gjitha reformave dhe investimeve në drejtim të përmbushjes së objektivave të përcaktuara në Agjendën për reforma dhe në Rregulloren e Instrumentit të Reformës dhe Rritjes.
- Rishikojnë progresin drejt plotësimit së parakushteve, objektivave, realizimit të hapave të planifikuar dhe vlerësimit të ndikimit dhe qëndrueshmërisë së reformave, duke siguruar njëkohësisht koherencë me IPA II dhe IPA III, strategjitë përkatëse të sektorit qendror dhe rajonal dhe aktivitetet të më shumë vendeve ose rajonale.
- Shqyrtojë dhe miratojnë raportet gjashtëmujore dhe vjetore, duke përfshirë edhe realizimin financiar të AR-së.
- Revidojë efektivitetin, efikasitetin, cilësinë, koordinimin dhe përputhshmërinë në zbatimit të AR-së.
- Shqyrtojë gjetjet dhe konkluzionet përkatëse, si dhe propozimet për veprimet vijuese korrigjuese që rrjedhin nga kontrollat, monitorimi, vlerësimet dhe revizionet në vend, nëse ka të tilla.
- Diskutojnë çdo aspekt përkatës të funksionimit të sistemeve të menaxhimit dhe kontrollit.
- Diskutojnë çdo çështje problematike dhe të rekomandojnë veprime të mëtejshme.
- Nëse është e nevojshme, merr parasysh ose bëjë propozime për të ndryshuar AR-në dhe për të ndërmarrë çdo veprim tjetër korrigjues për të siguruar përmbushjen e objektivave dhe për të rritur efikasitetin, efektivitetin, ndikimin dhe qëndrueshmërinë e AR-së.
- Rishikojë masat e ndërmarra të informimit, publicitetit, transparencës, komunikimit dhe dukshmërisë.

Koordinatori Kombëtar i RGF-së do të bashkë-kryesojë me Komitetin Monitorues të RGF-së, së bashku me një përfaqësues të Komisionit.

Gjithashtu, ministri koordinator/ët e secilës fushë prioritare dhe Koordinatori Kombëtar i RGF-së do të takohen rregullisht në një grup ministror monitorues për diskutimin dhe miratimin e të dhënave nga koordinimi në nivelet më të ulëta. Do të ketë 5 ose më tepër grupe punuese të formuar nga koordinatorë dhe verifikues për secilën fushë prioritare/komponentë reforme/hap nga institucionet përkatëse që do t'i diskutojnë detajet dhe sfidat e zbatimit të hapave dhe reformave përkatëse. Kontrollorët e brendshëm dhe revizioni i jashtëm do të kryejnë kontrollat e rregullta të funksionimit të sistemit të kontrollit të brendshëm. Të gjitha këto funksione dhe grupe ad hoc do të garantojnë funksionimin e sistemit. Sistemi i monitorimit do të jetë piramidial dhe do të përfshijë koordinim dhe monitorim të nivelit të lartë, i cili do të shkojë deri në ministrat kompetente dhe institucionet përkatëse. Gjithashtu, sistemi kombëtar do t'u kushtojë vëmendje të mjaftueshme dobësive serioze që ndikojnë në cilësinë e informacionit të përdorur, do t'i specifikojë implikimet për Agjendën për Reforma dhe masat lehtësuese të parapara në përputhje me rrethanat.

Agjenda për reforma është e bazuar në rezultate dhe përfshin tregues për vlerësimin e progresit në arritjen e objektivave të përgjithshme dhe specifike të intervenimeve, të lidhura me fushat e politikave të fokusit. Treguesit janë koherentë, për aq sa është e mundur, me Kornizën e Rezultateve të IPA III dhe KIBP-në.

Në nivel institucioni përfitues, personeli i përfshirë në regjistrimin e realizimit të hapave përbëhet nga tre kategori:

1. Ekipi i zbatimit të projektit/NjIP në institucionin përfitues që e udhëheq zbatimin në nivel të fushës së politikave, i cili dy herë në vit siguron njoftime mbi progresin e realizimit të hapave, së

bashku me dokumentacionin mbështetës dhe dëshmitë. Ato do të bazohen në të dhënat nga dokumentet zyrtare si raportet, certifikatat e pranimit ose dokumentet ekuivalente.

2. Punonjësit në njësitë/sectorët e angazhuar për monitorimin e drejtpërdrejtë të Zbatimit të AR-së në ministrinë kompetente/koordinatorët, të cilët e shqyrtojnë raportin e dorëzuar nga Përfituesit dhe përgatisin inputet për të raportuar në SIM të KE-së.)

3. Punonjësit që e kanë për detyrë të verifikojnë progresin e raportuar lidhur me reformat si dhe hapat dhe provat e paraqitura. Ata do të veprojnë si subjekte kontrolluese të cilësisë në linjën e përgjithshme të monitorimit dhe raportimit.

Monitorimi i zbatimit do të sigurojë rrjedh të rregullt të informacioneve dhe bazuar në kriteret e vendosura nga Komisioni duke raportuar mbi arritjet, progresin në përmbushjen e reformave dhe hapave përkatës, sistemin e kontrollit të brendshëm, zbatimin e buxhetit dhe investimet e KIBP-në. Vendi do të inkorporojë marrëveshje monitorimi që do të përcaktojnë monitorim të rregullt dhe raportim gjashtëmujor.

Raportimi pranë Komisionit do të organizohet një herë në vit në kontekstin e Dialogut ekonomik dhe Financiar mbi progresin e realizuar në përmbushjen e pjesës së reformës së Agjendës për reforma , në përputhje me nenin 28 të Rregullores së Instrumentit të Reformës dhe Rritjes, krahas raporteve formale që e shoqërojnë Kërkesën për Fonde dy herë në vit, duke sipas Rregullores dhe Marrëveshjeve përkatëse.

Më konkretisht, në lidhje me raportimin, vendi do të sigurojë:

1. përfshirjen e të dhënave në një raport gjashtëmujor mbi përmbushjen e kushteve të pagesës nga Agjenda për reforma, i cili do ndërlidhet me të gjitha kërkesat për lirim të fondeve. Çdo raport do të sigurojë një përshkrim të përpiktë të zbatimit të reformave themelore të matura nga treguesit përkatës (dhe bazat përkatëse si dhe hapat cilësorë dhe sasior).
2. përfshirjen e të dhënave në një raport vjetor mbi progresin e përgjithshëm në zbatimin e Agjendës për reforma kundrejt objektivave të përgjithshme dhe specifike të Instrumentit, në përputhje edhe me treguesit e përfshirë në Agjendën për reforma, duke përdorur ekzemplarët që do të sigurohet nga Komisioni. Kjo do të kontribuojë në monitorimin vjetor të Komisionit të Instrumentit, sipas nenit 25 të Rregullores së Instrumentit të Reformës dhe Rritjes.

Vlerësimi

Siç është përshkruar në Rregulloren e RGF-së, neni 27, procesi i vlerësimit garantohet plotësisht nga KE-ja. Vlerësimi 'ex-post' do të vlerësojë kontributin e BE-së dhe arritjet në terren. Autoritetet kombëtare do të mbështesin Komisionin Evropian për të siguruar komunikim të drejtpërdrejtë me të gjithë aktorët përkatës, duke i përfshirë përfituesit, partnerët socialë, organizatat e shoqërisë civile, autoritetet rajonale dhe lokale në procesin e vlerësimit në terren.

Për vlerësimin 'ex-post' të cekur në Rregullore, Maqedonia e Veriut zotohet që Komisionit t'ia sigurojë të gjitha të dhënat përkatëse të monitorimit dhe raportimit, si dhe të dhënat që vijnë nga vlerësimet ose studimet e veta, për t'i futur në vlerësimin 'ex-post'.

16. KONTROLLI DHE REVIZIONI

Kontrolli publik i brendshëm financiar

Sistemi i kontrollit publik të brendshëm financiar është krijuar në përputhje me Ligjin për kontrollin publik të brendshëm financiar dhe përfshin menaxhimin dhe kontrollin financiar si dhe auditimin e brendshëm, të harmonizuar me standardet ndërkombëtare. Zbatimi i AR-së do t'i nënshtrohet procedurave të vendosura të kontrollit të brendshëm në vend.

Njësia Qendrore e Harmonizimit në Ministrinë e Financave është e autorizuar për të koordinuar ngritjen, zhvillimin, zbatimin dhe mirëmbajtjen e sistemit të kontrollit publik të brendshëm financiar.

Koordinimi i referohet harmonizimit me standardet ndërkombëtare, mbikëqyrjes së sistemit të menaxhimit financiar dhe kontrollit dhe të revizionit të brendshëm, si dhe hartimit të akteve nënligjore, doracakëve dhe udhëzimeve.

Në përputhje me Ligjin për kontrollin publik të brendshëm financiar, menaxhimi financiar dhe kontrolli duhet të zbatohen tek të gjithë shfrytëzuesit buxhetor dhe në të gjitha nivelet e subjekteve dhe t'i përfshijë të gjitha fondet e subjektit, duke përfshirë fondet nga Bashkimi Evropian dhe nga burime të tjera. Revizioni i brendshëm do të bëhet në të gjitha subjektet e sektorit publik. Gjithashtu, të gjithë përfituesit e fondeve të BE-së e kanë për detyrë që zyrtarëve të autorizuar nga Ministria e Financave, inspektorëve dhe auditorëve nga Komisioni Evropian dhe Gjykata Evropiane e Revizionit, t'u mundësojnë qasje të lirë në të gjithë dokumentacionin, zyrat, fondet dhe personelin, duke i respektuar rregullat për leje sigurie dhe sjellje të mirë.

Sipas Ligjit për kontrollin publik të brendshëm financiar, titullari i subjektit është i detyruar të sigurojë:

- vendosjen e funksioneve të menaxhimit financiar dhe kontrollit dhe revizionit të brendshëm në të gjitha strukturat organizative, programet, operacionet dhe proceset në subjektin përkatës;
- themelimin e një strukture organizative dhe procedurash pune për të siguruar funksionimin, monitorimin dhe zhvillimin e menaxhimit dhe kontrollit financiar të shëndoshë;
- vendosjen e një linje raportimi në përputhje me autorizimet dhe përgjegjësitë e transferuara dhe
- vendosjen e proceseve të menaxhimit me rrezikun dhe kontrolleve të brendshme përkatëse dhe efikase.

Gjithashtu, titullari i subjektit do të jetë përgjegjës për përmbushjen e objektivave të subjektit duke i menaxhuar fondet publike në mënyrë ligjore, ekonomike, efikase dhe efektive.

Njësia Qendrore e Harmonizimit pranë Ministrisë së Financave, në vazhdimësi në pajtim me kompetencat esaj, realizon aktivitete për përmirësimin e funksionimit të kontrollit publik të brendshëm financiar . Në fund të qershorit 2024, numri i përgjithshëm i punonjësve në NjQH ishte 8 (1-Udhëheqës Sektorit, 1-Zëvendës i udhëheqësit të Sektorit, 2- Udhëheqës Njësie, 3-Këshilltarë dhe 1-Bashkëpunëtor i ri). Për të forcuar rolin e saj monitorues dhe për të përmirësuar cilësinë e raportimit për sistemin e kontrollit të brendshëm financiar, në kuadër të Njesisë Qendrore të Harmonizimit, në vitin 2023 u krijua një njësi e posaçme për kontrollet e cilësisë së menaxhimit financiar dhe kontrollit dhe operacionet e revizionit të brendshëm, e cila filloi në mënyrë aktive të zhvillonte kontrolle të cilësisë. Në bazë të raporteve vjetore për sistemin e kontrollit publik të brendshëm financiar, Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut miraton konkluzione me masa dhe aktivitete specifike për përmirësimin e sistemit.

Sipas raportit të fundit të KE-së, Maqedonia e Veriut mbetet mesatarisht e përgatitur dhe është arritur progres i kufizuar gjatë viteve të fundit, në pritje të miratimit të kuadrit legjislativ që do të mbështesë reformat. Ligji i ri për kontroll publik të brendshëm financiar është në procedurë parlamentare për miratim më tepër se tre vite dhe Ligji i ri për revizionin shtetëror dy vite ka qenë në procedurë qeveritare. Maqedonia e Veriut angazhohet t'i adresojë këto vonesa, veçanërisht pasi miratimi i Ligjit të ri të Kontrollin publik të brendshëm financiar (KPBF) dhe zbatimi i tij janë paraparë në Agjendën për reforma, në suazat e reformës 1.1.1 Forcimi i kontrollit publik të brendshëm financiar.

Korniza e KBFP-së përballet me disa sfida, duke përfshirë numrin shumë të madh të përdoruesve parësorë buxhetorë (rreth 100). Deri në fund të qershorit 2024, numri i përgjithshëm i institucioneve në nivel qendror me Njësinë për Reviziontë Brendshëm është 116 dhe numri i revizorëve të brendshëm është 115. Në nivel lokal, numri i përgjithshëm i institucioneve me Njësi për Reviziontë Brendshëm është 84 dhe numri i revizorëve të brendshëm është 71.

Njësitë e Revizionit të Brendshëm përgatisin plane strategjike dhe vjetore të revizionit bazuar në vlerësimet e rrezikut, duke i vlerësuar sistemet e menaxhimit financiar dhe kontrollit për përputhshmërinë dhe efektivitetin. Njësitë për reviziontë brendshëm, gjithashtu e monitorojnë zbatimin e ndryshimeve në bazë të revizioneve të zhvilluara. Qeveria planifikon të zhvillojë një sistem kombëtar për certifikimin e revizorëve të brendshëm dhe të krijojë një sistem më gjithëpërfshirës të garantimit të cilësisë.

Sipas raportit të KBFP-së nga viti 2022, planet për reviziontë vitit 2022, të të gjithë përdoruesve buxhetorë të nivelit qendror që kanë NjAB-të kanë paraparë 164 revizione të brendshme, nga të cilat, 135 revizione janë kryer, duke përfshirë: 43 revizione të sistemit; 63 revizione të rregullsisë; 16 revizione për të kontrolluar nivelin e implementimit të rekomandimeve; një revizion të TI-së dhe 12 revizione ad hoc.

Gjatë të njëjtës periudhë, përdoruesit buxhetorë të nivelit vendor që kanë NjAB-të kanë planifikuar të kryejnë 181 revizione, nga të cilat 132 revizione janë kryer, duke përfshirë: 34 revizione të sistemit; 59 revizione të rregullsisë; 2 revizione të performancës; 16 revizione financiare; 2 revizione për të kontrolluar nivelin e implementimit të rekomandimeve; dhe 19 revizioneve të kombinuara.

Sipas Raportit të Komisionit Evropian, në vitin 2022, niveli i zbatimit të rekomandimeve të revizionit të brendshëm ka shënuar përmirësim si në nivel qendror ashtu edhe në atë lokal. Në nivel qendror, norma e rekomandimeve të zbatuara u rrit në 66.5% nga 60.3% në vitin 2021. Në nivel lokal, norma gjithashtu shënoi një përmirësim të lehtë, nga 59.2% në vitin 2021 në 61.4% në 2022.

Sistemet e Menaxhimit të Investimeve Publike ende duhet të zhvillohen. Monitorimi financiar dhe fizik i projekteve të investimeve kryhet në nivel projekti, por një sistem për konsolidimin e informacionit dhe monitorimin e rrezeve që ndërlidhen me zbatimin e projekteve ende nuk është zhvilluar. Qeveria po planifikon të miratojë një Akt normativ për Menaxhimin e Investimeve Publike, i cili do të rregullojë gjithë menaxhimin e ciklit të projektit.

Zbatimi i Sistemit Informativ të Menaxhimit të Integruar Financiar (SIMIF) është kryesor për forcimin e kontrolleve të brendshme.

Byroja për Prokurime Publike (BPP) ka sisteme për zbulimin e parregullsive në prokurimet publike. Kontrollat administrative ex-ante të prokurimeve me vlerë të lartë e mbështesin adresimin e parregullsive para informimit për përzgjedhjen e ofertuesve. Një sistem është projektuar me sinjal paralajmërues nga BPP për t'i identifikuar parregullsitë, anomalitë ose aktivitetet me rrezik të lartë në procesin e prokurimeve publike.

Në kuadër të sistemit të kontrolleve financiare është edhe Inspektimi Financiar, i cili organizohet si njësi organizative e posaçme në Ministrinë e Financave, duke raportuar drejtpërdrejt te Ministri i Financave dhe përbëhet nga dy njësi përgjegjëse për inspektimet financiare në nivel qendror dhe lokal.

Inspektimi financiar në sektorin publik në Maqedoninë e Veriut është i rregulluar me Ligjin për inspektimin financiar në sektorin publik. Sipas këtij ligji, qëllimi i inspektimit financiar është mbrojtja e interesave financiare në menaxhimin e fondeve të buxhetit të qeverisë qendrore, buxhetet e njësisë të vetëqeverisjes lokale dhe fondet nga burime të tjera publike, si dhe fondet e BE-së, duke përcaktuar ligjshmërinë e përdorimit të fondeve, në përputhje me normat specifike që e përcaktojnë kompetencën për kryerjen e inspektimit financiar.

Inspektimi financiar mund të zbatohet tek të gjithë shfrytëzuesit e mjeteve buxhetore nga buxheti i Qeverisë qendrore, komunat dhe Qyteti i Shkupit, agjencitë dhe institucionet tjera të themeluara me ligj, ndërmarrjet publike, institucionet publike dhe personat e tjerë juridikë në pronësi të shtetit ose nga komunat dhe Qyteti i Shkupit, ose ku shteti ose komunat ose Qyteti i Shkupit janë aksionarë, te përfituesit e fondeve të BE-së, organizatat jofitimprurëse dhe personat e tjerë juridikë dhe fizik vetëm për pjesën e mjeteve të financiare publike ose garancive të fituara.

Përfshirja e inspektimit financiar është mjaft e gjerë pasi i referohet kryerjes së mbikëqyrjes së ligjshmërisë, efikasitetit dhe përdorimit të përgjegjshëm të fondeve buxhetore, përdorimit të fondeve të BE-së dhe fondeve nga burime të tjera publike, pavarësisht nëse këto fonde janë të ardhura, kosto, shpenzime, kthim i pasurive, kërkesa, detyrime dhe kapital i subjekteve të inspektimit financiar.

Për të optimizuar efikasitetin e tij, inspektimi financiar do t'i forcojë kapacitetet njerëzore përmes rritjes së numrit të inspektorëve financiarë dhe avancimit të diturive dhe shkathtësive të tyre profesionale. Në vitin 2023, inspektimi financiar ka pranuar 2052 kërkesa për fillim të procedurës. Numri i përgjithshëm i kërkesave për inspektim financiar sipas të cilave ka vepruar Inspektimi Financiar në vitin 2023 (disa prej tyre të akumuluar nga vitet e kaluara) ka qenë 499, prej të cilave 339 janë plotësuar me procesverbal/raporte për inspektimin financiar të kryer dhe 160 janë plotësuar me aktvendime refuzuese/pezulluese ose i janë deleguar ndonjë autoriteti tjetër kompetent.

Procedura e inspektimit financiar iniciohet nga kryeinspektori, duke lëshuar autorizim me shkrim për kryerjen e inspektimit financiar sipas prioritetit të tij, pas dorëzimit të kërkesave në letër, të paraqitura nga personat fizik, udhëheqësit ose punonjësit e subjekteve që i nënshtrohen inspektimit financiar dhe personat tjerë juridik si dhe mbështetur nga prova dhe/ose pretendime për dyshime të arsyeshme për parregullsi ose mangësi dhe/ose krim të dyshuar në menaxhimin financiar të fondeve publike si dhe fondeve të BE-së, si dhe me kërkesë të Njësisë DKLKM, e cila vepron me kërkesë të Zyrës Evropiane për Luftën kundër Mashtrimit (OLAF - Office Europeen de Lutte Anti-Fraude). Gjithashtu, inspektimi financiar mund të kryhet sipas detyrës zyrtare, në rastet e raportimit verbal ose sipas informacioneve të fituar gjatë inspektimit financiar për ekzistimin e dyshimit të arsyeshëm për parregullsi, mangësi dhe/ose dyshim për krim në menaxhimin financiar me fondet publike, si dhe fondet e BE-së, të alokuara për subjektet që i nënshtrohen inspektimit financiar.

Pas përfundimit të inspektimit financiar, në të cilin inspektori financiar ka konstatuar parregullsi dhe/ose mangësi, kryeinspektori, varësisht nga lloji i parregullsive/mangësive, mund të sjell vendim për mënjanimin e parregullsive dhe mangësive të konstatuara, vendim për eliminimin e parregullsisë ose vendim për të kërkuar rikuperimin e mjeteve në buxhet në afatet të përcaktuara.

Kur inspektimi financiar konstaton një parregullsi apo mangësi që përbën kundërvajtje, Inspektori Financiar është i detyruar t'i paraqesë organit kompetent kërkesë për ngritje të procedurës për kundërvajtje. Në rast të dyshimit për vepër penale, Inspektori Financiar është i detyruar t'i dorëzojë organit kompetent procesverbalin e inspektimit financiar të kryer me provat e bashkëngjitura.

Forcimi i mëtejshëm i sistemit të kontrollit të brendshëm financiar publik për të rritur llogaridhënien dhe efikasitetin e realizimit të buxhetit është paraparë në suazat të *Reformës 1.1.1: Forcimi i Kontrollit Publik të Brendshëm Financiar* (shih Aneksin 1).

Në periudhën në vijim do të fuqizohen kapacitetet e NjQH-së dhe inspektimit financiar me punonjës të ri.

Revizioni i jashtëm

Enti Shtetëror për Revizion është institucioni më i lartë i revizionit në Republikën e Maqedonisë së Veriut, me mandat për të ushtruar funksionin e tij në përputhje me Ligjin për revizion shtetëror (Gazeta Zyrtare numër 122/21).

Pavarësia e Entit Shtetëror për Revizion përcaktohet me Ligjin për revizion shtetëror, i cili i rregullon kompetencat e Entit Shtetëror për Revizion dhe mandatin e tij për kryerjen e revizioneve mbi raportet financiare, përputhshmërinë dhe performancën, me qasje tek të gjitha informacionet, dokumentacionin dhe shkresat e nevojshme për zbatimin e revizionit.

Kapaciteti i ESHR-së do të forcohet për të përmbushur mandatin e tij. Numri i përgjithshëm i punonjësve të ESHR-së deri në fund të qershorit 2024 ka qenë 118, nga të cilët: 109 revizorë shtetërorë, 6 personel

administrativ dhe 3 personel ndihmës-teknik kundrejt 245 punonjësve të paraparë me Aktin e fundit të Sistematizimit.

ESHA-ja si institucioni suprem i revizionit ka një rol crucial në mbrojtjen e mënyrës së përdorimit të fondeve publike (fondet e tatimpaguesve), ofrimin e shërbimeve cilësore për qytetarët dhe luftimin e korrupsionit.

Revizioni shtetëror kryhet nga auditorë të autorizuar shtetëror dhe auditorë shtetërorë. Revizioni shtetëror angazhon profesionistë dhe ekspertë nga fusha e revizionit sipas nevojës gjatë revizionit. Kapacitetet profesionale të auditorëve të autorizuar shtetëror dhe auditorëve shtetërorë janë përmirësuar vazhdimisht në përputhje me Strategjinë e Menaxhimit të Burimeve Njerëzore dhe Planin vjetor për zhvillim të vazhdueshëm profesional.

Revizioni Shtetëror kryen revizion shtetëror mbi raportet financiare, përputhshmërinë me rregulloret dhe kornizat normative, si dhe revizion të performancës në përputhje me kërkesat e standardeve të INTOSAI-t.

Sipas nenit 22 të Ligjit për revizion shtetëror, mandati i Entit Shtetëror për Revizion për revizion të fondeve evropiane dhe fondeve nga institucionet e tjera ndërkombëtare është përkufizuar qartë: “Revizioni shtetëror kryhet te Kuvendi i Republikës së Maqedonisë së Veriut, Kryetari i Republikës së Maqedonisë së Veriut, Buxheti i Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe buxhetet të komunave, shfrytëzuesit buxhetorë, shfrytëzuesit individë, ndërmarrjet publike, shoqëritë tregtare në të cilat shteti është aksionar dominues, agjencitë dhe institucionet tjera të themeluara me ligj, institucionet tjera të financuara me mjete publike, Banka Popullore e Republikës së Maqedonisë së Veriut, partitë politike të financuara me mjete nga Buxheti, shfrytëzuesit e mjeteve nga Bashkimi Evropian (përveç sistemit për implementim, udhëheqje dhe kontroll të instrumentit për ndihmë para-aderuese në Republikën e Maqedonisë së Veriut) dhe shfrytëzuesit e mjeteve nga institucionet tjera ndërkombëtare (në tekstin e mëtejshëm: subjekti i revizionit)”.

Nëse është e nevojshme, kontrolli shtetëror kryhet edhe te subjektet që kanë lidhje me subjektet që i nënshtrohen ndonjë revizion, që kanë interes ekonomik, financiar ose ndonjë tjetër interes dhe që përdorin fonde të cilat paraqesin shpenzime publike.

Me synim forcimin e mëtejshëm të qasjes metodologjike në zbatimin e revizionit të fondeve evropiane, në qershor 2022 u miratuan “Udhëzimet për revizionin e fondeve të BE-së dhe asistencën para anëtarësimit” si një mjet metodologjik për auditorët në revizionin e fondeve evropiane.

Gjithashtu, për nevoja të revizionit të fondeve nga fondet evropiane, në kuadër të Entit Shtetëror për Revizion, është krijuar Sektor i posaçëm për revizion të shfrytëzuesit të fondeve nga Bashkimi Evropian dhe shfrytëzuesit e fondeve nga institucionet e tjera ndërkombëtare, me dy seksione:

Seksioni për Revizion të Shfrytëzuesit të Fondeve nga Bashkimi Evropian;

Seksioni për Revizion të Shfrytëzuesit të Fondeve nga institucionet e tjera ndërkombëtare.

ESHA funksionon me standarde të larta të transparencës dhe raportet publikohen rregullisht në faqen e tij të internetit. Programi Vjetor i Punës për vitin 2023 ka përfshirë 66 revizione dhe 100 raporte auditimi të publikuara. Nga 100 raporte të revizionit, 96 janë publikuar në faqen e internetit të ESHA-së deri në fund të qershorit 2024: <https://dzt.mk/mk/revizii/informacii-izvestuvanja/soopstenija-konecni-revizorski-izvestai>

Gjatë periudhës së kaluar, Enti Shtetëror për Revizion ka kryer disa revizione të shfrytëzuesit të fondeve nga Bashkimi Evropian dhe të shfrytëzuesit të fondeve nga institucione të tjera ndërkombëtare, për shembull:

- Revizioni i performancës Procesi i marrjes dhe shfrytëzimit të fondeve nga instrumenti i Kornizës së Investimeve për Ballkanin Perëndimor (KIBP);
- Revizioni i performancës së investimeve kapitale të financuara nga buxheti i Republikës së Maqedonisë së Veriut, fondet e BE-së dhe fondet nga institucionet e tjera financiare

- ndërkombëtare nën juridiksionin e qeverisë qendrore dhe vetëqeverisjes lokale;
- Revizioni i performancës “Shfrytëzimi i shërbimeve shëndetësore për diagnostikimin radiologjik me rezonancë magnetike”;
- Revizioni i performancës INTERREG - Programi IPA për bashkëpunim ndërkufitar Republika e Bullgarisë – Republika e Maqedonisë së Veriut 2014-2020;
- Revizioni i përputhshmërisë në temën e marrjes së ndihmës jofinanciare, shpërndarjes dhe përdorimit nga institucionet në sektorin publik me qëllim të parandalimit dhe mbrojtjes nga pandemia e shkaktuar nga koronavirusi COVID 19, etj.

Në kontekstin e Agjendës për Reforma, revizion i sistemit do të kryhet nga ESHA-ja, në vitin 2025, për të vlerësuar sistemin e vendosur për zbatimin e reformave, me fokus mbi sistemet e monitorimit për t’u siguruar që informacionet e paraqitura për t’i vërtetuar pagesat që janë të sakta.

Zbatimi i rekomandimeve të revizionit mund të promovohet duke përmirësuar përdorimin e raporteve të revizionit nga Parlamenti.

Nga pikëpamja e politikave dhe masave për parandalimin e korrupsionit në kuadër të Entit Shtetëror të Kontrollit, përdoren këto standarde:

- Standardet për revizion INTOSAI dhe GUID 5270 – Udhëzime për revizion për parandalimin e korrupsionit;
- Strategjia për zhvillimin e ESHA-së 2023-2027 (Objektivi Strategjik 4);
- Plani Strategjik për Revizion 2021-2023 dhe Vendimi për përcaktimin e objektivave strategjike për revizionet e Entit Shtetëror për Revizion për periudhën 2021-2023 dhe për fushat prioritare për revizionet sipas sektorëve që kryejnë revizione;
- Plani vjetor për parandalimin e korrupsionit për vitin 2022 dhe Vendimi për përcaktimin e personave për monitorim të planit vjetor;
- Udhëzime lidhur me zbulimin e parregullsive, mashtrimit dhe korrupsionit;
- Zbatimi i sistemit të menaxhimit kundër korrupsionit në përputhje me kërkesat e standardit ISO 37001:2016 dhe Politikës së Cilësisë të ESHA-së;
- Lidhur memorandume bashkëpunimi me autoritetet shtetërore, shoqatat dhe institucionet profesionale, organizatat e shoqërisë civile dhe bashkëpunimin aktiv me autoritetet kompetente në këtë fushë;
- Trajnim për punonjësit në fushën e parandalimit të korrupsionit;
- Pjesëmarrja e punonjësve në trajnime për parandalimin e korrupsionit;
- Politika proaktive për komunikimin dhe informimin e palëve të interesuara.

Departamenti Koordinues për Luftë Kundër Mashtrimit (AFCOS)

Me Aktin e Organizimit dhe Sistematizimit të Ministrisë së Financave nga dhjetori 2018, Njësia Koordinuese për Luftë Kundër Mashtrimit është organizuar në kuadër të Departamentit për Inspektim Financiar të Sektorit Publik dhe Koordinim për Luftimin e Mashtrimit në Fonde të BE-së. Njësia AFCOS përbëhet nga udhëheqësi i Njesisë dhe dy këshilltarë. Në përputhje me Kornizën e IPA-s, AFCOS është përgjegjëse për udhëheqjen e krijimit/zbatimit të strategjive për mbrojtjen e interesave financiare të Unionit, për identifikimin e dobësive të mundshme në sistemet e IPA III për përfituesit, për menaxhimin e fondeve të Bashkimit duke përfshirë asistencën IPA III, për sigurimin e kapaciteteve të mjaftueshme të resurseve njerëzore për këto detyra, duke përfshirë trajnimin e personelit për parandalimin e mashtrimit, mbështetjen e bashkëpunimit ndërmjet administratave përfituese të IPA III, autoriteteve të ndjekjes dhe OLAF, për ndarjen e informacionit mbi parregullsitë dhe rastet e dyshuara të mashtrimit, duke përfshirë ato të identifikuar në revizionet dhe kontrollet e kryera nga Autoriteti për Revizion në IPA-s, shërbimet e

revizionit të brendshëm, Struktura e Menaxhimit të IPA-s, Autoritetet Menaxhuese të IPA-s dhe organet e ndërmjetme, me administratën përfutuese të IPA III dhe OLAF.

Roli i Njesisë AFCOS u forcua me miratimin e Dekretit për përcaktimin e strukturës së sistemit për mbrojtjen e interesave financiare të Bashkimit Evropian (“Gazeta Zyrtare numër 264/22”). Në përputhje me këtë Dekret, Sistemi për mbrojtjen e interesave financiare të Bashkimit Evropian përbëhet nga strukturat IPA, Rrjeti AFCOS (i përbërë nga institucionet kryesore përgjegjëse për menaxhimin e fondeve IPA dhe institucionet përgjegjëse për luftimin e mashtrimit të fondeve të BE-së në Republikën e Maqedonia e Veriut) dhe Njësia AFCOS.

Për të mbrojtur interesat financiare të BE-së, do të mbahen takime të rregullta dhe ad hoc në kuadër të rrjetit AFCOS, me ç ‘rast do të shqyrtohen raste specifike të parregullsive të konstatuara, por edhe do të ndërmerren masa për të siguruar mbrojtjen sistematike të interesave financiare të BE-së, përmes një bashkëpunimi dhe koordinimi më të mirë në ndërmarrjen e aktiviteteve të nevojshme në përputhje me kompetencat ligjore të institucioneve përgjegjëse.

Rrjeti AFCOS u bë plotësisht funksional më 14.03.2023 kur u mbajt takimi konstituiv me institucionet – anëtare të Rrjetit AFCOS. Në fund të vitit 2023 dhe fillimi i vitit 2024 u mbajtën dy mbledhje të tjera të përgjithshme të rrjetit AFCOS dhe një takim tematik ad hoc, me kërkesë të strukturave të IPA-s. Në këto takime të Rrjetit AFCOS, janë diskutuar çështjet kryesore problematike në fushën e mbrojtjes së interesave financiare të Bashkimit Evropian dhe rastet e parregullsive të raportuara lidhur me fondet e BE-së.

Në lidhje me përmirësimin e bashkëpunimit në fushën e mbrojtjes së interesave financiare të BE-së, me datë 21.06.2023, janë nënshkruar memorandume për bashkëpunim ndërmjet Ministrisë së Financave dhe institucioneve relevante në fushën e mbrojtjes së interesave financiare të BE-së – Zyra e Policisë Financiare, Prokuroria Publike dhe Enti Shtetëror për Revizion.

Puna e Rrjetit AFCOS rregullohet në detaje me Rregulloren e Rrjetit AFCOS, të miratuar më 20.02.2023.

Për periudhën e ardhshme, në fushën e mbrojtjes së interesave financiare të BE-së janë planifikuar këto aktivitete për forcimin e mëtejshëm të bashkëpunimit për parandalimin, menaxhimin dhe raportimin e parregullsive që prekin fondet e BE-së: hartimi dhe nënshkrimi i memorandumeve për bashkëpunim në fushën e mbrojtjes së interesave financiare të BE-së ndërmjet Ministrisë së Financave dhe Ministrisë së Punëve të Brendshme dhe Entit Shtetëror për Revizion, duke hartuar një strategji të re kundër mashtrimit për periudhën 2026-2030 me plan veprimi për zbatimin e saj dhe duke mbajtur takime të rregullta të Rrjetit AFCOS.

Njësia AFCOS në përputhje me përcaktimet e kornizës IPA, do të vazhdojë të ofrojë dhe realizojë trajnime për punonjësit e institucioneve që janë pjesë e rrjetit AFCOS në fushën përkatëse të mbrojtjes së interesave financiare të BE-së.

Njësia AFCOS gjithashtu merr pjesë në takimet e rregullta tremujore për parregullsitë lidhur me IPA I, IPA II, IPARD I dhe IPARD II, ku shqyrtohen parregullsitë e raportuara dhe aktivitetet vijuese për periudhën e mëparshme. Përveç kësaj, Njësia AFCOS merr pjesë në takimet e rregullta gjashtëmujore të Panelit të Rrezikut.

Sipas Ligjit për inspektim financiar në sektorin publik, Njësia AFCOS ka të drejtë të paraqesë kërkesë për ngritje të procedurës për inspektim në rast të dyshimit të arsyeshëm për parregullsi apo mangësi dhe/ose të dyshuar për krime në menaxhimin financiar me fondet e BE-së.

Një rol tjetër i rëndësishëm i Njesisë AFCOS është udhëheqja e krijimit/zbatimit të strategjive për mbrojtjen e interesave financiare të Unionit. Më 14 qershor 2022, Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut miratoi Strategjinë kombëtare për luftimin e mashtrimit dhe mbrojtjen e interesave financiare të BE-së në Republikën e Maqedonisë së Veriut 2022-2025 dhe Planin e Veprimit 2022-2023 për zbatimin e saj. Plani i Veprimit për zbatimin e Strategjisë Kundër Mashtrimit 2022-2025, për periudhën 2024-2025 është

miratuar nga Qeveria më 09.04.2024. Plani i Veprimit bazohet në fushat prioritare të identifikuara dhe në objektivat e ndërlidhura. Me të autoriteteve përkatëse u përcaktohet përgjegjësia për zbatimin e këtyre prioriteteve dhe monitorimin përkatës. Zbatimi i kësaj strategjie në bashkëpunim me institucionet kompetente është instrument crucial për parandalimin, zbulimin, shtypjen dhe sanksionimin sistematik të kryerësve të parregullsive dhe mashtrimeve.

Me qëllim të sigurimit të funksionimit efikas të Rrjetit të Shërbimit Koordinues për Luftimin e Mashtrimit (AFCOS) dhe përmirësimin e parandalimit, menaxhimit dhe raportimit të parregullsive që prekin fondet e BE-së, nevojitet forcimi i mëtejshëm i kapaciteteve, duke përfshirë personelin dhe trajnimet shtesë, si dhe mbështetje teknike, që do të të pajiset me asistencë të vazhdueshme IPA.

Strategjia e Reformës së Menaxhimit të Financave Publike 2024-2027 parasheh veprime për të përforcuar edhe Kontrollin Publik të Brendshme Financiare nën Shtyllën VI edhe Kontrollin e Jashtë dhe Mbikëqyrjen Parlamentare nën shtyllën VII. Strategjia e Reformës së MFP-së është gjithëpërfshirëse dhe e renditur mirë.

Bashkimi Evropian ka ofruar mbështetje thelbësore për përmirësimin e Kontrollit Publik të Brendshme Financiare, gjatë viteve të fundit, kryesisht nëpërmjet twinning - projekteve. Veçanërisht projektet “Forcimi i funksioneve të planifikimit, realizimit dhe kontrollit të brendshëm të buxhetit” dhe projekti “Përmirësimi i revizionit të jashtëm dhe mbikëqyrjes parlamentare”.

BE-ja aktualisht po ofron financim për projektin e menaxhuar nga Banka Botërore “Ndërtimi i institucioneve të menaxhimit financiar publik efektiv, transparent dhe të përgjegjshëm në Maqedoninë e Veriut” me qëllim të projektimit dhe inicimit të sistemit IFMIS dhe është në proces të finalizimit të tenderit për projektin “Mbështetje për zbatimin e Strategjisë së Reformës së MFP 2024-2027”. Ky projekt do të ofrojë asistencë teknike ad-hoc dhe do të jetë i dobishëm për zbatimin e Agjendës së Reformës.

Për më tepër, në Aneksin I të Agjendës për reformë përfshihen hapat e mëposhtëm që do të kontribuojnë në përmirësimin e kontrollit të brendshëm dhe parandalimin e mashtrimit dhe korrupsionit:

Deri në dhjetor të vitit 2024, Ligji për KPBF-në miratohet nga Kuvendi

Deri në dhjetor të vitit 2025: Të paktën 70% e shfrytëzuesve buxhetor amë në nivel qendror kanë një dokument për menaxhim të rrezikut, duke përfshirë rrezikun nga korrupsioni dhe i regjistrujnë rreziqet e identifikuara në planet për zbatim

Deri në dhjetor të vitit 2025: Së paku 80% e shfrytëzuesve buxhetor në nivel qendror dhe 75% në nivel lokal paraqesin një raport mbi revizionet e brendshme të kryera (lidhur me vitin fiskal 2024)

Deri në Dhjetor të vitit 2025: Zhvillohet zgjidhje kalimtare e përshtatshme (në excel) TI-ja që do t'i sigurojë MF-së bazë të dhënash të projekteve nga e cila do t'i përzgjedhë kandidatët buxhetorë dhe do ta monitorojë zbatimin financiar të projekteve

Deri në Dhjetor të vitit 2026: Rritja e kapaciteteve analitike për të përmirësuar efikasitetin në alokimet buxhetore: MF-ja ka kryer revizione të shpenzimeve duke mbuluar të paktën 20% të buxhetit (numri kumulativ që nga fillimi i Planit të Rritjes.)

Deri në qershor të vitit 2026, e përsëritur deri në qershor 2027: Rritje në numrin e hetimeve, akuzave të vërtetuara dhe aktgjykimeve është demonstruar në rastet e korrupsionit, përfshirë në nivel të lartë; demonstron rritje e hetimeve financiare të pavarura; është demonstruar rritje në vlerën e përgjithshme të sekuestrimeve, ngrirjes dhe konfiskimeve të pasurive nga veprat penale.

Deri në të vitit dhjetor 2027, KPBF është zbatuar plotësisht.

Deri në dhjetor të vitit 2027, reformat e parapara në ligjin për buxhet janë zbatuar plotësisht.

17. KOMUNIKIMI

Objekti i përgjithshëm i **Instrumentit të Reformës dhe Rritjes për Ballkanin Perëndimor** është ta përshpejtojë integrimin ekonomik rajonal dhe integrimin progresiv me Tregun e Vetëm të Unionit, konvergencën socio-ekonomike të ekonomive të vendeve të Ballkanit Perëndimor me Unionin dhe përafrimin me vlerat, ligjet e Unionit, rregullat, standardet, politikat dhe praktikën me synimin e anëtarësimit në Union (neni 3 i Propozimit për një Rregullorë të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit për vendosjen e Instrumentit të Reformës dhe Rritjes për Ballkanin Perëndimor).

Duke e pasur parasysh rëndësinë dhe madhësinë e mbështetjes së BE-së nëpërmjet Instrumentit të Reformës dhe Rritjes, Qeveria do të përgatisë një plan të posaçëm komunikimi dhe vizibiliteti, mundësisht të integruar me një strategji të përgjithshme ombrellë për komunikim strategjik lidhur me mbështetjen e BE-së, vlerat e BE-së dhe integrimin e Maqedonisë së Veriut në BE.

Strukturat për zbatimin e kësaj strategjie të komunikimit do të vendosen përgjatë linjave për zbatimin, monitorimin, raportimin dhe promovimin e arritjeve sipas Agjendës së Reformës dhe procesi do të koordinohet me Delegacionin e BE-së dhe iniciativat ekzistuese në terren nëpërmjet BE-Shtëpive të sapo hapura evropiane në mbarë vendin.

Kjo në vetvete përfaqëson një kuadër thelbësor për komunikim dhe nxitjen e zbatimit të Agjendës Kombëtare për Reforma me synimin për të afruar mundësitë dhe efektet e saj me aktorë të ndryshëm dhe qytetarët.

Një koncept tregues që do të zhvillohet më tej në një Strategji të plotë të komunikimit mund të bazohet në elementet e paraqitura më poshtë:

Në periudhën fillestare të zbatimit, theksi do të vihet në komunikimin e dokumenteve të programit, madhësinë e fondeve në dispozicion, tenderët e ri dhe qartësimin e pyetjeve të hapura në lidhje me Agjendën Kombëtare për Reforma. Në pjesën e dytë, komunikimi do të fokusohet në rezultatet dhe efektet e përdorimit të fondeve të Instrumentit. Këto më poshtë mund të përdoren si **objektiva udhëzuese të komunikimit**:

- Përditësim mbi mundësitë dhe efektet e Instrumentit të Reformës dhe Rritjes për Ballkanin Perëndimor,
- Promovimi i përfshirjes së përfituesve të mundshëm në zbatimin e Agjendës Kombëtare për Reforma,
- Njoftimi i përfituesve me detyrat e tyre lidhur me financimin e aktiviteteve të tyre nga Unionit nëpërmjet Agjendës Kombëtare për Reforma,
- Sigurimi i transparencës dhe qasjes në informacione të plota dhe të qarta.

Grupet e synuara janë publiku i gjerë, përfituesit (potencialë), publiku i interesuar për sa u përket fushave individuale të politikave dhe reformave përkatëse, publiku i brendshëm – pjesëmarrës në zbatimin e reformave të planifikuara, mediat.

Komunikimi për Instrumentin e Reformës dhe Rritjes për BP do të jetë pjesë e **udhëzimeve uniforme për komunikimin për asistencën nga Unioni, e cila aktualisht është në përgatitje e sipër**. Ato do të jenë pjesë e kësaj Strategjie të Përgjithshme Kombëtare të Komunikimit për Agjendën për Reforma/Mbështetjen nga BE-ja, vlerat e BE-së dhe integrimi në BE. Do të përdoren mjete komunikimi tradicionale dhe moderne, p.sh.

- konferenca për shtyp dhe deklarata për shtyp, njoftime për shtyp, intervista dhe paraqitje në talk show, në komunikim me mediat;
- reklama në media elektronike dhe të shtypit, media sociale;
- komunikim i drejtpërdrejtë me përfituesit (potencial) dhe publikun e gjerë: (video) konferenca, seminare, punëtori, ngjarje të organizuara për publikun e gjerë;

- publikime, fletë-postime, postera dhe materiale promovuese;
- konkurse, lojëra shpërblyese dhe kuize;
- prania në internet përmes faqeve të internetit dhe kanaleve të unifikuara të komunikimit në rrjetet sociale, si dhe duke përdorur grafika informative, vide-oklipe, etj.

Do të kryhen aktivitete komunikimi dhe shikueshmërie duke i marrë parasysh udhëzimet e komunikimit të KE-së. Të gjitha subjektet që marrin fonde nga BE dhe kontraktorët që zbatojnë veprime të jashtme të financuara nga BE-ja do të kenë detyrimin që ta informojnë audiencën përkatëse për mbështetjen e BE-së për punën e tyre duke shfaqur stemën e BE-së dhe një deklaratë financimi ku shkruan ‘financuar nga Bashkimi Evropian’ në të gjitha materialet e komunikimit që ndërlidhen me veprimet në fjalë, si dhe në një faqe interneti zyrtare dhe llogaritë e mediave sociale, ku këto ekzistojnë. Për këtë qëllim, ata duhet të respektojnë udhëzimet e përcaktuara në dokumentin udhëzues të vitit 2022 [Komunikimi dhe ngritja e dukshmërisë së BE-së: Udhëzime për veprimet e jashtme](#) (ose ndonjë dokument pasardhës). Një deklaratë financimi do të plotësohet me fjalët kryesore që do të përcaktohen së bashku me Komisionin në lidhje me Instrumentin e Reformës dhe Rritjes për Ballkanin Perëndimor. Bazuar në objektivat, fushën e politikave dhe mjetet përkatëse të reformës dhe komunikimit, do të krijohen mesazhe të përgjithshme për të gjitha grupet e synuara, si dhe do të përshtaten dhe plotësohen siç duhet në komunikim sipas grupeve të synuara.

Raportimi mbi aktivitetet e komunikimit dhe dukshmërisë nga autoritetet kombëtare do të bëhet në përputhje me kërkesat që mund të përcaktohen në Marrëveshjen për Instrumentin ose çdo udhëzues tjetër që mund të lëshohet nga KE në lidhje me Instrumentin e Reformës dhe Rritjes dhe Programin e Agjendës kombëtare për Reforma.

SHTOJCA 1: HAPAT DHE KUSHTET E PAGESËS SIPAS FUSHËS SË POLITIKAVE

